

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

IRENA ERŽEN
VPLIV DRUŽBENIH SPREMEMB NA ŠTEVILO
POŠKODB PRI DELU

MAGISTRSKO DELO

Mentor: izr.prof. dr. Drago Kos

Somentor: izr. prof. dr. Miroslav Stanojević

LJUBLJANA, 2004

KAZALO

1. UVOD	4
2. TRANZICIJA IN SPREMEMBE NA PODROČJU DELOVNIH ODNOSOV	8
2.1. Socialistično, predtranzicijsko obdobje.....	8
2.2. Tranzicijsko obdobje.....	9
3. DELO KOT DRUŽBENA DEJAVNOST	17
3.1. Evolucija pojmovanja dela	17
3.2. Vpliv modernizacije in razvoja tehnologije na delovni proces in varstvo pri delu ...	18
3.3. Medicina dela, preventiva in varnost delovnega procesa	23
3.3.1. Varstvo delavcev nekoč in danes.....	23
3.3.2 Preventiva v medicini dela v Sloveniji.....	26
3.3.3. Medicina dela v sodobni družbi	32
3.4. Delovna naloga, delovno okolje, zadovoljstvo pri delu in delovni čas.....	35
3.5. Vpliv tehnologije v delovnih organizacijah na obremenjenost delavcev.....	39
3.6. Pomen motivacije, utrujenosti, stresa in odnosov v delovni skupini.....	42
3.7. Temeljni vzroki za nezgode pri delu.....	50
4. ANALIZA PODATKOV NEZGOD PRI DELU V RS	53
4.1. Delovne hipoteze	53
4.2. Material, viri podatkov in metode dela	54
4.3. Problemi s šifrantom poškodb pri delu	55
4.4. Definicija nezgode pri delu	56
4.5. Definicija poškodbe pri delu.....	58
4.5.1. Inšpektorji za delo o odnosu do delavcev	58
5. REZULTATI	61
5.1 Statistični rezultati: I. del	61
5.1.1 Poškodbe po regijah	61
<i>Tabela 1: Smrtne poškodbe pri delu po regijah.....</i>	<i>62</i>
5.1.2. Poškodbe po dejavnostih.....	63
<i>Tabela 2: Smrtne poškodbe pri delu po dejavnostih .....</i>	<i>63</i>
5.1.3. Način smrtne poškodbe.....	65
<i>Tabela 3: Vzrok nezgode v letih 1985-1991.....</i>	<i>66</i>
<i>Tabela 4: Vzrok nezgode v letih 1991-2000.....</i>	<i>67</i>
5.1.4. Smrtne poškodbe žensk.....	67

<i>Tabela 5: ŽENSKE - SMRTNI IZID NA DELU</i>	67
5.1.5. Rudarske smrtne poškodbe	68
<i>Tabela 6: RUDARSKE SMRTNE POŠKODBE od leta 1985 - 1991</i>	68
<i>Tabela 7: RUDARSKE SMRTNE POŠKODBE od leta 1992- 2000</i>	69
5.1.6. Smrtne poškodbe na poti na delo, poti z dela in službeni poti	69
<i>Tabela 8: Poškodbe s smrtnim izidom na poti na delo, poti z dela in službeni poti v letih 1985 -1991</i>	69
<i>Tabela 9: Poškodbe s smrtnim izidom na poti na delo, poti z dela in službeni poti v letih 1992 - 2000</i>	70
5.1.7. Vse poškodbe pri delu	73
<i>Tabela 10: Vse poškodbe skupaj z umrlimi na delu</i>	73
<i>Tabela 11: Zaposleni, umrli pri delu in na poti po letih</i>	75
5.1.8. Vzroki za smrtne poškodbe	79
5.1.9. Ura smrtne poškodbe in starost delavca	82
5.1.10. Poklic poškodovancev, čas in kraj smrti	84
5.1.11. Skupinske poškodbe	86
5.2.1 Statistični rezultati II. del: obdelava podatkov na podlagi t-testa	87
<i>Tabela 12: Število zaposlenih po letih in panogah zaposlitve</i>	87
<i>Tabela 13: Delež zaposlenih po panogah 1985-2000</i>	92
<i>Tabela 14: Število vseh smrti (razen smrti zasebnikov)</i>	93
<i>Tabela 15: Delež smrti na 100000 zaposlenih (razen zasebnikov)</i>	94
<i>Tabela 16: Povprečno število smrti na 100.000 zaposlenih po obeh obdobjih in skupaj</i>	95
5.2.2. Ugotovitve o empiričnih podatkih	97
6. SKLEP	100
7. LITERATURA	108
8. PRILOGE	115
<i>PRILOGA 1: OPISI NEZGOD V OBEH OPAZOVANIH OBDOBJIH</i>	115
<i>PRILOGA 2: PRIJAVA POŠKODBE PRI DELU - obrazec</i>	154
<i>PRILOGA 3: MESEČNO POROČILO O POŠKODBAH PRI DELU - ENOTNA KLASIFIKACIJA DEJAVNOSTI - obrazec</i>	155
<i>PRILOGA 4: ŠIFRANT POŠKODB PRI DELU</i>	156

1. UVOD

Na nezgode pri delu, njihovo vrsto, pogostnost in številčnost, poleg tehnologije in ostalih značilnosti delovnega procesa, vplivajo tudi drugi, splošni družbeni dejavniki. Med njimi velja posebej omeniti družbeno neenakost. Ta se kaže v različnih pogojih dela in tudi v načinih preživljanja prostega časa, ki je močno pomemben za restitucijo duha in telesa t. j. za delovno sposobnost.

Zaradi narave dela je največ nezgod pri delu pri fizičnih delavcih z nižjo ali poklicno izobrazbo. Tveganja so torej posredno močno odvisna od posameznikovega položaja na družbeni lestvici t.j. socialnega statusa. Čeprav jih ne moremo zanemariti, pa so individualne značilnosti delavca morda manj pomembne, kot socialne, strukturne značilnosti, ki izhajajo iz narave delovnega procesa oz. organizacije dela v različnih delovnih panogah. Odtujenost delavca od produkta njegovega dela, odtujenost od samega sebe in odtujenost od drugih ljudi, ga delajo ranljivega, občutljivega in dovzetnega za bolezni in poškodbe.

Podatki o poškodbah pri delu kažejo neenakomerno porazdelitev tveganj. Statistike umrljivosti so sicer že dolgo del epidemiologije in so uporabljene kot zanesljiv indikator neenakosti v zdravju med različnimi razrednimi oz. poklicnimi skupinami. Seale opozarja, da so statistične reprezentacije smrti del modernega medicinskega diskurza o smrti, ki je neločljivo povezan z vladajočim diskurzom. 19. stoletje je čas naraščajočega vpliva medicine na vprašanja javnega zdravstva. Poseben pomen je bil dan *nadzoru* nad smrtnostjo, saj so predpostavljali, da so nesreče, bolezni, smrti in rojstva strukturirani na predvidljiv način. Zdravje smo začeli misliti skozi statistiko (Seale, 1998: 82-83).

Znanstveni interes za proučevanje poškodb pri delu pa ne izvira primarno iz skrbi za blaginjo posameznika. Kot bo pokazano kasneje v poglavju o zgodovini preventive v medicini dela, je to raziskovanje v interesu države in delodajalcev, saj imajo poškodbe in smrti pri delu pomembne implikacije za funkcioniranje ekonomskega in zdravstvenega sistema in sistema zavarovanj. Nezgode in zdravstvene okvare zmanjšujejo družbeni bruto proizvod, večajo neposredne stroške zdravljenja, posredno večajo stroške zdravstvenega varstva, ker so za poškodovane ali obolele potrebne dodatne bolnišnične zmogljivosti (bolniške stavbe, postelje, laboratoriji, oprema, obratovalni stroški, sanitetni material in drugo). Potreben je dodatni zdravstveni kader in večja sredstva za invalidsko in zdravstveno zavarovanje. Večje so potrebe za dodatno šolanje in vzdrževanje zdravstvenega kadra, za prekvalifikacijo poškodovanih in obolelih, za dodatno šolanje nadomestnih delavcev, za poškodovane ali

obolele delavce, povečani so stroški za zagotavljanje socialne varnosti dela nezmožnih. Zaradi znižane potrošnje poškodovanih, obolelih in invalidov se zmanjša stopnja potrošnje, zmanjša se število dela zmožnih davkoplačevalcev. Nezgode pri delu imajo torej multiplicirajoče negativne učinke na ekonomski in druge družbene podsisteme. Prav zato so pomembne tiste strategije zdravstvenega varstva, ki z vidika nacionalne ekonomije prinašajo največjo korist, torej so primarno pomembni ekonomsko aktivni člani družbe (Vincent, 1999). Na zagotavljanje varstva pri delu pa ne vpliva samo čisti gospodarski interes, ampak ga podpirajo še drugi motivi, moralna in etična odgovornost, ne nazadnje tudi kazenska odgovornost, ki je povezana s poškodbami in zdravstvenimi okvarami, ki izhajajo iz dela (Bilban, 1999).

Zdravo telo je vpeto v politično polje, oblastna razmerja ga neposredno zajemajo, zaznamujejo, urijo, mučijo, prisiljujejo k delu. To politično investiranje v telo je prek kompleksnih razmerij zvezano z njegovo gospodarsko uporabo. Telo je produktivno šele ko je nadzorovano (Foucault, 1984: 30-31).¹ Oblast nadzira telo, mu nalaga prisile, prepovedi in obveznosti. Predmet nadzora so udi in njihova notranja organizacija (glej Foucault, 1984: 137). 'Disciplina tako izdeluje podrejena in izurjena telesa, 'krotka' telesa. Disciplina povečuje sile telesa (v ekonomskih terminih uporabnosti) in te sile zmanjšuje (v političnih terminih ubogljivosti). Če ekonomsko izkoriščanje ločuje silo in produkt dela, lahko rečemo, da disciplinska prisila vzpostavlja v telesu prisiljujočo vez med povečano sposobnostjo in povečanim gospodarjenjem' (Foucault, 1984: 138). Pomemben je torej prispevek k razvoju ekonomskega sistema, individualni človek je le del ogromnega produkcijskega stroja (Fromm, 1989: 82).

Naloga poskuša prikazati vzroke in način **smrtnih** poškodb v Sloveniji od leta 1985 do 2000. Podatkovno je obdelanih sedem let socialističnega obdobja in devet let tranzicije. Naloga skuša osvetliti stanje na področju raziskovanja zdravja delavcev.

Prvi cilj naloge je pokazati, da so nezgode pri delu izobrazbeno specifične. Iz opisa smrtnih nezdod je razvidno, da so večinoma poškodovani zaposleni delavci z nižjo in poklicno izobrazbo. Posebna kategorija so prometne delovne poškodbe, v katerih so vključeni delavci v tovornem, cestnem in železniškem prometu (poklicni šoferji tovornjakov, avtobusov, raznih delovnih strojev, s katerimi se gradijo ceste in drugi objekti). V službenih prometnih

---

¹ Politična anatomija telesa tako pomeni politično telo kot celoto materialnih prvin in tehnik, ki rabijo za orožje, prenosnike, komunikacijske poti in podjarmljenje, tako da jih spreminjajo v predmet vednosti (glej Foucault, 1984: 33).

nezgodah pa je udeleženo tudi višje število visoko izobraženih, katerih delo je povezano z višjo stopnjo prostorske (geografske) mobilnosti. Smrtnost torej ni nevtralen koncept, ampak se po družbenih razredih kažejo specifični vzroki smrti.

Drug cilj naloge je pojasniti vpliv družbenih sprememb na število, pogostost in karakteristike smrtnih poškodb pri delu v tranziciji iz socialističnega v tržno gospodarstvo. Na trgu dela so se zgodile transformacije, ki so močno spremenile odnose, kar bo posebej pojasnjeno v uvodnem delu teoretičnega dela naloge.

V nalogi so obravnavane **smrtne** poškodbe pri delu v dveh obdobjih. Prvo zajema obdobje od leta 1985 do 1991 (socialistično obdobje - 7 let), drugo pa od leta 1992 do leta 2000 (tranzicijsko obdobje - 9 let). V prilogi je opisanih 774 smrtnih nezgod, ki so razdeljene po tekočih letih. Podatki o poškodovancih so depersonalizirani, analitično nas zanima panoga dejavnosti, spol, starost, način in kako se je nezgoda pripetila. V razpravi so tabele in izračuni razdeljeni na obe obdobji, izvedena je analiza razlik med obema obdobjema. Kvantitativno analizo dopolnjuje kvalitativna, predvsem z informacijami in podatki, ki so jih podali inšpektorji za delo v svojih letnih poročilih; ti nam omogočajo boljši uvid v tisto, česar statistika ne zajema. Zaradi interesov delodajalcev obstaja tudi možnost, da se določeni podatki enostavno ne zberejo oz. se prikrijejo. Obrazec o smrti delavca, ki se izpolnjuje, nemalokrat kaže precejšnjo mero nezanesljivosti (Seale, 1998: 79).

Osnovno raziskovalno vprašanje je, ali so se v obdobju tranzicije spremenili delovni pogoji, kar je vplivalo na število nezgod pri delu z najtežjimi posledicami. Po razpadu družbenega, političnega, ekonomskega sistema in osamosvojitvi Slovenije se je spremenil tudi socialni status delavcev. V nalogi skušam opisati razlike med obema obdobjema v varstvu pri delu in v številu in vrstah poškodb. Vključene so delovne prometne poškodbe, ki zajemajo poklicne voznike (šoferje avtobusov in tovornjakov), kmete na delovnih strojih - traktorjih ter specifične poklice, ki morajo zaradi narave svojega dela veliko potovati (komercialisti, poštarji, direktorji in drugi). V tranzicijskem obdobju je manj rudarskih nezgod, ker so večino rudnikov zaprli. Predvidevam sicer, da se je število absolutnih nezgod v gradbeništvu tako kot v ostalih panogah v drugem obdobju zmanjšalo, vendar menim, da so nezgode v gradbeništvu zaradi težkih delovnih pogojev v obeh obdobjih najpogostejše. Predpostavljam, da se v povprečju glede na število zaposlenih pojavlja tudi več poškodb v terciarni, storitveni dejavnosti (trgovina, gostinstvo, turizem), kar prej ni bilo tako pogosto, saj se je v tranzicijskem obdobju močno razmahnila storitvena dejavnost. Zaradi naraščanja potrošniške in storitvene dejavnosti ter fleksibilizacije trga, menim, da se vse bolj poudarja osebna

odgovornost za morebitne zdravstvene težave, vse manj pa odgovornost podjetij in delodajalcev, kar bom ugotavljala s pomočjo vsebinskih poročil inšpektorjev za delo.

Naloga je razdeljena na dva dela. V prvem, teoretičnem delu, opisujem tranzicijo in spremembe na področju delovnih odnosov, pišem o delu nasploh, nadaljujem z zgodovino preventive v medicini dela, ki je neločljivo povezana s potrebami kapitalističnega sistema produkcije, se dotaknem značilnosti delovne naloge, delovnega časa in okolja, dejavnikov, ki lahko vplivajo na poškodbe pri delu, vpliva tehnologije na obremenjenost delavcev, sposobnosti za delo, motivacije, utrujenosti, stresa in odnosov v delovni skupini. Opišem nekatere vzroke za nezgode pri delu, ki jih razumem predvsem kot strukturne vzroke, manj povezane z individualnimi značilnostmi delavca oz. njegovimi pomanjkljivostmi in bolj z neustrezno organizacijo delovnega procesa, ki povzroča, da nekatere poklicne skupine izkazujejo precej višjo stopnjo tveganja za poškodbe pri delu.

V drugem, empiričnem delu so opisani material in metode, ki sem jih uporabila za obdelavo podatkov, viri podatkov, šifriranje in problemi obrazca za prijavo, ter definicije nezgode in poškodbe. Pri rezultatih so v prvem delu priložene razlage tabel po vzrokih nezgode v obeh obdobjih, komentar o najpogostejših poškodbah po panogah, posebej prikazane so še rudarske nezgode, nezgode žensk in skupinske nezgode. V drugem delu je opravljena analiza na podlagi t-testa, ki nam jasneje pokaže strukturo oz. značilnosti poškodb pri delu v obeh opazovanih obdobjih. Absolutne številke vseh nezgod so v prilogi.

Izdelavo naloge je v veliki meri pripisati človekoljubnim nagibom. Zanimanje za položaj delavcev v času tranzicije je močno zmanjšano. Njihova obravnava je neaktualna v primerjavi z managementom. Želela sem prikazati tragično usodo oseb, ki so pri delu plačale najvišjo možno ceno-svoje življenje. Niso se več vrnile domov k svojim.

2. TRANZICIJA IN SPREMEMBE NA PODROČJU DELOVNIH ODNOSOV

2.1. Socialistično, predtranzicijsko obdobje

V socializmu je bila pravica do dela z ustavo zagotovljena vsakemu državljanu, delo pa je bilo možno dobiti skorajda neodvisno od ekonomskih potreb. Odpuščanje z dela je bilo redkost ali pa ga sploh ni bilo, kar se ni prilagajalo gospodarskim tokovom. Prav močne motivacije za delo ni bilo, saj so se dobički prelivali od boljših k slabšim delovnim organizacijam; izplačevanje denarja ni potekalo v sorazmerju z uspešnostjo podjetja. 'V terminih družbenega 'okolja' je bil realni socializem utemeljen na t. i. 'veliki koaliciji tradicionalnega delavskega razreda in politične birokracije. Ogrodje te koalicije je bila 'družbena pogodba', po kateri je politična birokracija delavcem jamčila varnost zaposlitve, ter redna izplačila (nizkih) osebnih dohodkov, tako zavarovano delavstvo pa je s svoje strani politični eliti zagotavljalo legitimnost in svobodo, da upravlja družbo po svoji volji (Županov v Stanojević, 2000: 66). Ideološki okvir interesne artikulacije te koalicije je zagotavljala kombinacija filozofije uravnilovke, ki je sistematizirala konglomerat spontanih, na radikalni egalitarizem osredotočenih societalnih vrednot fizičnega delavstva, s prvinami uradne ideologije: koncepti razrednega boja, diktature proletariata ter avantgarde (enopartijskega sistema in demokratičnega centralizma). Ekonomsko podlago 'velike koalicije' je ustvarjala velika industrija, organizirana v mrežo ekonomsko nesamostojnih gospodarskih subjektov. 'Velika koalicija je bila socialni substrat tega procesa: zagotavljala je podrejenost industrije monopartijskemu političnemu sistemu; delovala je kot mehanizem kopičenja moči v političnem podsistemu družbe; kot agens kristaliziranja oligarhične makromoči' (Stanojević, 2000: 67).

Pred zlomom samoupravljanja je le to dajalo vtis uspešne družbene ureditve. Predvsem je svojim akterjem ustvarjalo iluzijo superiornosti in razvitosti v primerjavi z Vzhodom: empirično je vsebovalo (v primerjavi z drugimi realsocialističnimi sistemi) največ tržnih regulacij; po tem kriteriju fenomenologije množične porabe se je zdelo, da je tudi med vsemi 'realnimi socializmi' najbližje moderni družbi. Decentralizacije državnega aparata in njim ustrezne 'deregulacije' so bile v Jugoslaviji najradikalnejše, zapolnjevanje teh 'deregulacij' s kvazitrgi pa je bilo tudi uradno sprejemano kot učinkovit 'razvojni obrazec' družbe. Te spremembe so bile razpoznavne v - za 'realni socializem' dokaj atipičnem - poudarjanem osamosvajanju gospodarskih subjektov (Stanojević, 2000).

V sedemdesetih letih so se razmere na trgu delovne sile začele spreminjati. To se je odrazilo tudi v Jugoslaviji in Sloveniji, saj so se v svetovnem gospodarstvu povečale cene surovin, dvignile obrestne mere in pojavila so se uspešna azijska gospodarstva. Naša bivša država se je na te razmere skušala prilagoditi z zadolževanjem v tujini. Ni vstopila v tehnološke in strukturne spremembe, kar bi bilo bolj smotno, stanje se ni izboljšalo, pač pa je nastopila hiperinflacija in posledično stroga državna regulativa.

Visoka socialna varnost in zelo nizka stopnja brezposelnosti sta bili verjetno tisti ključni značilnosti, ki sta zaznamovali predtranzicijsko obdobje in preko katerega se danes socializem označuje kot obdobje socialne, ekonomske in vsesplošne družbene blaginje. Svojevrsten problem pa je predstavljala nekonkurenčnost in prevlada političnega sistema nad vsemi drugimi družbenimi podsistemi.

Delovne nezgode ne dosegajo tiste pozornosti, ki je namenjena reševanju drugih problemov. Stotine posameznih smrtnih poškodb pri delu niso deležne pozornosti, kot je npr. eksplozija, v kateri naenkrat umre veliko število delavcev. Takrat je reakcija javnosti burna. S predpostavko, da so nezgode pri delu za posameznika redkost, vsakdo misli, da se bo nezgoda zgodila drugemu in ne njemu. Prav tako sodobna tehnologija, posebej avtomatizacija, oddaljuje človeka od dejavnikov, ki povzročajo nezgode. Posledice profesionalnih bolezni se pojavljajo po daljši ekspoziciji in ker ni vidne zveze med vzrokom in posledico, so oteženi preventivni postopki (Švajger, 1971: 38).

Prvi strokovnjaki za delo so morali takoj reševati važna vprašanja zaščite na delu. Vsak je poskušal sam na lastnih izkustvih popravljati tehnično zaščito strojev, ki so bili nevarni. Iz teh nesistematskih in nekoordiniranih poskusov so nastajala praktična navodila za varno delo. Analiza vzrokov nesreč je te prve strokovnjake zanimala le toliko, kolikor so iz njih izvedli praktične nasvete delavcem in ustrezne popravke strojev. V drugem, postsocialističnem obdobju je drugače. Delavec mora sam prevzeti svoj del odgovornosti za varnost pri delu. To pa je povezano s spremembami, ki jih opisujem v nadaljevanju.

2.2. Tranzicijsko obdobje

Po ustanovitvi samostojne Slovenije so bila izgubljena jugoslovanska tržišča, kar je predstavljalo veliko spremembo za gospodarstvo. V začetku devetdesetih let se je vzpostavilo kolektivno dogovarjanje namesto prejšnjega družbenega in začelo se je lastninsko prestrukturiranje, ki še vedno poteka. Brezposelnost je bila v Socialistični republiki Sloveniji skoraj neznan pojav; v osemdesetih letih se je prvič pojavila vidna brezposelnost. Vzroki

zanjo so bili: padec industrijske proizvodnje, stečajni podjetij, tehnološko prestrukturiranje in lastninsko preoblikovanje. Polna zaposlenost je postala, kot mnogo drugih stvari, preteklost. Predvsem je upadla zaposlenost v družbenem sektorju, kar je bila tradicionalna zaposlitev za večino delavcev. Okrepil se je privatni in negospodarski sektor. Aktivne osebe so prešle med neaktivne (tudi upokojevanje). Zamisel o predčasnem (za nekatere delavce prisilnem) upokojevanju je bila teoretično dobra, saj naj bi zmanjšala število nezaposlenih oseb, vendar v praksi ni bilo vedno tako. Mnogi delodajalci niso mogli brez izkušene delovne sile in so zaželeno delavce najemali pogodbeno. Pri tem so imeli celo manjše stroške. Pozitivna plat te rešitve je bila, da ni bilo večjih socialnih nemirov, ki bi morda izbruhnili, če bi bilo število brezposelnih še večje. Ob izgubi delovnih mest so bili najbolj prizadeti tisti s podpovprečno izobrazbo, bolj moški kot ženske, le te so več delale v storitvenih dejavnostih, kjer je bila recesija manjša.

Najbolj pomemben del reforme v postsocialističnih državah je bila *politična* demokratizacija. Spremembe so se dotaknile vseh področij družbenega (javnega) življenja. Hkrati so se spremenili odnosi na ekonomskem, socialnem in kulturnem področju, ki so nadgradili osnovno politično spremembo. 'Ker so značilnosti postsocialističnih družb zaznamovane predvsem s spremenjeno vlogo političnega sistema, so neravnotežja in razvojne negotovosti, ki so jim izpostavljene te družbe, obravnavane kot en vidik odčaranja politike (Bernik, 1997: 2). Avtor nas tudi spomni, da je bilo za socialistične družbe značilno, da je politika prevladala nad družbo. Politični sistem je imel v teh družbah vlogo integrativnega in usmerjevalnega centra v odnosu do vseh drugih družbenih podsistemov (Bernik, 1997). V socializmu so bili ljudje intenzivno politično usmerjeni, družba je bila nizko sistemsko integrirana in razmeroma nestabilna.

Politiki so si predstavljali (v obdobju pred osamosvojitvijo in družbenimi spremembami), da je družbena struktura podobna formalnim organizacijam in so jo hoteli usmerjati na isti način (Luhmann v Bernik, 1997). Vendar je struktura reagirala nasprotno in spontano vzpostavljala neformalne strukture, ki so dajale vtis anarhije in nepredvidljivosti. Vse skupaj je učinkovalo kot zavora družbenim spremembam. Torej se je že pred osamosvojitvijo kazal premik družbe od nizkodiferencirane in imobilne, k visokodiferencirani in dinamični družbi, k integriranim družbam zahodnoevropskega tipa (Bernik, 1997: 21). Temeljna značilnost modernih družb je izrazita protislovnost in razvojna odprtost, saj so zanje hkrati značilne 'visoka učinkovitost in visoka negotovost za motnje ter visoka zmožnost obnove' (Luhmann v Bernik, 1997: 25-26).

V spremenjeni ekonomiji se je država deloma umaknila z gospodarskega področja: še vedno kontrolira nekatere cene, vendar njena vloga ni primerljiva s preteklostjo. Izguba jugoslovanskega trga je eksistenčno prizadela nekatere panoge, ki so se morale hitro preusmeriti na zahodna tržišča, ki so bila mnogo bolj zahtevna. To je pomenilo velike spremembe v organizaciji in proizvodnji; nova tržišča so zahtevala dobre proizvode (v kvaliteti, kvantiteti in časovnih rokih). V tako kratkem času so se uspela prilagoditi predvsem tista podjetja, ki so imela že prej stike v tujini (npr. Krka, Lek, Ibicom). Propadli so 'giganti' z več tisoč zaposlenimi, kot so Metalna, Litostroj, Elma, Emo, Zlatarna Celje, Železarna Štore ter Jesenice in Iskra Kranj.

Pomembne so bile spremembe na *socialnem* področju. V Sloveniji je bil prehod v drugačen sistem bolj mehak, vendar je kljub temu veliko število delavcev nenadoma izgubilo delo (leta 1993 približno 130.000). Socialna varnost delavcev je postala ogrožena. Niso bile vzpostavljene institucije, ki bi poskrbele za tako veliko število brezposelnih ljudi, okoliščine so bile popolnoma drugačne kot v prejšnji državi; takrat je bilo delovno mesto nekaj samoumevnega, nekaj, česar zlepa nisi mogel izgubiti. Bilo je celo tako pomembno imeti zaposlitev, da so bili ljudje brez nje imenovani 'paraziti'.

Po osamosvojitvi Slovenije je nujno prišlo do razkroja tega navideznega ravnotežja, z liberalizacijo trga delovne sile je bilo opuščeno zakonsko vzdrževanje polne zaposlenosti, gospodarsko neuspešna podjetja pa so izginila. Ob teh dogodkih so propadli tudi socialni programi za delavce. Mnogi so pristali na zavodih za zaposlovanje, ali pa so bili prisilno upokojeni. Delavci so bili izključeni iz aktivnega življenja, odvzete so jim bile politične funkcije, postali so revni in socialne razlike so se poglobile.

V Sloveniji se je pričelo uveljavljati podjetništvo, ki je večplasten proces. Njegove značilnosti naj bi bile: uspešnost, poslovne funkcije, razvoj, vodenje, odločanje in trženje. Živi lahko le v rastočem gospodarstvu, ki sprejema spremembe kot naravne in potrebne. Inovacije in spremembe so v podjetništvu ključne, povzročajo pa tudi nenehne spremembe delovnih razmer in okolja. Varnost pri delu je torej pod vprašajem in ob odsotnosti varovalnih mehanizmov je možnost večjih rizikov za zaposlene delavce.

Poleg tega je nezaposlenost povzročila psihološki šok. Delo je nenadoma postalo dobrina, ki je primanjkuje. Zaposlenost je postala nujna za socialni status v družbi in ekonomski položaj v njej. V sodobnem svetu se srečujemo z očitnim protislovjem, saj družbe vedno bolj temeljijo na delu, hkrati pa trpijo zaradi vedno večjega pomanjkanja le tega, zaradi naraščanja

brezposelnosti je odstotek zaposlenih vse manjši, obenem pa ti ljudje delajo vedno več, saj se delovni čas podaljšuje na raven iz časa industrijske revolucije (12-14 ur) (Pavlovič, 2001).

Vzhodnoevropske in srednjeevropske države se spopadajo s spremembami na političnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem področju. Korenita ekonomska preobrazba je neposredno povezana z evropskim povezovanjem. Izkušnje desetletij zahodnoevropskega povezovanja (integracije) so pokazale vrednost vedno tesnejšega sodelovanja. Zaradi današnjih ekonomskih in varnostnih pogojev mora politično sodelovanje potekati v širšem evropskem okviru ter si v osnovi zastaviti vseevropske ambicije. EU je v žarišču tega povezovanja, polnopravno članstvo v njej je za večino srednje in vzhodnoevropskih držav osrednji smoter. Cilj naj bi bila širitev EU, oziroma ustvarjanje Evrope brez novih političnih ali gospodarskih pregrad (Eatwel in sod., 1995). 'Nedvomno obstajajo vzajemni interesi Evrope in držav v tranziciji. Interes Zahoda je usmerjen k pomoči procesa modernizacije družb v tranziciji, ker je to predpostavka njegovega lastnega razvoja' (Cifrić, 1995).

Modernizacija se enači s kapitalizmom. Teorija konvergence, ki jo je utemeljil Clark Kerr, temelji na tezi, da je industrializacija usoda vseh družb, po kateri morajo vse družbe; ene so to pot že prehodile, druge pa še čaka. Tudi tretji svet se bo svojih problemov lahko rešil le z industrializacijo. Le ta potem poraja tudi enako kulturo, razvito družbeno delitev dela, delitev na delo in prosti čas, urbanizacijo, visok nivo splošne izobrazbe, mobilnost, sprejemanje inovacij, delovno etiko. Pozneje je zaradi kritik svoje mnenje nekoliko spremenil in reguliral: družbe so si podobne samo po tehnologiji, načinu produkcije, razlikujejo pa se po političnih sistemih, ideologijah in oblikah ekonomije (Barle et. al., 1994: 348).

Slovensko gospodarstvo in politični sistem so v tranziciji, ki se počasi zaključuje, njene bistvene značilnosti pa so nestabilnost, nepredvidljivost, nepopolnost tržnih institucij in mešanje elementov novega kapitalističnega sistema z ostanki socialističnega gospodarjenja in urejanja družbenih odnosov (Svetličič, 2000: 527). Obstaja mišljenje, da lahko z zakoni odločilno urejamo gospodarsko življenje in da je stopnja nepoznavanja gospodarskih zakonitosti še vedno visoka. Mnogi od kapitalistične države (za to namreč gre v tranziciji), pričakujejo socialistične učinke. Kapitalistične cilje se želi dosežati s socialističnimi sredstvi, vzvodi, instrumenti, celo institucijami. Gre za shizofren odnos, ki je očitno spremljevalec tranzicije. Mnogi želijo tržno ekonomijo brez negativnih posledic. V osnovi poznamo dva načina urejanja razmer v družbi: tržno reguliranje in državno reguliranje. Trg sicer ni popoln, ima niz pomanjkljivosti, vendar so izkušnje pokazale, da so vladne napake hujše, nevarnejše od tržnih, da je tudi 'slab' trg boljši od 'najboljšega' državnega intervencionizma. Zato mora

biti osnovni regulator razmerja med politiko in gospodarstvom trg. Odnos med politiko in gospodarstvom leži v srčiki politično ekonomskega sistema vsake države (Svetličič 2000: 527).

Ustava Republike Slovenije določa, da je socialno tržno gospodarstvo cilj slovenske tranzicije. Država se ne sme vpletati v gospodarstvo, kajti sicer trg ne deluje, ne cenovno, ne kakovostno. Zaželena je fleksibilnost podjetja, ki zahteva hitre premike, odpuščanje in sprejemanje novih delavcev (mobilnost) in tehnološke spremembe zaradi konkurenčnosti na trgu. Zaposleni morajo biti pripravljeni na prezaposlovanje, doživljenjsko usposabljanje, lojalnost do podjetja, kar jim na nek način zagotavlja varnost zaposlitve. Beck v Družbi tveganja ugotavlja, kako je pomen dela v industrijski družbi brez primere v zgodovini človeštva, saj sta 'pridobitno delo in poklic v industrijski družbi postala *os življenja*' (Beck, 2001: 201). Integracija ne-dela lahko privzame v industrijskih in postindustrijskih družbah razne oblike: zvišanje povprečne starosti prve zaposlitve, znižanje povprečne starosti za upokojitev, krajši delovni čas, daljši dopust, več tečajev in izpopolnjevanja itd. Načelo delitve dela oz. razbijanja dela se nadomesti z nasprotnim načelom *združevanja delnih nalog na višji ravni kvalifikacij in strokovne suverenosti*. Na mesto velikega števila nekvalificiranih delavcev stopi majhno število 'profesionaliziranih avtomatizacijskih delavcev'². Beck pravi, da se bo treba privaditi na biografijo delne ali občasne nezaposlenosti, in da 'brez izgradnje sistema socialnega zavarovanja grozi prihodnost revščine. Z uvedbo pravno zagotovljenega minimalnega dohodka za vse bi bilo mogoče iz razvoja pridobiti košček svobode' (Beck, 2001: 212).

Spremenila se je terminologija, besede kot delovne organizacije, delavci, delovne organizacije, so zamenjali izrazi delojemalci, delodajalci, podjetniki, lastniki, itd. Znanstveno tehnični napredek zmanjšuje potrebo po nižje izobraženi delovni sili. Industrija ima razvite številne nove panoge (razširjeno reprodukcijo), ki proizvajajo v vedno večjih količinah in zahtevajo več delovnih mest. Delovni čas je v nekaterih panogah krajši (v drugih pa se nenormalno daljša), kar tudi zahteva več delovnih mest, poleg tega pa se je razvijal tudi terciarni sektor (storitveni sektor), ki je ustvaril nova delovna mesta. Razvejal se je tudi splošni in poklicni izobraževalni sistem. Mladi v gospodarsko razvitih državah začnejo delati šele po 12 in več letih šolanja. Za mnoga delovna mesta je točno določena formalna

---

² Gre za to, da se načelo delitve oz. razbijanja dela nadomesti z nasprotnim načelom – z načelom združevanja delovnih nalog na višji ravni kvalifikacije in strokovne suverenosti (glej Beck, 2001: 212).

izobrazba. Usposabljanje pa ni dovolj le v šoli. Poteka tudi na delovnem mestu. Vendar Beck ugotavlja, da obstaja 'železniška postaja strahov, izobrazba brez zaposlitve' (Beck, 2001: 217). Diskrepance med izobrazbo in zaposlitvijo ne morejo spregledati mladostniki, ki najkasneje ob izstopu iz izobraževalnega sistema trčijo ob zaprta vrata sistema zaposlovanja in to seveda predvidijo že med izobraževanjem. Ivančičeva v raziskavi Izobraževanje in priložnosti na trgu dela ugotavlja, kako mladim, ki šele vstopajo na trg dela, poleg prednosti, da imajo izobrazbo, to prinaša tudi neugodnosti, ki izhajajo iz zaposlitvenih priložnosti. Večja je njihova prehodnost na slabša delovna mesta v primerjavi s starejšimi. Delodajalci se trudijo preživeti na trgu, zanimajo jih predvsem ukrepi, ki kratkoročno zmanjšujejo stroške proizvodnje, manj pa potrebe zaposlenih po razvoju kariere. Zaradi krčenja zaposlitvenih priložnosti so zaposleni omejeni za izboljšanje položaja in mobilnosti. Še več, pri zaposlenih je v ospredju pogosto vprašanje ohranjanja delovnega mesta (Ivančič, 1999: 171). Še pred nekaj leti je veljalo, da je posameznik s podjetjem v katerem je zaposlen, 'vezan' za celo življenje. Podjetje je od njega pričakovalo zvestobo do upokojitve, lojalnost, izpolnjevanje vseh delovnih obveznosti in trdo delo. Varnost zaposlitve je bila v zameno zagotovljena, zdaj narašča število zaposlitev za določen čas. Poklicne zgodovine postajajo vse bolj fragmentirane (Noon in Blyton, 1997: 33).

Izobrazba v veliki meri vpliva na delovni ali družbeni položaj posameznika. Omogoča, da ima večje in boljše možnosti na trgu dela. Mobilnost ljudje hitro izkusijo, ko stopijo na trg dela. Postanejo neodvisni od tradicionalnih vezi in so prepuščeni lastni usodi. Konkurenca sili ljudi, da pokažejo svojo individualnost in edinstvenost svojega dela. Rastoč pritisk konkurence vodi ljudi k individualizaciji med vrstniki - med tistimi s podobno izobrazbo, podobnimi izkušnjami in znanjem. Individualizacija je vse večja tudi zaradi ustrezne zakonodaje delovnih razmerij. Posameznik se lahko uveljavi sam, ni mu več treba čakati, da ga priznajo organizacije, skupnosti, stranke (Beck, 2001).

»Usihanje socialističnih vrednot napoveduje zaton tradicionalne, levo usmerjene razredne zavesti. To ne pomeni, da gre za preusmeritev v desno vrednostno usmeritev, ampak pomeni le, da gre za prehod v blaginjsko vrednostno usmeritev. Sodobno delavstvo na ta način prevzema vrednote novega srednjega sloja, katerega status temelji na intelektualnem in socialnem kapitalu in ne več na fizičnem in finančnem kapitalu« (Rus, 1999).

Po letih sorazmerno hitre gospodarske rasti in investicij, ki zaznamujejo transformacijsko okrevanje Slovenije, zaposlenost še vedno stagnira in registrirana brezposelnost ostaja sorazmerno visoka. Pojav razlike med formalno (registrirano) in dejansko (anketno) brezposelnostjo se največkrat povezuje z radodarnostjo sistema zavarovanja za primer

brezposelnosti, z razširjenostjo neformalne (sive) ekonomije in močno prisotnostjo dolgotrajne brezposelnosti (Kajzer, 1997). Prav tako so prizadeti bolni delavci, invalidi in starejši in seveda ženske. To pa so seveda strukturni pogoji, ki preprečujejo težko zaposljivim skupinam, še posebej neizobraženim, da bi dobili delovno mesto. 'Človekova usoda je prispevek k razvoju ekonomskega sistema, kopičenju kapitala, a ne zaradi človekove sreče in rešitve' (Fromm, 1989: 82).

Liberalistična doktrina, ki je proti državnemu intervencionizmu (nevidna roka, ki vse ureja) in skuša vse socialne odgovornosti naprtiti delavcu (zdravstvo, šolanje, odgovornost za zdravstveno stanje), v luči politične moči strukturni problem spravi na raven osebne odgovornosti: vsak si mora pomagati sam.

Brez razlike med delom in kapitalom ni razvite tržne produkcije. Gre za osrednjo razliko, tisto, ki je jedro trga; trg se ustvarja in regulira iz tega jedra. Nazorno se ta osrednja razlika kaže v navzkrižnih in delno inkompatibilnih ciljih podjetja na eni ter zaposlenih v podjetju na drugi strani: podjetje je oblika eksistence profitabilne produkcije; zaposleni so nujni del te produkcije, primarno pa so naravnani s posebnimi (na reprodukcijo svojih individualnih življenj osredotočenimi) cilji. To je konfiguracija 'terena', na katerem se strukturirajo vsakdanje interakcije delodajalcev in delavcev v 'kapitalistični tržni ekonomiji'. Osrednji predmet teh interakcij je 'cena dela' na ravni nakupa / prodaje delovne sile oz. stopnja ekstrakcije dela ('delovnega napora') v procesu dela (Stanojević, 1992: 63).

Vsem postsocialističnim državam je šteti v dobro, da so naredile prelomni korak v demokracijo, t. j., da so državljanom vrnile državljanske in politične pravice, ki jim jih je nekdanja socialistična država odvzela z revolucijo. Vsem pa je žal skupno tudi to, da socialne pravice niso šle v korak z uveljavljanjem političnih in državljanskih svoboščin. Celotna ureditev socialne politike v socialističnem obdobju je bila resda v marsičem neučinkovita, upravljiva in nedemokratična, kljub temu pa je veliki večini ljudi zagotavljala njihovo elementarno socialno varnost. Nenaden umik države iz socialne sfere je eksistencialno ogrozil številne sloje prebivalstva in na ta način skrajno nepravilno porazdelil stroške tranzicije.

V socialističnem obdobju so bili ukrepi varstva pri delu prilagojeni relativno togi hierarhični organizaciji. Za njihovo oblikovanje in usklajevanje je bilo dovolj časa, sami dogodki pa so bili bolj predvidljivi. V spremenjenih političnih in ekonomskih pogojih se mora delovna organizacija, ali privatno podjetje, sproti prilagajati dinamičnemu postavljanju ciljev in hitremu reševanju problemov. Za oblikovanje primernih ukrepov je manj časa, njihov vpliv na stopnjo varnosti pri delu pa manj predvidljiv. Odnos do neizgodb pri delu se je začel v času po

osamosvojitvi Slovenije spreminjati. Novi zakon o varnosti in zdravju pri delu je opredelil izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje kot ukrep za varno in zdravo delo mnogo širše, kot je bilo v preteklosti. Naloge delavcev in delodajalcev so natančneje določene. Več je vprašanj na temo družbene odgovornosti, ki zajema socialni status zaposlenih, zdravje in varnost, diskriminacijo, pravico do kolektivnih pogajanj, delovnega časa in dela otrok.

V nadaljevanju naloge sledim dvema osnovnima ciljema: prvič, prikazati stanje in razlike med obema obdobjema (socialističnem in tranzicijskem) na področju varstva delavcev, ki jih ugotavljamo predvsem preko poročil inšpektorjev za delo; ti nam podajajo vsebinske (kvalitativne) podatke o stanju na tem področju. Prikazati želim učinke tranzicije in spremenjenih delovnih odnosov na varstvo pri delu in število delovnih nezgod. Drugi cilj je na podlagi deskriptivno zbranih podatkov v prvem, sedemletnem obdobju (1985-1991) in drugem, devetletnem obdobju (1992-2000), prikazati število smrtnih nezgod v Republiki Sloveniji glede na število zaposlenih in opozoriti na tiste panoge, kjer je problem še posebej prisoten (predvsem npr. gradbeništvo).

Industrijska proizvodnja je v tranzicijskem obdobju zmanjšana, manj je težke industrije, nekateri veliki industrijski giganti, kjer je bila narava dela že sama po sebi povezana z večjo možnostjo poškodb, so propadli, kar je vplivalo na absolutno zmanjšanje števila poškodb pri delu v Sloveniji. V tranzicijskem obdobju je upadlo število nezgod v rudnikih, saj so le-ti zmanjšali obseg dela, ali pa so jih zaprli. Moja osnovna domneva je, da se je število smrtnih nezgod v drugem obdobju povečalo (v nekaterih panogah), glede na število zaposlenih, ki je upadlo. Menim, da se je zaradi naraščajoče mobilnosti dela in razmaha storitvenih dejavnosti v tranzicijskem obdobju v povprečju povečalo število prometnih poškodb pri delu. Predpostavljam, da je s tem povezano tudi večje število poškodb pri delu v terciarni (storitveni) dejavnosti glede na število zaposlenih.

3. DELO KOT DRUŽBENA DEJAVNOST

3.1. Evolucija pojmovanja dela

Prvotno je delo pomenilo vsako človekovo dejavnost, s katero si je pridobival sredstva za preživetje. Z razvojem in napredkom se je pojem dela začel drobiti na različne faze. Delo je temeljnega pomena za razumevanje človeka kot posameznika in družbenega bitja. Je prvi in temeljni pogoj njegovega obstoja. Ko vpliva na okolje in ga spreminja, spreminja tudi sebe (Marx v Kavčič, 1987).

V sociologiji se tipologija dela loči na plačano in neplačano (gospodinjstvo delo), ki je ne samo podcenjeno, tudi družbeno ni priznано (pri čemer seveda ni nepomembno, da ga v večini še vedno opravljajo ženske) na formalno in neformalno.³ Potrebno je izpostaviti tudi pomen prostovoljnega dela v skupnosti (Noon in Blyton, 1997: 199). Delo je v povezavi s časom produkcija dobrin ali storitev. Delo je po Allartovi lestvici potreb zadovoljevanje vsaj fizioloških potreb (imeti) ali materialnih potreb in potreb po varnosti, ki ti jih dajo materialno uresničene želje. Če je zadovoljena ta skupina, potem se lahko uresničijo tudi potrebe po pripadnosti, samospoštovanju in ljubezni, hkrati pa tudi potrebe po samouresničenju (Musek, 1983).

Svetlik v analizi delovnega življenja ugotovi, da je splošno zdravstveno stanje brezposelnih bistveno bolj neugodno od zaposlenih. Enako velja za subjektivno percepcijo lastnega zdravja pri brezposelnih osebah v primerjavi z zaposlenimi (Ilič in Svetlik, 1996: 62) Njegova analiza potrjuje 'da je splošno zdravstveno stanje zaposlenih najbolj odvisno od kakovosti fizičnega delovnega okolja, od verjetnosti poškodb in obolenj na delovnem mestu in nazadnje še od višine mesečne plače. Splošna zdravstvena slika zaposlenih je tem slabša, čim manj kvalitetno je z vidika fizičnih pogojev dela delovno okolje, čim večja je verjetnost poškodb in obolenj, čim nižji je osebni dohodek zaposlenih na določenem delovnem mestu' (Ilič in Svetlik, 1996: 65).

Delo in delovne obveznosti so 'prodani čas', v katerem si zagotovimo sredstva za preživljanje. Delovne obveznosti predstavljajo čas, ki je povezan z delom in čas porabljen za pot na delo in

---

³ 'Plačanost dela v javni sferi je implicitno razumevala neplačano delo (žensk) v zasebni sferi' (Kanjuro-Mrčela, 2002: 33). Dejstvo, da neplačano delo opravljajo večinoma ženske in implikacije dela v neplačani sferi za dostop do plačanega dela, še povečuje pomembnost proučevanja različnih področij, na katerih se odvija delo (Noon in Blyton, 1997: 9).

z dela ter priprave na delo (Batič, 1993). Ljudje, ki niso poznali tovarne in njenega industrijskega delovnega ritma, so živeli v skladu z naravo in niso imeli odmerjenih delovnih ur. Razmejitev med prostim časom in proizvodnim delom je nastala s pojavom razredov. Prve definicije dela se pojavijo v stari Grčiji (Aristotel) in v starem Rimu (Panatij, Ciceron). Delo je v antiki opredeljeno kot omejitev svobode in utrujajoča dejavnost, saj je družbena vrednost vezana na čisto misel (Kanjuo-Mrčela, 2002: 32). Fevdalni sistem je tlačanom določal število dni tlake, ki so jo morali opravljati za zemljiškega gospoda. Organizirali so se cehi, ki so s pravilniki določali delovni čas. Srednjeveška cerkev in država sta vsem družbenim slojem določali vsebino in obseg prostega časa. V kapitalizmu se je delovni čas neprestano podaljševal in pogosto prekoračil fizične zmožnosti delavca (Batič, 1993). Protestantska definicija dela je ključna za moderno razumevanje pojma dela in 'moralno utemelji dve pomembni osnovi nastajajoče kapitalistične družbe - ekonomsko orientacijo (ciljna, racionalna usmerjenost k bogatenju) in individualizem' in 'delu pripiše osrednji pomen v družbi', delo (poklic) postaja osnova človekove vključenosti v družbo' (Kanjuo-Mrčela, 2002: 32). Implicitna predpostavka je, da je delo 'dobro', da predstavlja krepostno in hvalevredno aktivnost, ki je moralno zaželena in s katero se povezujejo značilnosti kot so točnost, ubogljivost in odkritost (Noon in Blyton, 1997: 39-40).

Tehnološki razvoj je v preteklosti in sedanjosti vplival na obravnavo delovne sile. V Angliji so se delavci borili proti strojem (ludistično gibanje), ker so v njih videli vzrok za svoj poslabšani družbeni položaj. Potreben je bil čas, da so razlikovali med strojem in njegovo kapitalistično uporabo (padec mezd). Že zgodaj v zgodovini človeštva se pojavijo prve uredbe, ki urejajo delovna razmerja in tudi delovni čas. Staro babilonsko pravo pozna sistem najemnega dela. Tako je kralj Hamurabi izdal zakonik, ki je dal pravico svobodnjakom, da so posojali sužnje, svoje otroke ali dolžnike. Podobna določila je imel tudi židovski Talmud. Plačilo je bilo določeno glede na čas, prebit na delu. Po pojavu cehov so se začela uvajati pravila in pravice. Pritisk na delavce se je povečal z razvojem industrije. Lastniki so težili samo za profitom, niso upoštevali potreb in zahtev delavcev. Zaradi želje po hitrejšem amortiziranju strojev so ravnali z delavci skrajno nehumano.

3.2. Vpliv modernizacije in razvoja tehnologije na delovni proces in varstvo pri delu

V prvi polovici 19. stoletja se je razvilo zanimanje za javno zdravje, saj pogubnih učinkov široko razširjene industrializacije in urbanizacije ni bilo mogoče spregledati in že leta 1840 je

bil odnos med obolevnostjo in življenjem v mestnih središčih ter delovnimi pogoji povsem očiten (Doyal, 1985: 40). Prvi predpis, ki je omejeval delo na 15 ur dnevno, je bil sprejet v Angliji leta 1833. Nadaljnji predpisi so omejevali predvsem delo žensk in otrok. Leta 1848 je bil sprejet, prav tako v Angliji, zakon o 10 urnem delu. Leta 1866 je kongres I. Internationale v Ženevi predlagal omejitev na osemurni delavnik. Po prvi svetovni vojni je Mednarodna organizacija dela sprejela konvencijo 8 urnem delavniku, ki se ji je pridružila večina držav. Leta 1919 je bil tudi v stari Jugoslaviji uveden 8 urni delavnik (Kaltnekar, 1988).

Razvoj tehnologije je spremljala vedno večja delitev dela, ki se je pričela z obrtjo in manufakturami, kasneje pa nadaljevala in intenzivirala z uvajanjem strojev v industrijo. Delovni proces se je delil na vedno manjše faze. Pri izvrševanju teh faz je stroj postopno nadomeščal delavca. Uporaba strojev zmanjša fizične zahteve dela, lahko pa se povečajo psihične, poveča se tempo dela. Delavci se morajo prilagajati stroju. Nimajo nobenega vpliva na proizvodni proces, pogosto ne vedo niti tega, za koga proizvajajo. Ne delajo zaradi potrebe po delu, po smotni dejavnosti, ampak zaradi potrebe po preživljanju. Delo je zanje le še instrument samoohranitve (Marx, 1961).

Blauner je ugotavljal vpliv tehnologije na stopnjo odtujitve. Najbolj odtujeni so delavci v avtomobilski industriji, zaradi nezahtevnosti, monotonije in narave dela ne morejo vzpostavljati socialnih stikov in niso integrirani v kolektiv (Blauner v Barle in sod., 1994: 234). V predkapitalističnih družbah so ljudje opravljali celotne delovne naloge, ki so sestavljale posamezen poklic. Razvoj kapitalistične industrijske proizvodnje pa poklice uničuje, saj industrijski delavec ni sposoben opraviti nobenega celovitega delovnega procesa. Vzrok je preprost: delovna sila za posamezne faze proizvodnje je cenejša kot za celoto. Zaposlovanje cenejše delovne sile poceni proizvodnjo.

Drugi pomemben vidik delitve dela je ločevanje kontrole dela od izvajanja. To vzpodbudi nastanek pisarn, kjer na papirju nastaja delovni proces, potem ga pa prenesejo v proizvodnjo (taylorizem). Delavcu je natančno določen potek dela in o njem ne sme več odločati (Barle in sod., 1994: 232). Taylorizem ali paradigma znanstvenega upravljanja namreč temelji na predpostavki, da je delo možno razdeliti na več 'fizičnih gibov', ki jih je možno natančno časovno razdeliti tako, da dosežemo kar največjo produktivnost. Delo je zato fragmentirano

na enostavne, rutinske operacije, vsaka operacija pa je kar najbolj standardizirana.⁴ Možno naj bi bilo odkriti zakone, ki vodijo delovno aktivnost. Ti naj bi predstavljali osnovo za niz univerzalnih načel, ki bi definirala najboljše načine organizacije dela. Posameznik je plačan glede na trud, ki ga vложи v delo, saj se predpostavlja, da ga primarno motivira ekonomska nagrada (instrumentalen odnos do dela) (Jary in Jary, 1995: 577-578). Možno naj bi bilo najti najboljši način za izvedbo delovne naloge, vodstvo pa je odgovorno za to, da na delovno mesto razporedi najbolj primerno osebo za doseg organizacijskega cilja kar največje učinkovitosti - pojavi se ločitev na tiste, ki 'mislijo' in tiste, ki delovno operacijo le izvajajo (Noon in Blyton, 1997: 101). Bistvena lastnost taylorizma je največja možna standardizacija delovnih operacij.

Taylorizmu je sledil fordizem, ki je povzel vse bistvene lastnosti prvega, uvedel pa novo metodo kontrole delovne sile: tekoči trak. 'Ameriški inženir Henry Ford, industrijalec, pionir avtomobilske proizvodnje, je uvedel gospodarsko politiko, ki je temeljila na množični proizvodnji, skrajni racionalizaciji in kar največji delitvi dela. Zato je mogoče zaposliti tudi nekvalificirane delavce, pospešiti delovni tempo z delom na tekočem traku, omejiti proizvodnjo na majhno število tipov, organizirati lastne izvore surovin in prometnih sredstev' (Gramsci, 1974: 299). Bistvena inovacija fordizma je adaptacija taylorističnih principov v tovarniško okolje in njihova prilagoditev masovni produkciji standardiziranih proizvodov, ki je povezana z razvojem množičnih trgov in razmahom potrošniške dejavnosti (Noon in Blyton, 1997: 104).

Čas, potreben za neko delo, se je tako močno skrajšal. Za zaposlene pa učinki te produktivnosti še zdaleč niso bili blagodejni. Človekova vloga je postala poenostavljena in mu odvzela mnoge funkcije. Njegova fizična moč je bila nadomeščena s strojem. Človek je postal privesek stroja. Kadarkoli ga je bilo mogoče nadomestiti z drugo osebo. Dokler je delavec ročno izdeloval izdelek je sam določal tempo dela. Pozneje je stroj postal dominanten, delavcu je diktiral trošenje delovne sile, vzel mu je vsebino dela, delavec je moral opravljati takšna opravila, ki jih stroj ni zmožel, ali pa je bilo njihovo strojno opravljanje predrago. Delitev dela povzroči, da delavec opravlja vse bolj drobna dela, ki so videti nesmiselna. Delavec vse manj obvlada delovni proces. Za tekoči trak je značilno pogosto ponavljanje

---

⁴ Ta načela so vsebovana v organizaciji delovnega procesa v korporaciji Mc Donalds, ki jo mnogi avtorji navajajo kot prototip tayloristične organizacije dela v sodobnih delovnih organizacijah (Noon in Blyton, 1997: 100).

majhnih skupin operacij (Barle in sod., 1994: 232). Produkcijski proces je nefleksibilen, menedžerske in birokratske strukture so rigidne in hierarhično organizirane (Jary in Jary, 1995: 237).

Proizvodna dejavnost je v sodobnih industrijskih družbah močno družbeno nadzorovana in poteka v zato namenjenih institucijah. Delo kot zaposlitev večini ljudi predstavlja polovico časa, ko so budni. Mnogi ljudje v današnjem času dela ne pojmujejo kot obliko samouresničevanja in kot svoje bistvo, ker je z drobljenjem delovnega procesa postalo odtujeno. V sociologiji imenujemo to instrumentalno delo. Dela se ne iz veselja do dela in ugodja ob izvršenem delu, pač pa zaradi preživetja sebe in družine, za kar se dobi 'mezda'. Delavci niso udeleženi pri načrtovanju proizvodnje in tudi celotnega procesa izdelave - končnega izdelka ne poznajo. Tako pri današnji razvitosti dela, nekateri ljudje le tega pojmujejo bolj kot breme in obveznost in ga ne opravljajo z veseljem. Z rezultati dela se ne identificirajo, odtujujejo se tudi od drugih ljudi. Delo je pri nekaterih ljudeh postalo način pridobivanja sredstev za življenje.

Delavci morajo biti na delu zbrani, spočiti, disciplinirani, bolj ali manj podrejeni. Združujejo se v organizacije, da bi dosegli cilje, ki jih kot posamezniki ne morejo. Pri tem se morajo podrediti pravilom organizacije, tudi če jim ta v celoti ne ustrezajo. Organizacija omejuje njihovo osebno svobodo. Pravila v njej so bolj ali manj demokratična, dopuščajo večji ali manjši vpliv posameznikov pri odločanju. Vsak posameznik ima ob prihodu v organizacijo svoja pričakovanja, motive ali cilje, ki jih želi doseči. Ti niso vedno v skladu z organizacijo (Možina in sod., 1984).

Danes je zgoraj opisana situacija v veliki meri spremenjena. Mnogi avtorji govorijo o obdobju postfordizma, ki se nanaša na nove ekonomske možnosti, ki jih odpira razvoj tehnologije mikročipov, računalnikov in robotike v proizvodnji in izmenjavi informacij in komoditet. Ključno razliko v primerjavi s fordističnim obdobjem naj bi predstavljal razvoj manjših podjetij, ki skrbijo za segmentirane trge s fleksibilno produkcijo specializiranih dobrin in storitev. Delovni proces in organizacija dela postajata vse bolj fleksibilna in decentralizirana (Jary in Jary, 1995: 238). Govorimo o fleksibilni specializaciji, poudarek je na fleksibilnih produkcijskih sistemih, ki zadostijo potrebam po proizvodih na vse bolj diverzificiranih trgih (Noon in Blyton, 1997: 112). Delavci so danes vse bolj pripravljeni na nenehno usposabljanje in prezaposlovanje, ker so do svoje organizacije lojalni in ker jim tovrstna fleksibilnost kot pogoj preživetja njihovega podjetja zagotavlja ohranjanje stabilne varne zaposlitve (Stanojević, 2001a: 19). Osnovni kompetitivni problem sodobnih organizacij so postale

tehnične, procesne, organizacijske in druge inovacije, saj je treba novo znanje vgrajevati v vse postopke, proizvode, usluge in odnose (kultura nenehnega izboljševanja ali KAIZEN kultura). (Mesner-Andolšek, 2002: 25).

Družbe informacij predstavljajo tretji val velikih družbenih sprememb⁵. Nastal naj bi popolnoma nov civilizacijski obrazec, ker se bodo vzpostavile nove oblike komunikacij, nove tehnologije in drugačne vrednote. To je napovedal ameriški sociolog Toffler na koncu šestdesetih let (Barle in sod., 1994: 356). Povečala se je vloga storitvenih (terciarnih) dejavnosti. S tem se je spremenila tudi izobrazbena struktura zaposlenih. Tipična zaposlitev industrijske dobe je bila 'modri ovratnik' (manualno delo), nato je sledil 'beli ovratnik' (nemanualno delo), ki je bodisi uslužbenec, bodisi profesionallec, menedžer, danes pa vse bolj govorimo o 'zelenih predpasnikih', delavcih v storitvenem sektorju.⁶ Delovne dejavnosti doživljajo strukturne spremembe, zlasti v najbolj razvitih tržnih gospodarstvih narašča storitveni sektor (ta npr. v Evropi obsega že blizu 75 odstotkov delovnih mest). V tranzicijskih državah in državah v razvoju je preobrat opazen od poznih osemdesetih let 20. stoletja V Sloveniji je bilo leta 1980 v storitvenem sektorju zaposlenih 37,8 odstotkov zaposlenih, leta 1998 pa že skoraj 60 odstotkov (Šadl, 2002: 51, 68). Podjetja morajo v zaostrenih pogojih sodobnih tržnih gospodarstev, globalizacije in vedno večjih zahtev kupcev, ustvarjati zadovoljne koristnike storitev, kar je tesno povezano s poslovno uspešnostjo in dobičkom kot osnovnim poslanstvom podjetja (Šadl, 2002: 56). Vendar pa je treba poudariti, da 'do brežibnih storitev ne pride naključno, temveč s premišljenim in vodenim procesom, ki vpeljuje stroge standarde kakovosti storitev (podobno kot za proizvodnjo serijskih fizičnih izdelkov) za optimalno zadovoljitev potreb odjemalcev (prav tam).

Popolno poslovanje s strankami, ki je v literaturi označeno tudi kot 'storitve z nasmehom' (service with a smile) (Šadl, 2002) je povezano z opravljanjem emocionalnega dela, ki ga opredeljujejo naslednje značilnosti: prvič, delo zahteva osebni stik z javnostjo, drugič, zahteva ustvarjanje ustreznega čustvenega stanja pri prejemnikih storitev in tretjič, delodajalec ima kontrolo nad čustvenim vedenjem zaposlenih (Hochschild v Šadl, 2002: 52). Tudi delo v storitvenem sektorju je podvrženo formalnemu usposabljanju in hierarhični kontroli (Šadl, 2002: 54). Emocionalno delo lahko ustvarja prijaznejše delovno ozračje, problem se pojavi takrat, ko je zahteva po emocionalnem delu pretirana in poraja občutke odtujenosti in

---

⁵ Prvi val je bila agrarna revolucija, drugi industrijska.

⁶ Za zadnjo opombo se zahvaljujem doc. dr. Dani Mesner Andolšek

čustvenega izkoriščanja (Noon in Blyton, 1997: 139). Delavci v storitvenem sektorju se morajo držati predpisanih organizacijskih pravil. Gre za znano Mc Donaldsovo zahtevo po prijaznem in toplim odnosu do kupca, pristnem smehljaju in hkrati potlačitvi neprijetnih čustev, stil storitev mora biti kar se da emocionalen, kar pa ne prikrije dejstva, da so interakcije med potrošniki in prodajalci/-kami praviloma mehanični in rutinski (Šadl, 1998: 156). V tem smislu bi lahko emocionalno delo morda označili za nov način izkoriščanja delavcev.

Nekateri avtorji opozarjajo, da delo v zahodnih kapitalističnih ekonomijah ni le sredstvo za preživetje, ampak ljudje delajo predvsem zato, da kot potrošniki pridobijo večjo kupno moč in na ta način več izbire glede življenjskega stila. Porast potrošnje je namreč ena temeljnih značilnosti dvajsetega stoletja, potrošnja je vse bolj pomembna za našo identiteto in samorazumevanje (Noon in Blyton, 1997: 35). Ta interpretacija pod vprašaj postavlja tudi predpostavko o delovni etiki, ki naj po mnenju teoretikov postindustrijske družbe ne bi bila več osrednjega pomena (Noon in Blyton, 1997: 49). Nekateri avtorji menijo tudi, da je množična proizvodnja za množične trge še vedno najbolj pogosta oblika delovnega procesa (Noon in Blyton, 1997: 113).

Zdi se, da je optimizem nekaterih analitikov, ki pripisujejo prevelik pomen tehnološkim spremembam ter njihovem vplivu na načine dela (predvsem v storitvenem sektorju), pretiran. Številne raziskave namreč kažejo, da je v 'naraščajočem storitvenem sektorju še vedno veliko repetitivnega, monotonega in avtomatiziranega dela, kar je glede na naravo dela (delo z ljudmi) celo bolj problematično kot v tovarniškem okolju (pri delu s stroji) (Kanjuo-Mrčela, 2002: 39). Organizacije so utemeljene racionalnih principih in emocionalno delo zaposlenih uporabljajo za doseganje svojih racionalnih ciljev (prav tam). Zato je morda prav, da pri uporabi pojmov kot so postfordizem, postindustrijska družba, ipd. govorimo bolj o smernicah kot pa o radikalnih spremembah (Kanjuo-Mrčela, 2002: 42).

3.3. Medicina dela, preventiva in varnost delovnega procesa

3.3.1. Varstvo delavcev nekoč in danes

Primitivne in vendar praktične ter preizkušene predpise o varstvu delavcev so poznali že Egipčani pred 4000 leti, ravno tako Rimljani v antičnih rudnikih pred več kot 2000 leti. Varnost pri delu torej ni pridobitev sedanjega modernega časa.

Tudi egiptovski gradbeniki so se pri delu srečevali z ogrožanji, obremenitvami. O tem se prepričamo pri ogledovanju fresk. Barvali so usnje 3000 let pr. n. št., v nevarnih pozah, tako, da to delo ni moglo biti brez poškodb ali zdravstvenih okvar.

S problematiko varstva pri delu so se delodajalci ukvarjali tudi v suženjskih delovnih odnosih. Takrat so bile delovne roke edino sredstvo za ustvarjanje kakršnekoli materialne dobrine. Šlo je predvsem za to, da bi si delavci obvarovali zdrave roke, obdržali primerno kondicijo in s tem ohranili možnosti za pridobivanje in ustvarjanje bogastva ali slave vladajočega razreda. Tako so zapisi iz zgodovine, ki zgovorno pričajo o varstvu pri delu, ne da bi omenjali socialne ali humane note teh prizadevanj. V 7. stol pr. n. št. je v kitajskem dokumentu »Ping Youan Hou Lom« zapisano, da les škodi človeku in navaja primer Rhus Vernicifera iz katerega so pridobivali lak. Star testament navaja: »če delaš novo hišo, napravi ograjo okoli strehe, da ne boš krivec krvi, če kdo pade s strehe.« Hipokrit (okrog 400 l pr. n št.) je vedel, da pri delu nekaterih obrtnikov in umetnikov nastopajo zdravstvene okvare. V svojih delih jih je prišteval k poklicnim boleznim. Rimski zgodovinar Plinij mlajši je poročal o težavah ljudi, ki so delali z borovo smolo, ki je poškodovala kožo. V najstarejših rudarskih odredbah (okoli l. 1300) najdemo prva določila o varstvu pri delu. Leta 1531 je Paracelsus raziskoval bolezen silikozo, kakor tudi škodljivost svinca in živega srebra. Leta 1802 je parlament v Veliki Britaniji sprejel zakon, s katerim bi zavaroval mladino in otroke, ki so jih izkoriščali v industriji. Okrog l. 1800, v začetku industrializacije, je bil spremljevalni pojav ne samo zaposlovanje nekvalificiranih delavcev, pač pa tudi otrok, starih pet ali šest let. Ponekod je delavnik trajal tudi enajst ur. V Nemčiji so bili v vojski vznemirjeni, ker niso mogli sestaviti kontingenta za armado; število rekrutov, ki so bili kot otroci zaposleni v tovarnah, je bilo tako visoko (poročilo generalmajorja V. Horna pruskemu kralju).

Srednjeveški statuti obrtnih cehov in bratovščin so vsebovali mnoge koristne in obvezne pravne predpise, predvsem o socialnem in zdravstvenem varstvu delavcev. V času prve industrijske revolucije so najprej v Angliji, nato pa tudi v drugih evropskih deželah, sprejeli nacionalne predpise o varstvu delavcev pri delu. Leta 1865 je bilo ustanovljeno prvo mednarodno združenje dela, leta 1900 v Parizu Mednarodno združenje za delovno zakonodajo, leta 1919 ILO (Mednarodna organizacija dela), ki je članica OZN in ima tudi urad za delo s sedežem v Ženevi.

Mednarodni pomen varstva delavcev pri delu je tolikšen, da ga je generalna skupščina leta 1948 vključila v splošno deklaracijo o človekovih pravicah v štirih členih:

-vsak ima pravico do dela in do enakega plačila za enako delo

-vsak ima pravico do počitka, do dopusta

-vsak ima pravico do takšnih življenjskih razmer, ki zagotavljajo njemu in njegovi družini zdravje in blagostanje

- vsak ima pravico do izobrazbe

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je leta 1969 obravnavala temo "Zdravje, delo, produktivnost". Poudarek je bil na naslednjih mislih:

-zdrav delavec na urejenem delovnem mestu je najbolj produktiven

-zdravje, delo in produktivnost so najpomembnejši dejavniki gospodarskega razvoja in družbenega napredka

-stopnje varovanja življenja, zdravja in delovne zmogljivosti delavcev so merilo, s katerim se v mednarodnem svetu presoja položaj delavskega razreda v neki družbi.

Zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu v podjetjih je vse bolj pomemben dejavnik delovnega procesa. Usposobljenost delavcev za varno in zdravo delo je del poklicne kvalifikacije oz. poklicne kompetentnosti. Višjo raven skrbi za delavce je možno doseči s tehničnimi, zdravstvenimi, socialnimi in vzgojnimi ukrepi. Na delovnih mestih naj bi veljali etični, tehnični, zdravstveni, psihološki, pravni in ekonomski vidiki varovanja delavcev. Pri slabem varstvu pri delu ni mogoče vrhunsko uspešno podjetje in ne bogata družba v celoti. Varnost je neločljiva sestavina vsake dejavnosti delavca ali sredstva, s katerim upravlja. Sodoben koncept varnosti pri delu je razširitev pojma varnosti pri delu na pojem varnosti in ohranitve zdravja pri delu. Poslanstvo varnosti in zdravja pri delu ni le preprečevanje poškodb pri delu, ampak tudi vse bolj pogostih zdravstvenih okvar ter zagotavljanje delovne zmožnosti delavca za polno delovno dobo. Razlogi za uspešnost poslovanja podjetja zahtevajo poleg kakovosti, varnosti, ohranitve zdravja in delovne zmožnosti še zadovoljstvo pri delu, ki zagotavlja optimalno produktivnost in motiviranost za delo in varnost. Varnost postaja vse bolj pomembna tudi zaradi podaljševanja delovne dobe in starostne meje za upokojitev. Posebno skrb za zaposlenega podpirajo v zadnjem času predvsem ekonomske potrebe: zmanjševati stroške dela in s tem zagotoviti konkurenčnost, pa tudi kazenske in odškodninske odgovornosti postajajo vse težje. Skrb za varnost in zdravje pri delu je v uspešnih podjetjih eno od prvih načel politike vodenja podjetja.

3.3.2. Preventiva v medicini dela v Sloveniji

Prve zametke medicine dela srečamo v 16. stoletju (Paracelsus, Mattioli, Scopoli, v Sloveniji pri Gerbcu (1808-1880)). V začetku 18. stoletja so v Idriji zaposlili ranocelnika, ki je skrbel za bolne rudarje idrijskega rudnika živega srebra. Plačilo za delo je dobival od države, ki je prevzela tudi obveznosti t. im. bratovske skladnice in bolnim rudarjem izplačevala hranarino. Leta 1740 je avstrijska vlada v Idrijo napotila prvega zdravnika, kirurga, z nalogo, da preprečuje in zdravi poklicne zastrupitve z živim srebrom in pomaga pri nezgodah v rudniku.

V Sloveniji je bila 1858 ustanovljena prva bratovska skladnica oz. blagajna na Lešah pri Prevaljah. V Avstriji je postalo obvezno zavarovanje za primer nezgod pri delu leta 1887, leto kasneje pa za primer bolezni. Najprej so rudniki imeli svoje zdravnike, ki so skrbeli za zdravje rudarjev, nato so imele tudi železarne svoje bolnišnice, ki so bile predhodnice današnjih ambulant.

V Mežiški dolini, drugem slovenskem rudarskem revirju, se je medicina dela začela razvijati okrog leta 1863, ko je bila v Mežici ustanovljena bratovska skladnica in s tem začetek organiziranega zdravstvenega varstva rudarjev in topilcev svinca. Leta 1903 je za rudniške delavce in svojce v Črni skrbel v bolnišnici s 35 posteljami zdravnik.

Zakon o varovanju delavcev je bil za Slovence izdan že leta 1921, ko je Aleksander I., kralj Srbov, Hrvatov, in Slovencev, objavil razglas, s katerim 'proglašamo in objavljamo vsem in vsakomur, da je zakonodajni zbor na podstavi člena 130 ustave, sklenil na XXIV seji 3. decembra 1921, Zakon o zavarovanju delavcev, mi pa smo ga potrdili.' Izdan je bil 13. junija 1922 pod številko 169, stvarne odredbe: zoper bolezen, onemoglost, starost, smrt in zoper nezgode. Med osebe, zavezane zavarovanju spadajo tudi učenci (vajenci) vežbeniki (praktikanti, volonterji). Zakoni so bili zelo napredni in strogi (Zakon o varstvu delavcev, 1922).

Kmalu po drugi svetovni vojni so začeli v Sloveniji ustanavljati tovarniške in obratne ambulante. Leta 1960 je bil ustanovljen Zavod LRS za zdravstveno in tehnično varnost, ki se je kasneje preimenoval v Zavod SRS za varstvo pri delu. Na področju zdravstvenega varstva mu je bilo naloženo tudi preučevanje vprašanj komunalne higiene v industriji, detekcija in dispanzerska dejavnost ter opravljanje industrijskih toksikoloških meritev mikroklimne na delovnih mestih, preučevanje varstva pred ionizirajočim sevanjem, psiholoških, fizioloških in tehničnih elementov varnosti v prometu (Bilban, 2002).

V socializmu je bilo za delavce na področju varstva pri delu kar dobro poskrbljeno. Zanje so skrbeli varnostni inženirji, zdravniki medicine dela, sindikati in nenazadnje zakoni, ki so jih varovali pred odpuščanjem. Po osamosvojitvi je postala sprememba na vseh področjih očitna. Delavci so ostali prepuščeni sami sebi. V prejšnji državi so bile službe varstva pri delu dobro organizirane. Stari zakon o varstvu pri delu ni bil slab, za tiste čase zelo dober. Primerjanje med starim zakonom o varstvu pri delu in novim, ki je bil sprejet 1999 leta, je neprimerno, saj gre za pravili dveh svetov: socialističnega versus kapitalističnega.

Ko so velika družbena podjetja razpadla na večje število srednje velikih in malih podjetij, so bile razpuščene službe varstva pri delu, varnostni inženirji so ostali brez dela in iskali delo kot podjetniki. Prav tako so tovarne zapustili zdravniki medicine dela, ki so prej skrbeli za zdravje delavcev. Zdaj delajo pogodbeno samo tam, kjer jim je pomembno, da so delavci pod kontrolo.

Prej je imela vsaka organizacija združenega dela svojo finančno, plansko, računovodsko, pravno in kadrovsko službo, nadalje službo varstva pri delu, sekretariat za samoupravljanje, socialnega delavca, psihologa in obratno ambulanto, celo svoje zobne ambulante so posedovali. V obdobju, ki je zdaj preteklost, je delovalo dovolj strokovnjakov, ki so vedeli, kaj naroča veljavna zakonodaja. To so razlogi, da so bili odnosi v zvezi z delom učinkoviti ; šele na drugem mestu je bila ideologija. V samoupravnem socializmu, kjer lastnina ni bila državna tako kot v vzhodnem bloku, je bil tudi odnos delodajalec in delavec nekласičen, v smislu podrejenosti, odnos ni bil bazično nasprotujoč (konflikten) ekonomsko izkoriščanje je bilo zaradi družbene lastnine nesmiselno, vgrajenih varoval je bilo kljub temeljni nekonfliktnosti dovolj (komisija za delovna razmerja, samoupravna delavska kontrola, sindikat, družbeni pravobranilec samoupravljanja, sodišče združenega dela in inšpekcija dela).

Borisov v Zgodovini medicine poudari, da na medikohistografijo vplivata zgodovinska in medicinska miselnost tistega časa (Borisov, 1985). Kdor medicino spozna pogloblje, namreč lahko ugotovi, da je politična praksa (White v Tivadar, 1996). To dejstvo bi lahko navezali na nenaden upad zaposlenih medicincev dela v Sloveniji, ko se je spremenil družbenopolitični sistem. Od 160 zaposlenih specialistov za medicino dela, jih ni ostalo praktično nič (le 6), vsi ostali so zapustili tovarne, postali zasebniki, ali se prekvalificirali za splošno medicino. Ekonomskemu sistemu, ki se je razvijal v neoliberalno smer, razvejanost medicine dela pač ni ustrezala. Danes v gospodarstvu prevladujejo kratkoročni interesi pred dolgoročnimi. Če ni hitrega dobička, so delodajalci nezadovoljni. Pred leti so zdravniki medicine dela sodelovali

pri opremljanju tovarn in industrijskih prostorov ter delovnih mest, da bi delavci naredili več z manj napora. To delovanje je usahnilo.

Julija leta 1999 je bil sprejet Zakon o zdravju in varnosti pri delu, ki je s 1. januarjem 2003 stopil v polno veljavo. Pomen tega zakona je izjemen, ker je to prvi sistemski zakon v RS, ki ureja odnos med delodajalcem in delavcem po vzoru podobnih pravil v državah članicah EU in predstavlja ogrodje pravil iz tega področja. Sam zakon prinaša vrsto novih obveznosti in pravic delodajalcem in delavcem, poleg tega pa vnaša novosti v delo inšpektorjev dela (Brezovar, 2000). S tem zakonom se določajo pravice in dolžnosti delodajalcev in delavcev v zvezi z varnim in zdravim delom ter ukrepi za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu. Določa tudi organe, pristojne za varnost in zdravje pri delu (Zakon o varnosti in zdravju pri delu, vsa določila povzeta iz spletne strani Urada RS za varnost in zdravje pri delu).

Urad Republike Slovenije za varnost in zdravje pri delu, ki je v sestavi ministrstva, pristojnega za delo, po 42. členu Zakona o zdravju in varnosti pri delu, zagotavlja opravljanje naslednjih nalog:

- spremljanja in ocenjevanja stanja varnosti in zdravja pri delu ter na tej podlagi pripravljanja rešitev za enotno urejanje varnosti in zdravja pri delu, ki so predmet tega zakona in drugih predpisov; pripravljanja strokovnih podlag za izdelavo nacionalnega programa ter spremljanja njegovega uresničevanja;
- pripravljanja strokovnih podlag za zakone in druge predpise;
- raziskovanja in spodbujanja razvoja na področju humanizacije dela;
- proučevanja nevarnosti pri delu, ki imajo za posledico poškodbe pri delu, poklicne bolezni ter druge bolezni v zvezi z delom;
- oblikovanja strokovnih mnenj s področja varnosti in zdravja pri delu;
- pripravljanja metodologije za izvajanje strokovnih nalog varnosti pri delu;
- preizkusov in strokovnih ocen periodičnih pregledov in preizkusov delovne opreme ter preiskav kemičnih, fizikalnih in bioloških škodljivosti ter mikroklimе v delovnem okolju;

- vodenja informacijsko-dokumentacijske dejavnosti varnosti in zdravja pri delu in seznanjanja javnosti s prirejanjem posvetovanj in objavljanjem različnih gradiv;
- publicistične dejavnosti za področje varnosti in zdravja pri delu (Vir: Spletna stran Urada).

Ena bistvenih novosti Zakona o varnosti in zdravju pri delu je, da mora vsak delodajalec, ki je v celoti odgovoren za varnost in zdravje svojih delavcev, izdelati in sprejeti izjavo o varnosti z oceno tveganja v pisni obliki, s katero določi način in ukrepe za zagotavljanje varnosti in zdravja, ter jo dopolnjevati ob vsaki novi nevarnosti in spremembi ravni tveganja. Izjavo so morali delodajalci izdelati do konca leta 2001. Izjavo o varnosti z oceno o tveganju mora delodajalec predložiti inšpektorju za delo, ko ta pri njem opravlja inšpekcijski nadzor. Najpogostejše kršitve so zajemale dejstvo, da je imel delodajalec sicer izdelano izjavo, a te še ni podpisal pooblaščen zdravnik, ali pa delodajalec z njim še ni imel sklenjene pogodbe. Ponekod so bili pomanjkljivi in ne dovolj natančno opredeljeni opisi delovnega procesa z ocenjevanjem tveganja za poškodbe ter zdravstvene okvare in ukrepi za zmanjševanje tveganja. Prav tako je bilo včasih pomanjkljivo sodelovanje zaposlenih pri izdelavi ocene tveganja, ali pa ti z njo sploh niso bili seznanjeni. V nekaterih podjetjih so tudi slabo ali sploh niso bile opredeljene odgovornosti in zadolžitve odgovornih oseb in delavcev za učinkovito izvajanje ukrepov varstva in zdravja pri delu, ponekod je v izjavi manjkal podpis glavne odgovorne osebe delodajalca ali pa še niso bili določeni roki revizije izjave o varnosti (Vir: Spletna stran Urada).

Zakon v 6. členu opredeljuje temeljna načela, ki naj jim sledi delodajalec na področju zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu:

- izogibanje tveganjem;
- ocenjevanje tveganj, ki se jim ni mogoče izogniti;
- obvladovanje tveganj pri njihovem viru;
- prilagajanje dela posamezniku z ustreznim oblikovanjem delovnega mesta in delovnega okolja, izbiro delovne opreme ter delovnih in proizvodnih metod;
- zagotavljanje ukrepov za ohranjanje in krepitev zdravja;
- prilagajanje tehničnemu napredku;
- nadomeščanje nevarnega z nenevarnim ali manj nevarnim;
- razvijanje celovite varnostne politike, ki vključuje tehnologijo, organizacijo dela, delovne pogoje, medčloveške odnose ter dejavnike delovnega okolja;

- dajanje prednosti splošnim varnostnim ukrepom pred posebnimi;
- dajanje ustreznih navodil in obvestil delavcem. (iz Zakona o varnosti in zdravju pri delu, Vir: Spletna stran Urada).

Po 16. členu zakona mora delodajalec zagotavljati varnost in zdravje pri delu zlasti tako, da:

- poveri opravljanje nalog varnosti pri delu strokovnemu delavcu, naloge varovanja zdravja pri delu pa pooblaščenemu zdravniku;
- sprejme ukrepe za zagotavljanje požarnega varstva v skladu s posebnimi predpisi;
- sprejme ukrepe za zagotavljanje prve pomoči in evakuacije v primeru ogroženosti;
- obvešča delavce o uvajanju novih tehnologij in sredstev za delo ter o nevarnostih za poškodbe in zdravstvene okvare, ki so povezane z njimi ter izdaja navodila za varno delo;
- usposablja delavce za varno delo;
- zagotavlja delavcem sredstva in opremo za osebno varnost pri delu in njihovo uporabo, če sredstvo za delo in delovno okolje, kljub varnostnim ukrepom ne zagotavlja varnosti in zdravja pri delu;
- zagotavlja periodične preiskave delovnega okolja in periodične preglede in preizkuse delovne opreme;
- zagotavlja zdravstvene preglede delavcev (Vir: Spletna stran Urada).

S 1. januarjem 2003 je zakon začel veljati v celoti, torej tudi za samozaposlene in kmete. Ti bodo morali ob inšpektorskem pregledu pokazati dokumentacijo o strojih in napravah, ki jih uporabljajo pri delu, dokazati, da upoštevajo navodila stroke za varnost in zdravje pri dejavnosti ter predpisano prilogo po pravilniku. Posebej kmetje bodo morali skrbno pripraviti popis nevarnosti, ki pretijo pri njihovem delu, ter ukrepov, da ne bi poškodovali sebe in svojih družinskih članov. V novi zakon so vgrajene tudi določbe evropske direktive, saj je v slovensko zakonodajo vgrajen celoten pravni red Evropske unije in sprejeti so vsi podzakonski predpisi. Novi zakon o varnosti in zdravju pri delu opredeljuje izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje kot ukrep za varno in zdravo delo mnogo širše, kot je bilo do sedaj. Dolžnosti delodajalcev in tudi delavcev so natančneje določene (Vir: Spletna stran Urada).

Izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje s področja varnosti in zdravja pri delu dobiva znotraj delovnega procesa vzgojno izobraževalno naravo, posebej še, ker se del procesa izvaja neposredno na delovnem mestu. Delavec ima pravico in dolžnost, da se seznanj s tveganji,

nevarnostmi in ukrepi za varno in zdravo delo, ter da se usposablja za njihovo izvajanje. Usposobljenost za varno in zdravo delo je sestavni del sleherne poklicne pristojnosti. Kompetentno pripravljen delavec mora imeti ustrezno oblikovano delovno mesto, mora biti obveščen o uvajanju novih tehnologij, sredstev za delo, ter vedeti o nevarnostih za poškodbe in zdravstvene okvare. Redno se mora preverjati njegovo teoretično in praktično usposobljenost. Nekateri predpisi, zlasti s področja kemičnih snovi in bioloških dejavnikov, določajo izdajo praktičnih smernic za izvajanje predpisov, kar bo od Urada za varnost in zdravje pri delu zahtevalo koordinacijo dela strokovnjakov različnih področij in intenzivno sodelovanje s socialnimi partnerji (Vir: Spletna stran Urada).

Opravljanje vseh ali posameznih nalog organiziranja in zagotavljanja varnosti pri delu lahko delodajalec zagotovi z zunanjimi strokovnimi delavci ali zunanjimi strokovnimi službami. Kadar delodajalec zaupa opravljanje vseh ali posameznih nalog varnosti pri delu delavcem ali službam iz prejšnjega odstavka, jih je dolžan seznaniti z vsemi dejavniki, ki vplivajo ali bi lahko vplivali na varnost in zdravje delavcev pri delu ter jim omogočiti dostop do podatkov o tveganjih in o varnostnih ukrepih, potrebnih za preprečevanje nevarnosti in zmanjšanje škodljivih posledic (Vir: Spletna stran Urada).

Strokovni delavec po 19. členu zakona:

- svetuje delodajalcu pri načrtovanju, izbiri, nakupu in vzdrževanju sredstev za delo;
- svetuje delodajalcu glede opreme delovnih mest in glede delovnega okolja;
- izdeluje strokovne podlage za izjavo o varnosti;
- opravlja periodične preiskave kemijskih, fizikalnih in bioloških škodljivosti v delovnem okolju;
- opravlja periodične preglede
- opravlja notranji nadzor nad izvajanjem ukrepov za varno delo;
- izdeluje navodila za varno delo;
- spremlja stanje v zvezi s poškodbami pri delu in poklicnimi boleznimi ter boleznimi v zvezi z delom, odkriva vzroke zanje in pripravlja poročila za delodajalca s predlogi ukrepov;
- pripravlja in izvaja usposabljanje delavcev za varno delo (Vir: Spletna stran Urada).

Nacionalni program varnosti in zdravja pri delu, ki ga napoveduje zakon, je pripravljen in čaka na obravnavo na svetu za varnost in zdravje pri delu. Z njim bodo določili strategijo razvoja področja varnosti in zdravja pri delu, katere namen je varovanje življenja in zdravja,

ter delovnih zmožnosti delavca, preprečevanja poškodb pri delu in poklicnih bolezni. Vsebina nacionalnega programa zajema gospodarski in socialni okvir, ekonomske vidike varnosti in zdravja pri delu, zakonodajni in institucionalni okvir, vsebuje porazdelitev odgovornosti, pričakovane spremembe in težave, osnovne cilje varnosti in zdravja pri delu ter dejavnosti in ukrepe za doseganje teh ciljev. Cilj je razvijanje take politike varnosti in zdravja pri delu, ki se bo sposobna hitro prilagajati in odgovarjati na spremenjene razmere v družbi, vzpostavitev mehanizmov za povezovanje varnosti in zdravja pri delu ter drugih področij za koherenten in skladen socialno-ekonomski razvoj, zmanjševanje števila poškodb pri delu, poklicnih bolezni, ter bolezni, povezanih z delom, s čimer naj bi prispevali k večji konkurenčnosti podjetij in blaginji delavcev. Cilj je tudi spodbujanje varnega in zdravega dela (npr. zavarovanje za primer poškodb pri delu, poklicnih bolezni in bolezni povezanih z delom, posebno davčno politiko in drugi motivacijski dejavniki). Razviti je treba tudi preventivno infrastrukturo za ozaveščanje prebivalstva, delavcev in delodajalcev. Prav tako pa je treba skrbeti za sodobno, z načeli doktrine usklajeno izobraževanje vseh strokovnjakov s področja varnosti in zdravja pri delu (Vir: Spletna stran Urada).

3.3.3. Medicina dela v sodobni družbi

Ohranjanje zdravja populacije (tudi aktivne) ni le stvar medicine, pač pa širše družbe. Medikalizacija vsakdanjega življenja zato dobiva vse večji pomen. Medicina v zahodnih družbah že več kot stoletje širi svoj vpliv na področje telesnih in duševnih procesov. Še posebej za 20. stoletje velja, da je medicina družbeno kontekstualno vpletena. Medicinski raziskovalci so najeta delovna sila, ki pogosto dela na ozko specializiranem področju, ki so ji ga določili drugi. Njihova spoznanja so zelo konkretno odvisna od financiranja raziskovalnih projektov, od odločitev, ki jih sprejemajo uprava znanstvene institucije, zasebni in državni skladi ali vladne službe (Fee v Tivadar, 1996: 76).

Od druge polovice 19. stoletja je medicina vedno globlje posegala v vsakdanje življenje ljudi. V drugi polovici 20. stoletja je oslabela vera v vsemogočnost zahodne uradne medicine. Medicinska intervencija v človekov vsakdanjik ni ponehala, ampak se je čedalje bolj krepila. Danes je medicinska ideologija drugačna, temelji na želji, da če ne more pozdraviti vseh bolezni, jih lahko onemogoča, obvladuje, lajša in človeku pomaga razumeti, kako s svojim nezdravim načinom življenja, z neodgovornim in zdravju nevarnim vedenjem, s stresnim življenjem, onesnaženostjo zemlje, vode in zraka, škodi svojemu zdravju. Individualna odgovornost za zdravje je postala prevladujoča, medicina se poslužuje ideologije 'obtoževanja žrtve'. Ta pozicija je za medicino ugodna, ker zanika krivdo tvorcev zdravstvene politike, ker

ni za vse enakopravnega dostopa do zdravstvenih storitev in zdravil, ker zmanjšuje odgovornost hudih onesnaževalcev okolja, prispeva k višanju zavarovalnih premij, vzdržuje razredno in spolno strukturo dela in vedno znova odvrta pozornost od dejstva, da sta stopnja umrljivosti in obolelosti pri veliko boleznih obratno sorazmerni z družbenim statusom posameznika (Crawford v Tivadar, 1996: 77).

Medicina je v zahodnih sodobnih družbah navzoča povsod: ljudje so pregledani od rojstva do smrti, njena merila so prisotna v urbanističnem načrtovanju, avtomobilskem oblikovanju, pridelavi hrane, zdravniki določajo, kdo je sposoben za delo in kdo ne, kdo se lahko zavaruje in celo to, kdo lahko uveljavlja državljanske pravice. Osnovni cilj medicine dela je torej preventiva in ohranjanje zdravja delavcev, ki naj bi bilo ključnega pomena za preprečevanje delovnih nesreč. Pri tem pa se seveda problem nemalokrat prenese na raven osebne odgovornosti in ideologijo obtoževanja žrtve, ki je s svojim neprimernim vedenjem, načinom življenja ipd., povzročila nesrečo. Pri tem se spregleda strukturni kontekst, v katerem so delavci delali, torej organizacija dela, ki *predisponira oz. povečuje* možnost delovne nezgode.

Delavci so nedvomno populacija, ki je specifično zdravstveno ogrožena⁷. Zdravstveno stanje delavcev je odvisno od dejavnikov, ki jim je izpostavljeno tudi ostalo prebivalstvo in nekaterih drugih, značilnih za delo, ki ga opravljajo. Nezgodam pri delu in njihovim posledicam se ni mogoče popolnoma izogniti. Službe varstva pri delu naj bi si prizadevale, da bi bil vsak proizvodni proces čimbolj varen, to pomeni, da bo verjetnost nezgod pri delu minimalna.

Posegi v delovno proizvodnjo so: poučevanje delavcev in preverjanje njihovega znanja, tehnični ukrepi (varovalni mehanizmi), organizacijski ukrepi (drugačno organiziranje proizvodnje, transporta), zaščitni ukrepi (osebna in skupna varovalna sredstva). Rezultat izboljšane varnosti mora biti manjše število nezgod z manjšimi posledicami (Šrekl in Gspan, 1995: 241).

Bolezni in poškodbe nastanejo tudi (in) zaradi škodljivega vpliva delovnega okolja. So pomemben kazalec negativnega zdravja delavcev. Statistično spremljanje poškodb nam na državni ravni omogoča opredelitev škodljivosti, ki nastajajo pri delu in oblikovanje preventivnih ukrepov. V ta namen morajo biti podatki o poškodbah zbrani smiselno in

---

⁷ Čeprav obstajajo razlike med fizičnimi in drugimi delavci ter delavci v različnih panogah.

racionalno. Zaželjeno je, da bi bili primerljivi s podatki drugih držav v Evropi, ki jih zbira ILO (International Labour organization).

Posledice poškodb so mnogotere, najbolj tragična sta invalidnost in smrt. Ob poškodbi nastane ekonomska in socialna izguba za delavca, njegovo družino in celotno družbo. Prihaja do izgube delovnih dni, do zmanjševanja števila aktivnega dela prebivalstva, povečanja izdatkov za zdravstveno varstvo, obremenitev pokojninskega in invalidskega varstva.

Prvotno je bilo težišče varstva pri delu na tehničnem varstvu. Cilj je bil predvsem varovati delavce pred poškodbami in zdravstvenimi okvarami s tehničnimi sredstvi (varovani stroji, varovano orodje). Pozneje se je uveljavil pojem humanizacija dela (ljudje naj bodo bolj informirani in seznanjeni z načinom dela, spremeni naj se celotno okolje in odnos do delavca, pritisk na delavca naj bo manjši, sprejmejo naj se ukrepi, ki bodo izboljšali delavčevo počutje - npr. malica, telovadba). Spremenila se je vsebina pojma varstva pri delu in hkrati tudi strategija varstva pri delu. Ti ukrepi so v funkciji stabilnega in učinkovitega delovanja države in njenih institucij.

Prizadevanja se selijo k ohranjanju zdravja (v luči zgoraj opisane medikalizacije vsakdanjega življenja je medicinska znanost glavni vir teh nasvetov), zdravstvena preventiva dobiva na pomenu, prav tako interdisciplinarni pristop varstva pri delu. Nastaja povezava med naravoslovnimi in tehničnimi znanji: medicino, psihologijo, sociologijo, tehničnimi strokami, pravom in varstvom pri delu (Gspan, 1993: 38).

Postopki za preprečevanje nezgod so: profesionalna orientacija mladih za poklic, profesionalna selekcija ljudi za tiste poklice ali delovna mesta, kjer je možnost za poklicne nezgode zelo velika, izvajanje ožjega specifičnega profesionalnega treninga za opravljanje določenega dela, reševanje osebnih skrbi in problemov, ki jih imajo posamezni delavci, ustvarjanje ugodnih razmer za delo, uporaba zaščitnih sredstev, vzgoja ljudi za varnost pri opravljanju dela in propaganda za zaščito pri delu. Hierarhija preventivnih postopkov se po pomembnosti vedno znova prilagaja trenutni situaciji v delovni sredini (Šali, 1975).

V ospredje stopi vprašanje, koliko so ti procesi, v katerih so se trudili za zdravje in varstvo delavcev in njihovo zaščito, posledica same skrbi za delavce, koliko pa posledica tega, da kapitalistični sistem mora obnavljati človeške vire, da se kapital bogati. Od bolnih, poškodovanih in celo mrtvih delavcev, pač niso imeli veliko. Marx v svojem zgodnjem delu ugotovi, 'da je delavcu delo vnanje, da ne spada k njegovemu bistvu, da se delavec v njem ne zatrjuje, temveč zanikuje, da se ne počuti srečno, marveč nesrečno, da ne razvija svobodne

fizične in duhovne energije, ampak trpinči svojo naravo in ugonablja svojega duha' (Marx v Doyal, 1985: 75). Pridali bi lahko, da je tukaj mišljeno predvsem in izključno instrumentalno delo, ki je že omenjeno. Doyalova ugotavlja, 'da organizacija in značaj dela v kapitalizmu ogrožata blaginjo velikega števila ljudi. Te posledice niso omejene le na delovno mesto, ampak se raztezajo onstran njega in vplivajo na celoto vsakdanjega življenja. Daleč je od tega, da bi bila to dejavnost, s katero bi moški in ženske uresničevali svoj lasten potencial, pogosto je obenem telesno in duševno nevarna dejavnost, ki se je lotiš le zato, da bi zaslužil sredstva za preživetje' (Marx v Doyal 1985: 75).

3.4. Delovna naloga, delovno okolje, zadovoljstvo pri delu in delovni čas

Delovne naloge, delovne obremenitve, motivacija, delovne naloge in delovno okolje so specifično poklicno in izobrazbeno pogojene.

Normativno trajanje delovne naloge je čas, ki ga za delo v delovni nalogi porablja zdrav, povprečno spreten, na delo pripravljen delavec, ki dela z voljo. Za informacijska dela sta dodani še za nalogo primerna sposobnost vida in za nalogo primerna inteligentnost. Dela, ki zahtevajo od delavcev večji napor, štejemo za zahtevnejša. Ker pa so človekove sposobnosti omejene, ima vsak napor mejo.

Razpoložljivost je zmožnost posameznika, da v konkretni situaciji opravi svoje delo v skladu s svojimi sposobnostmi, znanji, motivacijo in izkušnjami, v predvidenem času, po predpisanem postopku in želeni kakovosti. Na raven razpoložljivosti vplivajo posameznikove sposobnosti, znanja, izkušnje, motivacija, navodila za izvedbo dela, delovno okolje, opredeljen čas za izvedbo dela in program zagotavljanja kakovosti dela. Vsi ti dejavniki so že del delovnega okolja, ali pa prihajajo v delovno okolje skupaj z delavcem. Vendar le nadzor nad temi dejavniki ne more zagotoviti optimalne razpoložljivosti, lahko pa jo bistveno dvigne. Aktivnosti za ohranjanje čim višje razpoložljivosti so se najprej razvile pri tistih delih, kjer je obstajalo veliko tveganje za okolje ali življenje drugih ljudi (letalstvo, vojska, vesoljski programi, jedrska energija, itd.) (Škof, 1994).

Delavčev učinek je odvisen od njegove sposobnosti in njegove pripravljenosti za delo. Treba je čimbolj uskladiti delovne zahteve in delavčeve sposobnosti. Previsoke zahteve mu ne omogočajo normalnega dela, prenizke pa mu ne dovoljujejo izkoristiti njegovih sposobnosti. Zadovoljstvo pri delu in z delom ter njegovimi učinki postaja dobrina sama zase. Delavec, ki je zadovoljen s svojim delom, je tudi pripravljen na večje delovne učinke. Maslow je izdelal hierarhijo potreb od nižjih k višjim. Šele ko je relativno zadovoljena nižja potreba, se pojavi

višja. Višje potrebe so posledica socialnih in kulturnih razmer, vzgoje in izobraževanja, umske aktivnosti, razvitih medčloveških odnosov in drugačnih vrednot. Človek sam po sebi ni že vnaprej motiviran, njegov motivacijski sistem se razvija v spletu okoliščin (Musek, 1983).

Z delom, meni Janek Musek (1983) lahko človek zadovolji vse potrebe po Maslowu: fiziološke, potrebe po varnosti, po pripadnosti, po spoštovanju in samouresničevanju. Delovno področje daje delavcu možnost za socialne kontakte in s tem občutek pripadnosti delovni skupini in širšemu kolektivu. Daje mu priložnost za uveljavljanje in sproščanje ustvarjalnega potenciala in razvoj lastne osebnosti. Za vsako življenjsko situacijo, posebej pa še za delovno, je potrebna primerna prilagodljivost. S pojmom človekovega dela razumemo ustvarjalno aktivnost in ustvarjalno vedenje človeka nasploh. To je seveda idealno stanje, realnost je največkrat drugačna.

Moderni pojem dela je opredeljen z znanstveno tehničnim razvojem. Delovni čas pomeni časovno omejeno obdobje, v katerem delavec praviloma dela. Ta časovna omejitev je določena na enoto dneva, tedna, meseca in leta. Cilj vsakega delodajalca je, da čimbolj učinkovito izrabi delavčev delovni čas. Delodajalec si prizadeva, da bi učinkoviti delovni čas, to je čas, v katerem delavec dejansko dela, zavzemal čim večji obseg v razpoložljivem delovnem času.

Dandanes poklicno delo praviloma traja osem ur. Tudi spanje naj bi pri večini ljudi trajalo osem ur. Kadar se ljudje dan za dnem zbujejo z občutkom, da se niso dovolj naspali, bodo čez dan spali z 'odprtimi očmi' in to vodi v prometno ali delovno nezgodo. Kadar je le možna uskladitev s produkcijskim procesom, naj se delavcu omogoči drseč (fleksibilen, premičen) delovni čas. Posameznik s takšnim delovnim časom lažje uskladi svojo osebno pripravljenost na delovno aktivnost. Prosta sobota in nedelja s čisto fiziološkega vidika nimata pravega smisla, sta pa socialno dragocena za življenje z družino in prijatelji (za razvoj socialnih odnosov). Dopust je pametno deliti na dva dela. Poletni del bi bil namenjen restituciji telesne storilnostne zmogljivosti, medtem ko je zimski namenjen restituciji mentalno psihičnih zmogljivosti (Sušnik, 1992).

Delovno okolje sestavljajo naslednji dejavniki:

A- Fizikalni dejavniki

- a) toplotni
- b) mehanska energija- pritisk, ropot, vibracije

- c) sevanje-ionizirajoče, neionizirajoče, razsvetljava
- d) kemični (plini, pare, kovine, plastične mase, prah in dim)
- e) biološki (virusi, bakterije, paraziti, višji organizmi - živali)

B- Fiziološki dejavniki

- a) delovni čas
- b) tempo in ritem dela
- c) intenziteta dela (dinamično ali statično)
- d) preobremenjenost posameznih organskih sistemov t. j. napor čutilnih organov, položaj telesa pri delu, moč telesne aktivnosti

C) Psihološki dejavniki - psihične aktivnosti, psihomotorne, perceptivne, intelektualne sposobnosti, načini komuniciranja

D) Socialni dejavniki - medsebojni odnosi, komunikacija, sodelovanje med delavci in vodstvom

E) Ekonomski dejavniki - sistem delitve dohodka, višina zaslužka, odnos med realnim zaslužkom in življenjskimi stroški

Vsi ti dejavniki lahko vplivajo na možnost nezgod in število poškodb pri delu.

Fizikalna delovna atmosfera ima pomemben vpliv na delavca. Njegovo razpoloženje in odnos do dela se izboljšata, če dela v ugodnih razmerah. Pod vplivom neugodnih fizikalnih razmer se počutje delavca spremeni. Pri delavcu, ki ima slabši odnos do dela in šibko motivacijo, takšni pogoji stanje še poslabšajo. Pri mikroklimi je temeljnega pomena temperatura, ki mora biti regulirana glede na težo dela. Optimalne temperature za posamezne vrste dela so znane in imajo različne vrednosti za različne geografske širine. Pri težjem delu mora biti temperatura nižja. Če je zrak topel in vlažen in se ne giblje, postane neprimeren za organizem (Šali, 1975: 85).

V težnji po razbremenjevanju delavca od težkih fizičnih del, so ustvarili delovna mesta, na katerih je le enostransko obremenjen. Interdisciplinarno proučevanje delovnih mest in proučevanje delovnih obremenitev ter iskanje razbremenitev, kadar obremenitev povzroča neudobje ali celo prekoračuje tolerančno mejo, z eno besedo imenujemo ergonomija. Beseda je zložanka iz dveh starogrških besed ergon - delo in nomos - zakon (Sušnik, 1992). Ergonomsko oblikovanje delovnih mest je pomembno zato, ker delavcu omogoči trajno

visoke učinke brez škode za njegovo zdravje. Sem spada raziskovanje samega delovnega mesta, delovnega ritma, odmorov, posameznih gibov, vplivov okolja in vseh drugih ergonomskega značilnosti (Sušnik, 1992).

Večkrat se izrazimo: delavec je dobro ali slabo adaptiran za delo. Maladaptacija je slaba adaptacija in nezmožnost doseganja določenih ciljev (WHO). Maladaptacija je slaba povezava in sodelovanje v delovni situaciji, pri čemer prevladuje čustvo nezadovoljstva. Maladaptacija je nemotiviranost pri opravljanju dela (Šali in sod., 1975).

Adaptacija in slaba adaptacija sta opredeljeni kot količina opravljenih nalog v določenih časovnih enotah in kot dovršenost, kakovost dela, preciznost, točnost, napake in nadalje kot zadovoljstvo delavca s kakovostjo medosebnih odnosov. Diagnosticiranje adaptiranega delavca je lahko izvedeno s pomočjo devetih variabel:

- a) subjektivno zadovoljstvo delavca z neposredno nadrejenim
- b) subjektivno zadovoljstvo delavca z ostalimi delavci
- c) subjektivno zadovoljstvo delavca z delom, ki ga opravlja
- d) subjektivno zadovoljstvo z delovnim okoljem
- e) zadovoljstvo z dohodki od dela
- f) objektivna ocena uspešnosti delavca na delovnem mestu
- g) odsotnost z dela konkretnega delavca
- h) fluktuacija
- i) realizirani dohodki delavca pri delu

(Šali in sod., 1975: 95).

Fiziologija se ukvarja z učinkovanjem dela na človeški organizem in pod vplivom telesnih lastnosti delavca na delovno storilnost. Pri telesnem delu se krčijo in širijo mišice, kar povzroča gibanje telesa. Če sprememb položaja telesa ni, imenujemo to statično delo, sicer pa dinamično. Delo zahteva tri osnovne pogoje: morfološko sposobnost (anatomsko celostnost), fiziološko sposobnost (mišična sposobnost, kot so preciznost, moč, hitrost, koordinacija, vzdržljivost) in psihično sposobnost (intelektualne sposobnosti, emocionalna stabilnost). Neupravičeno je razlikovati mentalno delo od fizičnega. Tudi pri izrazito telesnem delu so vključene mentalne komponente. Ločimo dejavnik, ki se nanaša na okoliščine, v katerih se delovne naloge izpolnjujejo (analiza dela) in psihofiziološki dejavnik, postavljen pred delavca

(analiza delavca). V praksi se oba dejavnika ne ločujeta ostro, pač pa se opravljata istočasno pod nazivom analiza delovnih mest. Cilj te analize je ugotoviti za kakšno vrsto dela gre in kakšne so okoliščine dela.

Delovno mesto se analizira v dveh stopnjah. Prvo stopnjo predstavlja 'ocenjevalna analiza delovnega mesta', ko so delovne karakteristike ocenjene na osnovi intervjujev in ocenjevanja, drugo stopnjo pa 'merska analiza delovnega mesta', ko so merjena. Ocenjevalna analiza celostno obravnava delovni sistem, delovne naloge, zdravstveno ogroženost in potrebo po ergonomskih ukrepih. Karakteristike se ocenjujejo z različnimi ključi po večstopenjskih lestvicah. Kljub njihovi strukturiranosti in definicijam, s čimer se povečuje njihova objektivnost, veljavnost in zanesljivost, ostaja metoda subjektivna. Od tod izvira potreba po merski analizi. Merska analiza praviloma ni celostna, marveč je usmerjena v raziskovanje posameznosti. Zanj se uporabljajo različni merski instrumenti, ki se aplicirajo v reprezentativnem okolju, reprezentativnem času in specifični populaciji. Področja merske analize so: tehnologija, organizacijska struktura, analiza negativnih kazalcev zdravja, študij delovnega časa, ekološke (fizikalne, kemične in biološke) obremenitve, biomehanske obremenjenosti, psihološke obremenjenosti, medicinski riziki, socialni odnosi (Sušnik, 1983).

Ogled delovnega mesta se sestoji iz:

- a) sistematičnega pregleda posameznika
- b) kratkotrajnega opazovanja ekipe
- c) sistematičnega opazovanja širše ekipe
- d) merjenja obremenitev in škodljivosti

Vse to je osnova za analizo delovnih mest. Poleg tega bi morali delavci redno hoditi na preventivne preglede.

3.5. Vpliv tehnologije v delovnih organizacijah na obremenjenost delavcev

Organizacija ima oblikovana pravila, delavec jih mora upoštevati. Učinkovitost organizacije je dosežena z usmerjanjem ravnanja svojih članov in je večja kot učinek neorganiziranih posameznikov. Definicije organizacije so številne, Pfiffner in Sherwood poudarjata, da z organizacijo dosegamo ekonomsko učinkovitost in večamo življenjski standard. Organizacija je posledica tehničnega napredka in ekonomskega razvoja. Litterer ugotavlja, da so se nekaj rodov nazaj ljudje srečevali samo z velikimi organizacijami, kot sta država in vojska. Gross meni, da je pomembna zato, ker omogoča ljudem, da v njej združeni izvedejo tudi večje

naloge, ki bi bile za posameznika neizvedljive (vse v Lipovec, 1987). Za Webra je organizacija tehnična kategorija, ki omogoča kontinuirane storitve. Organizacijo torej opredelimo kot socialno združbo ljudi, ki deluje zaradi uresničevanja skupnih ciljev (Lipovec, 1987).

Na splošno organizacijo pojmuje kot urejeno celoto, sestavljeno iz delov in odnosov med njimi. Z razvojem se število in pomen organizacij povečuje in posameznik je član vedno večjega števila organizacij. Za delo in pridobivanje dohodka so pomembne delovne organizacije, kjer poteka proizvodni proces.

Delavci proizvajajo materialno podlago (predmete in storitve) za zadovoljevanje svojih eksistenčnih potreb. Pri proizvodnji nastopajo tudi nezaželeni učinki, saj delavec ne more delati tega, kar bi sam hotel, pač pa se mora podrežati določenim pravilom. Opravljati mora točno določeno aktivnost ob točno določenem času. Torej njegova prostovoljna pripadnost delovni organizaciji zmanjšuje njegovo osebno svobodo. Bolj ko je delovna organizacija učinkovita, tem bolj strogo so določena pravila in toliko manj je neustreznega delovanja posameznika. Če so pritiski na delavca premočni, izzovejo v njem odpor in nasprotovanje (Kavčič in Svetlik, 1979).

Odnos med vodstvom in delavci namreč ni odnos nadzorovanja vodstva in rezistence delavcev, ampak kompleksna mešanica nestrinjanja in prilagoditve, konflikta in medsebojnega sodelovanja, saj vodstvo le s kontrolo nad delavci ne more pridobiti nenehne visoke produktivnosti, kar pa še ne pomeni, da med obema stranema ne obstaja asimetrija v moči (Noon in Blyton, 1997: 7).

Vpliv tehnologije je na delavce (dolgoročno) ugoden in (kratkoročno) neugoden. Uvajanje strojev je s poenostavitvijo dela in olajšanjem fizične zahtevnosti omogočilo zaposlovanje žensk in otrok. Povečala se je razpoložljiva delovna sila (rezervna delovna sila). Hkrati se je delovna sila pocenila, skrajšal se je delovni čas, prišlo je do tehnološke brezposelnosti zaradi bolj razvite avtomatizirane tehnologije.

Srečujemo se s čedalje bolj kvalificiranimi delavci na eni in čedalje manj kvalificiranimi delavci na drugi strani. Prekvalifikacije so pogoste. V sedanjem času redko lahko ostaneš v prvem poklicu vso delovno dobo. Dejavniki, ki določajo izobrazbeno stopnjo so ekonomski (koncentracija kapitala, izvoz, razvoj prometa, urbanizacija, družina, migracije) in socialni, humanistični in demografski. Sam razvoj tehnologije vsebuje različne možnosti za kvalifikacijo in izobrazbo delavcev. Zaradi tehnološkega napredka je prišlo do sprememb v

odnosu delavcev do dela, ki so ugodne zaradi bolj odgovornega dela, bolj zanimivega dela, manj fizičnega napora, bolj čistega dela. Neugodne posledice tehnologije pa so: monotonija dela, bolj osamljeno delo, večji psihični napor, večja odvisnost od drugih. Poleg tehnologije na moralo delavcev vplivajo še stil vodenja, oblika in ostrina kontrole na delavca, politika plač, možnost napredovanja in izobraževanja in varnost pri delu. Nezasodovoljen delavec ni motiviran za večja prizadevanja. V kapitalističnem družbenem sistemu so že kmalu ugotovili, da delavec v spremenjenih delovnih pogojih dosega boljše rezultate (spremenjen delovni čas). Togost delovne organizacije in njeni pritiski, posebej še na tekočem traku, je povzročila odtujitev od dela. Delavec ne vidi več smisla svojega dela, delo ga negira, dobiva občutek anonimnosti. Simptomi alienacije so povečan absentizem (odsotnost z dela zaradi bolezni ali poškodb, pri ženskah tudi zaradi predporodnega in poporodnega dopusta, nege otrok ali drugih članov družine), fluktuacija, slabša kvaliteta proizvodov, v skrajnosti tudi sabotaže. Vsak od teh pojavov pa vpliva tudi na ekonomski rezultat delovnega procesa (Kaltnekar, 1988).

Monotonija je vsaka vrsta rušenja ravnotežja pri delavcu, tako, da ta ne more nadaljevati dela ali pa ga lahko nadaljuje samo na nižjem nivoju. Kot vsaka vrsta rušenja ravnotežja vodi do stresnih situacij. Odtujitev od dela pospešujejo še druge značilnosti ozko specializiranega dela. Razdrobljenost delovnih nalog in vnaprej določene metode dela onemogočajo preglednost nad celoto delovnega procesa. Opravlja se izolirana operacija in včasih delavci niti ne poznajo končnega proizvoda, kar jih kot humano bitje frustrira.

Tehnološke spremembe so nedvomno vplivale na organizacijo in način dela, posebej v storitvenem sektorju. Tehnologija je postala strukturacijski proces skozi katerega se naloge in delavci prilagajajo in spreminjajo glede na nove zahteve (Roberts in Grabowski, 409) 'Inovacija, ki temelji na novih znanjih, je lahko povečala vrednost proizvoda v vseh točkah proizvodnega procesa. Tehnične, procesne in druge inovacije so postale osnovni kompetitivni problem sodobnih organizacij. Novo znanje in inovacije je potrebno vgrajevati v vse procese, postopke, navade, rutine, proizvode, usluge odnose' (Mesner-Andolšek, 2002: 25). Še enkrat je pomembno opozoriti, da je repetitivnega, monotonega in avtomatiziranega dela v storitvenem sektorju še vedno veliko, kar pri delu z ljudmi pomeni nekakšno mehanizacijo človeških razmerij (Kanjuo-Mrčela, 2002: 39-40). Nova pravila sicer zahtevajo, da delavci uporabljajo možgane in svoje fizične, emocionalne in racionalne zmogljivosti, vendar v funkciji uresničevanja organizacijskih (racionalnih ciljev) (Kanjuo-Mrčela, 2002: 39).

3.6. Pomen motivacije, utrujenosti, stresa in odnosov v delovni skupini

Motivacijo grobo ločimo pri vseh profesionalnih skupinah v tri skupine: plačilo, sodelovanje in tekmovanje in nagrade ter kazni. Te oblike se najpogosteje pojavljajo v vseh delovnih organizacijah. Za doseganje ciljev je pomembno sodelovanje med skupino. Plačilo in sodelovanje sta skupaj s tekmovanjem pozitivni motivaciji. Tekmovanje je možno takrat, ko je omogočeno spremljanje rezultatov. Nagrade in kazni imajo najrazličnejše oblike in vsebine. Kazen in ukor imata večinoma samo neugoden učinek, ker odvzame ugled in samospoštovanje. Delavca tudi frustrirata. Kazen lahko le v specifičnih situacijah deluje stimulatивно. Včasih tudi nagrada deluje destimulatивно (če je delavec ni zares zaslužil, ali ker je ob zaporednih nagradah ravnodušen in neodgovoren). Pohvala deluje kot eden močnejših motivacijskih dejavnikov. Včasih prevladuje mišljenje, da pohval ni potrebno dajati, ker je dobro delo samo po sebi razumljivo in je glede na slabo delo potrebno samo eventualno kaznovanje. Motivacija je zunanja in notranja, notranja se nanaša na zadovoljstvo z delom, zunanja na rezultate dela. 'Na strahu utemeljena motivacija bo zagotovilo korektno opravljenega dela kot načina preprečevanja negativnih sankcij (izguba delovnega mesta, plače), toda strah je (zaradi paralizirajočega učinka) nezdržljiv z ustvarjalnostjo in doseganjem maksimalnih rezultatov (Kanjuo-Mrčela, 2001: 174).

Današnje menedžerske prakse v organizacijah, ki zahtevajo nenehne inovacije, kot smo že omenjali zgoraj, govorijo o visoko pripadni in motivirani delovni sili, ki je nosilka znanja in novih kompetenc v organizaciji. Zaposleni so dobili nove odgovornosti, pomembne odločitve vse bolj sprejemajo sami, vendar pa so od menedžerjev hkrati prevzeli tudi veliko novih obremenitev, obvez in odgovornosti (Mesner-Andolšek, 2002: 25).

Intenzivnost človekovega dela sicer sestavljajo trije različni kazalniki: a.) kazalnik, odvisen od tega, kakšno obremenitev prenese povprečen človek na posameznih področjih obremenjevanja; b.) kazalnik, odvisen od kakovosti izdelka storitve. Za bolj kakovosten, sicer pa isti izdelek (storitev), mora povprečen človek delati bolj naporno. Intenzivnost dela je torej večja; c.) kazalnik, odvisen od gospodarske porabe sredstev pri delu: manjša poraba delovnih sredstev za isti izdelek povzroča, da mora povprečen človek sam v delo vložiti napor, ki bi mu ga drugače prevzela delovna sredstva. Tudi v tem primeru je intenzivnost dela večja. Vsak izmed kazalnikov se izraža na popolnoma drugačen način. Prvi na človeku z večjim ali manjšim utrujanjem, drugi na izdelku (storitvi) z večjo ali manjšo funkcionalnostjo, tretji na večji ali manjši ceni izdelka (Marek, 1980). Nas tukaj zanima vpliv intenzivnosti dela na posameznikovo počutje, utrujenost in pojavljanje stresa. Obremenitve pri delu so (razredno)

izobrazbeno specifične. Socialna stratifikacija po Ivančičevi (1999) v modernih družbah temelji na poklicnih položajih. Izobraževanje je osrednji dejavnik razlik pri dostopu do položajev na trgu dela, ki so povezani z boljšimi nagradami.

Med različnimi poklicnimi skupinami torej obstajajo pomembne razlike v obremenjenosti delavcev. Najbolj očitni vzrok so različni zdravju nevarni dejavniki glede na specifične zaposlitve. Določene skupine delavcev (običajno seveda tiste z nizkimi dohodki) opravljajo bolj nevarna, obremenjujoča in nezdrava dela (npr. v železarstvu, v rudnikih).

Utrujenost je lahko posledica monotonije, ki je svojevrstna entiteta. Je kompleksni občutek dolgočasje in zasičenosti. Delavca za razliko od prave utrujenosti sili k spremembi dejavnosti. Slabo vpliva na motivacijo in je najbolj prisotna sredi delovnega dne, pri polavtomatiziranem delu. Utrujenost ni pri vseh delih enaka, pri težkem fizičnem delu se pojavi prej kot pri lahkem. Pri utrujenosti se dogajajo določene notranje spremembe, poznamo majhno, srednjo in močno utrujenost, ki je lahko mentalna ali telesna, difuzna ali lokalizirana. Utrujenost je zelo zapleten pojav, sestavlja jo cela vrsta pojavov, ki so v medsebojni odvisnosti. Ti pojavi se menjavajo odvisno od vrste dela, razmer, v katerih se dela in samih značilnosti dela. Utrujenost je splošno poslabšanje zmožnosti za določeno delo in do nje pride zaradi dosedanje aktivnosti. Objektivno se kaže kot zmanjševanje učinka opravljanja določene naloge, subjektivno pa kot zapleteno doživljanje mlačnosti, brezvoljnosti, celo bolečine. Pri delavcih, ki opravljajo zelo odgovorna, zapletena ali nevarna dela, se pojavi utrujenost na podlagi močnih emocionalnih napetosti ali vznemirjanj (Gazvoda, 1995). Subjektivni znaki so številni, od lokalizirane bolečine nekega organa, do splošne pobotosti. Utrujenost slabi motivacijo za delo, spreminja intelektualne funkcije (mišljenje, govor, spomin, sklepanje). Pod vplivom utrujenosti postanejo emocije negativne, delavec lažje zapade v konfliktno situacijo, ve, kaj mora delati, vendar se ni zmožen ustrezno vesti. Okoliščine, ki povzročijo ali potencirajo pojav utrujenosti so:

1. slaba organizacija fizikalnih delovnih razmer
2. slaba organizacija dela nasploh
3. dolgotrajno in intenzivno delo
4. slaba ali pomanjkljiva profesionalna izobrazba
5. slaba prehrana ali bolezen delavca
6. osebne težave

7. trajanje delovnega časa (Sušnik, 1992)

Tu so naštetih sami socialni dejavniki, ki spet sovpadajo z socialnim statusom delavca oz. poklicno specifično organizacijo delovnega procesa.

Pri regulaciji delovnega časa so koristni: odmor med delovnim časom, uporaba stimulatorjev in spanje. V nekaterih razmerah je potrebno odmor organizirati že po dveh urah dela, v drugih šele po petih. Če je delo težko, se priporoča pasivni odmor, če je aktivnost intelektualna, pa aktivni odmor. Stimulatorji so fiziološki (umivanje s hladno vodo, tuširanje, inhalacije, lažja telovadba, globoko dihanje).

Farmakološki stimulatorji v obliki tablet odstranijo utrujenost v takšni meri, da delavec lahko dela preko svojih zmožnosti. Tablete so način, da se reproducira delovna sila, tako v smislu zmanjševanja fizičnih in psihičnih obremenitev (blažitev stresov), kot v smislu stimuliranja preutrujenega delavca, negativne posledice pa se spregledajo. Spregleda se tudi socialni kontekst, zaradi katerega mora delavec sploh vzeti tablete. Tu so uporabnice predvsem ženske, moški posegajo po alkoholu.⁸ Njihov odvisnostni potencial se krepi in v primeru tablet pogosto spregleda. Dvojna obremenjenost in kariera žensk, ki povzročata tudi dvojno odgovornost in ki je spolno specifična, se manifestira prav v uporabi pomirjeval, ki delujejo kot nekakšen blažitelj stresov in obremenitev in tako brez sprememb v sami organizaciji dela omogočajo nadaljnje normalno funkcioniranje družinske skupnosti. Vprašanje pa je, koliko je poraba stimulatorjev in pomirjeval pogojena s samo monotonostjo in repetitivnim značajem dela, ki nudi malo ali nič zadovoljstva. Enako velja za uživanje alkohola, ki je tradicionalno moška droga.

Ženske na drug način manifestirajo slabo počutje kot moški. Pri slednjih so pogoste bolezni srca in ožilja (glej kapi na delovnem mestu), pri ženskah pa so pogoste depresije, nespečnost, glavoboli, vegetativna distonija. Pri mnogih ženskah so ti pojavi posledica številnih obremenitev v vsakdanjem življenju, protislovnih zahtev in izgub, ki so povezane z načinom življenja, ki je bolj obrnjen k drugim in premalo usmerjen nase. Dodičeva (1992) ugotavlja, da v času družbenih kriz delavci pogosteje iščejo izhod v bolniškem staležu, ki je najbolj porasel v letu 1990. Ugotavlja, da je v času hudih gospodarskih kriz padel (to je bilo v 60-ih letih), v letu 1990 pa je bil največji porast bolniškega staleža. Nezgode v letu 1990 so močno

---

⁸ Spominjam se zdravnice, ki je pripovedovala o navadah delavk, ki pri pregledih zahtevajo velike količine analgetikov in pomirjeval. Izrazila se je dobesedno tako: doma in v tovarniški omarici jih imajo kar v škatli od čevljev.

porasle tudi zato, ker so v več tovarnah ukinili malico. Znano je, da hipoglikemija (pomanjkanje sladkorja v krvi) vpliva na natančnost pri delu, da vsak ukrep, ki ga delovna organizacija uvede, sproži posledice. Pri analizi je opazila, da delavke največ manjkajo v tekstilni industriji, in to pri finalnih izdelkih, kar pomeni fragmentirane delovne operacije (vsaka delavka opravlja le del delovnega procesa), neprestano ponavljanje gibov, neprestano isto držo telesa. Konkretna študija (Dodič, 1992) kaže, da te ponavljajoče delovne operacije, ki smo jih prevzeli od držav, ki so jih v svojih proizvodnjah že zdavnaj opustile, vodijo do težkih sprememb na hrbtenici. Tekstilni industriji po teži sledi proizvodnja električnih strojev. Pri navijanju tuljav gre namreč vseskozi za isto delovno operacijo. Tako delo privede do kombinacije težav, ki jih imenujemo psihosomatske. V občinah, kjer so imeli največ stečajev, je bilo največ bolniškega staleža. To ne pomeni benevolence zdravnikov, pač pa da so grozljive stiske ljudi privedle do bolezni (Dodič, 1992: 115-117). Visoka stopnja bolniškega staleža namreč kaže na določeno raven nezadovoljstva z delom oz. nekaterimi njegovimi aspekti (Noon in Blyton, 1997: 163).

Pri delavcih je zaželeno upoštevati še pot do delovnega mesta (vožnja). Težave in skrbi iz zasebnega življenja delavec prenaša tudi na svoje delovno mesto in temu ustrezno reagira pri delu. Prav tako pa vse pritiske, možnosti in nezmožnosti, ki mu jih nudi delo, odsevajo v zasebnem življenju. Življenjsko in delovno področje sta torej povezana tudi razpoložensko.

Človekovo delo je kakor vsako fizikalno delo realna vrednost, saj človek porablja pri delu predvsem kemično energijo, preostanek pa se pojavlja kot toplota. Tudi energija, v kateri se kaže človekovo delo, ima več oblik, npr. premagovanje sile, pospeševanje in zaviranje gibanja udov, umski in živčni procesi pri oblikovanju informacije. Kadar se določa obseg dela, se ugotavlja intenzivnost obremenitve po vseh analitičnih elementih, s katerimi delo obremenjuje povprečnega, na delo pripravljenega človeka v okviru njegove obremenljivosti (Marek, 1980).⁹

---

⁹ Dela so pretežno :

--mišična, ko se proizvajajo sile (npr. gozdni delavec)

--senzomotorična, ko prevladuje koordinacija senzorične z motoriko (npr. montažna dela)

--reaktivna, ko se informacije zbirajo v izhodne (npr. upravljanje valjavske proge)

--informacijska (npr. operater pri računalniku)

--ustvarjalna, ko se ustvarjajo nova spoznanja (npr. raziskovalno delo) (Marek, 1980: 4).

Poleg tega je vsak delavec izpostavljen vplivom svoje okolice. Pri tem ne gre samo za fizikalne in kemične dejavnike, kot so mikroklima, hrup, vibracije, sevanja in škodljive snovi, temveč tudi za medčloveške odnose in biološki ritem.

Za psihično homeostazo (dinamično ravnovesje) se smatra umirjenost, občutek udobja, zadovoljstvo in notranja harmonija. Zaradi preobremenitve se homeostaza poruši. Obremenjenost na nivoju homeostaze lahko traja ure, dni, tedne, mesece, leta. Preobremenjenost lahko nasprotno traja le kratek čas: nekaj minut, uro, dan ali mesec na leto. Obremenitve delujejo na organizem preko receptorjev, kože in sluznic. Preobremenitev se lahko stopnjuje do patološke reaktivnosti (Sušnik, 1992). Stresi se torej akumulirajo in vplivajo na zdravje delavca.

V delovnem okolju lahko opredelimo veliko število dejavnikov, ki povzročajo zdravstvene okvare in poškodbe. Veliko je nejasnosti pri določanju pomena stresa. V medicinskih leksikonih in slovarjih in psiholoških pojmih ta termin običajno pomeni napetost, reakcijo, agens, stanje, pritisk, okoliščino ipd. Stres delimo na eustres (pozitiven stres) in distres (negativen stres).

Stres ni individualiziran, nezgodovinski in apolitični pojav, ni notranje psihični problem, ki kaže posameznikovo šibkost in nesposobnost soočanja s stresom (Mesner-Andolšek, 2002: 16).

Teoretiki delovnega procesa, Foucaultova perspektiva in sindikalistična smer v raziskovanju organizacije so stres redefinirali v smislu, da je retorika stresa eden izmed načinov nemega nadzora nad čustvi na način, da stres vzdržujejo na zasebni ravni in 'za odrom'. Sindikalistična smer raziskovanja organizacije je odkrila, da slabi delovni pogoji, nizka stopnja avtonomije na delovnem mestu in negotovost zaposlitve močno povečujejo stres na delovnem mestu in tako preusmerila tudi odgovornost za pojavljanje stresa na delodajalce in ne več samo na zaposlenega (Mesner-Andolšek, 2002: 16).

Narava dela, človekove osebne lastnosti ter značilnosti in družbeno ozračje, so najpomembnejši dejavniki, ki oblikujejo človekov odnos do dela. Delo pa lahko uide v takšno skrajnost, kot je beg v delo, ko skuša človek svoje konflikte reševati z begom v pretirano delovno aktivnost. Druga skrajnost je beg pred delom, ko človek v prid osebemu lagodju in želji po počitku, ki presega fiziološke potrebe, manjša delež dela, ki ga okolje od njega pričakuje. Tudi tu so v ozadju (po mnenju zdravnikov) pogosto nevrotski mehanizmi. Vendar je oznaka 'nevrotska motnja' neustrezna etiketa delavcu in pomeni prelaganje problema na

osebnostno (psihološko) raven, medtem ko so v ozadju največkrat socialni vzroki (npr. nezadovoljstvo z delom kot posledica monotonega dela, slabih odnosov v delovnem okolju, ipd.). Beg v delo in beg iz dela je posledica socialnih stresov, ne gre toliko za strukturo osebnosti. Upoštevati moramo neustrezno, obremenjujoče delo.

Zato se zdi malo verjetno, da bi bilo zavestno in preračunano simuliranje široko razširjen pojav. Kot se je na okrogli mizi o duševnem zdravju žensk izrazila zdravnica Metoda Dodič: 'zdravniki so začeli opozarjati (predvsem na medicini dela), da prihaja vse več žensk na t. i. komisijske preglede (to je stalež nad 30 dni) z depresivnim izrazom na obrazu; somatskih simptomov pravzaprav ne moremo najti, dejansko pa ne morejo delati' (Dodič, 1992: 116). Gre za t. i. 'sindrom kronične utrujenosti'.

Po alternativnih tolmačenjih statistike je delo namreč postalo ne samo telesno, marveč tudi duševno nevarno. Zahteve dolgočasnega, ponavljajočega in dekvificiranega dela, ki ga je treba zelo hitro opravljati, združene s povečanim nadurnim in izmenskimi delom, kaj lahko povzročijo vse več stresov, temu se pridruži še strah pred izgubo službe. Tak stres kaže povečana pogostnost psihonevroz ter živčnih bolezni, izčrpanosti in glavobola, ki se kažejo kot bolj neposredno telesne (Doyal, 1985: 74).

Delo je na nekaterih delovnih mestih pogost vir frustracij, npr. delo v hrupu in ob tekočem traku, ko se pogosto razvije občutek osamljenosti in odtujenosti. Delavci na višini trpijo za vrtoglavico. Prav tako je vir frustracij delo s strankami in nekatera posebej odgovorna dela. Intelektualci tožijo zaradi motenj v koncentraciji, tesnobe, napetosti, motenj spanja, depresivnosti. Poseben problem so psihofizične obremenitve žensk, ki so hkrati delavke in gospodinje. V današnji situaciji je pogosta frustracija izguba delovnega mesta, ko zaradi stečajev podjetij veliko število usposobljenih ljudi z dolgoletnimi delovnimi izkušnjami ostaja brez dela. Številne raziskave so pokazale tudi, da oblike dela, kot je npr. emocionalno delo v storitvenih dejavnostih in negovalnih poklicih, lahko vodijo v emocionalno izčrpanost in izgorelost, emocionalno otopelost, (samo)odtujenost in občutke neavtentičnosti (Šadl, 2002: 62).

Vsakršna bistvena sprememba v vsakdanjem življenju postavi določene zahteve duševnim in telesnim silam. Človek postane s kopičenjem stresov čedalje bolj dovzeten za telesno bolezen, za duševne in čustvene težave in posledično poškodbe pri delu.

Nemajhno vlogo v delovnem okolju imajo tudi socialni stresorji npr.:

1. geografska determiniranost posameznika (hribovsko, primorsko, ravninsko okolje)

2. delavčeve psihofizične sposobnosti (izobrazba, konstitucija)

3. pristojnosti, odgovornosti, pravice, obveznosti ter občutek lastne vrednosti, samozavest, osebne lastnosti, simpatije, itd. (Balaban, 1994: 225).

Delavci so v svojem delovnem okolju izpostavljeni raznim oblikam psiholoških in fizioloških stresorjev. Razvrstimo jih v nekoliko skupin:

1. psihofizični stresorji delovnega okolja so:

- a) mikroklimatske razmere
- b) hrup
- c) ultrazvok
- d) vibracije
- e) zaprašenost
- f) osvetlitev
- g) UV sevanje
- h) neionizirajoča sevanja
- i) ionizirajoča sevanja
- j) biološke in kemične škodljivosti
- k) prenizke temperature

Hrup lahko povzroči izgubo sluha ali tinitus (zvonjenje v ušesih), prizadeta je tudi komunikacija. Nizke vibracije povzročajo slabost, vibracije celega telesa pa bolečine v spodnjem delu hrbta in možne poškodbe hrbtenice. Delavci v rudnikih in gradbeništvu so najbolj izpostavljeni vremenskim razmeram. Mraz zmanjša zmožnost pravilnega ocenjevanja in presojanja in poveča reakcijski čas, fizično pa povzroča prehlade in omrzline. Vročina povzroča neugodje in izčrpanost, lahko pride celo do toplotnega udara. Visoke temperature so prisotne tudi v proizvodnji kovin, nizke pa v proizvodnji hrane in pijače.

2. stresorji v zvezi z vrsto dela:

- a) monotona dela
- b) izolirana delovna mesta
- c) kontrola: pomanjkanje kontrole, prevelika stopnja kontrole, odgovornost za potek dela.

d) informacijska preobremenjenost

3. stresorji v zvezi z organizacijo dela:

a) izmensko delo

b) nočno delo

c) delo na daljavo

d) terensko delo

4. socialni stresorji:

a) medčloveški odnosi

b) poslovna politika

c) sistem nagrajevanja

d) dejavniki socialnega okolja (Balaban, Markič, 1994)

Stres, spremenljivka v procesu ustvarjanja slabega zdravja, je izredno pomembna, ker slednjič vnaša v epidemiološko razmišljanje širše vidike družbenega in ekonomskega okolja. Zaradi različnih vzrokov bo kapitalistični način organiziranosti naprtil velikemu številu ljudi izredno stresen način življenja. Eyer je predlagal, da naj se izvori stresa razdelijo v dve kategoriji: tisti, ki izhajajo iz zunanjega nadzora delovne sile in tiste, ki so povezani z notranjim nadzorom. V primeru prvih se ukvarja s pojavi kot so mobilnost in hitro spreminjanje dela, brezposelnost in nezanesljivost službe ter naraščajoča delitev dela, ki jo spremlja hiter tempo dela. Ko gre za notranje nadzore, pa se ukvarja s posledicami dejstva, da se ljudje socializirajo v individualiste, ki tekmujejo drug z drugim in si prizadevajo le za pridobitev gmotnih dobrin. Eyer to dokazuje z dejstvom, da so take oblike stresa inherentne kapitalizmu in so akumulacija napadov na telo. Dobro vsakogar ni povezano le z odsotnostjo telesne poškodbe ali bolezni, temveč njegovo lastno izkušnjo kot človeškega bitja, živečega v posebnem naravnem in družbenem okolju (Eyer v Doyal, 1985: 93).

Delavec se v skupini vede drugače kot če bi bil sam. Skupina hoče doseči neke cilje, ki so odvisni od namena skupine. Človekova potreba po pripadnosti in združevanju ga sili opravljati dela, ki jih sicer ne mara, vendar želi biti koristen in sodelovati. V skupini vladajo odnosi dominacije ali submisije. Submisija je podrejenost, ki je lahko prostovoljna ali prisilna. Dominacija je nadrejen položaj, ki nastane z avtoriteto službenim položajem, ali drugimi formalnimi karakteristikami. Vsaka skupina ima neki skupinski standard, skupinsko kohezijo,

svojo moralo in dinamiko. Standard so pravila, ki se jih mora skupina delavcev držati, so napisana ali nenapisana, postavljena v pričakovanju, da se jih bodo delavci držali in jih spoštovali. Kohezija je afiniteta, ki jo kažejo člani oz. sodelavci eden do drugega. Skupine z močno notranjo kohezijo izražajo mnogo manj strahu in negotovosti. Skupinska morala se izraža v entuziazmu, volji do dela, doseganju zastavljenih ciljev in kjer se ne kaže antagonizem med člani. Skupinska dinamika ima velik pomen predvsem takrat, ko je treba vplivati na spremembo vedenja in mišljenja posameznika (Možina in sod., 1984). V skupini ima vsak posameznik določeno vlogo, ki jo sprejema - to je tako imenovana socialna vloga. Nanjo se vežejo določena pričakovanja, ki naj bi jih posameznik izpolnil.

Spremembe na trgu dela gredo v smer vse večje fleksibilizacije in negotovosti zaposlitve, hkrati pa se pojavljajo zahteve po večji mednarodni kompetitivnosti in skupnih vlaganjih organizacij izven nacionalnih meja (prim. Černigoj-Sadar, 2002).

Danes je bolj kot kdajkoli doslej v ospredju tekmovalnost, ki jo zaznavamo kot neizprosni boj za pridobitev in ohranitev delovnega mesta ali pa kot nenehno prizadevanje za napredovanje. Še predno se tega zavemo, se znajdemo v bitki za dosego višjih 'klinov' na družbeni lestvici ugleda in veljave. Silovit tok nas potegne v neusmiljen vrtinec čustvenih in družbenih zahtev, ki terjajo od nas trdo delo in tolikšen zaslužek, da nam bo omogočil preživetje, hkrati pa nas obdaja še bojazen, da bo naše delovno mesto postalo odvečno in se bomo znašli na cesti (Looker in Gregson v Černigoj-Sadar, 2002).

Spremenjena organizacija dela pa prinaša nove negotovosti:

Nevarnost pri razumevanju in teoretični refleksiji vse bolj razširjenih nestandardnih oblik organizacije dela (npr. delo s krajšim delovnim časom, delo na domu, pogodbeno delo) je, da se ob uporabi diskurza spremenjenih preferenc in življenjskih stilov (individualizacije, novega podjetništva, želja ljudi po samozaposlovanju in fleksibilnejšim oblikam dela in zaposlovanja, zaradi uravnoteženja potreb zasebnega in delovnega življenja) marginalizirajo čustva, ki so lahko povezana s spremenjenimi načini organizacije dela (strah, negotovost, stres, identitetne dileme) (Kanjuo-Mrčela, 2002: 43).

3.7. Temeljni vzroki za nezgode pri delu

Nezgode se dogajajo zaradi velikega števila dejavnikov, od katerih mnogi niso pod človekovo kontrolo, mnogi so med seboj prepleteni. Zato je raziskovanje in preprečevanje nezgod in posledično okvar tako zelo težka in zahtevna naloga.

Za vzrok nezgod se pojavlja več domnev:

1. dogajajo se po naključju (vedno bo kljub vsem varstvenim ukrepom določeno število nezgod.)
2. vsaka nezgoda imunizira človeka (spremembe v obnašanju)
3. doživljena nezgoda senzibilizira človeka za nadalje nezgode (postane še bolj dovzeten)
4. nekateri ljudje so disponirani za nezgode

(se jim dogajajo večkrat glede na razvitost motorike, psihične lastnosti)

Vzroki nezgod pri delu so:

1. pomanjkljivosti posameznika (socialne, osebne značilnosti, bolezen, ki so seveda močno odvisne od položaja posameznika na družbeni lestvici)
2. pomanjkljivosti delodajalca
3. pomanjkljivosti sodelavcev
1. druge pomanjkljivosti (višja sila in pomanjkljivosti strojev in orodja)

Vzroki nezgod se delijo na tiste pri delu in tiste izven dela. Delimo jih v dve veliki skupini: zunanje in notranje. *Zunanji* so tisti, ki *niso* povezani s psihofiziološkim stanjem posameznega delavca. Sem spadajo: napake strojev in drugih naprav, pomanjkljiva osebna zaščitna sredstva, pomanjkanje zaščitnih naprav, pomanjkljivosti v njihovi konstrukciji, pomanjkljivosti delovnega okolja (svetloba, temperatura) in slaba organizacija dela.

Notranji vzroki so osebne pomanjkljivosti delavca, kot so: pomanjkanje tehničnega znanja in poklicne sposobnosti (usposobljenosti, poklicne orientacije, ustreznega treninga, zlasti mladih delavcev), premalo poklicnega prosvetljevanja (seznanjanja z delovnim mestom in nevarnostmi na delovnem mestu, pomanjkljiva selekcija za nekatera delovna mesta), telesne nesposobnosti (pomanjkljivi medicinski pregledi, pomanjkanje ustreznih kriterijev za posamezne fizične ali senzorne sposobnosti glede na tip, vrsto ali sestavljenost del), bolezni: če je prisotno akutno obolenje, se nezgode dogajajo pred nastopom bolezni, kakor tudi po koncu bolezni, ko se delavec ne počuti popolnoma zdrav in je izgubil nekaj treniranosti za delovne naloge. Psihološki dejavniki so: odnos do dela, utrujenost na delovnem mestu, razne osebne skrbi, socialni problemi, slabi medosebni odnosi, slaba motivacija za delo, pomanjkanje sposobnosti (slabo zaznavanje, slab spomin), razne vrste nevroz, alkoholizem,

duševne motnje in bolezni. Vedno je težko ugotoviti, kateri vzrok je *bistveno* odgovoren, ker *deluje nekoliko* vzrokov istočasno.

V nalogi so obravnavane smrtne nezgode pri delu v dveh obdobjih: v času, ko je bila Slovenija še del Jugoslavije (nezgode so zajete od leta 1985 do 1991) in po osamosvojitvi Slovenije (od leta 1992 do 2000). Nezgode pri delu so se dogajale v vseh obdobjih človekovega delovanja in se bodo tudi v prihodnje. Razlikoval se bo samo način, ki je odvisen od družbenih razmer, v katerih delavci delajo. Vsaka oblast in ekonomski sistem se jim želita izogniti na svoj specifičen način, torej je pomemben odnos družbe do problema. V obeh opazovanih obdobjih so razlike v odnosu do delavstva. V prvem obdobju so delavci iz Slovenije delali tudi v republikah bivše Jugoslavije in v tujini, v Slovenijo pa so prihajali delavci iz drugih republik. V drugem obdobju so smrtne poškodbe locirane le na ozemlju sedanje države. Tranzicija, ki se v Sloveniji počasi zaključuje, je drastično spremenila odnose na področju delavstva. Podjetja so se privatizirala, morala so si najti nove nadomestne trge, morala so zmanjšati število zaposlenih in spremeniti način proizvodnje (prestrukturirati produkcijo). Odnosi so se spremenili, kajti delavci so se po mnogih letih varnega zavetja v tovarnah srečali s strahom pred odpuščanjem, ki je bil realen, nastal je nov odnos delodajalec - delojemalec. Zaposleni so bili po osamosvojitvi prizadeti zaradi poslabšanja svojega položaja. Nastopilo je obdobje negotovosti, posamezniki niso mogli več računati na 'varno in predvidljivo' prihodnost. Občutki varnosti, pripadnosti kolektivu in lastnemu podjetju, ki je bil kot drugi dom, je zamenjal strah, ogroženost in negotovost. Delavci so morali narediti preskok v glavi in iz kolektivizma preskočiti v individualizem, način mišljenja, ki vključuje racionalnost in samointeres. Po spremembi politično ekonomskega sistema v Sloveniji, lahko tudi za naše razmere uporabimo Frommovo misel: 'Kapitalizem ni samo osvobodil človeka tradicionalnih spon, ampak je močno doprinesel k povečanju pozitivne svobode, razvoju aktivnega kritičnega in odgovornega jaza. Istočasno je povzročil tudi večjo osamljenost in izločenost posameznika in ga izpolnil z občutkom brezvrednosti in nemoči' (Fromm, 1989: 81). S temi izhodiščnimi mislimi, ki so nekakšen povzetek vsega, o čemer smo do zdaj govorili, začenjamo analizo konkretnih primerov.

4. ANALIZA PODATKOV NEZGOD PRI DELU V REPUBLIKI SLOVENIJI

4.1. Delovne hipoteze

Po osamosvojitvi in spremembi družbeno političnega in ekonomskega sistema se je število smrtnih nezgod pri delu glede na število zaposlenih v nekaterih panogah povečalo, število delovnih mest oz. število zaposlenih pa zmanjšalo.

Postavimo lahko še naslednje, natančnejše hipoteze

1. Nevarnih delovnih mest je manj, ker je industrijska proizvodnja v tranzicijskem obdobju zmanjšana. Manj je težke industrije, nekateri veliki industrijski giganti, kjer je bila narava dela povezana z večjo možnostjo poškodb, so po osamosvojitvi propadli, kar vpliva na absolutno zmanjšanje števila poškodb pri delu v Sloveniji.
2. V drugem obdobju je upadlo število nezgod v rudnikih, ker so le-ti zmanjšali obseg dela ali so jih zaprli.
3. V gradbeništvu je število smrtnih nezgod pri delu zaradi slabih delovnih pogojev (npr. zaposlovanje na črno, neustrezna varnost pri delu) in nevarnosti dela v tej panogi v obeh obdobjih najvišje v primerjavi z drugimi panogami.
4. V drugem opazovanem obdobju je več nezgod tudi v terciarnem - oz. storitvenem sektorju, kar je povezano z razmahom storitvenih dejavnosti.
5. Število prometnih poškodb (delovne poškodbe poklicnih voznikov in specifičnih poklicev: komercialistov, poštarjev, direktorjev itd.) se je zaradi naraščajoče mobilnosti dela in razmaha storitvenih dejavnosti v tranzicijskem obdobju v povprečju povečalo.
6. Delovna mesta so bolj nevarna, ker ni dobrega varstva pri delu, po spremembi ekonomsko-političnega sistema se je namreč zmanjšalo število varnostnih inženirjev, zdravnikov medicine dela, in drugih, ki so skrbeli za delavce (preverjamo s pomočjo poročil inšpektorjev za delo).

4.2. Material, viri podatkov in metode dela

Evidenco o poškodbah pri delu vodijo delovne organizacije ali nosilci zasebnega dela. Evidenca se vodi na obrazcu ER 8 (PRILOGA 2). Prijava se izpolni, ko poškodba zahteva vsaj en dan nesposobnosti za delo ali povzroči smrt zaposlenega. Izpolni se v štirih izvodih. Za prikaz poškodb pri delu se uporabi mednarodna klasifikacija gospodarskih dejavnosti (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities). Industrijske dejavnosti so razvrščene po Enotni klasifikaciji gospodarskih dejavnosti (PRILOGA 3).

Posebej so obdelani podatki samo na delovnem mestu (brez poškodb na poti na delo in poti z dela in službeni poti). Tukaj nastopi problem definiranja, kaj je delovno mesto za poklicnega voznika in kako to delovna organizacija opredeli. Nekateri napišejo 'na delovnem mestu', drugi se držijo termina 'službena pot'.

Ključni vir podatkov je *Inštitut za varovanje zdravja*, ki sodeluje z *Republiškim inšpektoratom za delo* in *Uradom za varnost in zdravje pri delu*. Urad je skrbel za delavce na svoj način: sprejemal in ocenjeval je stanje varnosti in zdravja pri delu in pripravljaj rešitve za enotno urejanje varnosti in zdravja pri delu, pripravljaj strokovne podlage za izdelavo nacionalnega programa in spremljanje uresničevanja, pripravljaj strokovne podlage za zakone in druge predpise, spodbujal razvoj humanizacije dela, proučeval nevarnosti pri delu, oblikoval strokovna mnenja s področja varnosti in zdravja, izvajal preizkuse in strokovne ocene periodičnih pregledov in preizkusov delovne opreme ter preiskav kemičnih, fizikalnih in bioloških škodljivosti ter mikroklima v delovnem okolju.

V nalogi so uporabljeni podatki, zbrani na *Inštitutu za varovanje zdravja* v podatkovni zbirki *Poškodbe pri delu*. Vir podatkov o zaposlenih je *Zdravstveni letopis* (vsako leto ga izda IVZ) in SURS. To so kvantitativni statistični podatki. V analizo so vključene vse nezgode s smrtnim izidom, ki so se pripetile od 1. 1. 1985 do 31. 12. 2000, zaposlenim delavcem v starosti nad 15 let v Republiki Sloveniji, v 60 občinah in 62 panogah dejavnosti.

Podatki so primerjani z letnimi poročili Inšpektorata za delo. Poročila inšpektorata za delo so tudi opisna in zato nemara boljša, vsekakor pa dopolnjena perspektiva in uvid v dejansko stanje ter dopolnitev manjkajočih ali sistematsko prikritih podatkov (npr. neizpolnitev obrazca).

Zasebniki so zajeti v šifrah 1500 - delavec zaposlen pri privatniku, lastniku obrti ali podjetja in 1700 - privatnik, ki se je sam poškodoval. V obeh šifrah so zajeti najrazličnejši poklici, (trgovine, osebnih storitev, kmetijstva, gradbeništva, obrti, samostojnih kulturnih delavcev itd). Šifre na suhoparen način podajajo dejansko stanje, ki je preplet interesov delodajalcev, delojemalcev in interesu po zaščiti družine delavca. Poklici so izpolnjevani zelo grobo, ker je obrazec in šifrant zastarel. Šifra 02 za delavca zajema zelo širok spekter poklicne dejavnosti. Poklici so lahko mešani v primarni, sekundarni in terciarni dejavnosti.

Po letu 1997 obstaja nov šifrant za panoge, poklice in kraje bivališča, ki pa ga v nalogi ne uporabljam. Vse je prevedeno na star šifrant zaradi lažje primerljivosti obeh opazovanih obdobj.

Za šifriranje poškodb se uporabljajo naslednji šifranti:

1. abecedni seznam občin
2. klasifikacija gospodarskih dejavnosti
3. šifrant poklicev
4. nastanek nezgode s kratkim opisom, kaj se je zgodilo

Podatki so obdelani s statističnim programom SPSS na operacijskem sistemu Unix.

4.3. Problemi s šifrantom poškodb pri delu

V preteklosti so se poškodbe na delu in izven dela (na poti na delo, poti z dela in službeni poti) ločevale, vendar je kljub temu nastajala zmeda, ker so nekateri želeli, da so poškodbe vzrokov štete k delovnim poškodbam. Skoraj vsako leto se je doktrina spreminjala, zato sem imela pri izpisovanju določene težave. Vse poškodbe, ki jih obravnavam posebej, sem izpisala ročno in naredila tabele zaradi boljše preglednosti.

Prijavni obrazec je star in vsebuje rubrike, ki jih nikoli niso vestno izpolnjevali, oziroma niso služile svojemu namenu. Pomemben je opis nezgode, pri tem je bila subjektivna ocena opisovalca včasih opazna. Prav tako je sam opis lahko subjektivno šifriran. Podatkom pri opisu nezgode, ki sem jih izpisovala z obrazcev, nisem spreminjala vsebine. Teksti pri podobnih poškodbah se lahko zelo razlikujejo, odvisno spet od osebe, ki je ta obrazec izpolnjevala. Opazno je, da večkrat ni bilo opisano realno stanje, iz raznih vzrokov so morda zamolčali pomembna dejstva, ki so se pripetila ob nezgodi. S tem so morda hoteli prikazati, da je bilo v delovnem okolju vse v redu in da je bil kriv samo pokojni. Inšpektorji za delo si vedno ogledajo kraj nezgode, vendar se to zgodi pozneje. Upoštevajmo, da je vsaka nezgoda

le redko posledica enega samega vzroka, pač pa splet različnih okoliščin, subjektivnih in objektivnih. Prevečkrat je poškodba opisana, kot da se ne ve, zakaj se je nekaj pripetilo, ali pa se poudari, da je delavec sam nesmotrno in nezanesljivo ravnal, da je kršil predpise, zaradi naglice pri delu, zaradi nediscipliniranosti, snemanja varnostnih naprav, neupoštevanja določenih ukrepov, itd. V teh primerih so delodajalci razbremenili sebe, saj so imeli ob nezgodi nemalo 'sitnosti in stroškov'. V razgovoru z zasebnikom, katerega delavec se je težko poškodoval, se spominjam, kako vesel je bil, da je delavec umrl zaradi karcinoma in je tako tožba zaradi poškodbe pri delu postala nična. Poleg tega so obstajale tudi razne birokratske zapreke pri postavitvi delavčevih pravic pri dokazovanju, da se je nezgoda pripetila na delu. Inšpektorat za delo je imel v preteklosti (obdobje 1985-1991) omejitev, da se poškodba prizna le en mesec po preteku od dogodka. Tako delavec, ki je po težki poškodbi umrl v bolnišnici dva dni po enem mesecu zdravljenja, ni bil štet med poškodbe pri delu, čeprav so vsi vedeli, da je bil sprejet zaradi delovne nezgode. Šifre 80, 81, 82, 83, 84, se praktično niso uporabljale, zaradi težko dokazljivih okoliščin. Naštete šifre vsebujejo sledeč opis: ker je bil delavec utrujen zaradi dolge poti, na delo ali z dela, dolga peš hoja, dolga vožnja s kolesom, železnico, tovornim avtomobilom, zato, ker je bil delavec utrujen zaradi premajhnega počitka v prostem času, zaradi dela izven podjetja, nadalje zaradi posebnega odnosa delavca do dela, ki ga opravlja v podjetju, nezadovoljen s plačo, mestom itd., zaradi skrbi ali raznih razburjenj, dolgov, bolezni v hiši, zaradi duševnih lastnosti ali pomanjkljivosti. Kadar so bili v dvomih, so uporabili šifro 85, ki je pomenila - zaradi ostalih vzrokov, ali pa 99 - neznano neopredeljeno, ki je hkrati pomenila tudi napad ljudi ali živali. Delodajalci so se izogibali tudi šifram 74, 75, 76, 77 - ki pomenijo, da je bil delavec utrujen ker je imel preveč nadur, je prehitro delal ali opuščal počitke, nadalje, da ni bilo splošnega nadzorstva, ker delavec ni imel ustrezne s šolanjem pridobljene izobrazbe in ker ni imel primernih izkušenj. Včasih pa je vprašljiva tudi verodostojnost medicinske dokumentacije.

4.4. Definicija nezgode pri delu

Po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) je 'nezgoda dogodek, ki se je zgodil neodvisno od človekove volje, povzročila pa ga je hitro delujoča zunanja sila ter se kaže v fizični ali psihični poškodbi' (NOMESCO; 1991). Nezgoda je nenameren dogodek, za katerega je značilna nenadna sila ali udarec, ki lahko povzroči poškodbo telesa.

Med nezgode so vključeni:

- akutna preobremenjenost, tj. prevzdignjenje, izpah, zvin sklepa

- nenamerna zastrupitev ob kratkotrajni izpostavljenosti (manj kot 48 ur)
- napad živali in žuželk
- prevelika izpostavljenost naravni vročini, mrazu, svetlobi, sevanju - t. j. sončne opekline, vročinska kap, podhladitev, omrzline
- nenamerna poškodba v času medicinskega oz. kirurškega zdravljenja

Namerno dejanje nasilja je:

- namerna poškodba zadana po tretji osebi (umor, pretep, trpinčenje)
- namerna sebi zadana poškodba (samomor, poskus samomora, samopohabljenje) (NOMESCO, 1991).

Izraza za nezgode pri delu sta še poklicne nezgode in profesionalni traumatizem. Ing. Heinrich je postavil definicijo: nezgoda pri delu je nepredvideni, nekontrolirani dogodek, v katerem akcija ali reakcija objekta, materiala ali osebe povzroči poškodbo (Oman, 1978: 317).

Psiholog Arbous definira: v verigi dogodkov, ki so planirani in kontrolirani, se javlja nepredvideni dogodek, ki je rezultat neprilagojenega dejanja delavca (človekove reakcije, povzročene z različnimi dejavniki), ki lahko, ni pa nujno, ima za posledico poškodbo in to je nezgoda (Oman, 1978: 317).

Letavet imenuje nezgodo nepričakovan vpliv, ki ga povzročajo na organizem delavca dejavniki, katerih učinek prihaja od zunaj, so v neposredni zvezi s pogoji proizvodnje (mehanični, tehnični in drugi) in povzročijo okvaro ali izzovejo obolenje organizma (poklicna bolezen, ob prisotnosti dalj časa trajajočega agensa) (Oman, 1978: 318).

Torej je subjektivno povzročena nezgoda kaznovana napaka. Ni razlike med napačnim gibom strojepiske in napačnim gibom nekega strojnika; v obeh primerih je vzrok nepravilen gib, nepravilna reakcija. Pri strojniku je posledica poškodba, pri strojepiski ne. Njena napaka ostane samo napaka, ne spremeni se v nezgodo, torej kaznovano napako (Petz, 1987).

V vseh navedenih definicijah je govor o tistih nezgodah, ki imajo za posledico poškodbo delavca. Vendar je treba poudariti, da ni rezultat vsake nezgode tudi poškodba, okvara delavca. Frekvenca nepričakovanih nezgod je mnogo večja kot tistih, ki imajo za posledico poškodbo.

4.5. Definicija poškodbe pri delu

Za poškodbo se po zakonu šteje vsaka poškodba delavca zavarovanca, ki je posledica neposrednega in kratkotrajnega mehničnega, fizikalnega ali kemičnega učinka, kot tudi poškodba, ki je posledica hitre spremembe položaja telesa, nenadne obremenitve telesa, ali kakšne druge nenadne spremembe fiziološkega stanja organizma, če je v neposredni vzročni zvezi z opravljanjem dela oz. delovnih nalog. Za poškodbo pri delu se šteje tudi poškodba, povzročena na zgoraj opisani način, ki jo pretrpi delavec zavarovanec na redni poti od stanovanja do delovnega kraja ali nazaj, na poti, da opravi delovne naloge in na poti, da nastopi delo ter v drugih primerih, določenih z zakonom. Za poškodbo pri delu štejemo vsako poškodbo, ki se je pripetila na delovnem mestu, na poti na delo, na poti z dela, ali službeni poti. Terjala je vsaj en dan začasne odsotnosti z dela, ali bila take narave, da je povzročila smrt zavarovanca. Za poškodbo pri delu se šteje tudi obolenje zavarovanca, ki je neposredna in izključna posledica nesrečnega naključja ali višje sile med opravljanjem dela oz. dejavnosti, na podlagi katere je oboleli zavarovanec (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju).

V zakonu o delovnih razmerjih so mladostniki posebej omenjeni in so za njihovo varstvo predvidena posebna določila. Kot mladina so v tem zakonu mišljeni delavci, ki še niso dopolnili 18 let starosti. Tam je napisano, da se jim ne sme naložiti posebej težkih del, ki se opravljajo pod zemljo ali vodo, del z viri ionizirajočih sevanj in drugih del, ki lahko škodljivo ali s povečano nevarnostjo vplivajo na njihovo zdravje in razvoj. Mladostniki ne smejo delati od 22 do 6 ure, starejši od 16 let pa od 23 do 6 ure naslednjega dne. Imajo pravico do letnega dopusta, povečanega za sedem delovnih dni. Pogodbeno delo lahko opravljajo le osebe, starejše od 15 let (Zakon o delovnih razmerjih, Ur. list 42/2002).

4.5.1. Inšpektorji za delo o odnosu do delavcev

Inšpektorat za delo nadzira dve strokovno zaokroženi področji: delovna razmerja ter varnost in zdravje pri delu. Pri delovnih razmerjih je več pregleda dokumentacije o izplačilih plač in drugih listin, na podlagi katerih se ugotavljajo kršitve pravic in obveznosti delodajalca in delavca. Varnost in zdravje pri delu pa obsega neposredno kontrolo objektov, ogled delovnih razmer v prostorih in na deloviščih, ustreznost sredstev za delo (strojev, orodij), sredstev za osebno varnost, izvajanje oz. neizvajanje zdravstvenih pregledov, mikroklimatske razmere, varno delo glede na posebnost dejavnosti, itd. V novem zakonu je sprememba, inšpektorji imajo pooblastila, da lahko ustavijo delo, zahtevajo odklop elektrike, vode, telefona, odvzamejo dovoljenje za delo in izrekajo druge inšpekcijske ukrepe. Poostrenemu inšpekcijskemu nadzoru sledijo izredno visoke kazni. Izdani plačilni nalogi so presenetili

kršilce zakonodaje, tako delodajalce kot delavce. Število kršitev narašča iz leta v leto. Inšpektorji ukrepajo z mandatnimi kaznimi in odločbami, vendar le redko prejmejo povratne informacije o odločitvah sodišč in tožilcev. Ravno neobveščanje prekoračitve rokov za rešitev zadev, ali zastaranje sodnih postopkov onemogočajo, da bi bilo delo inšpektorjev učinkovito.

Inšpektorji dela imajo dolžnost nadzora na področju zdravja in varstva pri delu (raziskave nezgod pri delu, eksplozij in drugih izrednih primerov), ter delovnih razmerij (stavke delavcev, nočne akcije). Pooblaščen delavci so na seznamu dosegljivosti na delovnem mestu in doma, le ta pa je poslan ministrstvu za notranje zadeve in upravi za zaščito in reševanje pri Ministrstvu za obrambo. V izrednih primerih (smrtne, težje in skupinske nezgode) morajo biti med delovnim časom dosegljivi takoj po sporočilu, ali najkasneje v dveh urah od poziva zunaj delovnega časa.

Z odločbami zahtevajo sanacije prostorov, strojev, zdravniških pregledov, kot tudi poračune zaostalih plač, plačilo prispevkov, odvzem dovoljenja za delo oz. odpravo nepravilnosti v skladu z zakonodajo. Pri delu inšpektorjev je prihajalo do številnih groženj in fizičnega ogrožanja, poškodovanja osebnih in službenih avtomobilov. Najbolj grob napad je bil na inšpektorico s poskusom davljenja. Napad je bil prijavljen, vendar spet ni prišlo do povratne informacije, čeprav je šlo za elemente kaznivega dejanja. V takšnih primerih največkrat pomagajo sodelavci in delavci drugih organov na isti lokaciji. Groženj delavcem inšpektorata je iz leta v leto več, stopnjuje pa se agresivnost napadalcev. Najbolj so ogrožene inšpektorice na terenu. Teh je med pooblaščenimi delavci inšpektorata kar polovica. V nočnih akcijah se poskuša zagotoviti varnost delavk z policijo, vendar so vsakodnevno ogrožene tudi pri opravljanju rednega dela ter na poti na delo in službeno pot (nagajanje in zasledovanje neznanih oseb po opravljenih pregledih). Pri usmerjenih akcijah k delodajalcem, ki najbolj kršijo pravice delavcev, so v manjših krajih inšpektorice večkrat žalili in jim grozili. Iz oddaljenih krajev ali objektov, v katerih so opravljale inšpekcijske preglede, niso mogle poklicati za posredovanje policijo ali sodelavce. Ne da se zagotoviti varovanja inšpektorjev, ker so prostori deljeni z drugimi organi lokalne uprave. Inšpektorji imajo navodila za sporočanje in ravnanje ob vseh oblikah ogrožanja, vendar so napor večji, delo se opravlja ponoči, ob prostih dneh, ogrožanje pa se stopnjuje (Letno poročilo inšpektorata 1999, 2000).

Inšpektorji za delo ugotavljajo, da delodajalci v Sloveniji sklepajo pogodbe o zaposlitvi, ki so pomanjkljive, v določenih primerih celo v nasprotju z zakonom. Zasledili so primere, da so delavci podpisale prazno, blanco pogodbo (Poročilo o delu inšpektorata za l. 2000, str. 86).

Delodajalci izplačujejo nižje plače, ne upoštevajo tarifnih razredov, ne dajejo pripadajočih dodatkov, ne spoštujejo roka za izplačilo plače in prispevkov za socialno varnost. Delodajalci v manjših podjetjih ne vodijo evidence o delu (o nadurnem delu, dopustu in počitku). Po številu kršitev so na najvišjem mestu samostojni podjetniki, manjše družbe in mlajši delodajalci. Večina se jih ne zaveda odgovornosti in dolžnosti, ko zaposlijo prvega delavca. Njihove aktivnosti so usmerjene v predvsem v ustvarjanje dobička, delavci pa so zanje le sredstvo za doseg tega cilja.

Največ pritožb zaradi razmer je v trgovski dejavnosti. Delavci imajo velike psihofizične obremenitve, delajo po 12-14 ur na dan, nimajo pogodb o zaposlitvi, obljubljene so neto plače, ki so potem izplačane v bruto znesku. V moderni dobi se je zdravstvu, gostinstvu in prometu, pridružilo še delavstvo v trgovinah. Glavni inšpektor za delo Brezovar meni, da se srečujejo z novodobni delodajalci v tej stroki brez potrebnih izkušenj in znanja; srečujejo se z elementarnimi kršitvami temeljnih pravic iz delovnega prava. Kršitev je največ v manjših družbah. Kažejo se v dveh ključnih problemih: nizkih plačah in večanju dobička na račun kršenja delovno pravne zakonodaje. Pravi, da ima Slovenija nadpovprečno visoko število kršitev delovne zakonodaje. O zakonih, ki urejajo to področje dela, delodajalci največkrat nimajo pojma, ne poznajo temeljnih zakonov in še manj tiste, na katere so vezani, kot denimo zakon o zaposlovanju tujcev, zakon o varnosti in zdravju pri delu. Izreden pohlep po dobičku (približno 30.000 podjetij se ukvarja s trgovino) in stalne kontrole delovnih inšpektorjev pa ne obrodijo sadov, ker prijave obležijo v predalih sodnikov za prekrške (Brezovar, 1994).

5. REZULTATI

Podatki so prikazani v dveh poglavjih, v prvem na deskriptiven način prikažem podatke v obeh opisovanih obdobjih: poškodbe po regijah na delovnem mestu, poškodbe po gospodarskih dejavnostih (panogah), po načinu in vzroku nezgode, smrtne poškodbe žensk, rudarske smrtne poškodbe, smrti na poti na delo, z dela in službeni poti, vse poškodbe pri delu skupaj s smrtnimi, število zaposlenih in število umrlih, uro poškodb, starostne skupine delavcev, mesec nezgode in opis skupinskih poškodb.

Drugi del rezultatov je pridobljen na podlagi T-testa, ki je zaradi manjšega števila obdelanih enot edini zanesljiv pokazatelj, ali so hipoteze pravilne. V njem je pokazano število zaposlenih v vseh obdelanih letih, število zaposlenih po panogah (v industriji in rudarstvu, v kmetijstvu in gozdarstvu, v gradbeništvu, v prometu, v storitvah, v nemanualnih poklicih, in število zaposlenih pri zasebnikih). Prikazani so deleži zaposlenih po panogah za vsako posamezno leto ter število vseh smrti (razen števila smrti zasebnikov),¹⁰ delež smrti na 100000 zaposlenih (razen zasebnikov), povprečno število umrlih na 100000 zaposlenih v letih 1985-2000, povprečno število smrti na 100000 zaposlenih po vseh letih skupaj, povprečno število umrlih na 100000 zaposlenih po vseh letih skupaj in po obdobjih. Zaradi boljšega pregleda so panoge združene na smiselen način: industrija in rudarstvo, kmetijstvo in gozdarstvo, gradbeništvu, promet, storitve, nemanualni poklici in zaposleni pri zasebnikih.

Upoštevati je treba, da gre pri obdobju od 1985-1991 za sedemletno obdobje, drugo obdobje (1992-2000) pa obsega devet let, zato števila nezgod pri delu ne moremo neposredno primerjati med seboj, vendar pa nam bodo rezultati vendarle podali splošno sliko o stanju na področju poškodb pri delu v Sloveniji.

5.1. Statistični rezultati: I. del

5.1.1. Poškodbe po regijah

Smrtne poškodbe na delu, na poti na delo, poti z dela in službeni poti, ki so prikazane v nadaljevanju, so se v glavnem pripetile na območju Republike Slovenije, v prvem opazovanem obdobju (1985-1991) pa tudi na območju bivše Jugoslavije in tujine. V preteklosti so naši delavci, zaposleni v velikih podjetjih, večkrat delali v drugih republikah, na

---

¹⁰ Statistični urad RS do leta 1997 ni prikazoval števila zaposlenih zasebnikov, zato tudi števila umrlih med zasebniki ni bilo mogoče izračunati.

zahodu in v nekaterih afriških državah. Republika Slovenija po tej klasifikaciji zajema 62 občin in 9 regij: celjsko, goriško, koprsko, kranjsko, ljubljansko, mariborsko, murskosoboško, novomeško in ravensko.

Tabela 1: Smrtne poškodbe pri delu po regijah

	OBDOBJE		Skupaj
	1985-1991	1992-2000	
Celje	35	24	59
Koper	20	18	38
Kranj	23	28	51
Ljubljana	68	61	129
Maribor	59	22	81
Murska Sobota	12	6	18
Nova Gorica	8	11	19
Novo mesto	23	20	43
Ravne	11	12	23
tujina	1	2	3
Skupaj	260	204	464

V prvem opazovanem obdobju od 1985-1991 se je največ nezgod s posledico smrti pripetilo v ljubljanski regiji (68), sledi mariborska (59) celjska (35), na četrtem mestu kranjska in novomeška (23), koprsko (20), murskosoboška (12), ravenska (11) in goriška z 8 primeri.

V obdobju 1992-2000 se je v regiji Ljubljana pripetilo 61 nezgod s smrtnim izidom, sledi ji regija Kranj (28) , nato Celje (24), Maribor je na četrtem mestu (22), Novo mesto (20), sledijo mu Koper z 18 primeri, Ravne (12), Nova gorica (11), in Murska Sobota s šestimi primeri, kar je enkrat manj, kot v prvem obdobju.

Največji upad smrtnih nezgod je v mariborski regiji, kar lahko pripišemo zaprtju velikih tovarn in obratov težke industrije, kjer je pogostost nezgod pri delu že nasploh višja (gl. npr. tudi opis nezgod na koncu).

5.1.2. Poškodbe po dejavnostih

Tabela 2: Smrtne poškodbe pri delu po dejavnostih

	OBDOBJE		Skupaj
	1985-1991	1992-2000	
0101 Pridobivanje in distribucija el. Energije	9	6	15
0102 Pridobivanje premoga	12	3	15
0104 Pridobivanje nafte in zemeljskega plina	2		2
0107 Črna metalurgija	16	8	24
0108 Pridobivanje rude barvnih kovin	1		1
0109 Pridobivanje barvastih kovin	2	1	3
0111 Pridobivanje nekovinskih rudnin		1	1
0112 Predelava nekovinskih rudnin	5	3	8
0113 Kovinsko predelovalna dejavnost	20	7	27
0114 Strojna industrija	2	4	6
0115 Proizvodnja prometnih sredstev	2	4	6
0117 Proizvodnja električnih strojev in aparatov	4	4	8
0118 Proizvodnja kemičnih bazičnih izdelkov	3	2	5
0119 Predelava kemičnih izdelkov	4	2	6
0120 Proizvodnja kamna, gramoza in peska	1		1
0121 Proizvodnja gradbenega materiala, surovega mavca	4	5	9
0122 Proizvodnja žaganega lesa, plošč, impregniranega lesa		3	3
0123 Proizvodnja končnih lesnih izdelkov	3	4	7
0124 Proizvodnja in predelava papirja	6	3	9
0126 Proizvodnja izgotovljenih tekstilnih izdelkov	1	3	4
0128 Proizvodnja usnjene obutve in galanterije		1	1
0130 Proizvodnja živilskih proizvodov	5		5
0131 Proizvodnja pijač	2	1	3
0135 Predelava odpadkov	1	1	2
0139 Proizvodnja različnih izdelkov	1		1
0200 Kmetijstvo in ribištvo	7	11	18
0300 Gozdarstvo	13	4	17
0400 Vodno gospodarstvo	4	1	5

0500 Gradbeništvo	44	37	81
0600 Promet in zveze	36	18	54
0700 Trgovina	2	14	16
0800 Turizem in gostinstvo		1	1
0900 Obrt in osebne storitve	7	3	10
1000 Stanovanjsko komunalna dejavnost	1		1
1100 Finančno tehnične storitve, raziskave, kontrola	4	8	12
1200 Znanost, kultura, izobraževanje, filmi, kino	4	1	5
1300 Zdravstveno in socialno varstvo		1	1
1400 Družbeno politične skupnosti	6	10	16
1500 Obrtni delavci pri zasebniku	13	13	26
1700 Obrtniki v privatnem sektorju, pogodbeni zavarovanci	12	8	20
1800 Zaposleni upokojeenci		1	1
9999 neznano	1	7	8
Skupaj	260	204	464

Poškodbe s smrtnim izidom so na delovnem mestu v letih od 1985-1991 najbolj pogoste v gradbeništvu (44), sledijo promet in zveze (36), kovinsko predelovalna dejavnost (20), črna metalurgija (16), gozdarstvo ter pri obrtnikih najeti in zaposleni delavci (13) in obrtniki privatniki sami ter pri pridobivanju premoga (12). V gradbeništvu, kjer je številka najvišja (44) so najbolj kritični meseci za poškodbe junij, julij in avgust.

V obdobju od 1992-2000 je, prav tako kot v prvem obdobju, največ delavcev umrlo zaradi gradbenih del (37) sledi promet in zveze (18), v trgovini (14), pri obrtnikih zasebnikih (13), v kmetijstvu in ribištvu (11) - tu je število večje kot v prvem obdobju, v črni metalurgiji (8), v kovinsko predelovalni industriji (7), sami zasebniki oz. lastniki pa so umrli v 8 primerih. V tem obdobju zaradi zaprtja velikih tovarn in rudnikov pade število rudarskih nezgod, pač pa se poškodbe v trgovini pojavljajo v večjem številu, kar potrjuje hipotezo o naraščanju poškodb v trgovinski dejavnosti, tako zaradi njenega neslutenelega razmaha, kot tudi zaradi fleksibilizacije in nespoštovanja delovno-pravne zakonodaje, o kateri se v zadnjem času veliko piše predvsem zaradi podaljševanja delovnega časa. Podaljševanje delovnega časa pa seveda povzroča utrujenost ter zmanjšano pozornost in koncentracijo, kar lahko, kot smo videli, povzroča večje tveganje za nastanek delovne nesreče. Število nesreč v gradbeništvu je sicer nekoliko manjše, vendar gradbeništvo ostaja najbolj nevarna panoga z vidika števila smrtnih poškodb pri delu.

5.1.3. Način in vzrok smrtne poškodbe

Vzrok smrtne nezgode in posledično poškodbe je v tabeli združen zaradi boljše preglednosti iz kratkega opisa, kaj se je dogajalo, ko je poškodovani še delal.

PADCI so svojevrsten problem, zajemajo padce z nezavarovane višine, delovnih odrov, streh, ograj, stopnišč, oken, stolpnic; padci so v jame, reke, zajetja, podzemne jame, strmine, ali pa so na isti ravni. Večkrat so padci iz raznih prevoznih sredstev, tovornjakov, avtomobilov, avtobusov, bagerjev in traktorjev. Delavci udeleženi pri padcih, so iz različnih panog, največkrat pa je to gradbeništvo, kar je glede na naravo dela razumljivo.

STISNJENJA se dogodijo med različnimi predmeti: stroji, dvigali, stenami, vrati, nihali, med različnimi materiali, letvami, izdelki, skladovnici. So najbolj številni vzrok za poškodbe. Pojavljajo se v vseh panogah.

ELEKTRIKA: Delavci so običajno iz iste panoge in usposobljeni za delo z elektriko, vendar se nezgoda pripeti zaradi lastne neprevidnosti, v enem primeru, ko sta skupinsko umrla dva delavca, se je zgodilo zaradi višje sile (šifra 71), strele, ki je udarila vanju, ko sta opravljala delo na daljnovodu.

PROMETNE DELOVNE NESREČE: Z njimi je največ problemov zaradi nedorečene doktrine, oz. ker se je le ta stalno menjala. Delodajalci so nezgodo šifrirali 86 ali 85 vedno, kadar se je poškodoval delavec v kakšnem premikajočem stroju. To se je lahko zgodilo na cesti ali gradbišču, v gozdu ali na travniku s traktorjem, kjer so bili največkrat udeleženi kmetje in gozdarji.

NAPAD LJUDI ALI ŽIVALI: Pri običajnih poškodbah, kjer ni smrtnega izida, je veliko ljudi poškodovanih zaradi napada živali, v našem primeru opisovanja smrtnih poškodb, pa so to le napadi ljudi. V obeh obdobjih je bilo sedem umorov, dva pa sta posebej opisana pri poti z dela in službeni poti. V prvem obdobju (1985-1991) so bili trije umori, v drugem obdobju štirje, poleg tega pa še dva na poti z dela in službeni poti, skupaj šest v letih 1991-2000.

EKSPLOZIJE: v obeh obdobjih jih je bilo približno enako, nastanejo pa zaradi različnih snovi in večkrat je vzrok pri nepazljivih delavcih ali neurejenem okolju.

BOLEZEN: posebej v prvem obdobju je bilo enkrat več bolezni kot v drugem. Delavci so umirali na delovnem mestu zaradi srčne in možganske kapi in zaradi epileptičnih (božjastnih) napadov.

OPEKLINE: so posledica snovi, ognja, eksplozij. Ti delavci običajno niso umrli na delovnem mestu po poškodbi, ampak v bolnišnici. V prvem obdobju jih je bilo izrazito več kot v drugem.

ZADUŠITEV: zaradi plinov, padcev v neko snov (npr. v silosu), največkrat se je porušila stena ali zemlja, ki je delavca zadušila.

ZASTRUPITEV: je bila v drugem obdobju ena več, posledica različnih snovi, ki jih je delavec vdihaval.

SUICID: samomor je bil običajno tudi šifriran kot bolezen (šifra 79), vendar sem jih izločila zaradi nenavadnosti kraja, to je delovnega mesta, v prvem obdobju so bili štirje, v drugem eden.

UTOPITEV: v obeh obdobjih se je pripetila po ena utopitev.

Tabela 3: Vzrok nezgode v letih 1985-1991

Vzroki nezg.	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	skupaj
Padci	5	8	10	7	8	4	5	47
Stisnjenje	18	21	24	18	15	14	10	120
Elektrika	2	2	6	3	6	1	2	22
Prometna nezgoda	4	3	4	2	6	5	3	27
Napad ljudi	-	1	-	-	-	-	2	3
Eksplozije	1	3	-	2	1	-	1	8
Bolezen	-	2	4	2	3	1	1	13
Opekline	1	-	6	1	2	-	-	10
Zadušitev	-	1	-	-	-	-	-	1
Zastrupitev	-	1	-	-	-	3	-	4
Suicid	-	1	-	2	-	1	-	4
Utopitev	-	-	-	-	-	-	1	1
Skupaj	31	43	54	37	41	29	25	260

Tabela 4: Vzrok nezgode v letih 1991-2000

Vzrok nezgode	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	skupaj
Padci	2	4	2	11	4	8	6	5	7	49
Stisnjenje	8	9	3	7	11	13	7	11	7	76
Elektrika	1	4	-	2	1	3	1	-	1	13
Prom. del.	2	2	6	6	3	6	2	3	7	37
Napad ljudi	1	-	-	-	1	1	-	1	-	4
Eksplozije	-	-	1	1	2	2	2	1	-	9
Bolezen	1	-	2	-	-	1	1	1	-	6
Opekline	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Zadušitev	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1
Zastrupitev	-	-	-	1	-	-	-	-	4	5
Suicid	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Utopitev	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Skupaj	16	20	14	28	22	36	19	23	26	204

5.1.4. Smrtne poškodbe žensk**Tabela 5: ŽENSKE - SMRTNI IZID NA DELU**

	1987	1988	1989	1990	1991	1997	2000	Skupaj
0107 Črna metalurgija			1					1
0112 Predelava nekovinskih rudnin				1				1
0123 Proizvodnja končnih lesnih izdelkov					1			1
0130 Proizvodnja živilskih proizvodov		1						1
0131 Proizvodnja pijač		1						1
0200 Kmetijstvo in ribištvo						1		1
1400 Družbeno politične skupnosti							1	1
1700 Obrtniki v privatnem sektorju, pogodbeni zavarovanci	1							1
Skupaj	1	2	1	1	1	1	1	8

V obeh opazovanih obdobjih je na delu umrlo osem žensk, ena v črni metalurgiji, ena v predelavi nekovinskih rudnin, ena v proizvodnji žaganega lesa, dve v proizvodnji pijač, ena v kmetijstvu in ena v upravi. Število poškodb žensk je zaradi dejstva, da tradicionalno ne opravljajo nekaterih del v težki industriji, gradbeništvu, rudarstvu, kjer so tveganja največja, razumljivo nizko. Drugo vprašanje pa so seveda psihofizične obremenitve zaradi dvojne obremenjenosti in posledično psihične težave, ki lahko zaradi tega nastanejo. S tem vprašanjem se tukaj ne bomo podrobneje ukvarjali, o 'kronični utrujenosti' žensk pa nekaj več v zaključku naloge.

5.1.5. Rudarske smrtne poškodbe

Tabela 6: RUDARSKE SMRTNE POŠKODBE od leta 1985 - 1991

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	Skupaj
Trbovlje	1	1	1	1				4
Zagorje		1		1				2
Hrastnik				1				1
Senovo					1			1
Laško							1	1
Mežica						1		1
Idrija					1			1
Geodetski zavod Ljubljana		1	1	1		1		4
Skupaj	2	3	2	3	3	2	1	16

V prvem opazovanem obdobju se je največ rudarskih nezgod pripetilo na Geodetskem zavodu v Ljubljani⁵ (5), v rudniku Trbovlje (4), v rudniku Zagorje (2), v Hrastniku, Senovem, Laškem, Mežici in Idriji pa po ena smrtna poškodba.

---

⁵ Geodetski zavod Ljubljana izvaja rudarska dela v globini in na površini zemlje. Spada k rudnikom, a v tabeli panog ni njegovih delavcev, ker je šifra drugačna kot rudarska.

Tabela 7: RUDARSKE SMRTNE POŠKODBE od leta 1992- 2000

	1995	1996	1997	1999	Skupaj
Trbovlje	1		1	1	3
Hrastnik		1			1
Geodetski zavod Ljubljana		1			1
Skupaj	1	2	1	1	5

V drugem opazovanem obdobju se je največ ljudi smrtno poškodovalo v rudniku Trbovlje (3), po eden v Hrastniku in eden v Geodetskem zavodu Ljubljana. V tem obdobju se je večina rudnikov začela zapirati, ali pa je delo zelo omejila. V normalnem obsegu dela še rudnik Velenje, kjer pa na srečo ni bilo smrtnih poškodb. Zato lahko zmanjšanje števila nezgod v rudarstvu verjetno bolj kot večji varnosti pri delu pripišemo izginjanju te tradicionalno nevarne panoge.

5.1.6. Smrtne poškodbe na poti na delo, poti z dela in službeni poti

Tabela 8: Poškodbe s smrtnim izidom na poti na delo, poti z dela in službeni poti v letih 1985 -1991

	pot na delo	pot z dela	službena pot	Skupaj
1985	4	5	10	19
1986	19	7	13/2 ž	39/2 ž
1987	11/3ž	11/1ž	12	34/ 4ž
1988	8/2ž	11/1ž	8/1ž	27/4ž
1989	9/1ž	6	16/4ž	31/5ž
1990	14/5ž	5/2ž	10/4ž	29/11ž
1991	3/1ž	9/2ž	10	22/3ž
Skupaj	68/12ž	54/6ž	79/11ž	201/29ž

V tem obdobju se je na poti na delo, poti z dela in službeni poti smrtno poškodovalo skupaj 29 žensk. Največkrat so se poškodovala na službeni poti ali poti na delo, najmanjkrat na poti z dela.

V nadaljevanju zaradi specifičnosti teh nezgod opisujem, kateri ljudje so bili udeleženi. V službenih nezgodah so to največkrat ljudje z visoko ali višjo izobrazbo. V prometnih

nezgodah se večkrat pojavi skupinska nezgoda, to pomeni, da sta udeleženi dve ali več oseb iz iste delovne organizacije.

V letu 1985 se je pripetila 1 skupinska nezgoda s tremi fakultetno izobraženimi ljudmi, dve posamezni nezgodi s fakultetno izobraženima človekoma in dvema poklicnima voznikoma.

V letu 1986 sta se smrtno poškodovali dve fakultetno izobraženi ženski na službeni poti, 1 zdravnik se je na poti na delo utopil, na ve se, ali je bila nezgoda ali suicid.

V letu 1987 se je smrtno poškodovalo šest oseb s fakultetno izobrazbo na službeni poti.

V letu 1988 so se smrtno poškodovali 4 ženske.

V letu 1989 so se 2 ženski poškodovali v tujini na službeni poti, 2 krat 2 moška v skupinski nesreči na službeni poti in 3 moški v skupinski službeni poti.

V letu 1990 2 ženski na službeni poti, obe s fakultetno izobrazbo.

V letu 1991 je en moški službeno strmoglavil z letalom, 1 skupinska službena nesreča, oba s fakultetno izobrazbo, 1 direktor na službeni poti z visoko izobrazbo ter 1 poklicni voznik.

Tabela 9: Poškodbe s smrtnim izidom na poti na delo, poti z dela in službeni poti v letih 1992 - 2000.

	Pot na delo	pot z dela	službena pot	Skupaj
1992	11/3ž	3/1ž	12/1ž	26/5ž
1993	8/1ž	5	10	23/1ž
1994	6	6	3	15
1995	2/1ž	3/3ž	4	9/4ž
1996	4/3ž	4/3ž	5	13/6ž
1997	1/1ž	2	4	7/1ž
1998	2/1ž	6	4	12/1ž
1999	1	1	2	4
2000 ¹¹				
Skupaj	35/10ž	30/7ž	49/2ž	109/19ž

---

¹¹ V letu 2000 je bilo dogovorjeno, da je bodo poškodbe na poti šteje kot delovne nezgode, zato so obravnavane posebej v nadaljevanju.

V drugem opazovanem obdobju se je smrtno poškodovalo v prometnih nezgodah 19 žensk, od tega največ na poti na delo, poti z dela in najmanj na službeni poti.

Opombe: v letu 1992 je bila 1 ženska (deklica 17 let, ki je delala v predelavi plastičnih mas in je ob 22 uri zapustila delovno mesto) umorjena na poti z dela, 1 varnostnik umorjen na službeni poti, 4 moški smrtno poškodovani (s fakultetno izobrazbo) na službeni poti.

V letu 1993 sta se smrtno poškodovala 2 poklicna voznika, 2 direktorja in 3 s fakultetno izobrazbo.

V letu 1994 1 moški z visoko izobrazbo na službeni poti.

V letu 1995 2 poklicna voznika na službeni poti, 2 z visoko izobrazbo na službeni poti.

V letu 1996 se je smrtno poškodoval 1 poštar, 1 policist, 1 poklicni vojak, 1 direktor in 1 fakultetno izobražen moški na službeni poti.

V letu 1997 4 moški z visoko izobrazbo na službeni poti.

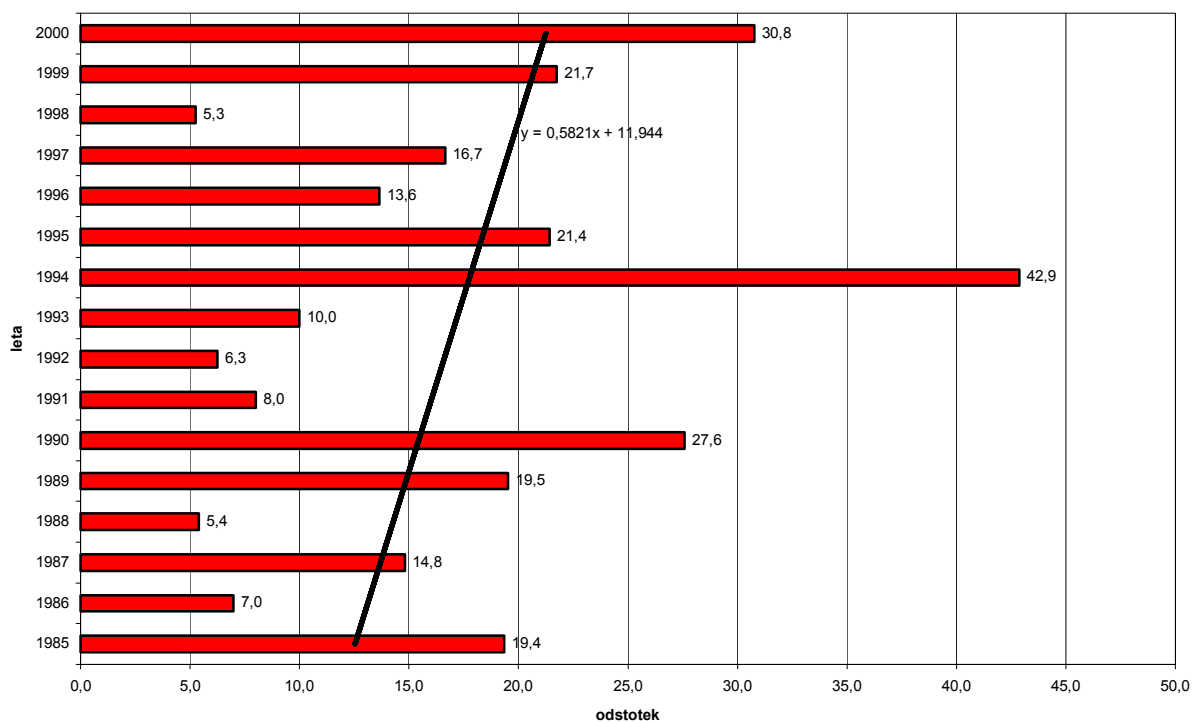
V letu 1998 1 ženska

V letu 1999 2 poklicna voznika tovornjaka

V letu 2000 1 poklicni voznik reševalnega vozila na nujni vožnji, 1 voznik težke mehanizacije na delovni vožnji, 1 zasebnik na službeni poti, 1 policist na motornem kolesu na nujni vožnji, 1 ženska s fakultetno izobrazbo na službeni poti, 1 voznik avtobusa na poti na delo in 1 delavec zbit na cesti kot pešec.

K nezgodam pri delu so štete tudi prometne nezgode na poti na delo, z dela in službeni poti. To je dovoljeval star zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Ur. list SFRJ 23782), Zakon o evidencah na področju dela (Ur. list SFRJ 17/90) in Pravilnik o evidencah in prijavah s področja varstva pri delu (Ur. list SRS 32/80). Po osamosvojitvi Slovenije so te pravice zaposlenim ostale. Tu so vključeni direktorji, komercialisti in trgovski potniki na službenih poteh. Na poti na delo z dela in službeni poti se je v prvem obdobju poškodovalo več delavcev kot v drugem. Na službeni poti je umrlo večje število žensk v prvem obdobju. V *prometne delovne* nezgode pa so vključeni delavci, ki jim je delovno mesto prevozno sredstvo: poklicni šoferji avtobusov in tovornjakov, taksisti, šoferji reševalnih avtomobilov, kmetje na traktorjih, poštarji in drugi.

Odstotek prometnih smrtnih poškodb, Slovenija, 1985-2000

Graf¹² nam pokaže, da je za tranzicijsko obdobje značilen trend naraščanja prometnih smrtnih poškodb, kar lahko pojasnujemo z naraščanjem storitvenih dejavnosti (npr. trgovski potniki, akviziterji) ter z naraščajočo geografsko mobilnostjo delavcev. Taka dela postajajo vse manj locirana na specifični lokaciji. Druga možna razlaga pa je vse večja psihična obremenjenost delavcev, ki posledično lahko prispeva k trendu naraščanja teh nezgod.

¹² Graf je izdelan na podlagi podatkov, objavljenih v *Zdravstvenem statističnem letopisu*.

5.1.7. Vse poškodbe pri delu

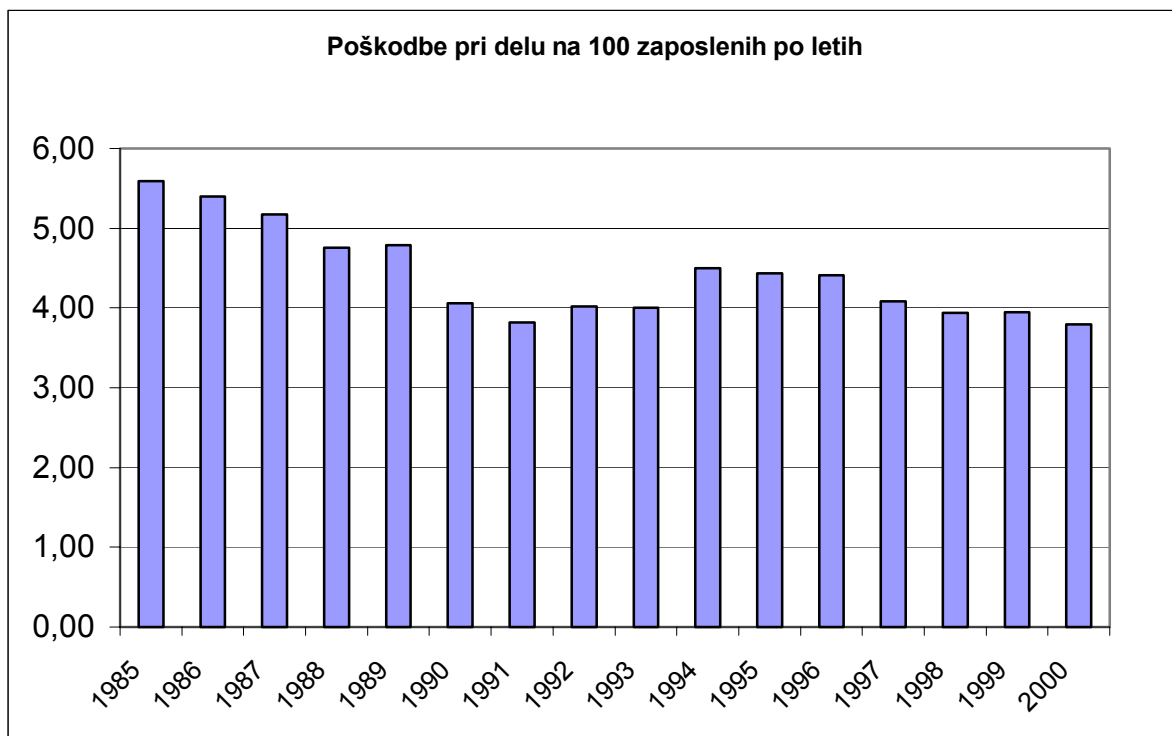
Tabela 10: Vse poškodbe skupaj z umrlimi na delu

Leto	Število vseh zaposlenih	Število vseh poškodb pri delu	Poškodbe pri delu na 100 zaposlenih ¹³	Smrtne poškodbe pri delu	Smrtne poškodbe na poti	Skupaj smrtne poškodbe
1985	840836	47023	5,59	31	19	50
1986	855220	46145	5,40	43	39	82
1987	867797	44865	5,17	54	34	88
1988	861725	40970	4,75	37	27	64
1989	851273	40772	4,79	41	31	72
1990	817794	33221	4,06	29	29	58
1991	746044	28496	3,82	25	22	47
1992	692081	27805	4,02	16	26	42
1993	663359	26527	4,00	20	23	43
1994	647335	29148	4,50	14	15	29
1995	641952	28461	4,43	28	9	37
1996	634651	27996	4,41	22	13	35
1997	651255	26583	4,08	36	7	43
1998	652479	25710	3,94	19	12	31
1999	670940	26485	3,95	23	4	27
2000	683045	25940	3,80	26	0	26
Skupaj				464	310	774

V letih 1985-2000 je na delu umrlo 464 oseb, na poti na delo, z dela in službeni poti pa 310 oseb. Skupaj torej 774 oseb v obeh obdobjih.¹⁴

¹³ Vse podatke o številu zaposlenih smo pridobili na Statističnem uradu Republike Slovenije

¹⁴ V letu 2000 je bila sprejeta doktrina, da se vse smrtne nezgode obravnavajo kot delovne nezgode, čeprav je bilo med nezgodami s smrtnim izidom tudi 7 prometnih nezgod (gl. tudi točko 5.1.6.)

Kot je razvidno iz grafa, število delovnih nezgod na 100 zaposlenih do leta 1991 pada, do leta 1996 pa je spet prisoten trend rahlega naraščanja teh nezgod.¹⁵

---

¹⁵ Vir: Statistični urad Republike Slovenije

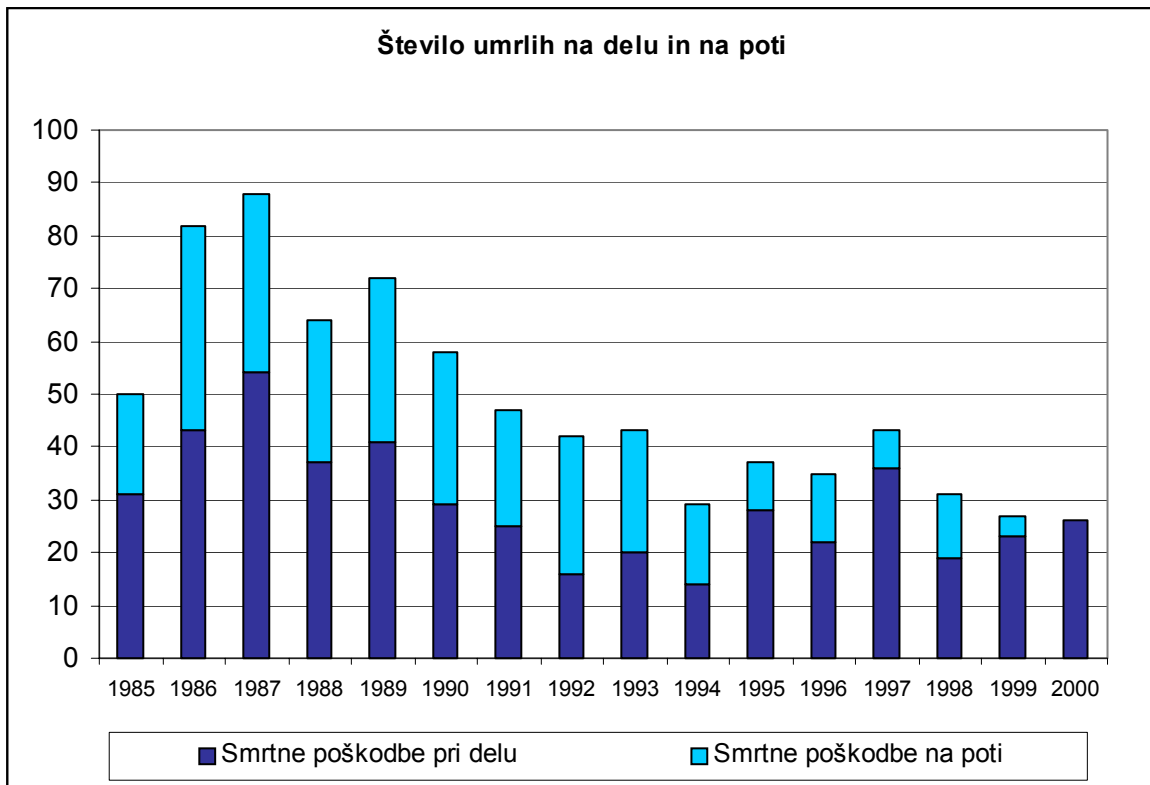
Tabela 11: Zaposleni, umrli pri delu in na poti po letih¹⁶

LETO	št. vseh zaposlenih	smrti pri delu	smrti pri delu /100000 zaposlenih	smrti na poti	smrti na poti /100000 zaposlenih	smrti skupaj	smrti skupaj /100000 zaposlenih
1985	840836	31	3,69	19	2,26	50	6,14
1986	855220	43	5,03	39	4,56	82	9,91
1987	867797	54	6,22	34	3,92	88	10,5
1988	861725	37	4,29	27	3,13	64	7,70
1989	851273	41	4,82	31	3,64	72	8,78
1990	817794	29	3,55	29	3,55	58	7,38
1991	746044	25	3,35	22	2,95	47	6,59
1992	692081	16	2,31	26	3,76	42	6,37
1993	663359	20	3,01	23	3,47	43	6,86
1994	647335	14	2,16	15	2,32	29	4,79
1995	641952	28	4,36	9	1,4	37	6,22
1996	634651	22	3,47	13	2,05	35	6,02
1997	651255	36	5,53	7	1,07	43	5,78
1998	652479	19	2,91	12	1,84	31	4,16
1999	670940	23	3,43	4	0,6	27	3,56
2000	683045	26	3,81	0	0	26	3,38

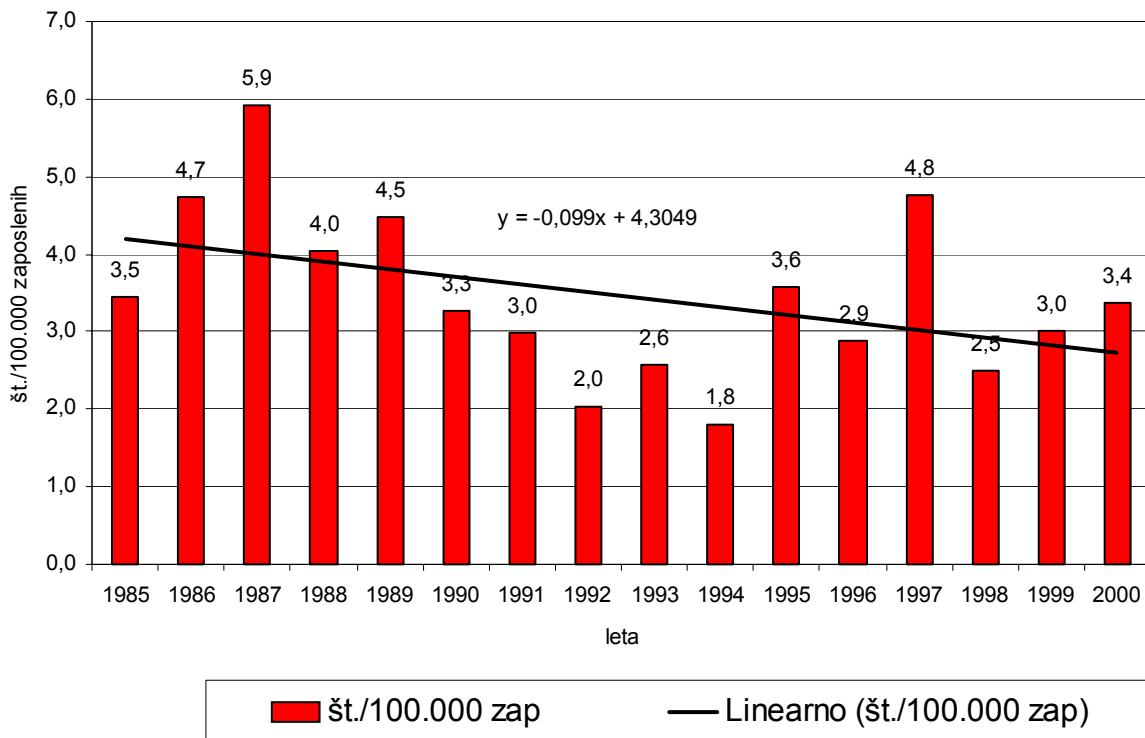
Po povprečnem številu delovnih nezgod (takrat imenovanimi nesrečami) na 100.000 zaposlenih izrazito izstopa leto 1987, visoko število umrlih zasledimo tudi v letu 1997. Sklenemo lahko, da se je v tranzicijskem obdobju zmanjšalo število smrti pri delu na 100.000 zaposlenih, v primerjavi s socialističnim, predtranzicijskim obdobjem.

¹⁶ Vir podatkov o zaposlenih: Statistični letopisi in Statistične informacije za tekoča leta (SURS),

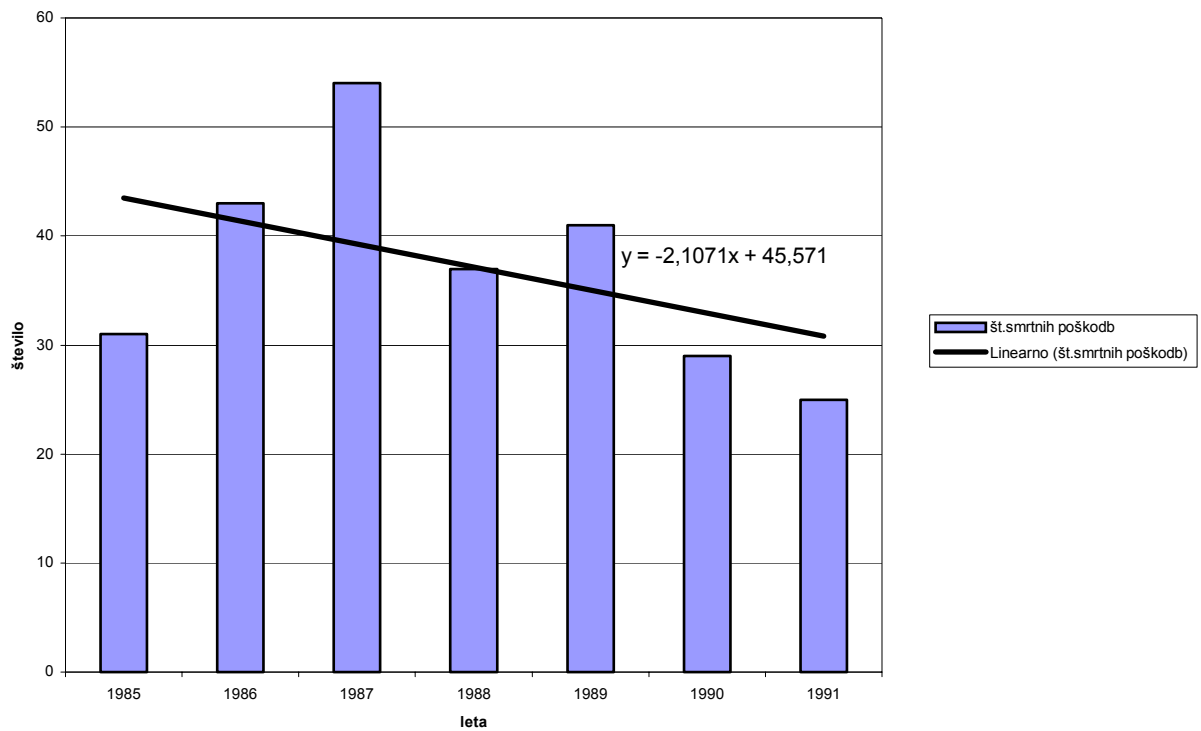
Vir podatkov za umrle: IVZ in Inšpektorat za delo RS.

Število smrtnih poškodb pri delu na 100.000 zaposlenih, Slovenija, 1985-2000

Smrtne poškodbe pri delu, 1985-1991

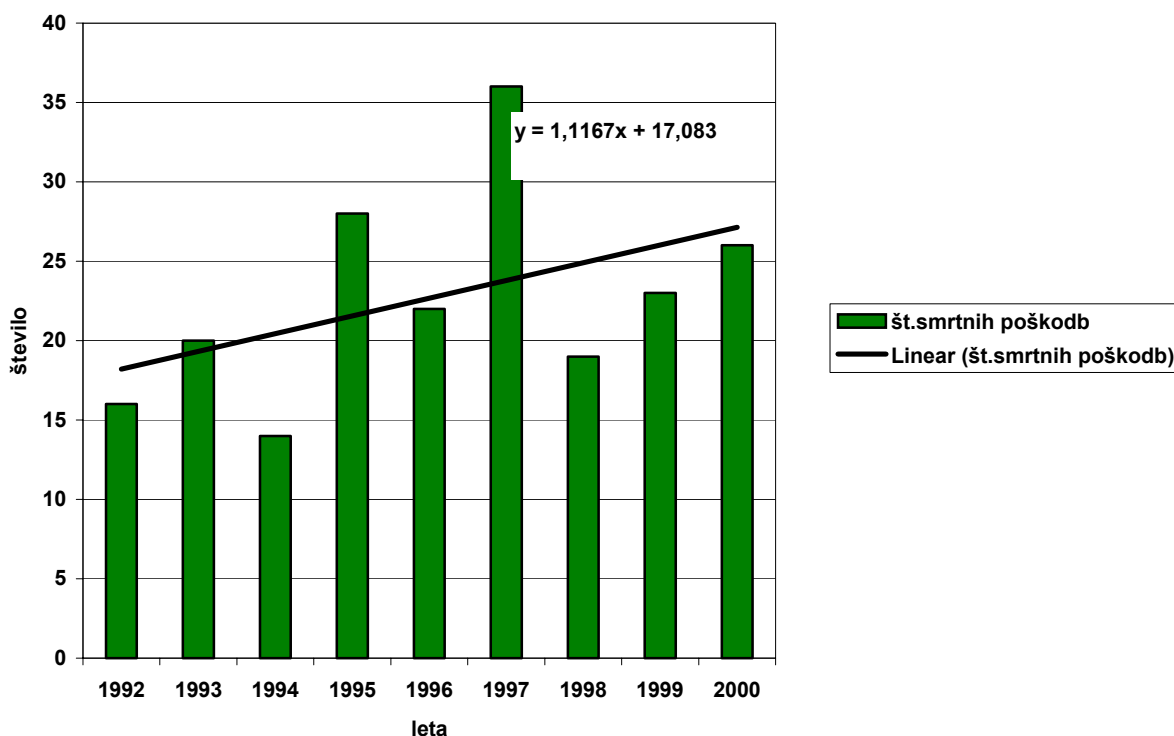

V obdobju 1985-1991 je prisoten trend upadanja števila smrtnih poškodb pri delu.¹⁷ Število nezgod je začelo padati že v predtranzicijskem obdobju.

---

¹⁷ Vir podatkov: *Zdravstveno statistični letopis*. Vir podatkov o povprečnem številu zaposlenih: *Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije*.

Smrtne poškodbe pri delu, 1992-2000

Pomembno je, da v tranzicijskem obdobju lahko opazimo trend naraščanja števila smrtnih poškodb pri delu.¹⁸

Kot smo že omenili, je bilo v letu 2000 dogovorjeno, da se prijave prevzemajo po četrletjih, nezgode se niso več ločevale na delovne in prometne in tako se vse zajete v prvih, t. j. delovnih nezgodah.

Največji padec delovnih smrtnih poškodb je v letu 1994 in 1992. Največ (34) se jih je pripetilo v letu 1997. Prav tolikšno število se pojavi v letu 2001, ki pa v nalogi ni obravnavano. Na podlagi teh podatkov lahko ugotovimo, da je (gl. graf: Smrtne poškodbe od leta 1992-2000) povprečna stopnja rasti 1,1. Iz obeh slik je razvidno, da je za obdobje od leta 1985-1991 značilen trend padanja števila smrtnih poškodb pri delu, vendar pa se v obdobju od 1992-2000 spet pojavi trend naraščanja števila delovnih nezgod s smrtnim izidom. Ta trend je vsekakor vreden pozornosti, saj se zdi, da je po precejšnjem padcu števila delovnih nesreč, njihovo število spet začelo počasi naraščati, kar je kljub nedvomnim tehnološkim izboljšavam in avtomatizaciji, ki načeloma prinašata večjo varnost, v luči liberalizacije trga nedvomno zaskrbljujoč trend. V obdobju 1985-1991 je povprečna stopnja padanja smrtnosti na delu 2,1.

¹⁸ Vir podatkov: *Zdravstveno statistični letopis*.

Vidimo, da kljub padcu zaposlenosti in padcu ostalih poškodb, smrtne polagoma naraščajo. To nam pokaže grafikon korelacije za smrtne poškodbe pri delu 1992-2000, kjer je povprečna stopnja rasti 1,1. Število smrtnih poškodb na delu za obe obdobji na 100.000 zaposlenih¹⁹ nam pokaže povprečno stopnjo padanja 0,1.

5.1.8. Vzroki za smrtne poškodbe

V letih 1985-1991 so se nezgode s smrtnim izidom zgodile zaradi naslednjih vzrokov²⁰:

10 krat zaradi tega, ker stroji in druge naprave niso brezhibno delovali (šifra 61)

21 krat zaradi motnje v normalnem tehnološkem procesu (šifra 62)

1 krat zaradi tega, ker ročno orodje ni bilo v redu (šifra 63)

12 krat ker električno orodje in instalacije niso bile v redu (šifra 64)

32 krat ker delovni prostor ni bil pravilno zgrajen, ali delovišče nepravilno opremljeno (šifra 65)

11 krat ker transportna pot, sredstva za nakladanje in razkladanje niso bili v redu (šifra 68)

5 krat zaradi tega, ker ni bilo varnostnih sredstev ali so bila ta poškodovana (šifra 69)

6 krat zaradi višje elementarne sile (šifra 71)

5 krat zaradi nesmotrnega ali nezanesljivega dela (šifra 72)

29 krat zaradi slabe organizacije skupinskega dela (šifra 73)

1 krat zaradi tega, ker delavec ni imel primernih izkušenj (šifra 77)

13 krat zaradi akutne ali kronične bolezni (šifra 79)

9 krat zaradi napada ljudi ali neznanega vzroka (šifra 99)

1 krat zaradi duševnih lastnosti ali pomanjkljivosti (šifra 84)

8 krat zaradi ostalih vzrokov (nedefinirano, šifra 85)

37 krat zaradi različnih prometnih sredstev, tovornjakov, bagerjev, traktorjev itd. (šifra 86)

52 krat zaradi kršitve predpisov o varnosti (šifra 78)

---

¹⁹ Poudariti je treba, da je bil izračun narejen na podlagi podatkov o zaposlenih, ki jih zbira zdravstvena zavarovalnica, v katerih so kot zaposleni vodeni zavarovanci.

²⁰ Za pregled šifer vzrokov za smrtne poškodbe gl. PRILOGA 4: Šifrant vzrokov za smrtne poškodbe.

V letih 1992- 2000 so se po opisu nezgode pripetile zaradi naslednjih vzrokov:

5 krat zaradi tega, ker stroji niso brezhibno delovali (šifra 61)

12 krat zaradi motnje v tehnološkem procesu (šifra 62)

1 krat ker ročno orodje ni bilo dobro (šifra 63)

8 krat ker električne naprave niso bile v redu (šifra 64)

32 krat ker delovni prostor ni bil pravilno zgrajen in delovišče nepravilno urejeno (šifra 65)

4 krat ker transportna pot in prostor za nakladanje in razkladanje niso bili v redu (šifra 68)

15 krat ker ni bilo varnostnih naprav, ali so bile poškodovane ali konstrukcija ni bila brezhibna (šifra 69)

1 krat zaradi višje elementarne sile (šifra 71)

15 krat zaradi nesmotrnega in nezanesljivega dela (šifra 72)

18 krat zaradi slabe organizacije skupinskega dela (šifra 73)

6 krat zaradi akutne ali kronične bolezni (šifra 79)

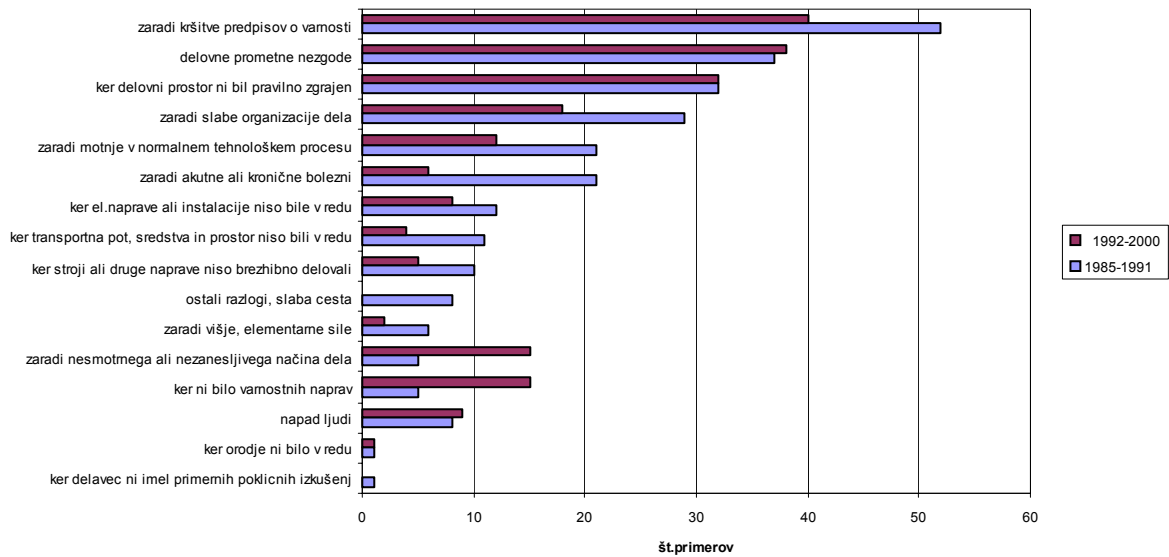
8 krat zaradi napada ljudi ali neznanega vzroka (šifra 99)

38 krat zaradi različnih prometnih sredstev, kot so tovornjaki, bagerji, traktorji (šifra 86)

40 krat zaradi kršitve predpisov o varnosti (šifra 78).

Smrtne poškodbe pri delu, po nastanku nezgode, Slovenija, 1985-1991 in 1992-2000

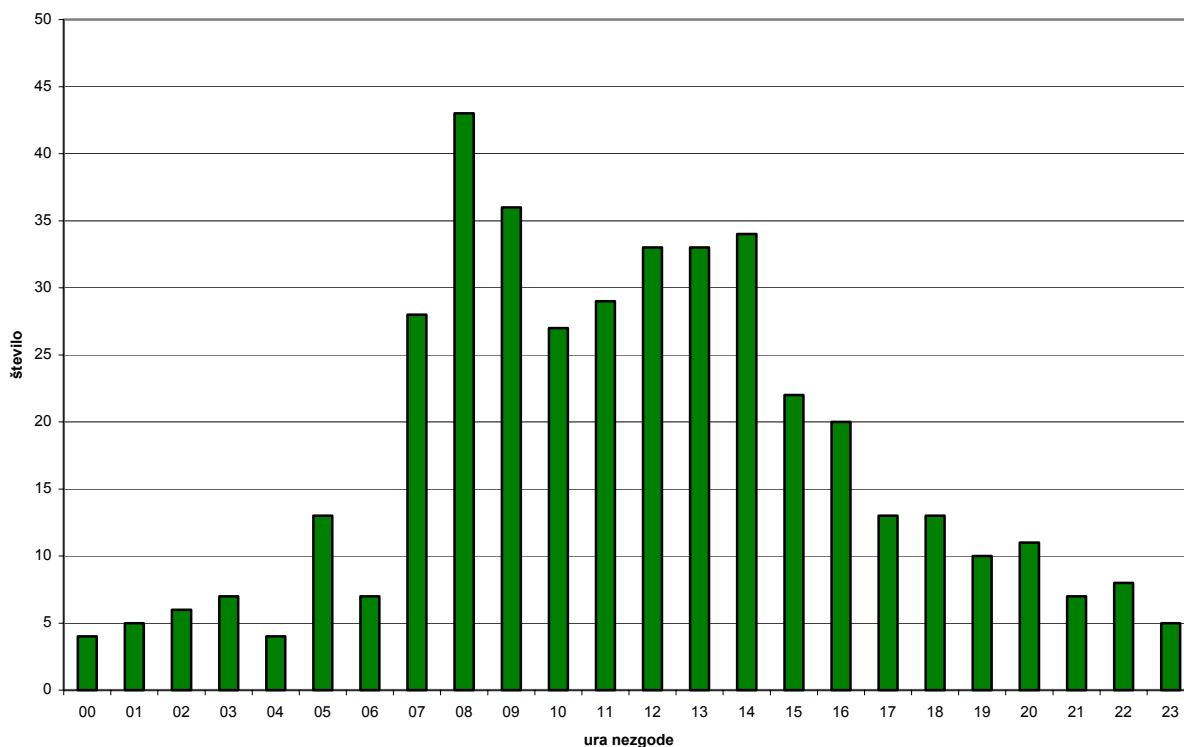

V obeh opazovanih obdobjih opazamo le rahle razlike: največkrat so delavci bili sami krivi za poškodbo (ker naj bi kršili predpise o varnosti, kjer se spet pojavlja problem klasifikacije nesreče in prelaganje odgovornosti na delavca, kar razbremeni delodajalca in delovno organizacijo), sledijo jim prometne nezgode, ki so zajete v najrazličnejših načinih in z različnimi prometnimi sredstvi. Sledi jim visoko število skupinskih nezgod, za katere je značilna slaba organiziranost ali nepravilno dogovarjanje med udeleženi. V prvem obdobju je bilo le enkrat opisano, da se je nezgoda zgodila zaradi duševnih lastnosti delavca in enkrat zaradi delavčevih neprimernih izkušenj. Uporabljali so tudi šifro 85, ki je nedefinirana in ne moremo določiti, zakaj se je nezgoda pripetila. V drugem opazovanem obdobju se ti opisi ne ponovijo. V obeh obdobjih so se pripetili umori na delovnem mestu, v prvem trije, v drugem štirje. Šifrirajo se z 99, kar pa se pri opisih ponovi 17 krat v obeh obdobjih, samo sedem jih pomeni napad ljudi, pri ostalih desetih je pomen neznan. Pomembno pa je, da se v drugem obdobju večkrat pojavlja razlaga 'zaradi nesmotnega ali nezanesljivega načina dela', kar kaže na prelaganje odgovornosti na delavce, ter razlaga, da se je nesreča zgodila, ker ni bilo varnostnih naprav, kar je v skladu z ugotovitvijo inšpektorjev, da se varnost pri delu slabša in nam dodatno potrjuje hipotezo, da so v smislu spoštovanja varnostnih predpisov delovna mesta bolj nevarna kot v pred-tranzicijskem obdobju.²¹

²¹ Vir podatkov: Zdravstveno statistični letopis, IVZ

5.1.9. Ura smrtne poškodbe in starost delavca

Smrtne poškodbe pri delu po uri nastanka nezgode, Slovenija, 1985-2000

Podatki o starosti poškodovanca in uri nezgode so obdelani za obe opazovani obdobji skupaj. Ponoči je najmanj poškodb pri delu, vendar je v urah od polnoči do štirih zjutraj umrlo 26 ljudi, ob peti uri je število poskočilo na 13 ljudi (morda problem utrujenosti ob že sicer stresnem in obremenjujočem nočnim delom), ob 6 uri 7 ljudi, ob 7 uri 28 ljudi, ob 8 uri 43 ljudi, ob 9 uri 36 ljudi, ob 10 uri 27 ljudi, ob 11 uri 29 ljudi, ob 12 uri 33 ljudi, ob 13 uri 33 ljudi, ob 14 uri 34 ljudi, ob 15 uri 22 ljudi, ob 16 uri 20 ljudi, 17 uri 13 ljudi, 18 uri 13 ljudi, 19 uri 10 ljudi, 20 uri 11 ljudi, 21 uri 7 ljudi.

Najbolj kritična je osma ura zjutraj, sledi 9 in 10 ura, po 11 spet narašča in se ustavi pri 16 uri. Glede na izobrazbeno stanje, ker so poškodovani večina delavci, ki začnejo zgodaj delati, je to razumljivo. Pred njimi je še pot nazaj domov, prišli pa so tudi od daleč.

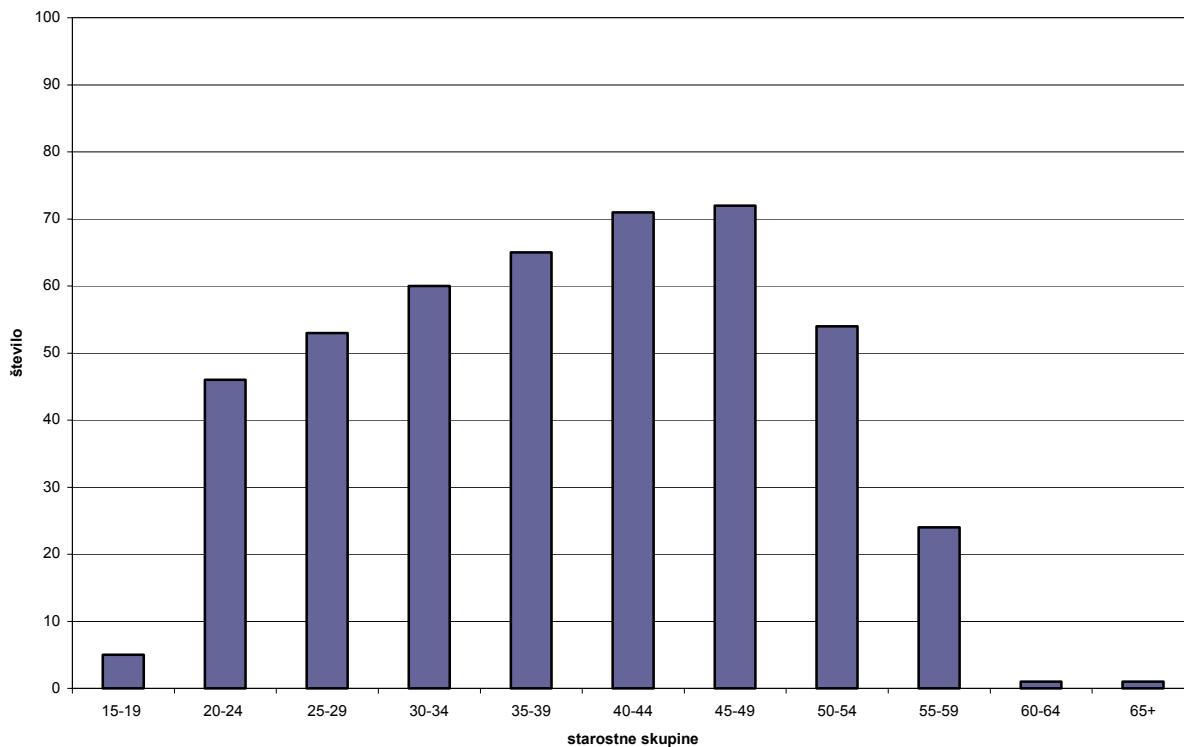
Dva 17 letnika sta umrla ob neznani uri, eden ob 7 zjutraj. 19 letniki so umrli ob 1 ponoči, ob 9 uri in 12 uri. 20 letniki so umrli ob 12, 14, 17, 22 uri.

53 letniki so umrli ob 2 ponoči, 5, 7, in 8 uri.

54 letniki ob 5 zjutraj, 7, 8 in 9h. 56 letnik je umrl ob 9h, 58 letnik ob 7uri, 59 letnik tudi v jutranjih urah, 60 letnik prav tako ob jutranjih urah. Lahko vidimo, da so jutranje in večerne

ure kritične za izrazito mlade in starejše delavce, pri čemer gre lahko za pomanjkanje izkušenj ali pa zmanjšane psihofizične sposobnosti.²²

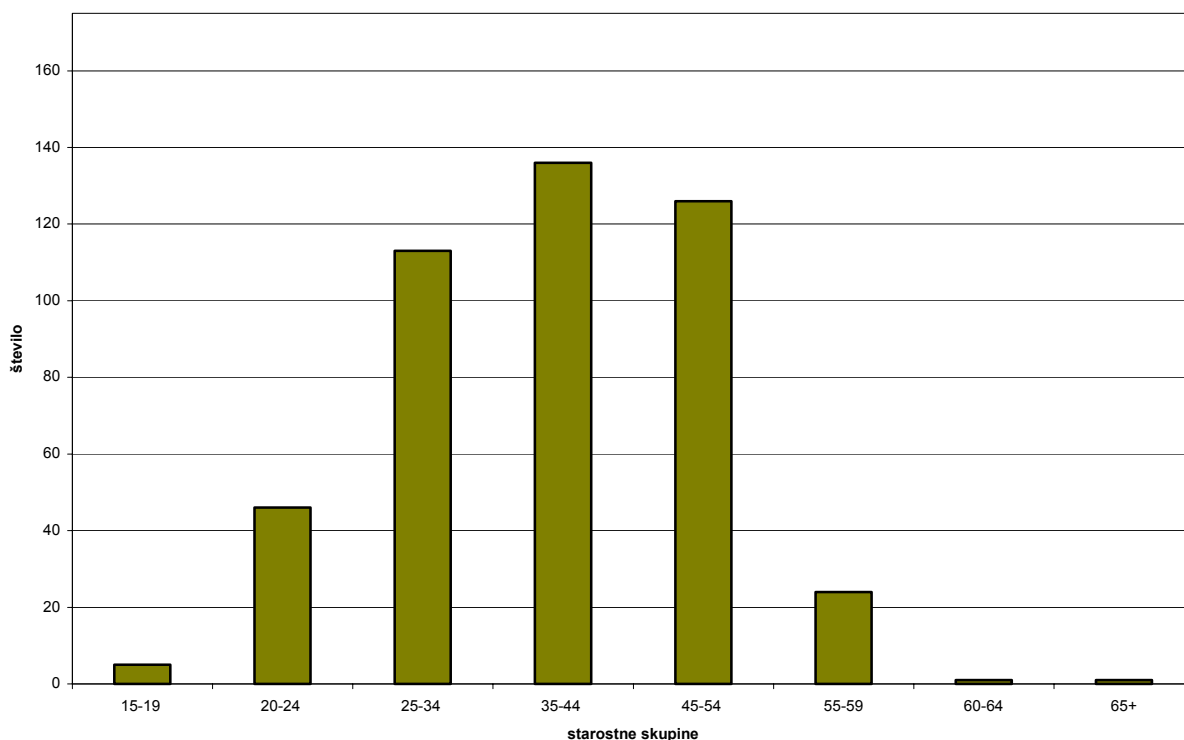
Smrtne poškodbe pri delu po starostnih skupinah, Slovenija, 1985-2000

---

²² Vir podatkov: Zdravstveno statistični letopis, IVZ

Smrtne poškodbe pri delu po starostnih skupinah, Slovenija, 1985-2000

Največ delavcev se je smrtno poškodovalo v starosti od 35-44 (136), sledi skupina od 45-54 let (126), od 20-24 let (46), od 55-59 let (24), mladi do 19 let so se smrtno poškodovali v 5 primerih, stari od 60-65 let pa v 2 primerih. Ugotovimo lahko, da je to prav t. i. 'delovna aktivna populacija', za katero bi morala država po ekonomski logiki imeti največji interes, za populacijo, katere ekonomski potencial je še visok. Po bolj razdelani tabeli je največ mrtvih v skupini od 45-49 let (72) in 40-44 let (71) primerov.²³

5.1.10. Poklic poškodovancev, čas in kraj smrti

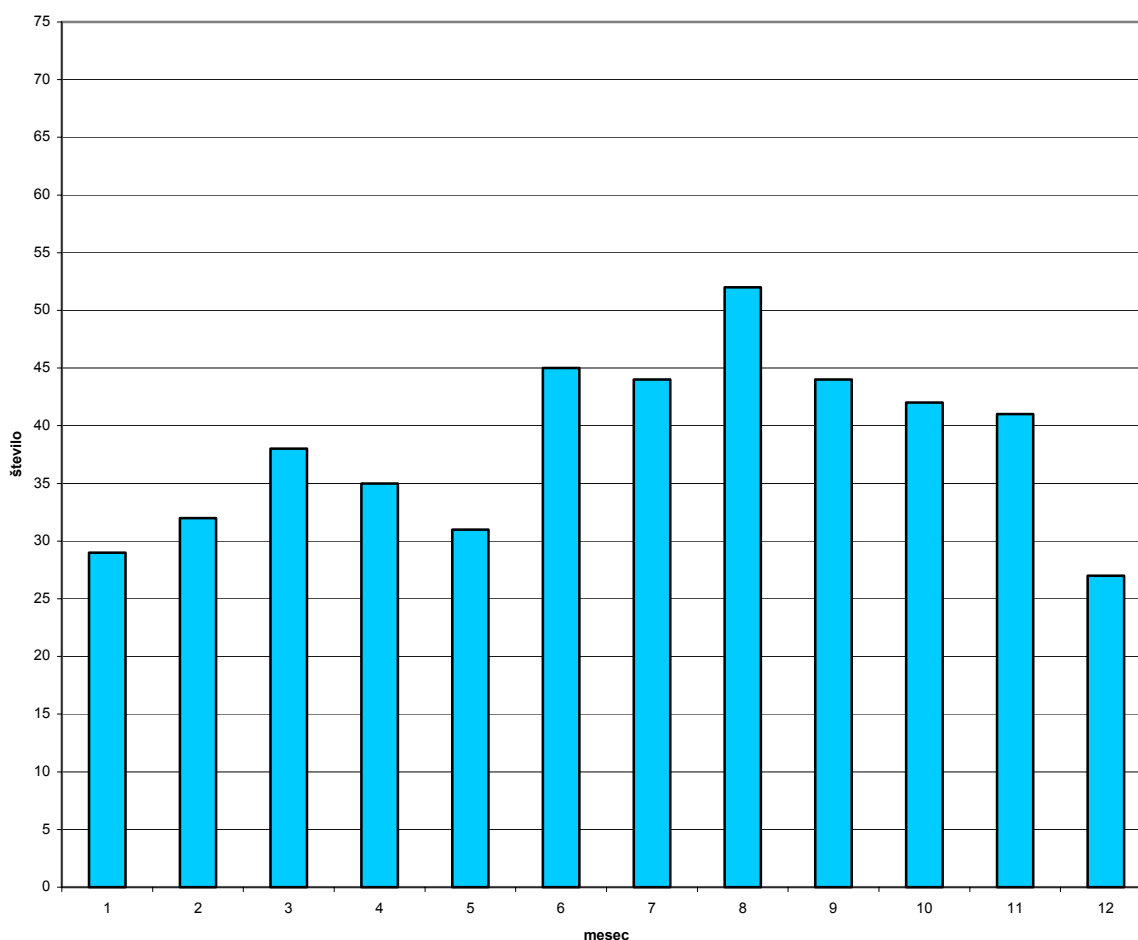
V obeh opazovanih obdobjih je na delu umrlo 464 delavcev (rudarji, industrijski delavci, obrtni in podobni delavci), od tega 189 na kraju nezgode, 33 na poti v bolnišnico in 80 v bolnišnici. Na kraju nezgode je umrlo 24 delavcev, 2 na poti v zdravstveno ustanovo in 4 v bolnišnici. 20 oseb, ki spadajo v varstveno osebje (vojaki, policaji, čuvaji, redarji in gasilci) je umrlo na kraju nezgode, 1 na poti v zdravstveno ustanovo in 5 v bolnišnici. Od 62 oseb, ki spadajo pod administrativno, pisarniško, finančno osebje ter osebje železniškega, cestnega in

²³ Vir podatkov: Zdravstveno statistični letopis, IVZ

potniškega prometa, je na kraju umrlo 43 delavcev, 7 na poti po pomoč, ter 12 oseb v bolnišnici. 14 oseb se je smrtno poškodovalo v poklicih z visoko in višjo izobrazbo, katere poklice zajema (glej prilogo šifrant poklicev). Opomba: šifrant poklicev je bil v preteklih letih (85-97) premalo razdelan.

Najvišje število poškodb je bilo v mesecu avgustu (52), sledi junij (45), julij (44), september (44), oktober, november (42) in marec (38). Najmanj poškodb je decembra in januarja. Domnevamo lahko, da je to povezano s prazniki, zaskrbljujoče pa je število poškodb v poletnih mesecih, kjer lahko gre za pretirane obremenitve delavcev, ki nadomeščajo tiste, ki so na dopustu. Vendar je splošno oceno težko podati.

Smrtno poškodbe pri delu po mesecu nezgode, Slovenija, 1985-2000

V drugem opazovanem obdobju se je povečalo število umorov, padcev in prometnih nezgod. Pri tem je število običajnih poškodb pri delu z ne-tragičnim izidom padlo. V letu 1992 in 1994

je število smrtnih poškodb padlo, v letu 1997 pa spet naraslo na 34 primerov, prav tako v letu 2001 (ki ni bilo obdelovano) na 34 smrtnih poškodb.²⁴

V nalogi niso obdelane poškodbe po dnevu v tednu, ker na številnih obrazcih ta podatek ni bil izpolnjen. Vendar Petz v svoji knjigi navaja, da je največ nezgod v ponedeljek, torek in sreda pa imata najmanjše število. Potem število postopoma spet raste do petka. Ženske pravijo, da konec tedna delajo doma to, kar med tednom niso mogle opraviti (izjavljajo, da prihajajo v ponedeljek bolj utrujene na delo, kot so konec tedna odhajale z dela), moški pa konec tedna povečano konzumirajo alkohol (Petz, 1987: 174).

5.1.11. Skupinske poškodbe

Zelo pomembne so tudi skupinske poškodbe. V dogodku se poškoduje več oseb hkrati, škoda je pomnožena, odmevnost je pri ljudeh večja. Posebej sem za vsa leta izločila skupinske nezgode, ki sledijo:

-V letu 1985 in 1986 ni bilo skupinskih poškodb s smrtnim izidom.

V letu 1987 je pet ljudi umrlo v črni metalurgiji v Štorah, podlegli so zaradi opeklin.

-V letu 1988 sta dva delavca umrla v gradbeništvu zaradi eksplozije cisterne.

-Leta 1988 sta dva delavca pri postavljanju plinovoda podlegla zaradi električnega toka, dva delavca pa sta (zaposlena pri privatniku) prav tako umrla, ker ju je stresel električni tok.

-Leta 1989 ni bilo skupinskih nezgod.

-Leta 1990 je v predelavi nekovinskih rudnin (steklarna) prišlo zaradi požara do zastrupitve z ogljikovim monoksidom (1 delavec), do opekline (1 delavka) in padca opornega zidu na delavca - vse v enem dogodku. V istem letu je pri visokih gradnjah prišlo do padca dveh delavcev v globino, ker je popustila konzola.

-V letih 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 ni bilo skupinskih nezgod. V letu 1997 je bila skupinska delovna službena pot dveh direktorjev v hotelski dejavnosti. V letu 1998 je v trgovini z vozili prišlo zaradi nepravilnega varjenja do eksplozije in smrti dveh delavcev.

-Leta 1999 ni bilo skupinske nezgode, v letu 2000 je prišlo v proizvodnji železa in jekla do zastrupitve štirih delavcev (dva sta po zastrupitvi ostala živa).²⁵

---

²⁴ Vir podatkov: Zdravstveno statistični letopis, IVZ.

²⁵ Leta 2001, ki v nalogi ni posebej obdelano, je zaradi vdora mulja umrlo pet rudarjev.

5.2.1. Statistični rezultati II. del: obdelava podatkov na podlagi T - testa

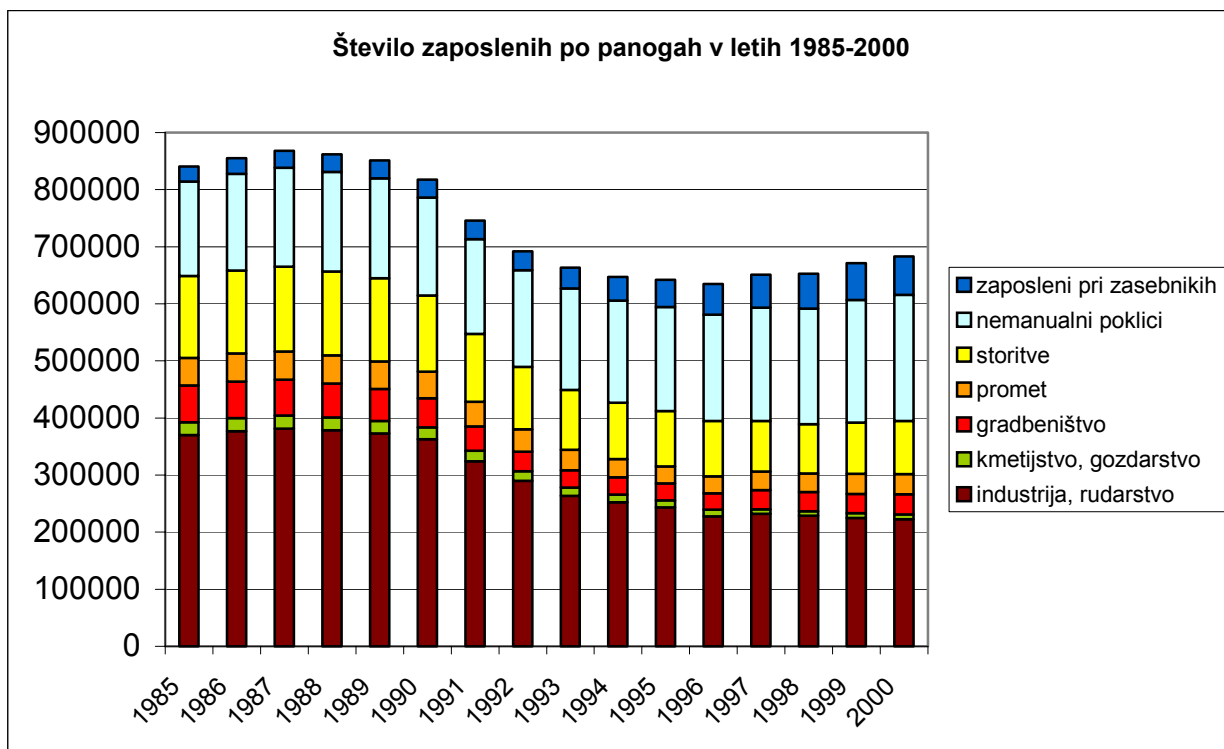
Kot zaposlene osebe v družbah, podjetjih in organizacijah štejemo osebe v družbah, podjetjih, organizacijah ali pri zasebnikih, ki so sklenile pogodbo o zaposlitvi za določen ali nedoločen čas, ne glede na to ali delajo poln delovni čas, ali delovni čas, ki je krajši od polnega. Upoštevani so tudi pripravniki (Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 1998).

Tabela št. 12: Število zaposlenih po letih in panogah zaposlitve²⁶

leto	industrija, rudarstvo	kmetijstvo, gozdarstvo	gradbeništvo	promet	storitve	nemanualni poklici	zaposleni pri zasebnikih	skupaj
1985	370134	22586	64487	47969	143745	165540	26375	840836
1986	376981	22560	64161	49433	145412	168964	27709	855220
1987	381575	22593	62854	49340	148954	172978	29503	867797
1988	378357	22340	59463	49450	147220	174340	30555	861725
1989	373158	21671	56267	48204	145333	175357	31283	851273
1990	362723	20757	50979	46419	133699	171461	31756	817794
1991	324096	18318	42879	43115	118689	166021	32926	746044
1992	290105	16648	34424	38931	109410	169406	33157	692081
1993	263368	14949	29954	35959	104901	177675	36553	663359
1994	252194	13771	30330	31524	99086	178590	41840	647335
1995	243268	12197	29844	29918	96709	182458	47558	641952
1996	227940	11724	28610	29402	96990	186440	53545	634651
1997	231873	8403	33171	32513	88595	198530	58140	651255
1998	228650	8211	33220	32912	85895	202764	60827	652479
1999	224807	8199	34132	35188	89879	214692	64043	670940
2000	222893	8019	35310	35473	93093	220708	67549	683045

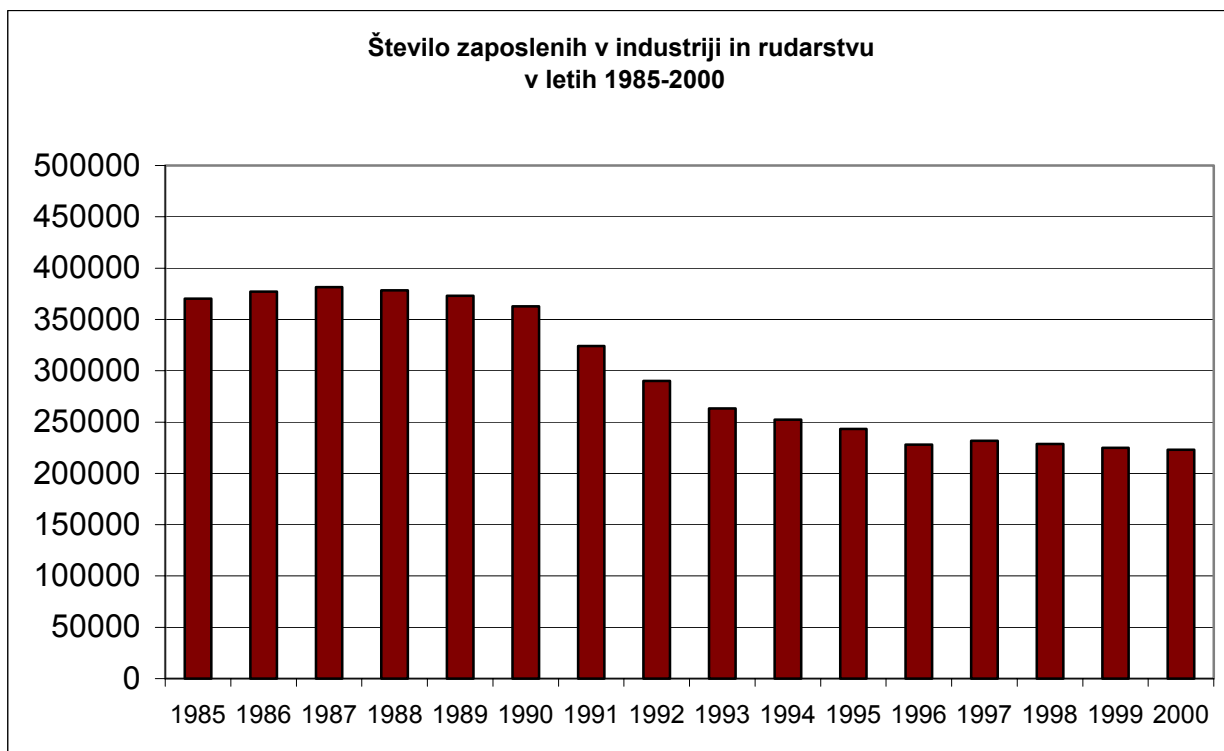
Panoge so smiselno združene, industrija in rudarstvo skupaj, kmetijstvo in gozdarstvo skupaj (hkrati z vodnim gospodarstvom), gradbeništvo samostojno, promet prav tako, storitve vsebujejo trgovino, gostinstvo, turizem, nekatere oblike obrti in stanovanjsko komunalno dejavnost. Manjkajo zasebniki, lastniki podjetja ali obrti, ker jih Statistični zavod za vsa obdelana leta ni vodil kot zaposlene. Primerjava torej ne bi bila mogoča.

²⁶ Vir podatkov o zaposlenih: Statistični urad Republike Slovenije

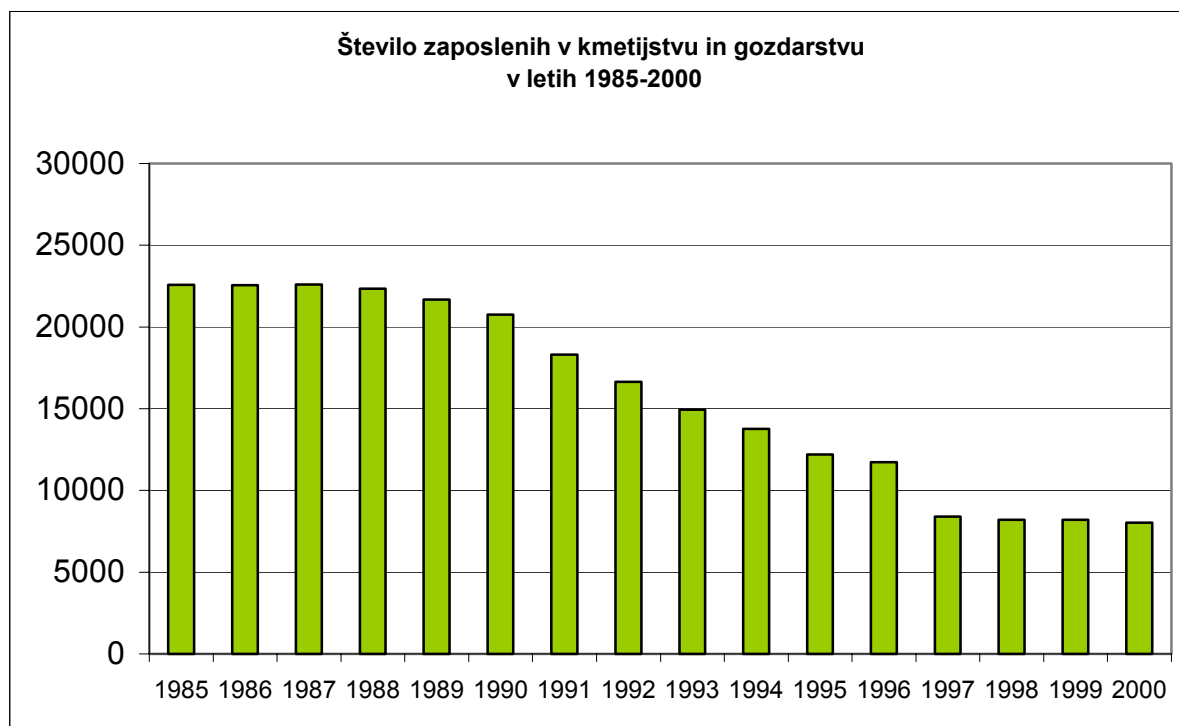
Opomba: status enako kot zgoraj.

Grafično je očitno in tudi t-test pri manj kot 5% stopnji tveganja kaže, da se je število zaposlenih zmanjšalo.

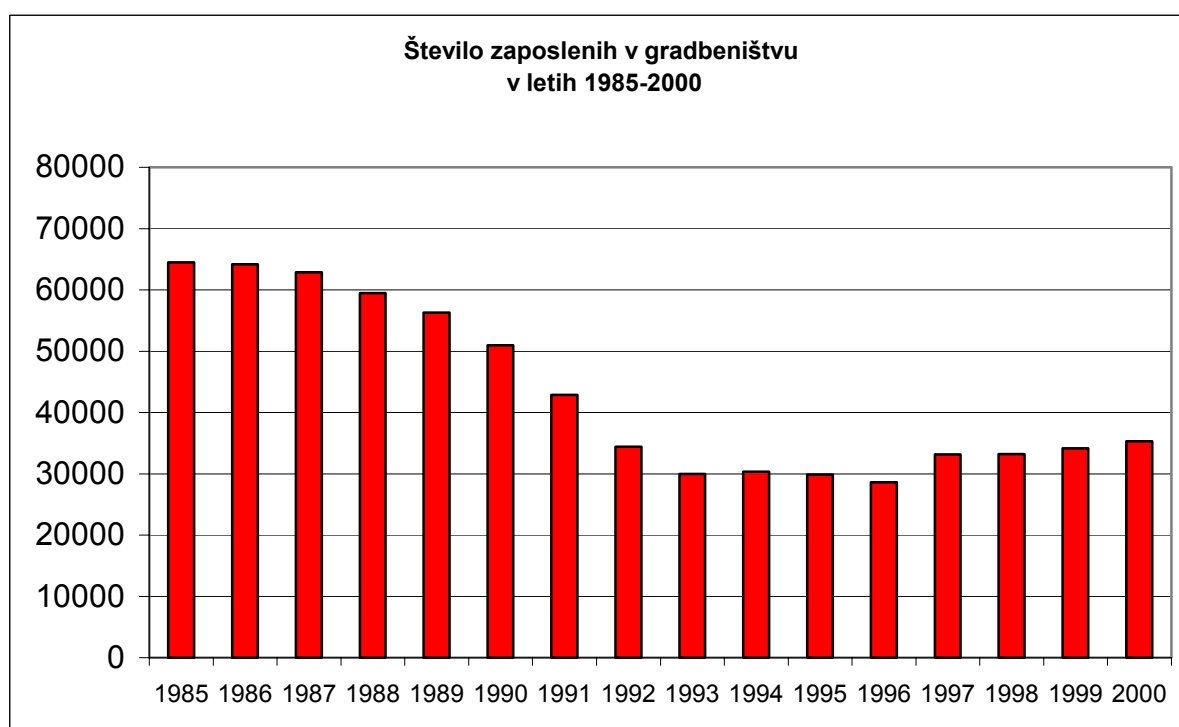

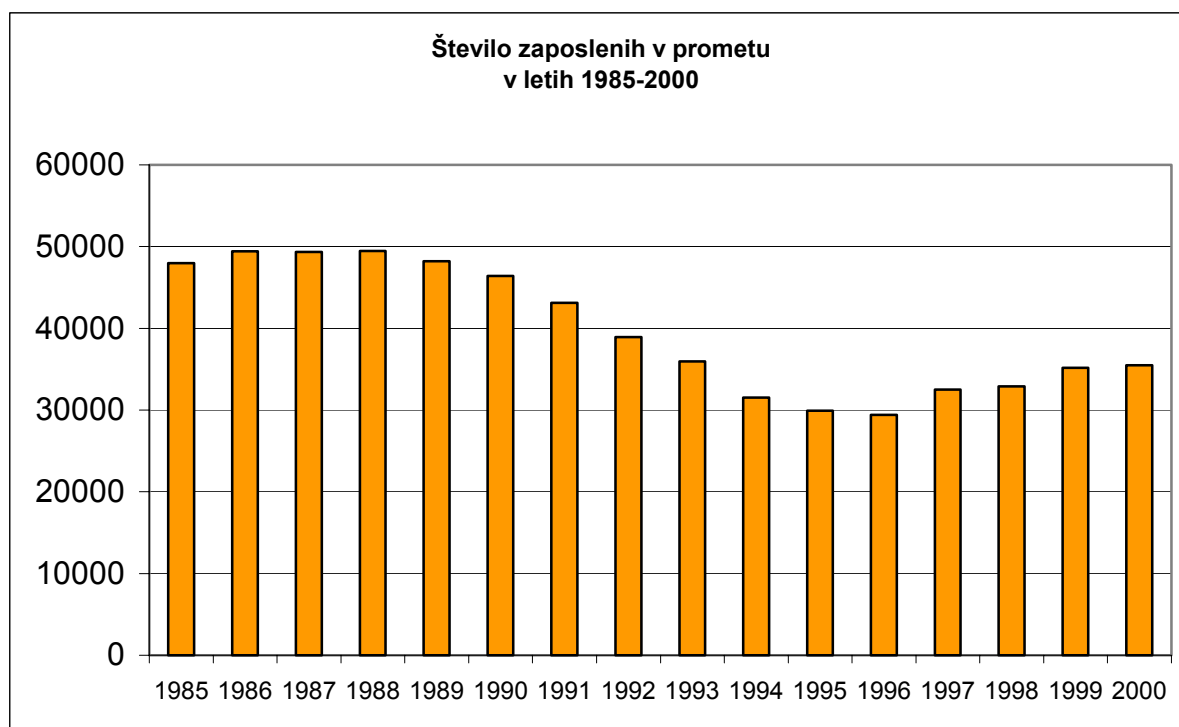
Število zaposlenih v industriji in rudarstvu se je zmanjšalo. Razlika je statistično značilna. Rezultat nam pojasnjuje tudi upad števila nezgod med obema obdobjema, saj sta prav industrija in rudarstvo med bolj nevarnimi panogami za pojavljanje nezgod pri delu. Tako lahko pojasnimo tudi prej opažen trend padanja rudarskih nezgod.

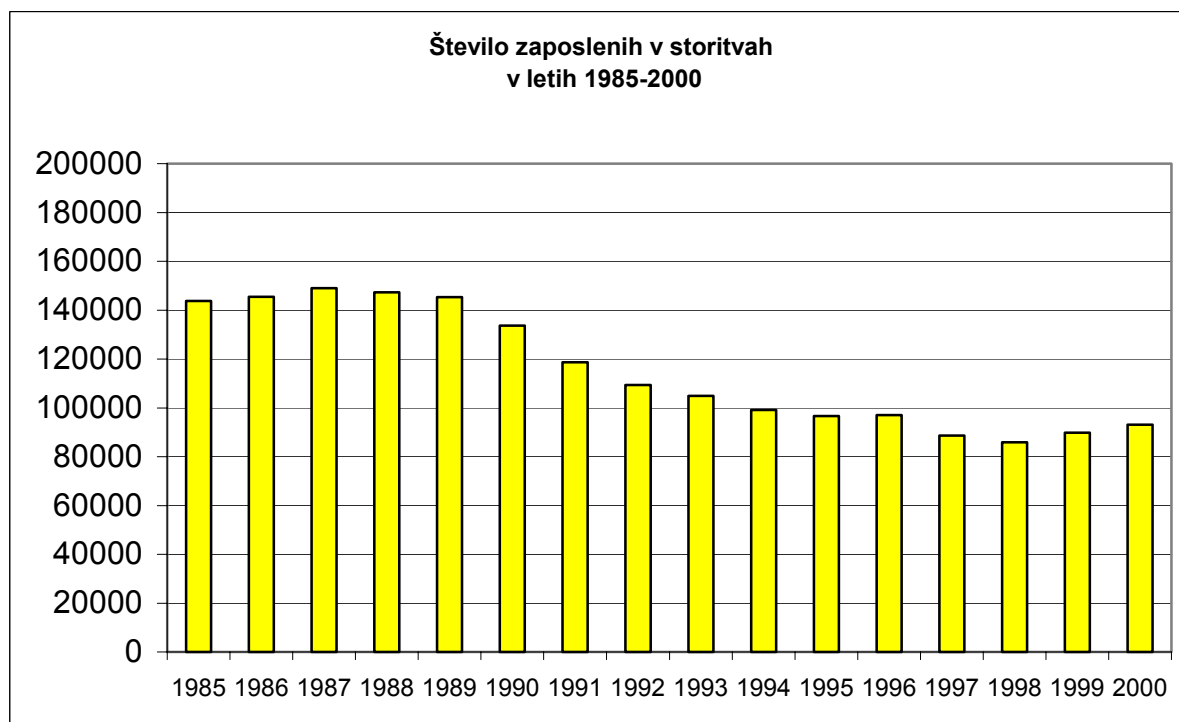
Število zaposlenih v kmetijstvu se je zmanjšalo. Razlika je statistično značilna.

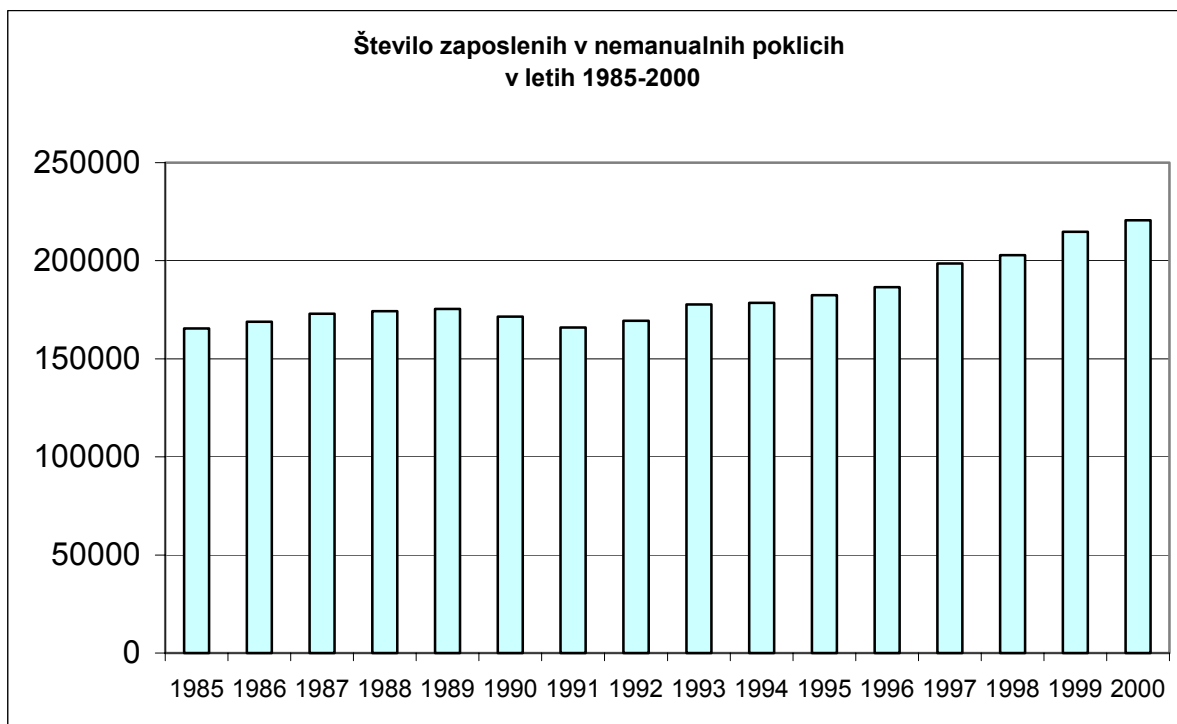
Število zaposlenih v gradbeništvu se je zmanjšalo, razlika je statistično značilna.

Število zaposlenih v prometu se je zmanjšalo; razlika je statistično značilna.

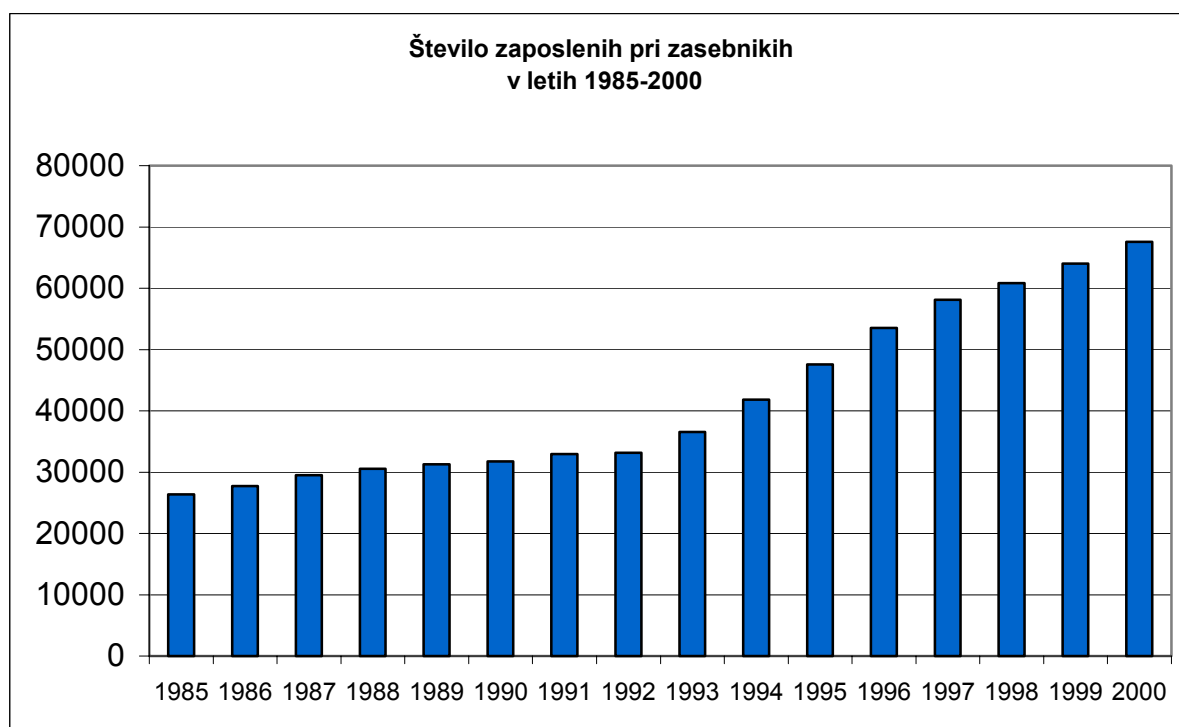

Število zaposlenih v storitvenem sektorju se je zmanjšalo, razlika je statistično značilna.

Opomba: združene so štiri šifre nemanualnih poklicev: finančno tehnične storitve, znanost, kultura, izobraževanje, filmi in kino, zdravstveno socialno varstvo in prejšnje družbeno politične skupnosti ter samoupravne skupnosti (glej prilogo mesečno poročilo o poškodbah pri delu).

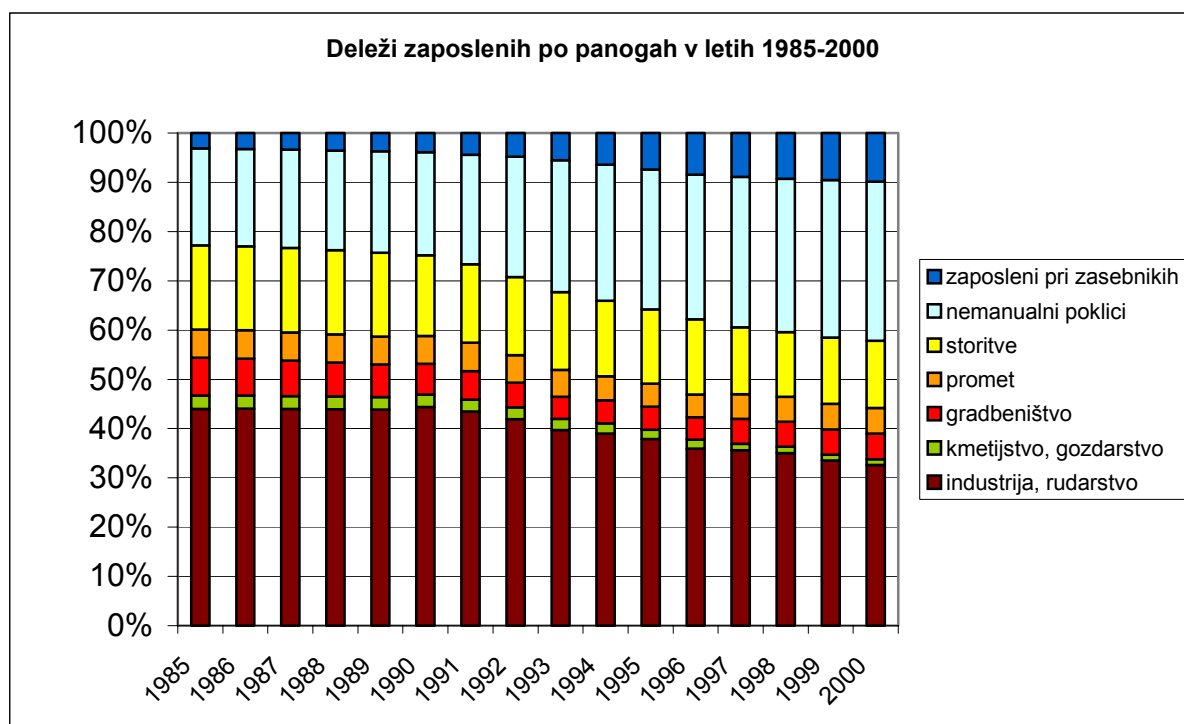
Število zaposlenih v nemanualnih poklicih se je povečalo, razlika je statistično značilna. Številke nam kažejo, da se je število zaposlenih v storitvenih dejavnostih zmanjšalo, vendar pa nam število zaposlenih v nemanualnih poklicih, ki so vsaj delno tudi storitveni, omogoča sklepati, da imamo opraviti z razmahom storitvenih dejavnosti, hkrati pa lahko sklenemo, da se v smislu naraščanja nemanualnih delovnih mest zmanjšuje število potencialno nevarnih delovnih mest z vidika možnosti za nastanek poškodbe pri delu.

Zajeti so samo zaposleni pri zasebnikih, ne tudi lastniki sami. Statistični zavod ni vodil evidence za vsa obdelana leta in primerjava ni bila mogoča. Število zaposlenih pri zasebnikih se je povečalo, razlika je statistično značilna.

Tabela 13: Delež zaposlenih po panogah 1985-2000

leto	industrija, rudarstvo	kmetijstvo, gozdarstvo	gradbeništvo	promet	storitve	nemanualni poklici	zaposleni pri zasebnikih	vsji zaposleni
1985	44,0%	2,7%	7,7%	5,7%	17,1%	19,7%	3,1%	100,0%
1986	44,1%	2,6%	7,5%	5,8%	17,0%	19,8%	3,2%	100,0%
1987	44,0%	2,6%	7,2%	5,7%	17,2%	19,9%	3,4%	100,0%
1988	43,9%	2,6%	6,9%	5,7%	17,1%	20,2%	3,5%	100,0%
1989	43,8%	2,5%	6,6%	5,7%	17,1%	20,6%	3,7%	100,0%
1990	44,4%	2,5%	6,2%	5,7%	16,3%	21,0%	3,9%	100,0%
1991	43,4%	2,5%	5,7%	5,8%	15,9%	22,3%	4,4%	100,0%
1992	41,9%	2,4%	5,0%	5,6%	15,8%	24,5%	4,8%	100,0%
1993	39,7%	2,3%	4,5%	5,4%	15,8%	26,8%	5,5%	100,0%
1994	39,0%	2,1%	4,7%	4,9%	15,3%	27,6%	6,5%	100,0%
1995	37,9%	1,9%	4,6%	4,7%	15,1%	28,4%	7,4%	100,0%
1996	35,9%	1,8%	4,5%	4,6%	15,3%	29,4%	8,4%	100,0%
1997	35,6%	1,3%	5,1%	5,0%	13,6%	30,5%	8,9%	100,0%
1998	35,0%	1,3%	5,1%	5,0%	13,2%	31,1%	9,3%	100,0%
1999	33,5%	1,2%	5,1%	5,2%	13,4%	32,0%	9,5%	100,0%
2000	32,6%	1,2%	5,2%	5,2%	13,6%	32,3%	9,9%	100,0%

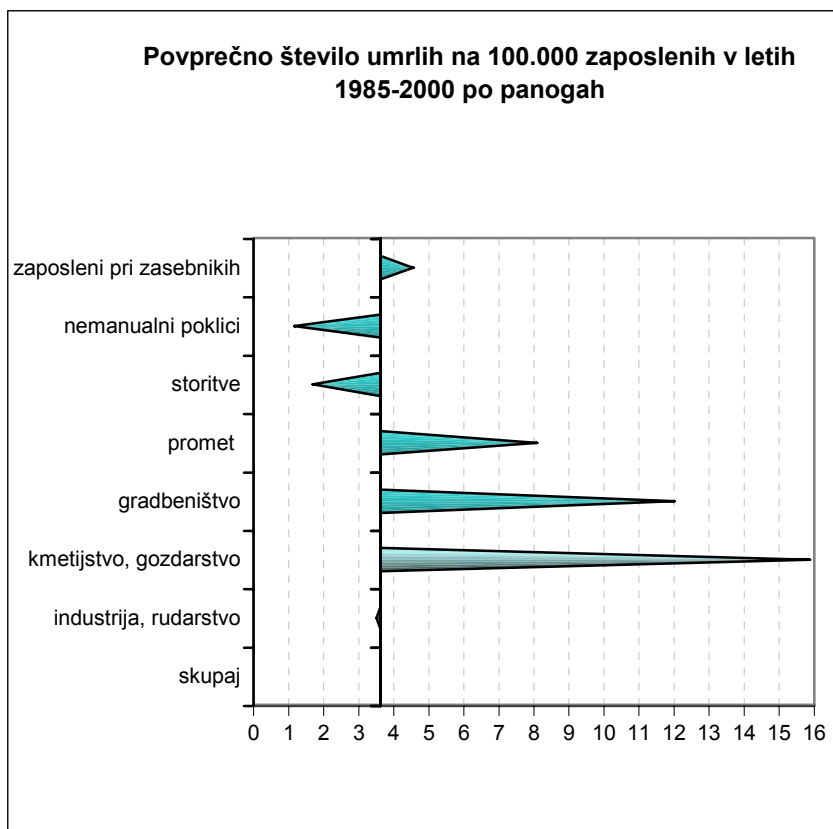
Tabela 14: Število vseh smrti (razen smrti zasebnikov)

leto	industrija, rudarstvo	kmetijstvo, gozdarstvo	gradbeništvo	promet	storitve	nemanualni poklici	zaposleni pri zasebnikih	skupaj
1985	9	3	3	11	2	1	0	29
1986	20	6	9	3	2	1	1	42
1987	22	3	7	4	2	7	4	49
1988	20	1	6	7	1	1	0	36
1989	16	6	8	4	2	1	3	40
1990	8	3	4	7	0	1	4	27
1991	11	2	7	0	1	2	1	24
1992	5	1	1	2	0	2	4	15
1993	12	5	1	0	1	1	0	20
1994	6	0	1	1	1	1	1	11
1995	9	0	6	1	1	4	4	25
1996	5	5	3	3	0	1	4	21
1997	7	1	10	4	7	6	0	35
1998	5	1	2	3	4	0	0	15
1999	6	2	5	2	3	2	0	20
2000	11	1	8	2	1	3	0	26

Manjkajo mrtvi zasebniki, ki jih ni bilo mogoče primerjati, zaradi manjkajočega podatka o zaposlenosti na Statističnem uradu Republike Slovenije.

Tabela 15: Delež smrti na 100000 zaposlenih (razen zasebnikov)

leto	industrija, rudarstvo	kmetijstvo, gozdarstvo	gradbeništvo	promet	storitve	nemanualni poklici	zaposleni pri zasebnikih	skupaj
1985	2,43	13,28	4,65	22,93	1,39	0,60	0,00	3,45
1986	5,31	26,60	14,03	6,07	1,38	0,59	3,61	4,91
1987	5,77	13,28	11,14	8,11	1,34	4,05	13,56	5,65
1988	5,29	4,48	10,09	14,16	0,68	0,57	0,00	4,18
1989	4,29	27,69	14,22	8,30	1,38	0,57	9,59	4,70
1990	2,21	14,45	7,85	15,08	0,00	0,58	12,60	3,30
1991	3,39	10,92	16,33	0,00	0,84	1,20	3,04	3,22
1992	1,72	6,01	2,90	5,14	0,00	1,18	12,06	2,17
1993	4,56	33,45	3,34	0,00	0,95	0,56	0,00	3,01
1994	2,38	0,00	3,30	3,17	1,01	0,56	2,39	1,70
1995	3,70	0,00	20,10	3,34	1,03	2,19	8,41	3,89
1996	2,19	42,65	10,49	10,20	0,00	0,54	7,47	3,31
1997	3,02	11,90	30,15	12,30	7,90	3,02	0,00	5,37
1998	2,19	12,18	6,02	9,12	4,66	0,00	0,00	2,30
1999	2,67	24,39	14,65	5,68	3,34	0,93	0,00	2,98
2000	4,94	12,47	22,66	5,64	1,07	1,36	0,00	3,81

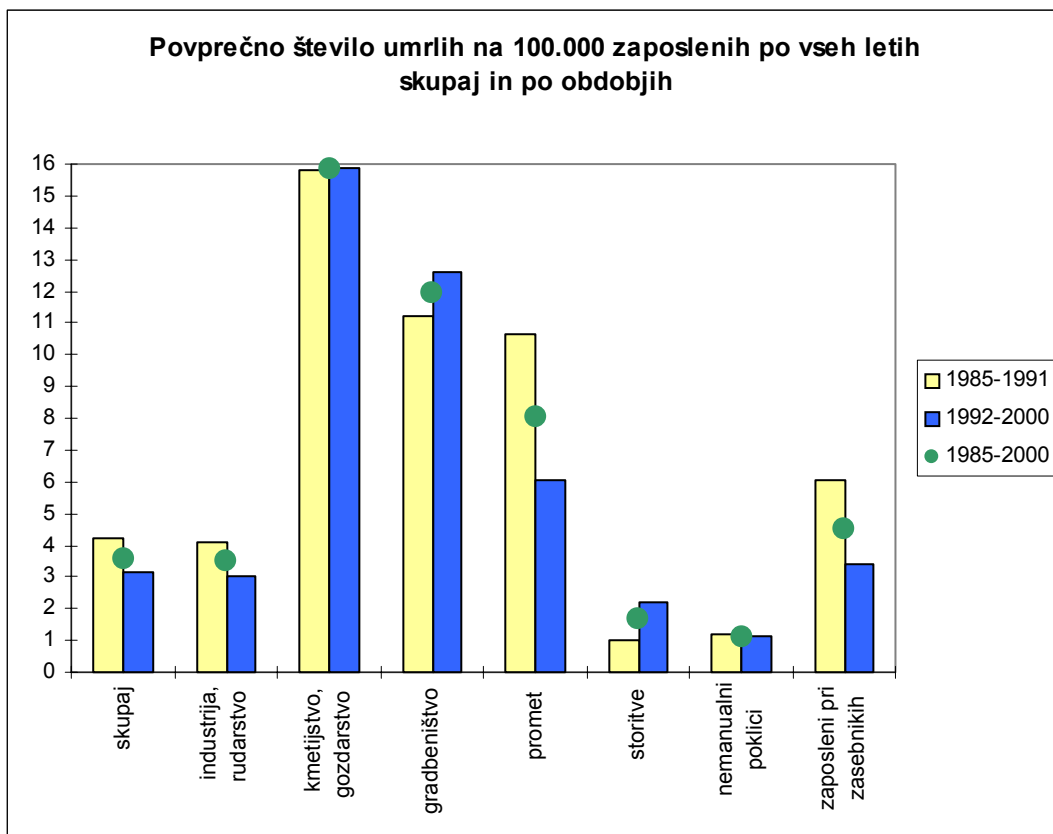

(Na desni strani so tisti, ki imajo nadpovprečno umrljivost, na levi pa tisti s podpovprečno umrljivostjo).

Najbolj nevarne panoge so kmetijstvo in gozdarstvo plus vodno gospodarstvo, (tukaj je problem, ker so smrti štete za vse kmete, pri številu zaposlenih v panogi pa so upoštevani samo tisti, ki so zaposleni v državnih podjetjih, ne pa tudi kmetje zasebniki, zato so številke verjetno previsoke), ter gradbeništvo in promet.

Tabela 16: Povprečno število smrti na 100.000 zaposlenih po obeh obdobjih in skupaj

Leto	industrija, rudarstvo	kmetijstvo, gozdarstvo	gradbeništvo	promet	storitve	nemanualni poklici	zaposleni pri zasebnikih	skupaj
1985-1991	4,10	15,81	11,19	10,66	1,00	1,17	6,06	4,20
1992-2000	3,04	15,89	12,62	6,07	2,22	1,15	3,37	3,17
1985-2000	3,50	15,86	11,99	8,08	1,69	1,16	4,55	3,62

Do leta 1997 Statistični urad ni objavljala števila zaposlenih zasebnikov, med katere so in še vedno spadajo tudi kmetje. Objavljali so samo podatke za zaposlene v kmetijskih zadrugah in podjetjih, ki so se ukvarjala s kmetijsko, gozdarsko ali vodno dejavnostjo. Od leta 1997 objavljajo tudi število kmetov zasebnikov; zaradi primerljivosti podatkov iz prejšnjih let so od objavljenih podatkov odšteti. Pomemben podatek je, da povprečno število umrlih v gradbeništvu v drugem obdobju naraste, prav tako povprečno število umrlih v storitveni dejavnosti, rahlo pa tudi v kmetijstvu in gozdarstvu, kar nam nakazuje panoge, na katerih bi bili potrebni dodatni varnostni ukrepi.

5.2.2. Ugotovitve o empiričnih rezultatih

V tem delu naloge je bila potrjena hipoteza o manj nevarnih delovnih mestih zaradi zmanjšane zaposlitvenega fonda v industrijskih panogah.

Padec poškodb v rudarstvu in sploh v vsej preostali težki industriji prav tako potrjuje postavljeno hipotezo. Rudniki in obrati težke industrije so v tranzicijskem obdobju namreč v veliki meri propadli, zmanjšali obseg proizvodnje, ali pa so jih zaprli.

Tudi domneva o smrtih v gradbeništvu je potrjena, panoga je v obeh obdobjih ena izmed najbolj rizičnih za poškodbe z tragičnim izidom. Narava dela v gradbeništvu je že sama po sebi nevarna, opozoriti pa je treba tudi na nespoštovanje delovne zakonodaje na tem področju. Povprečno število smrti na 100.000 zaposlenih je v tranzicijskem obdobju sicer nižje (3,17 nasproti 4,20 v predtranzicijskem obdobju), vendar je pozornosti vreden trend naraščanja števila smrtnih nezgod v obdobju 1992-2000.

V gradbeništvu se je število smrti glede na število zaposlenih v tranzicijskem obdobju celo povečalo. Dela v tej panogi so izredno nevarna, pogostokrat delavce poškodujejo padajoči deli materiala, padejo sami, ali pa se poškodujejo z delovnimi stroji, največkrat s stisnjenjem. Tveganja nastajajo tudi, ker delavci neprestano menjavajo delovno okolje, kar je pogojeno z naravo njihovega dela. Vremenski vplivi so prav tako pomembno dejstvo. Že naliv ali zmrzal lahko spremeni neraven teren ali zamazana tla v drsalnice. Kljub temu bi lahko mnoge poškodbe preprečili z enostavnimi ukrepi, kot so zavarovanje z vrvmi, lovilnimi mrežami, ipd.

V drugem obdobju se je povečalo število smrtnih nezgod v trgovini, ki je ena najpomembnejših storitvenih dejavnosti, ki so se razmahnile v tranzicijskem obdobju. Potrjena je tudi delovna hipoteza, da je število delovnih prometnih nezgod in prometnih nezgod na poti na delo, z dela in službeni poti, v tranzicijskem obdobju naraslo. V tej skupini so udeleženci vsi, ki jim je delo za volanom na cesti profesionalno in ostali, ki so se pripeljali ali odpeljali z dela. Za tranzicijsko obdobje je značilen trend naraščanja prometnih smrtnih poškodb, kar lahko pojasnimo s povečanjem obsega storitvenih dejavnosti (npr. trgovski potniki, akviziterji, prodajalci hrane itd.) ter naraščajočo geografsko mobilnostjo delavcev, ki jo zahtevajo spremenjeni pogoji dela. Druga možna razlaga pa je tudi vse večja (psihična in fizična) obremenjenost delavcev, ki je posledica novih zahtev na trgu delovne sile, ki prispeva k trendu naraščanja nezgod na cesti.

Raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na vpliv varstva pri delu in zmanjšanja zdravnikov medicine dela v spremenjenem ekonomsko političnem sistemu, je težje empirično potrditi.

Lahko se opremo na pričevanja inšpektorjev dela in časopisne članke, ki so poročali o tej temi. Analiza vsebine poročil inšpektorjev za delo nam potrjuje hipotezo, da so delovna mesta v nekem smislu bolj nevarna, ker ni dobrega varstva pri delu (npr. zmanjšanje število varnostnih inženirjev, zdravnikov medicine dela). Tudi za socialistično obdobje je značilno, da je bila organizacija dela slaba (kljub močnim službam varstva pri delu), da so se kršili predpisi o varnosti pri delu in da so bile motnje v tehnološkem procesu pogoste. V drugem obdobju pa je bilo več nezgod zaradi nesmotrnega in nezanesljivega dela in ker ni bilo varnostnih naprav. Nezanesljivega in nesmotrnega dela seveda ne moremo operacionalizirati, gre za prelaganje odgovornosti na delavca in spregledovanje širšega konteksta nezgode pri delu. Pri vseh podatkih pa moramo upoštevati tudi človeški faktor, to je dejstvo, da so bile pri izpolnjevanju obrazca možne hotene manipulacije ali nehotene napake.

Iz podatkov, analiziranih v prvem delu statističnih rezultatov, lahko potegnemo še druge pomembne ugotovitve: absolutne številke nam kažejo velik upad poškodb v mariborski regiji, ki je v veliki meri posledica zaprtja industrijskih gigantov v postsocialističnem obdobju. Močno padejo številke v kovinsko predelovalni industriji, dvignejo se v kmetijstvu (ki vsebuje še gozdarstvo in vodno gospodarstvo), prav tako se dvignejo v trgovini in finančno tehničnih storitvah (slednje vse pripadajo poškodbam na cesti v prometu). V tranzicijskem obdobju so kot vzrok smrti pogosteje navedeni 'padci na delu', prav tako 'delovne prometne poškodbe' in 'napad ljudi'. Število smrti žensk na delovnem mestu ni visoko (8 v obeh obdobjih), višje je v obeh obdobjih na poti na delo in z dela ter službeni poti (29). Število umrlih na delu in na poti je izrazito visoko leta 1987 in leta 1997. Ženske na delovnih mestih torej ne umirajo tako pogosto, pogosteje pa umirajo na poti na delo, poti z dela in službeni poti, kar je verjetno pomembno v luči njihove dvojne obremenitve.

Analiza drugega dela statističnih podatkov nam pokaže izrazit padec zaposlovanja v industriji in rudarstvu, v kmetijstvu (panoga vsebuje še gozdarstvo in vodno gospodarstvo), v gradbeništvu, prometu in storitvah, zaposlitev se je povečala le v nemanualnih poklicih in zasebnikih. Ti podatki so zaradi že omenjenega časovnega nesoglasja v primerjavi obeh obdobj (sedem let - prvo obdobje versus devet let - drugo obdobje), analizirani na podlagi T-testa. Najvišja je umrljivost v kmetijstvu, gradbeništvu in prometu.²⁷

---

²⁷ Še enkrat bi rada opozorila na oteženo situacijo pri zbiranju podatkov za kmete. Na SURS-u so zbirali le podatke o številu zaposlenih v državnih službah, ne pa tudi o kmetih in zasebnikih, medtem ko so pri smrtih upoštevani vsi umrli kmetje. Tako lahko z gotovostjo domnevamo, da so številke za to dejavnost previsoke. V

Po prikazu smrtnih poškodb v obeh opazovanih obdobjih (1985-1991 in 1992-2000), pridemo do naslednjih ključnih sklepov: v prvem obdobju se je največ delavcev poškodovalo v ljubljanski in mariborski regiji, v drugem obdobju pa mariborsko regijo nadomesti celjska. V Mariboru je namreč prenehalo obratovati več industrijskih gigantov. V obeh obdobjih je bilo v absolutnih številkah največ smrtnih poškodb v gradbeništvu in prometu. V izračunu T - testa pa je bilo glede na zaposlenost več poškodb v kmetijstvu, morda gre tudi za nepravilno uporabo novih tehnoloških pridobitev. V drugem obdobju je izrazito poskočilo število smrtnih nezgod v trgovini, ki ga spet razlagamo z razmahom storitvene dejavnosti. Nezgode v trgovinski dejavnosti so nadomestile upad nezgod v kovinsko predelovalni industriji, ki je bila v prvem obdobju na tretjem mestu. V prvem obdobju je bilo točno znano, kdo so zasebniki, to so bili obrtniki in pri njih zaposleni delavci. V drugem obdobju je število zasebnikov naraslo, vendar na obrazcu tega ni bilo moč razbrati, zato tudi primerjava ni bila mogoča.

Najpogostejši vzrok za smrtno poškodbo v prvem in drugem obdobju sta stisnjenje med predmete in padci. V obeh obdobjih je bila nezgoda največkrat posledica kršitve predpisov o varnosti, vzrok so tudi prometna sredstva in neurejeno delovno okolje. Sledijo prometne nezgode, katerih število se je v drugem obdobju povečalo; to pripišemo povečani mobilnosti delavcev in razmahu dejavnosti, ki niso vezane na ozko geografsko območje. (Upoštevajmo dejstvo, da se je v socializmu veliko delavcev na delovno mesto vozilo z avtobusi in vlaki) Prav tako se je povečalo število napadov ljudi (umorov), zastrupitev in eksplozij. Ni mogoče trditi, da je število poškodb pri delu v drugem obdobju naraslo, vendar pa je treba opozoriti na naraščanje povprečnega števila nezgod na 100.000 zaposlenih v gradbeništvu in storitvenih dejavnostih.

Ure, ki so za delovno nezgodo najbolj nevarne so: osma, deveta in enajsta, nagnjenost k nezgodam začne upadati šele po četrti uri popoldne. Najbolj pogoste so poškodbe v poletnih mesecih (avgust, junij, julij - razlaga gre morda v smer, da gre za nadomeščanje delavcev na dopustu, ki povzroča pretirane obremenitve, upoštevati pa je treba tudi sezonska dela, kar je še posebej prisotno v gradbeništvu kot eni izmed najbolj nevarnih panog), najmanj jih je

---

prvem obdobju je bilo točno znano, kdo so zasebniki, to so bili obrtniki in pri njih zaposleni delavci. V drugem obdobju je število zasebnikov naraslo, vendar na obrazcu tega ni bilo mogoče razbrati, zato tudi primerjava ni bila mogoča.

decembra in januarja (delno gre trend spet pripisati izvajanju del v gradbeništvu predvsem v poletnih mesecih).

Ogroženost za smrt na delovnem mestu je večja pri moških, v starosti 35-44 let je najvišja, sledi ji skupina 45-54 letnikov. Najvišje je število umrlih med fizičnimi delavci (rudarji, industrijski delavci), kar potrjuje v uvodu izrečeno trditev, da so nezgode pri delu odvisne od dejavnikov družbene slojevitosti, ki vsaj posredno določajo tudi poklicni položaj posameznika. Opozorila bi tudi na visoko število smrti v nemanualnih poklicih, ki pa v veliki meri pripada nezgodam na cesti, ne na delovnem mestu.

Specialna problematika smrtnih poškodb je v prvem obdobju vezana na rizične gospodarske dejavnosti (po teži na gradbeništvu, rudarstvo, gozdarstvo, kovinsko industrijo in promet in zveze). Lahko sklepamo, da je tukaj tudi varnost najslabša, saj gre za poklice, ki imajo že tako najslabši socialni položaj in ki uživajo najmanjši ugled v družbi. V drugem opazovanem obdobju je aktualna tudi panoga trgovine in ostalih storitev, kar lahko pojasnimo predvsem z ekspanzijo storitvenih (trgovinskih) dejavnosti v postsocialističnem obdobju. Smernice za zmanjšanje poškodb pri delu so dane s pomočjo zakonov in predpisov; ti morajo biti pripravljeni tako, da stimulirajo delodajalce in tudi delavce, da skrbijo za varnost in zdravje pri delu. Statistika nam jasno pokaže padec delovnih nezgod v prvem opazovanem obdobju, od leta 1994 pa spet postopoma naraščajo (str. 75, 76, 79) Tako se je utemeljeno sklepalo, da je število smrtnih nezgod poraslo v času, ko je zaposlenost padla (str.76) Razlike so tudi o nastanku nezgode (str.82), v tranzicijskem obdobju je več delovnih prometnih nezgod (mobilnost, storitve), enako je število poškodb zaradi nepravilno urejenega delovnega prostora (kljub zmanjšanju delovnih mest) in več je umorov na delovnem mestu kot v prvem obdobju.

6.SKLEP

Statistična analiza smrtnih delovnih poškodb nam pokaže upad le teh v prvem opazovanem (socialističnem) obdobju. Trend se spremeni leta 1994 in naraščanje poškodb je večje, saj vemo, da se je število delovnih mest v kritičnih panogah močno zmanjšalo. Razlogi za to niso povsem jasni, a kažejo na to, da je problem smrti na delovnih mestih večji kot se domneva in je v nesorazmerju s s stopnjo pripravljenosti širše debate o tej temi.

Ocenimo lahko, da so poškodbe pri delu v Sloveniji zbirane na način, ki nam daje osnoven pregled nad glavnimi vzroki za smrtne poškodbe. Njihovo število nam nedvoumno pokaže, kako velika je izguba človeškega potenciala, v razvoj katerega so bila vložena precejšnja družbena sredstva. Proučevanje poškodb pri delu zato ne izvira le iz skrbi za blaginjo

posameznikov. Nezgode imajo pomnožene negativne učinke na ekonomski in na druge družbene podsisteme. Poleg tehnologije in drugih značilnosti delovnega procesa nanje vplivajo še mnogi drugi družbeni dejavniki. Tu še enkrat posebej izpostavimo družbeno neenakost in stratifikacijo, ki se kaže tudi v poklicnih položajih, saj nam analizirani podatki jasno pokažejo, da se največkrat poškodujejo delavci z nižjo ali poklicno izobrazbo.

Beck izpostavi dejstvo, da se tveganja enako kot bogastvo držijo razredne sheme, le v obratnem razmerju - tveganja se zbirajo spodaj, bogastvo pa zgoraj, zdi pa se tudi, da tveganja razredno družbo *krepijo* in ne odpravljajo (Beck, 2001: 42).

Ko empirične ugotovitve naloge postavimo v okvir koncepta varnosti pri delu in v širši družbeni kontekst, lahko sklenemo, da je ključna značilnost tranzicijskega obdobja glede na prvo opazovano obdobje v spremenjenih družbenoekonomskih odnosih. Ti se močno odražajo tudi v spremembah na področju varnosti in zdravja pri delu. Nekateri na socialistično obdobje zaradi ekonomske blaginje in večje socialne varnosti gledajo z nostalgijo. V tranzicijskem obdobju se je začelo razvijati podjetništvo (predvsem malo podjetništvo), vse bolj se poudarjajo pojmi kot so razvoj, trženje, inovacije, uspeh. Inovacije pa povzročajo nenehne spremembe delovnih razmer in delovnega okolja. Delovna organizacija oz. podjetje se mora prilagajati spremembam na trgu delovne sile. Znanstveno tehnični napredek zmanjšuje potrebo po delovni sili v določenih panogah (nekateri veje industrije, rudarstvo). Informacijska tehnologija narekuje neprestan proces pridobivanja znanja, ki je vgrajen v delovne postopke, proizvode, delovne naloge in tudi odnose. Razvoj storitvenega sektorja in naraščanje zaposlovanja v njem zahteva nov premislek o naravi dela delavcev, t.i. »zelenih predpasnikov«.

Noon in Blyton (1997: 1) v zvezi s spremembami na trgu dela in v delovnem procesu govorita o modernem mitu o delu, o mitu, da danes delovna mesta zasedajo motivirani posamezniki, ki čutijo močno pripadnost podjetju in jih povezuje močna organizacijska kultura, hkrati pa ne vidijo več potrebe po kolektivni reprezentaciji in organizaciji v sindikate, saj jih vodi lasten individualistični interes. Tako pojmovanje propagirajo menedžerski guruji, ustreza pa tudi retoriki in politikam (predvsem) desnih konzervativnih vlad (npr. thatcherizem in reaganizem), ki propagirajo deregulacijo na trgu delovne sile (prim. Noon in Blyton, 1997). V socializmu je bila lojalnost do podjetja za celotno delovno dobo nekaj normalnega in pričakovanega, zagotovljena je bila varnost zaposlitve, v tranzicijskem obdobju pa narašča število zaposlitev za določen čas, poklicna kariera postaja vse bolj diverzificirana, fleksibilnost in prilagajanje razmeram na trgu delovne sile sta nujna. Stanojević (2001b: 216)

ocenjuje, da je program neoklasične ekonomije o svobodnem trgu v tranzicijskih družbah pridobil močno podporo, srečal se je namreč z dokaj naivnim zaupanjem vseh protagonistov transformacijskih družb, kar je v nasprotju s pričakovanji povzročilo kaotizacijo večine teh družb, ki se je manifestirala v tranzicijski krizi. Če so dinamična in turbulentna okolja, potem so takšne tudi organizacije (Roberts in Grabowski, 413).

V Sloveniji je približno 200.000 delavcev zaposlenih le za določen čas, delodajalci jim delovno dovoljenje podaljšujejo le toliko, kolikor jih potrebujejo. Samovoljno jih prerazporejajo, pogosteje imajo neurejen delovni čas, ogroženi so pri zdravstvenem varstvu, pretirano nadurno delo ni plačano, kar jim ogroža zdravje, delodajalci pa niti sodnih odločb ne spoštujejo, ker jih država k temu ne prisili.

»V zvezi z varstvom mladine inšpektorji ugotavljajo, da delodajalci z mladimi do osemnajstega leta skoraj nikoli ne sklenejo delovnega razmerja, temveč ti opravljajo delo na podlagi napatnic študentskega servisa ali nezakonito. Kršitve so bile ugotovljene predvsem v gostinski dejavnosti, kjer v lokalih v nočnem času pogosto strežejo tudi natakarice, mlajše od osemnajst let. Ugotovljenih primerov je sicer malo, inšpektorji pa menijo, da so prikriti.« (Poročilo inšp. za delo l. 2000).

Ekonomske omejitve takšnih atipičnih oblik zaposlovanja so v raziskavah operacionalizirane kot vrsta negativnih značilnosti, ki vključujejo nizke plače, neplačan bolniški dopust, samo zajamčeno višino pokojnine in odsotnost možnosti napredovanja, prav tako nestandardne oblike zaposlitve povečujejo izpostavljenost delavcev negativnim delovnim značilnostim (Sicherl, 2003: 123). Po drugi strani pa je 'predvsem na ravni posameznika povsem možno, da bi lahko v občutnem številu primerov atipične oblike zaposlitve pomenile dobrodošlo možnost kombiniranja specifičnih družinskih in delovnih razmer posameznika z izbranim življenjskim slogom' (prav tam).

V modernih ekonomijah na zahodu je pomembna naloga podjetja skrb za varno in zdravo delo. Podjetje, ki se mu ne dogajajo pogosto nezgode pri delu, uživa večji ugled, varnost pri delu je tako interes delodajalca, ne dejstvo, ki ga zahteva državna regulativa. 'Ekonomska vrednost delavca je večja kot pri nas. V Sloveniji so najvišje premije v nastali invalidnosti okrog 9 milijonov tolarjev, premije pri smrtnih primerih pa približno polovico manjše. Pri nas tako iz maksimalno izplačane premije pokrijemo le okrog 427 delovnih dni, v svetu pa okrog 7500 dni' (Bilban, 1991: 533). Novi Zakon o zdravju in varnosti pri delu je prvi sistemski zakon, ki ureja odnos med delodajalcem in delavcem po vzoru pravil v državah članicah EU in je prav zato izrednega pomena. Marko Miš, direktor Zavoda za varstvo pri delu ocenjuje,

'da v Sloveniji nastaja zaradi poškodb pri delu in prometnih poškodb ekonomska škoda, ki pomeni 4 % bruto dohodka, to je 150 milijard tolarjev.

Za izvajanje zakona o varnosti pri delu delodajalci (predvsem tisti z nekaj deset ali manj zaposlenimi) nimajo vseh služb, ki so prej delovale v prid delavcev, zato najemajo strokovnjake izven podjetja. Vendar je ta najeta stroka v popolnoma drugem položaju, kot v prejšnji organizaciji združenega dela. Lahko samo izdelata teoretično gradivo, ki je lahko že čez nekaj dni pozabljeno. Strokovnjaki nimajo moči, da se zagotovi delovna disciplina, stroka odgovarja samo lastniku, ki je za ponujeno rešitev odgovoren sam. Torej je odnos med delavci in delodajalci v tržnih razmerah mnogo bolj občutljiv in terja več previdnosti, strpnosti in znanja za reševanje nesporazumov (Brezovar, 2000).

Pri nas ni pravih izkušenj na področju varnosti pri delu, nimajo jih niti delodajalci, niti delavci, niti sindikati, niti država. Varnost pri delu je neločljiva sestavina vsake dejavnosti ali sredstva, zato danes radi uporabljamo izraz globalna varnost (Bilban, 1999: 15). Med poklicnimi skupinami obstajajo pomembne razlike v obremenjenosti delavcev, zdravju nevarni dejavniki se neenakomerno pojavljajo v različnih zaposlitvah (npr. nevarnosti v železarstvu, gradbeništvu in v rudnikih). Vendarle je pomembno poudariti, da je delo ne le telesno, temveč tudi psihično nevarno, npr. takrat ko je dolgočasno, monotono in ponavljajoče in tudi kadar zahteva visoko stopnjo odgovornosti. Stres povzroča tudi vse večja negotovost zaposlitve. Smrtnost torej ni nevtralen koncept, saj se po poklicnih skupinah kažejo specifični vzroki smrti. Odziv delavcev na njihovo delovno okolje v kombinaciji z njihovimi osebnimi značilnostmi je kompleksen proces, v katerega moramo vključiti mnoge dejavnike (npr. motivacija, stres, zaupanje, odnosi v delovni skupini, tehnologija). Občutki frustracije, dolgočasje in monotonije so še vedno sestaven del delovnega procesa (Noon in Blyton, 1997: 2).

Za poškodbe pri delu (z neinfaustnim, netragičnim izidom) so najbolj ogrožene skupine mladih delavcev, ki so stari od 15-25 let, najbolj varno delajo ljudje v starosti od 50- 55 let, zaradi svojih izkušenj, strokovnosti in previdnosti (Bilban, 1999: 448). Število poškodb mladih delavcev je v Sloveniji namreč bistveno višje od povprečja EU, kar pomeni, da bo država ta problem morala obravnavati bolj celovito. Tudi v državah EU prihajajo do enakih rezultatov: najbolj so ogroženi delavci v rudarstvu, gradbeništvu, proizvodnji in prevozništvu. V večji nevarnosti so mladi moški, ki delajo v manjših podjetjih za določen čas, ali pa so samozaposleni. Večja nevarnost v manjših podjetjih je zaradi omejenih virov in zato manjših

možnosti uvajanja varnih in zdravih delovnih pogojev. Zato bi veljalo že zgodaj vpeljati pouk o varnem obnašanju, morda v višje razrede osnovne šole, vsekakor pa v srednje in poklicne.

Delo še vedno ena od centralnih dejavnosti, ki v današnji družbi opredeljujejo posameznika in predstavlja eno od pomembnejših točk konstrukcije njegove osebne in socialne identitete. 'Pridobitno delo in poklic sta v industrijski družbi postala *os življenja*' (Beck, 2001: 201). Tudi pri delu prihaja do mnogih paradoksov, do ravnanj, ki se z vidika predpostavke o racionalnosti sodobnega človeka zdijo iracionalna in nelogična:

Weick je analiziral situacije pogostih smrtih med gasilci, kjer so mediji poročali, da so gasilci umirali v divjem ognju z orodjem v roki. Inšpekcijske preiskave po končanem požaru pa so pokazale, da bi na osnovi logične presoje morali gasilci samo odvreči orodje, da bi lahko zbežali in si tako rešili življenje. Kateri dejavniki v tistih trenutkih pretehtajo odločitev v prid tragičnemu rezultatu (gasilci obdržijo orodja in izgubijo življenja)? Identiteta organizacijskih članov je bila po njegovem mnenju tu odločilna. Raje umreti-v-vlogi (z-orodjem-v-roki) kot biti prepoznan kot strahopetec, ki je zbežal iz kritične situacije (Mesner-Andolšek, 2002: 21).

Vprašamo se lahko, koliko delavcev je v Sloveniji umrlo na delovnih mestih zaradi, recimo temu, neadekvatnih čustev v nepravem trenutku. Vse to je post festum težko raziskovati. Le za samomorilce, posebej če so bili kdaj v ambulanti obravnavani kot depresivni, bi morda lahko trdili, da gre za posledico bolezenskega čustvovanja in reagiranja.

Delodajalec in delavec sta pri nas navajena razmišljati, da se je po težki poškodbi najbolje invalidsko upokojiti, ne pa oditi na drugo delovno mesto. Pri tem se spregleda pomen dela za človekovo samovrednotenje in samospoštovanje, saj ni le sredstvo za zadovoljevanje materialnih potreb in je še vedno pomembno za vključenost in položaj v družbi. Upoštevati je treba tudi, da pri pravem ergonomskem delovanju do nezgode mogoče niti ne bi prišlo; tako ergonomija delovnih mest ni le dejanje, ki koristi delavcu, pač pa tudi varčevanje denarja, saj se zmanjša obolevnost, invalidnost in smrtnost. Interes za ergonomske rešitve in varnost na delovnem mestu je torej tudi ekonomski. Tisti delodajalci, ki jim bo uspevalo na tem področju, bodo stimulirani z manjšimi dajatvami. Vse stroške varnega delovnega mesta nosi delodajalec, vendar je cena preventivnih pregledov in urejenosti posebej nevarnih delovnih mest mnogo manjša kot potem, ko se zgodi huda nezgoda s težkimi poškodbami (zdravljenje, rehabilitacija, odškodnine in pravdni stroški). Delodajalci bi morali pripraviti varnostno analizo in predvideti možne scenarije nezgod, škodljivih vplivov na delavce, od katerih se nekateri ekološki vplivi pokažejo šele pod polno obremenitvijo v delovnem procesu. Varnostne analize bi morale biti dostopne in dopolnjevale. Tudi sam delavec ima obveznosti,

ki so opredeljene v pravilniku, ki ga je izdal delodajalec. Delavec naj po preteku polne delovne dobe ne bi bil prizadet zaradi opravljanja svojega dela. Cilj je optimalen, vendar bo zahteval spremembo miselnosti vseh akterjev, vložiti bo potrebno veliko naporov, da se bodo stvari na področju varnosti in zdravja popravile.

Če povzamemo, kako bi torej lahko zagotovili boljše varstvo pri delu?

- Zakon o varnosti in zdravju je izpostavil nujo po nagrajevanju tistih delodajalcev, ki bolj skrbijo za zdravje in varnost. To je projekt, ki ga je potrebno realizirati ob hkratnem ustanavljanju ustreznega posebnega zavarovanja za delavce
- nujno je ozaveščanje delavcev o delovni kulturi, zdravju in varnosti, za kar bo potrebno organizirati nacionalne programe promocije zdravja na delovnem mestu.
- problematika in ciljne skupine, ki bi jim bil namenjen ta program, so znane, treba je zbrati strokovnjake ustreznih strok, pripraviti gradiva in aktivnosti
- spodbujati je potrebno razvoj in delo ustreznih institucij, ki bodo lahko za našo državo specifičnimi načeli dale vsebino vsakodnevnomu strokovnemu delu na tem področju.

Prihodnost imajo mehki prijemi kot so izboljšanje delovnih razmer, intenzivno izobraževanje, stimulatívno nagrajevanje, animacija in agitacija. Trdi prijemi (poostren nadzor bolniške, grožnje s knjižico, šikaniranje, zamenjave delovnega mesta), hitro izboljšajo stanje, prinesejo rezultate, učinki pa trajajo samo toliko časa, dokler je delodajalec pozoren na problem.

Delodajalci naj bi previdnostne ukrepe izvajali ter opustili lahkomiselnost in nepoznavanje predpisov in zakonov. Prenehali naj bi z varčevanjem pri investicijah v varnost, kljub temu, da so izpostavljeni ekonomskim pritiskom, (posebej manjša podjetja), država pa bi morala to nadzorovati. Usposobljenost delavcev za varno delo pa naj bi bila poklicna kompetentnost oz. del poklicne kvalifikacije.

Število starejših se večja, prav tako število starejših brezposelnih (število delovno aktivnih se zmanjšuje, saj zaradi demografskih sprememb vse manj mladih vstopa na trg dela, za zaposlovanje starejših pa delodajalci niso navdušeni). Delodajalci, delavci in sindikati bi se morali zavedati posebnih potreb, ki jih imajo starejši delavci in jim zagotavljati enake možnosti zaposlovanja. Država bi morala podpirati doživljenjsko izobraževanje in promovirati prednosti starejših ter enake zaposlitvene možnosti.

Starejšim delavcem bi morali prilagoditi organizacijo dela predvsem s prehodom na fizično in psihično manj zahtevna dela. Bolj gibljiv delovni čas, večje možnosti za skrajšani delovni čas

in kompenzacijo manjših dohodkov z ustreznim delom pokojnine. Izobraževanje, ki bi moralo poskrbeti za uspešno prilagajanje zaposlenih tudi v teh letih; hkrati naj bi bilo izobraževanje posvečeno tudi koristni porabi prostega časa, ki ga je v tej dobi vse več (Rus, 1990: 277).

Država ne more biti dober upravljalca na podjetniški ravni naenkrat vsem gospodarskim subjektom. To je zgodovina administrativnega in planskega gospodarstva že dokazala. Vendar je dolžna poskrbeti, da ljudje delajo v znosnih pogojih. Varno in zdravo delovno okolje je sestavni del sistema socialne varnosti kot ustavne kategorije. Evropska socialna listina vsebuje opredelitev, po kateri je pravica do varnih in zdravih delovnih pogojev uvrščena med politične, državljanske, ekonomske in socialne pravice. Samoaktualizacija posameznika na delovnem mestu je pomembna za oba akterja: delodajalca in delavca. Oba imata od tega korist.

Vse bolj očitno namreč postaja, da je moderna civilizacija z navidez neomejenimi možnostmi in ugodjem za določene skupine ljudi ustvarila množico problemov, ki ogrožajo obstoj vsega človeštva in bi jim morali posvetiti več pozornosti. Globalizacija je posegla na vse ravni družbe: socialne in ekonomske neenakosti naraščajo tudi na razvitem zahodu, seveda pa tudi v postsocialističnih državah. Bogastvo, ki ga proizvajajo delavci, je neenakomerno porazdeljeno. Vse bolj se postavlja vprašanje socialne pravičnosti in solidarnosti, povečuje se namreč delež dolgotrajno brezposelnih, tistih, ki so trajno izločeni iz trga delovne sile ali nanj sploh nikoli niso vstopili, narašča pa tudi število tistih, ki živijo v nekakšni sivi coni podzaposlenosti in vmesne zaposlitve (Beck, 2001: 107, 131).

Veljko Rus v svoji knjigi *Socialna država in družba blaginje* navaja, da *socialna politika ne more odpraviti revščine, lahko pa zadovolji ekonomske potrebe tistim, ki si jih niso mogli zagotoviti prek trga, da jih zadovoljuje v primeru, ko je treba zaščititi dohodek posameznika zaradi kritičnih življenjskih naključij, kot so bolezen, nesreče pri delu, nezaposlenost, ostarelost in smrt zakonskega partnerja, da v vseh naštetih kritičnih situacijah morajo podpore biti deležni vsi, ne glede na poprejšnje premoženjsko stanje, ker se s tem izognemo selekciji in žigosanju tistih, ki so na dnu socialne lestvice, da morajo sredstva za programe socialne varnosti prispevati delavci in delodajalci, ne pa družba kot celota in, naposled, da samoprispevki delavcev in delodajalcev utemeljujejo njihove zahteve kot upravičene, ker so dejansko njihove pravice, ne pa miloščina države (1990: 104-105).*

Beck (2001) opozarja tudi, da se družbena neenakost ponovno in v strašljivi meri povečuje in zastruje, pri čemer je problematična predvsem individualizacija družbenih tveganj, saj se 'družbeni problemi neposredno sprevržejo v psihične dispozicije: v osebno nezadostnost,

občutke krivde, strahove, konflikte in nevroze. Nastane - precej paradokсно - *nova neposrednost* posameznika in družbe, neposrednost krize in bolezni v tem smislu, da se družbene krize kažejo *kot* individualne in niso več ali pa so samo še zelo posredno zaznane v svoji družbenosti' (Beck, 2001: 145). Iz tega neposredno sledi privatizacija zdravstvenih in psihičnih tveganj dela (Beck, 2001: 207), saj se 'norme za varstvo pri delu v decentraliziranih formah dela izmaknejo javnemu nadzoru in stroški za njihovo kršenje ali upoštevanje se prevalijo na delavce same (enako kot tudi sicer podjetja prihranijo stroške za centralno organizacijo pridobitnega dela, od stroškov zgradbe do vzdrževanja elektronskih naprav)' (prav tam). Trend, da se poškodba oz. smrt pri delu pripiše delavcu (individualizacija problema) je tudi v Sloveniji v tranzicijskem obdobju opazen, kot nam je pokazala analiza.

Pogoji sodobnih tržnih gospodarstev v dobi globalizacije postajajo vse bolj zaostreni. Zahteve po mednarodni konkurenčnosti postajajo močnejše. Z internacionalizacijo in globalizacijo produkcije je povezana rast multinacionalnih korporacij, govorimo o globalni delitvi dela, ki jo usmerja korporativni menedžment (Noon in Blyton, 1997: 15, 20). Navedeni procesi so prispevali k povečevanju tekmovalnosti na mnogih trgih, podjetja z razvojem tehnologije lahko delujejo na geografsko močno razpršenih trgih, geografska bližina, ki je prej predstavljala prednost lokalnih podjetij, je vse manj pomembna (Noon in Blyton, 1997: 21).

Kakšno razvojno okolje naj danes ustvarjajo družbe in delovne organizacije? Sočan ponuja naslednji odgovor:

Gospodarstva in družbe, ki hočejo dohitevati razvitejše oziroma prehitevati podobno razvite, morajo v zadostni meri upoštevati tehnološke, družbene in gospodarske norme razvitega sveta, ki se kažejo v obliki vse večje »odprtosti in konkurenčnosti« sodobnega gospodarstva. Obenem pa morajo zastaviti zahtevne strateške cilje neprestanega posodabljanja celovite infrastrukture in tehnološko-inovacijske preнове gospodarskih družb za povečevanje produktivnosti, učinkovitosti, dodane vrednosti, za rast blaginje, povečevanje socialne kohezije in razvojne sposobnosti gospodarstva in celotne družbe (Sočan, 2001: 49).

Problematika varstva pri delu pa je ena tistih socialnih kategorij, katere uresničevanje je razpeto med željami na eni strani in možnostmi na drugi. Zanimanje za kakovost življenja, za blaginjo, za urejanje človekovih potreb in njegovih življenjskih razmer so izraz nove opredelitve družbenega razvoja. Jasno je, da je politika, ki se ravna samo po ekonomski učinkovitosti in dobičku, privedla do nevzdržnega kopičenja družbenih problemov. V globalizaciji je namreč vsebovan efekt bumeranga - tudi tiste, ki tveganja ustvarjajo ali imajo od njih korist, slej ko prej prizadenejo njihovi negativni učinki (Beck, 2001: 44). Precej blizu

smo spoznanju, da ekonomska rast lahko ogrozi človeka, njegove medčloveške odnose in okolje. Morda počasi in neopazno prihaja čas klica k pravičnosti za revne, zatirane in šibke, tiste, ki niso imeli možnosti izobraževanja in izbire 'dobrega poklica'.

7. LITERATURA

- Balaban, M. Markič, M. (1994): 'Medčloveški odnosi kot vzrok poškodb in zdravstvenih okvar v delovnem okolju'. Delo in varnost, 39, str. 225-235.
- Barnes, Harry Elmer (1982): Uvod u istoriju sociologije. BIGZ, Beograd.
- Batič, L. (1993): Delo in prosti čas. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana.
- Beck, Ulrich (2001): Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Krtina, Ljubljana.
- Bernik, Ivan (1997): Odčaranje politike. FDV, Ljubljana.
- Bilban, Marjan (1999): Medicina dela. Zavod za varstvo pri delu, Ljubljana.
- Borak, Neven (1992): Spočetje ekonomske samostojnosti. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Borisov, Peter (1985): Zgodovina medicine. CZ, Ljubljana.
- Brezovar, B. (1994): 'Slovenija - raj za brezvestne podjetnike?' Delo in varnost. 39, str. 104-105.
- Cifrić, Ivan (1995): 'Sociologija u novom socialnom kontekstu'. Društvena istraživanja, 16-17, str. 241-264.
- Černigoj Sadar, Nevenka, Brešar Iskra, Alenka (1996): 'Determinants Of Self-Reported Health'. Družboslovne razprave, XII, 22-23, str. 115-125.
- Černigoj Sadar, Nevenka (2002): Stres na delovnem mestu. Teorija in praksa, XXXIX, 1, str. 81-102.
- Dodič Fikfak, Metoda (1999): Pravica delavcev biti obveščen, predavanje v Žalcu, april 1999.
- Doyal, Lesley (1985): Politična ekonomija zdravja. ZSMS Ljubljana.
- Eatwell J. et. al. (1996): Iz tranzicije v evropsko povezovanje. Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
- Environmental Health Criteria (1997), WHO, Geneva.
- Environmental management for vector control (1980), WHO, Geneva.
- Epidemiology of work-related diseases and accidents (1991), WHO, Geneva.

- Fink Hafner, Danica, Haček Miro (2000): Demokratični prehodi I. FDV, Ljubljana.
- Flere, Sergej (2000): Sociološka metodologija. Pedagoška fakulteta, Maribor.
- Foucault, Michel (1984): Nadzorovanje in kaznovanje. Delavska enotnost, Ljubljana.
- Fromm, Erich (1989): Begstvo od slobode. Nolit, Zagreb.
- Gazvoda, Tatjana (1995): 'Ergonomija dela - zdravje delavcev'. V: Statistika dela, delovnih in življenjskih pogojev. Radenci, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije, str. 229-233.
- Goričar, Jože (1975): Temelji obče sociologije. DZS, Ljubljana.
- Gramsci, Antonio (1974): Izbrana dela. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Grebenšek, Anton (2001): 'Didaktični in metodični pristop k usposabljanju za varno in zdravo delo'. Delo in varnost, 46, 5.
- Grebenšek, Anton (2002): 'Usposobljenost za varno in zdravo delo kot poklicna kompetenca'. Delo in varnost, 47, 3.
- Grint, Keith (1998): The Sociology of Work. Cambridge University Press, Cambridge.
- Gspan, Primož (1993): 'Premiki od tehničnega varstva k zdravemu delu'. Delo in varnost, 38, str. 13-14.
- Hafner Fink, Mitja (1994): Sociološka razsežja razpada Jugoslavije. FDV, Ljubljana.
- Hanžek, Matjaž (1997): 'Kazalci družbenega razvoja Slovenije'. Zdravje, Revija IB.
- Hanžek, Matjaž (1998, 1999, 2000-2001): Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 1998, 1999, 2000-2001. Urad za makroekonomske odnose, Ljubljana.
- Haralambos, Michael (1989): Uvod v sociologiju. Globus, Zagreb.
- Health Hazards from New Environmental Pollutants (1976), WHO, Geneva.
- Health Promotion for Working Populations, WHO (1988), WHO, Geneva.
- Ilič, Branko, Svetlik, Ivan (1996): Kvaliteta delovnega življenja in zdravje zaposlenih v Sloveniji. Center za družbeno blaginjo, FDV in Inštitut za družbene vede, Ljubljana.
- Ivančič, Angelca (1999): Izobraževanje in priložnosti na trgu dela. FDV, Ljubljana.

- Kajzer, Alenka (1997): 'Histereza brezposelnosti in stagnacija zaposlenosti v obdobju transformacijskega okrevanja v Sloveniji'. IB revija, 7-8, str. 3-10.
- Kaltnekar, Z. (1988): 'Skrajševanje delovnega časa in s tem povezani organizacijski ukrepi'. Organizacija in kadri, 1-2, str. 58-65.
- Kanjuo-Mrčela, Aleksandra (2001): 'Socialni kapital in lastniške strategije v slovenskih podjetjih'. V: Miroslav, Stanojević (ur.): Uspešna nedozorelost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 162-189.
- Kanjuo-Mrčela, Aleksandra (2002): Sodobna rekonceptualizacija dela: delo med racionalnim in emocionalnim. Teorija in praksa, XXXIX, 1, str. 30-48.
- Kavčič, Bogdan, Svetlik, Ivan (1979): Poglavja iz sociologije. Delavska enotnost, Ljubljana.
- Kavčič, Bogdan (1987): Sociologija dela. Delavska enotnost, Ljubljana.
- Kline, M., Polič, M., Zabukovec, V. (1998): Javnost in nesreče. FF, Ljubljana.
- Kos, Drago (1997): Refleksno dojetje ne-varnosti Ljubljana, ČKZ, XXV, 183, str. 93-105.
- Kos, Marko (2001): Iskanje prihodnosti. FDV, Ljubljana.
- Kos, Marko (2000): Težja tranzicija 's človeškim obrazom. Nova revija, 19, 215, str. 186-190.
- Kovač, Stanislav (1997): Zamolčane zgodbe slovenske tranzicije. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Kraševac Ravnik, Erna (1996): Zdravstvene razmere v Ljubljani. Inštitut za varovanje zdravja, Ljubljana.
- Lajevec, R. (1958): Delo, zdravje in starost. Prešernova družba, Ljubljana.
- Lifestyle and Health Risks at the Workplace (1991), WHO European Occupational health Series No. 2., WHO, Geneva.
- Lipičnik, Bogdan (1990): Motivacija in ustvarjalnost. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- Lipovec, F. (1987): Razvita teorija organizacije. Maribor, Obzorje.
- Marx, Karl (1961): Kapital. Cankarjeva založba, Ljubljana.

Marek, E. (1980): 'Obseg človekovega dela in njegovo izražanje'. Organizacija in kadri, 13, str. 3-14.

Mesner-Andolšek, Dana (2002): 'Make me whole again'. Čustva v organizaciji'. Teorija in praksa, XXXIX, 1, str. 10-29.

Možina, Stane (1998): Management kadrovskih virov. Profesija, Ljubljana.

Možina, Stane in sod.(1984): Osebni, skupinski in organizacijski razvoj. Kranj, Moderna organizacija.

Musek, Janek (1983): Znanstvena podoba osebnosti. Educy, Ljubljana.

Musek, Janek (1994): Človek in družbeno okolje. Educy, Ljubljana.

Musek, Janek, Pečjak, Vid (1995): Psihologija. Educy, Ljubljana.

NOMESCO (1991): Nordic Medico Statistical Committee Classification for Accident Monitoring 2nd revised edition - Copenhagen.

Noon, Mike; Blyton, Paul (1997): The realities of work. Macmillan Press, Hampshire, London.

Occupational Health Indicators and Country Profiles in the Baltic Countries (1997), WHO, Copenhagen.

Occupational Health in the Chemical Industry (1988), WHO, Copenhagen.

Occupational Hygiene in Europe, Development of the profession (1992), WHO: European Occupational Health Series No. 3., WHO Copenhagen.

Okrogla miza: Ženske in duševno zdravje, CD - maj 1992.

Oman, Ivan (1978): Psihologija dela. Moderna organizacija, Kranj.

Ovin, Rasto (1998): Sedanost in prihodnost tranzicije v Sloveniji, 3. konferenca znanstvene sekcije Zveze ekonomistov, Bled.

Pavlovič, Maja (2001): Brezposelnost kot posledica tranzicije - diplomsko delo. FDV, Ljubljana.

Petz, Boris (1987): Psihologija rada. Školska knjiga, Zagreb.

- Polak, Peter (1991): Individualno obvladovanje varstva pri delu, Delo in varnost, 6, str. 240.
- Polič, Marko (1998): Okoljska psihologija. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Poročilo o delu za leto 1999 in 2000, Inšpektorat Republike Slovenije za delo.
- Recommended health - based occupational exposure limits for respiratory irritants (1984), WHO, Geneva.
- Recommended health - based limits in occupational exposure to selected mineral dusts (silica, coal) (1986), WHO Geneva.
- Rizman, Rudi (1997): Izzivi odprte družbe. Liberalna akademija, Ljubljana.
- Roberts, H. Karlene, Grabowski, Marta: Organizations, Technology and Structuring (v Clegg, S.R., Hardy, C. Nord, W.R. ur.: Hand book of Organization Studies, Sage, London)
- Rojec, Matija, Rems, Marko, Simoneti Marko (1998): Proces prestrukturiranja po končani privatizaciji. Teorija in praksa, 35, 1, str. 62-70.
- Role of Occupational Health Services in the Promotion of Work Ability and Health (1996), WHO Turku Finland.
- Rus, V., Arzenšek V. (1985): Rad kao sudbina i kao sloboda. SNL, Zagreb.
- Rus, Veljko (1990): Socialna država in država blaginje. Inštitut za sociologijo, Domus, Ljubljana.
- Rus, Veljko (1999): Vrednote zaposlenih do dela in družbe. Družboslovne razprave, XV, št. 30-31.
- Rutar, Dušan (1995): Telo in oblast. DAN, Ljubljana.
- Seale, Clive (1998): Constructing Death The Sociology of dying and bereavement. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sicherl, Pavle (2003): Fleksibilnost dela - Primerjalna analiza. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Smrekar, Tomaž (1995): Gospodarska kriza in trg delovne sile v Sloveniji, Statistika dela, delovnih in življenjskih pogojev. Radenci.

Sočan, Lojze (2001): 'Nova ekonomija in Slovenija'. Miroslav, Stanojević (ur.): Uspešna nedozorelost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 49-72.

Stankovič, D., (1975): Medicina rada. Sarajevo.

Stanojević, Miroslav (1992): Akterji industrijskih odnosov in pokomunizem: kako sproducirati trg. Družboslovne razprave, 9, 14, str. 63-72.

Stanojević, Miroslav (1998): Delovni odnosi, sindikati in participacija zaposlenih: Management kadrovskih virov. Profesija, Ljubljana.

Stanojević, Miroslav (ur.) (2001): Uspešna nedozorelost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Stanojević, Miroslav (2001a): 'Raznovrstna kakovostna proizvodnja v Sloveniji?'. V: Miroslav, Stanojević (ur.): Uspešna nedozorelost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 11-26.

Stanojević, Miroslav (2001b): 'Uspešna nedozorelost: primerjava industrijskih odnosov v Sloveniji in Madžarski'. V: Miroslav, Stanojević (ur.): Uspešna nedozorelost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 210-243.

Statistični letopisi RS in Statistične informacije (1985-2001), Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana

Strašek, Viljem (2002): 'Varnost in zdravje pri delu in družbena odgovornost'. Delo in varnost, 47, 2, Ljubljana.

Strengthening the performance of community healthworkers in primary health care (1989), WHO, Geneva.

Sušnik, Janko (1992): Ergonomska fiziologija. Didakta, Radovljica.

Sušnik, Janko (1983): Ocenjevalna analiza delovnega mesta. ČGP Delo TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Svetličič, Marjan (2000): Shizofren odnos med politiko in gospodarstvom – spremljevalec tranzicije. Teorija in praksa, 37, 3, str. 527-529.

Svetlik, Ivan (1996): Socialna politika v Sloveniji – iskanje novega ravnotežja, Zbornik predavanj s posveta, Gospodarska zbornica Slovenije.

- Šadl, Zdenka (1998): 'Potrošnja in emocije'. Časopis za kritiko znanosti, XXVI, 188, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 145-160.
- Šadl, Zdenka (2002): 'We're out to make you smile'. Emocionalno delo v storitvenih organizacijah. Teorija in praksa, XXXIX, 1, str. 49-80.
- Šali B., Stanuga B., Oman I. (1975): Psihologija dela. Visoka šola za organizacijo dela, Kranj.
- Šarič M., Majič Prpič D., Beritič P. (1965): Patologija rada. Panorama, Zagreb.
- Škof, M. (1994): 'Preprečevanje vplivov stresnih situacij in ohranjanje razpoložljivosti delavcev'. Organizacija in kadri, 27, str. 369-388.
- Šrekl J., Gspan P. (1995): Ocenjevanje gibanja števila nezgod. Statistični urad R Slovenije, str. 241-246.
- Štrajn Darko (1995): Meje demokracije. Liberalna akademija, Ljubljana.
- Švajger, Janko (1971): Zaštita na radu. Zavod za zaščito na radu, Niš.
- The Public Health Impact of Nuclear Weapons Testing in Kazakstan (1997), WHO Rome Italy.
- Training and Education in Occupational Health (1988), WHO Geneva.
- Toš Niko, Hafner Fink Mitja (1997): Metode družboslovnega raziskovanja. FDV, Ljubljana.
- Trstenjak, Anton (1982): Temelji ekonomske psihologije. ČGP Delo, Ljubljana.
- Wilkinson R. G (1996): Unhealthy Societies; The Afflictions of inequality. Routledge London, New York.
- Wooding J., Levenstein C. (1999): The Point of Production: Work Environment in Advanced Industrial Societies. The Guilford Press, New York, London.
- Zakon o delovnih razmerjih, Ur. list 42/2002.
- Zakon o varnosti in zdravju pri delu z uvodnimi pojasnili Boruta Brezovarja (2000), Bonex, Ljubljana.
- Zakon o zavarovanju delavcev z naredbo ministra za socialno politiko o izvajanju zavarovanja po tem zakonu, (1922), Delniška tiskarna, Ljubljana.
- Zbornik Meje demokracije (1995): Liberalna akademija, Ljubljana.

Ženske in duševno zdravje - okrogla miza, Cankarjev dom, maj 1992. V: Socialno delo, 32, 5-6, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, str. 113-132.

8. PRILOGE

PRILOGA 1: OPISI NEZGOD V OBEH OPAZOVANIH OBDOBJIH

PRVO OBDOBJE 1985-1991

Leto 1985

V letu 1985 je na delovnem mestu umrlo 31 delavcev. Zaradi padca 5, 18 zaradi stisnjenja med delovne predmete, zaradi udara elektrike 2 delavca, pripetile so se 4 prometne delovne nezgode, 1 je umrl zaradi eksplozije in 1 zaradi opeklin.

1. Velenje rudarstvo – rudar s skupino sodelavcev hotel vgraditi jekleno vrvi, ki se je napela, kavelj vrvi pa je udaril ponesrečenca v prsi. Umrl je na poti v zdravstveno ustanovo.
2. Velenje, gradbena dejavnost – tesar je z macolo udaril po stranskem opažu, pri tem zapel armaturo, jo s kladivom potegnil proti sebi in si jo zapičil cca. 7 cm globoko v glavo.
3. Postojna, gradbeništvo – pri dvigovanju žerjava prišlo do prekinitve vrvi. Škripec je zadel ponesrečenega v zadnji del glave, nakar je padel 12,5m globoko in obležal mrtev.
4. Kranj, privatnik, soboslikar je zaposloval delavca, ki je pri pleskanju prišel v stik z električnim tokom in umrl na kraju dogodka.
5. Kranj, PTT promet, poštarja je pri razvažanju pošiljk zbil avtomobilist – zaradi megle, umrl takoj.
6. Koper, cestni avtobusni promet – avtomehanik popravljaval avtobus, pri zadnjih kolesih je sprostil ročno zavoro, zadnja os ga je stisnila ob tla, ko se je avtobus premaknil. Izkrvavel je na mestu.
7. Koper pomorski promet – skladiščnika je sodelavec zbil z nakladačem. Umrl na mestu dogodka.
8. Jesenice črna metalurgija – iz neznanega razloga prišlo do prelitja žindre preko roba ponvice na delavca, ki je umrl v zdravstveni ustanovi.
9. Trbovlje pridobivanje premoga – rudarja pri potiskanju vozičkov z lokomotivo proti nakladalni drči za jalovino, stisnilo med prvim vozičkom v potiskalnem vlaku in vozičkom, ki je stal pod nakladalno drčo. Umrl takoj.
10. Ljubljana geološko raziskovanje – delavca je zaradi napake stroja, le ta stisnil in mu odtrgal noge. Umrl je na poti v zdravstveno ustanovo.

11. Maribor elektrogospodarstvo – delavec prijel žici pod napetostjo in sunek elektrike ga je na mestu ubil.
12. Maribor, podjetje za transport nafte – delavec poklicni voznik je utrpel delovno prometno nezgodo.
13. Maribor, podjetje za vzdrževanje snage v mestih – delavec je pri pobiranju smeti vzvratno padel z vozila pod kolesa in bil na mestu mrtev.
14. Maribor, železniški promet – delavca je pri prečkanju proge zadel vlak, umrl takoj.
15. Maribor, železniški promet- premikač doživel trčenje službenim vozilom, smrt na kraju dogodka.
16. Maribor, železniški promet- voznik manipulant nakladal hlodovino, en hlod je zdrsnil z vozila in ga udaril po glavi. Umrl je na kraju dogodka.
17. Ljubljana, kmetijstvo, TOZD živinoreja- traktor se je prevrnil na delavca in ga do smrti stisnil.
18. Krško, cestni promet – poklicni voznik se je na službeni vožnji zaletel, umrl v bolnišnici.
19. Krško, privatnik soboslikar je pri opravljanju del padel z odra in si poškodoval možgane. Umrl v bolnišnici.
20. Ajdovščina, gradbeno podjetje – delovodja na gradbišču v Libiji se je smrtno poškodoval pri trčenju dveh vozil. Vzrok je bila slaba vidljivost zaradi močnega vetra in peska, umrl takoj.
21. Vipava, kmetijstvo TOZD Sadjarstvo – traktorist padel pod traktor, takojšnja smrt..
22. Kočevje, gozdarstvo – delavec vrtalec pomagal pri iskanju napake v vezavi električnih vžigalnikov. Nenadna strela je sprožila minsko polje in pri tem je dobil smrtne poškodbe.
23. Vipava, kmetijstvo – združeni kmet je pri nakladanju vej padel z voza in obležal mrtev.
24. Ljubljana, železniški promet – skupinsko so čistili kretnico. Vsi so se umaknili, le pokojni je očitno zmeden tekkel po tiru, tako, da ga je lokomotiva zadela, takoj umrl.
25. Ljubljana gradbena dejavnost – poklicni voznik pri vzvratnem stresanju materiala s kamionom zapeljal čez varovalni rob in padel v globino 25m, takoj umrl.

26. Ljubljana, železniški promet – pokojni kretničar je ugotovil, da kretnica števila 361 na gori. Hotel jo je prižgati, v tem trenutku je po drči pripeljala skupina odbitih voz, ki je delavca vlekla do konca križišča, kjer je obležal popolnoma razkosan.
27. Trebnje, kovinsko predelovalna dejavnost – monterju je kljuka brez tovora iz neznanega razloga padla na glavo. Umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
28. Maribor, gradbeništvo – ključavničarju je na glavo padla dukar plošča; to se je zgodilo zato, ker je pri spuščanju vitle po strmini 42o le ta nenadoma zdrsnila, popustil je tirfer in iztrgalo je dufar ploščo. Umrl na kraju.
29. Maribor, gradbeništvo – varilec je padel v globino zaradi nezanesljivega načina dela. Pri brušenju vodil so se odpele klešče z verižnega škripca na katerih je sedel ponesrečeni in skupaj z njimi padel.
30. Maribor, proizvodnja prometnih sredstev – delavcu stisnilo glavo. Opazoval je dvigovanje izkavnika iz hladilne tekočine pri peči IWK, iz neznanih razlogov je porinil glavo med ogrodje elevatorja in zgornji stabilni nosilec.
31. V BELT Livarna Črnomelj je delavca mostno dvigalo potisnilo ob nosilni steber in mu poškodovalo prsni koš in trebuh. Umrl je na poti v zdravstveno ustanovo.

Leto 1986

V tem letu je bilo 8 smrtnih žrtev zaradi padcev v globino, 21 zaradi stisnjenja med predmete, 2 smrti zaradi električne energije, 3 prometne delovne, 3 smrti zaradi eksplozije, 2 smrti na delovnem mestu zaradi bolezni, 1 umor miličnika na delovnem mestu, 1 zadušitev zaradi propan butana ter 1 zastrupitev na delovnem mestu, in 1 suicid (tudi zastrupitev)

1. Nova Gorica, vodno gospodarstvo – delal kot pogodbenik privatnik, ki ga je pri transportiranju materiala zadel tovornjak. Poškodba je bila tako huda, da je umrl na mestu dogodka.
2. Privatnik iz Bosne je zaposloval delavca, na katerega je pri rušenju objekta padla betonska preklada. Umrl na mestu.
3. Maribor, gradbena dejavnost, visoke gradnje – delavec je padel z višine 8 metrov. Umrl na mestu..
4. Maribor, proizvodnja papirja – mehanika je pri pripravi avtobusa za vožnjo le ta stisnil k steni, umrl na mestu.

5. Ravne na Koroškem, proizvodnja papirja – za delavčevim hrbtom se je zrušila skladovnica in ga pritisknila ob skobelno ploščo, ter mu poškodovala teme glave. Krivo je bilo neurejeno okolje.
6. Izola, kovinsko predelovalna dejavnost – pri čiščenju stroja je prišlo do naknadnega vžiga in eksplozije, pri čemer se je delavcu vžgala obleka. Pri tem je dobil tako hude opekline po sprednjem delu telesa, da je v zdravstveni ustanovi umrl.
7. Sežana, proizvodnja električnih aparatov – delavec je v nočni izmeni delal na stroju za tračni liv. Pojavila se je napaka na stroju, ki jo je hotel sam odpraviti. Med delom na stroju se je orodje samo zaprlo in mu stisnilo zgornji del telesa, zaradi česar je nastopila takojšnja smrt.
8. Ljubljana, uprava – miličnika storilec kaznivega dejanja z avtomatsko puško ustrelil ponoči na delovnem mestu.
9. Laško, proizvodnja električnih strojev – poklicni voznik je imel delovno prometno s smrtnim izidom.
10. Ilirska Bistrica cestni promet, delovna prometna poklicnega voznika s smrtnim izidom.
11. Maribor, železniški promet – delavec premikač je nepredpisano in neprevidno stopil med železniška vozila, tako, da so ga stisnili odbojniki sosednjih voz. Umrl na kraju dogodka.
12. Litija – Kresnice, gradbena dejavnost, nizke gradnje – poklicnemu vozniku se je v kamnolomu prevrnil tovornjak in ga pokopal pod seboj. Takoj je bil mrtev.
13. Jesenice, železniški promet, TOZD Tesarji – delavca specialista tesarja je pri hoji po podestu stisnil žerjav ob steber proge. Zmečkal mu je medenico in trebuh, umrl v zdravstveni ustanovi.
14. Ljubljana, železniški promet oddelek za gradbeništvo, progovni delavec je stal na progi med postajama Borovnica in Verd. Prihajajočemu vlaku se ni pravočasno umaknil, lokomotiva ga je odbila v jarek, kjer je z glavo udaril ob kamenje. Umrl je na poti v zdravstveno ustanovo.
15. Trbovlje, pridobivanje premoga- iz stropa se je nenadoma odločila večja količina hribine in jamskega kopača zasula. Raztrgalo mu je srce in je izkrvavel na kraju nezgode.
16. Zagorje, pridobivanje premoga – kopač ni upošteval predpisov in navodil, med hojo je bil stisnjen med aku-lokomotivo, ki mu je odtrgala nogo, umrl je čez nekaj ur v bolnišnici.

17. Ljubljana, geološka raziskovanja – delal v rudniku v ZRN, nezgoda se je pripetila ob treh ponoči, delavec je bil zaposlen pri vrtanju minskih vrtin na čelu delovišča. Nenaden močan pritisk je povzročil zrušek hribine (kamenja), ki je delavca pokopal pod seboj.
18. Vrhnika, gozdarstvo – traktorista je na delu zadel srčni infarkt.
19. Novo mesto, proizvodnja žaganega lesa in plošč – na delovnem mestu so škropili z nekim premazom, delavcu je postalo slabo, umrl je v bolnišnici, domnevno zaradi kapi.
20. Maribor, gradbena dejavnost – delavec je padel z višine v vodo; zaradi slabe varovalne ograje. Utopil se je.
21. Maribor, predelava odpadkov – strojnik je na kamionu poravnaval material, ki ga je nakladal sodelavec z nakladalno napravo. Ko se je umikal, je stopil nazaj, ne da bi pogledal in padel na glavo. Umrl na kraju.
22. Celje, gradbena dejavnost – pri podjetju delal privatnik iz Srbije, ki je imel zaposlenega pokojnega. Zaradi neprevidnosti udar električnega toka.
23. Koper, predelava nekovinskih rudnin – imeli so kooperanta iz Zagreba, ki se je pri demontaži prirobnice na cevi v jašku zadušil s propan butanom.
24. Koper, gradbena dejavnost – pri postavljanju razpirala z okvirjem vrat na jekleni opaž se je delavec spotaknil in padel vznak. Pri tem se je udaril v spodnji del lobanje, razpiralo mu je padlo na prsi. Umrl na kraju.
25. Maribor, gradbena dejavnost, visoke gradnje – pri centriranju konzole na cev je konzola padla na delovodjo ključavničarja in mu tako močno poškodovala hrbtenico in notranje organe, da je takoj umrl.
26. Lendava, pridobivanje nafte – delovodja je stal ob viličarju, voznik je vzvratno pripeljal TAM 80 in delavca stisnil k viličarju. Zaradi stisnjenja trebuha je umrl na kraju.
27. Maribor, gradbena dejavnost, nizke gradnje – delavec antikorozijski je zaradi neprevidnosti na nezavarovani višini padel s konstrukcije mostnega žerjava.
28. Ljubljana mesto, elektrogospodarstvo – delavec se je z rokama (na nizkonapetostnem omrežju) oprijel dveh žic, preden je preveril breznapetostno stanje. Zaradi posledic udara je izgubil zavest in umrl v KC.

29. Trebnje, kovinsko predelovalna dejavnost – umrl je vodja izmene, pri odpiranju je plin iz cisterne začel uhajati v lovilno skledo, kjer je v trenutku prišlo do zastrupitve o. z adužitve (zastropitev s poliolom tip syspur SH 4052 iz Nemčije)
30. Novo mesto, gradbena dejavnost – pokojni je delal v kanalizacijskem jašku, kjer je opazoval pokrov jaška. Pri vzratni vožnji s kombinirko ga je prevozil sodelavec. Dobil je težke poškodbe celega telesa in umrl čez en dan v bolnišnici v Novem mestu.
31. Jesenice, črna metalurgija – delali so v Bosni, monter je padel v silos z rudo z višine 7 metrov. Poškodoval si je glavo in umrl na poti v bolnišnico.
32. Murska Sobota, visoke gradnje – avtomehaniku je pri popravilu motornega vozila zdrsnil železni upornik in keson je delavca stisnil ob pomožno šasijo. Zaradi zmečkane glave je umrl na kraju dogodka.
33. Lendava, pridobivanje nafte – pri sintezi fenol formaldehidne smole je prišlo do reakcije. V reaktorju je prišlo do eksplozije, ki je povzročila razdejanje in ponesrečenemu zmečkano glavo in mnoge poškodbe telesa.
34. Postojna, gozdarstvo – sekač je svoje drevo nehal klestiti. Nad njim je zasekal drevo njegov sodelavec preden ga je začel zaganjati s klini ga je opozoril naj se umakne. Ko je dobil odgovor, da lahko drevo poruši, je to tudi storil. Drevo se je v strmini odbilo in podrsalo cca. 12m ter zadelo sekača spodaj v glavo – ta je na mestu umrl.
35. Murska Sobota, poljedelstvo – čuvaja je pri nakladanju pri notranjem transportu podrl voznik tovornjaka. Dva dni zatem je umrl v bolnišnici zaradi poškodb glave in celega telesa.
36. Postojna, železniški promet – poškodovani progovni delavec se je enemu vlaku izognil stopil na kretnico št. 27 po kateri je pripeljal premikalni stroj in ga povozil. Pokojni je delal redno mazanje in vzdrževanje kretnic na postaji Prestranek.
37. Celje, kovinsko predelovalna dejavnost – delavec je iz neznanega razloga popil raztopino natrijevega nitrata v bližini svojega delovnega mesta. Na poti v bolnišnico je preminil.
38. Ilirska Bistrica, privatnik – pri varjenju rezervoarja je prišlo do eksplozije in samostojni avtoklepar voznik je zaradi poškodb umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
39. Ljutomer, gradbeništvo – pri poružitvi predelnega zidu na gradbišču Vardov grad je padajoči material zasul ponesrečenca in povzročil smrt.
40. Kidričevo, proizvodnja barvastih kovin – strojni delovodja je nenadoma stopil pred vozečega viličarja, ki je prevažal 3 komade aluminijastih bram v skupni teži 6890 kg. Ko je

zagledal delavca je voznik močno zavrl, vsled česar so brame izpadle iz vilic na ponesrečenca, telo izmaličeno, takojšnja smrt.

41. Škofja Loka. kmetijstvo – kmet je na domačem dvorišču padel in si poškodoval hrbtenico – umrl v KC.

42. Žužemberk, gradbena dejavnost – pri polaganju cevi se je podsula zemlja, ki je delavca zasula do pasu in ga potiskala ob betonsko cev. Zaradi prevelikega pritiska mase zemlje, se je kljub hitri pomoči zadušil z zemljo.

43. Velenje, gradbena dejavnost – pri prevozu z mini demperjem po 4 etaži se je zidar strojnik iz neznanega razloga prebil skozi zunanjo mrežasto steno osebno tovornega dvigala in skupaj z vozilom padel v globino cca. 15m.

Leto 1987

V letu 1987 se je pripetilo 54 nezgod s smrtnim izidom.

Od tega 10 padcev, 24 stisnjenj, 6 smrti zaradi elektrike, 4 prometne delovne, 6 opeklin, 4 smrti zaradi bolezni.

1. Ormož, zasebni avtoprevoznik se je prevrnil z nakladalcem in umrl na mestu nezgode.
2. Zagorje, železniški promet – pri odstranjevanju snega s tirov ga je zbil vlak, zaradi multiplih poškodb je umrl na mestu.
3. Kranj, uprava – prometni miličnik doživel prometno nezgodo na delovnem mestu, zaradi stisnjenega podaljšanega hrbtne mozga je umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
4. Ljubljana, proste aktivnosti – oskrbnik stadiona je šel nabavljat športno opremo, nanj se je prevrnil odbiti avto in ga težko poškodoval. Umrl v bolnišnici čez en mesec.
5. Trebnje, zasebnik avtoprevoznik je imel zaposlenega šoferja, ki ni ustavil pred zavarovanim prehodom za železnico in je zaradi multiplih poškodb umrl na kraju.
6. Krško, privatnik avtoprevoznik – imel zaposlenega šoferja, ki je prometno nezgodo doživel v Kragujevcu in je tam tudi umrl.
7. Rogaška Slatina, cestni promet, poklicni voznik je spregledal prihod motornega vlaka in umrl na kraju.
8. Ljubljana, železniški promet – delovodjo je na tirih zbila lokomotiva.

9. Novo mesto, proizvodnja tekstilnih izdelkov – viličarista je na delovnem mestu zadela možganska kap.
10. Sežana, proizvodnja hrane – delavca je na delovnem mestu zadela srčna kap.
11. Žalec, proizvodnja pijač – delavca je na delovnem mestu zadela srčna kap.
12. Ljubljana, geološke raziskave – delavec je padel z odra injekcijske postaje. Ni bilo očividcev, poškodoval si je glavo, možno, da je imel epileptični napad.
13. Celje, železniški promet – delavec je nenadoma nerazločno zakričal, zakrilil z rokami in padel vznak s kamiona na rampo. Imel je epileptični napad, s peno na ustih.
14. Velenje pridobivanje premoga – na rudarja je padel zrušek premoga, umrl v zdravstveni ustanovi.
15. Trbovlje, pridobivanje premoga – na kopača je padel večji kos hribine, poškodovana glava in smrt na mestu.
16. Ljubljana, geološke raziskave – nekvalificirani rudar je padel na glavo in bil na mestu mrtev.
17. Ljubljana, geološke raziskave – rudar strelec je skupaj s sodelavci v nočni izmeni delal v predoru Karavanke. Po miniranju je prišlo do padcev kosov jalovine nanj. Umrl med prevozom.
18. Maribor, proizvodnja prometnih sredstev – delavca je stroj z ročico udaril po hrbtu, zaradi težkih poškodb smrt na poti v zdravstveno ustanovo.
19. Domžale, privatnik tesar je imel zaposlenega sina, (opisa nezgode ni), ki je umrl na delovnem mestu zaradi težkih poškodb prsnega koša in odprtih ran.
20. Ljubljana, kovinsko predelovalna dejavnost – delavec galvanizer je pri polnjenju elektrolita v nikelj banjo, kjer mu je nikelj pritekkel v banjo ter poškodoval električno napeljavo, s katero je prišel pod napetost. Ponesrečeni je hotel hitro odtočiti banjo, vendar je doživel električni udar. Umrl v ZD ustanovi.
21. Hrastnik, predelava nekovinskih rudnin – delavec je padel v silos visok približno 25 m. Delali so v Bileći kot kooperanti.
22. Maribor, samostojni podjetnik, sodelavec gradbenega podjetja – padel je 10m globoko, ker je hodil po balkonu, ki ni bil zavarovan. Umrl na mestu.
23. Velenje, gradbena dejavnost – zidar je padel v globino, delali so v Srbiji, umrl na kraju.

24. Maribor, gradbena dejavnost – sodelavec iz Skopja, zrušila se je opazna betonska plošča, ki je pokopala kooperanta, umrl takoj.
25. Maribor, gradbena dejavnost – kooperant iz Tuzle, na delavca je padla 800 kg težka plošča, ker ni bila pravilno postavljena, jo je sunek vetra prevrnil nanj, umrl takoj.
26. Privatnik, cementninarstvo – delavec je zaradi zloma klina padel v vodo in se utopil.
27. Maribor, predelava kemičnih izdelkov – delavec je delal proti pravilom, prišlo je do vkleščenja glave med vrati in dvigalom. Delovišče je bilo pri kooperantu v Bosni. Umrl na delovnem mestu.
28. Privatnik slikopleskar – pri delu na višini cca. 4m je omahnil in padel na betonska tla. Zlom lobanje, smrt v ZD ustanovi.
29. Črna na Koroškem, gozdarstvo – delovodja je zdrsnil pod previsno skalo cca 7m, kjer je bil najden nahrbtnik, truplo pa 100-200m nižje.
30. Ljubljana – novinar je padel po tleh pred Tremi palmami v bližini Novigrada v Istri. Udarec v glavo, umrl čez dva dni v ZD ustanovi.
31. Štore, črna metalurgija – skupinska; delovodja je vodil izmeno pri odlivanju na KN 1; pred pričetkom odlivanja se je iz neznanega razloga obrnila livna ponvica. Prišlo je do opeklin več delov telesa s smrtnim izidom.
32. Štore, črna metalurgija – skupinska; skupinovodja je bil iz istega razloga kot delovodja opečen in je na kraju podlegel poškodbam.
33. Štore, črna metalurgija – skupinska; livar podlegel na kraju nezgode.
34. Štore, črna metalurgija – skupinska; livar podlegel na kraju nezgode
35. Štore, črna metalurgija – skupinska; odpremnik gredic je bil poškodovan na enak način kot ostali štirje; umrl na kraju nezgode.
36. Bled, gozdarstvo Pokljuka – s sodelavcem sta podirala drevesi, vsak svojega. Sodelavčevo drevo je pri padcu spremenilo smer in padlo na pokojnega. Udarilo ga je deblo in veje. Umrl v bolnišnici zaradi poškodb glave.
37. Kranj, elektroindustrija – elektromonter pred izoliranjem ni izklopil ustreznega nizkonapetostnega odcepa, prijel za žice in zdrsnil na balkon. Umrl na kraju.

38. Krško, proizvodnja in predelava papirja – delavec je premikal viličarja, zapeljal na montažni pokrov, ki je popustil. Viličar je obvisel v odprtini, delavec je dobil težke poškodbe vsled katerih je isti dan umrl v bolnišnici.
39. Jesenice, železniški promet – strojni tehnik-delavec je imel nalogo, da zamenja nože na slabih škarjah. Pri odmiku premične mize je padel v vročo vodo. Nastala je opekline, ki se je končala s smrtjo v bolnišnici.
40. Ravne, črna metalurgija – delavec se je pri popravilu in obnavljanju stikalnih naprav na razdelilni plošči dotaknil dela pod električno napetostjo 380 V. Umrl na poti v ZD ustanovo.
41. Jesenice, železniški promet, TOZD Talilnice – očividcev ni bilo, zato ni možen točen opis nezgode. Predvideva se, da je delavec stopil iz komandne kabine, ter nadzoroval oz. opazoval delovanje rezalne naprave iz neposredne bližine. Pomična miza, ki deluje avtomatsko, ga je stisnila ob betonski steber. Dobil je težke poškodbe in umrl v bolnišnici.
42. Slovenska Bistrica, proizvodnja električnih strojev in aparatov – viličarist je z viličarjem padel na cesto, kabina mu je stisnila vrat tako močno, da je takoj umrl.
43. Maribor, kovinsko predelovalna dejavnost – ponesrečenec je hotel očistiti okolico talilne peči, tako, da je peč nagnil, sam pa zlezal pod njo. Med delom je prišlo do pretrganja hidravlične napeljave, peč se je vrnila v osnovni (vertikalni) položaj in mu stisnila glavo, takoj je umrl.
44. Maribor, proizvodnja električnih aparatov – vodja montažne skupine je iz neznanega razloga prišel v stik z deli pod napetostjo in obležal v notranjosti omarice.
45. Ljubljana, gradbeništvo – pri demontaži zaščitne plošče buldožerja je ta padla na ponesrečenca in ga stisnila. Zadušitev na kraju dogodka.
46. Ljubljana, gradbeništvo – tesar je padel skozi strop. Prelom lobanjskega dna.
47. Žalec, proizvodnja gradbenega materiala – v privatni hiši so zidali, prišlo je do razbitja šamotne tuljave, ki je padla skozi odprtino plošč na pokojnega, naravnost na glavo
48. Maribor, gradbeništvo – delavec je rezal pogonsko os stare zapornice, ki je zaradi teže padla navzdol. Pri tem se je mehanizem zaradi trenja razletel, udaril delavca in ga pahnil v globino 10 m.
49. Ljubljana, znanost – samostojni raziskovalec; ponesrečeni je prišel v stik z električno energijo in takoj umrl.

50. Murska Sobota elektroindustrija – delovodja je napačno izklopil omrežje in pokojni je prijel tokovodnike pod napetostjo. Direktni stik med dvema fazama in takojšnja smrt.

51. Maribor, gozdarstvo – s skupino sodelavcev so vlekli hlodovino. Ponesrečeni traktorist se je spotaknil in udaril z glavo v panj, umrl v bolnišnici.

52. Novo mesto, gradbeništvo – delavca je stisnilo ob stabilizator dvigala. Zmečkani možgani, umrl isti dan. Pomanjkanje delovnih izkušenj.

53. Kranj, kmetijstvo – kmetovalec je pri spravilu hlodov prestavil traktor v strmem klancu v brzino, ta ga je med drsenjem pokopal pod seboj.

54. Laško, kmetijstvo – kmetico je pri delu v gozdu zadel odžagan del drevesa. Takojšnja smrt zaradi težke kraniocerebralne poškodbe.

Leto 1988

V tem letu je bilo 37 smrtnih poškodb, od tega 7 padcev, 18 stisnjenj, 3 zaradi elektrike, 2 prometni delovni, 1 zaradi opeklin, 2 zaradi eksplozije, 2 zaradi bolezni in 2 suicida.

1. Ribnica, kovinsko predelovalna dejavnost – pokojnik je nekaj minut pred dvanajsto odšel iz obrata proti bližnjemu gozdičku, rekoč, da se takoj vrne. Oddaljenost 100-200 m. Ker se imenovani ni takoj vrnil, so ga našli obešenega (suicid).

2. Maribor, trgovina – delavec je tega dne pomagal oddelkovodji odnesti delovno mizo v skladišče. Ta pomoč je bila samovoljna. Mizo so dvignili z viličarjem na podest, razložili, nakar se je kljub opozorilu voznika viličarja poškodovani spustil navzdol in padel. Umrl v bolnišnici.

3. Zagorje, proizvodnja gradbenega materiala – pri deponiranju betonskega stebra 50 krat 50 in dolžine 10m v jašek za deponiranje je prišlo do zanihanja stebra, ki je delavca udaril v glavo.

4. Domžale, proizvodnja kamna, gramoza in peska – sodelavec ga je z nakladačem zasul v kup peska, ker ga ni opazil. Zadušitev na kraju nezgode.

5. Trbovlje, pridobivanje premoga – delavec se je postavil na nevarno mesto; pri demontaži gume iz GT mu je spodrsnilo pri izlagalnem bobnu, nakar mu je desno nogo potegnilo med trak in izlagalni boben. Stisnjenje medenice s številnimi poškodbami. Umrl v bolnišnici.

6. Hrastnik, pridobivanje premoga – našli so ga obešenega z najlonsko vrstico po nočni izmeni. Suicid.

7. Ljubljana, proizvodnja živil – umrl na delovnem mestu zaradi srčne kapi.
8. Zagorje, pridobivanje premoga – rudar je iz neznanega razloga prišel med obratovanjem stroja v območje rezalne glave, pri čemer je prišlo do hujših poškodb, zmečkanin telesa in glave, umrl na kraju dogodka.
9. Ljubljana, proizvodnja živil – delavec je čistil notranjost mešalca, njegov sodelavec pa je iz neznanih razlogov vklopil mešalo. Vrteč stroj je povzročil tako hude poškodbe, da je umrl v bolnišnici.
10. Koper, gradbeništvo – kooperant iz Bosne je pri delu padel 8m globoko. Ni bilo varovalne ograje na fasadnem odru.
11. Celje, gradbeništvo – kooperanta iz Bosne je ob vzvratno povozil viličarist. Umrl na kraju.
12. Lenart, gradbeništvo v stečaju – delavca je vrtljivi del stroja stisnil ob ohišje, umrl na kraju.
13. Maribor, gradbeništvo – skupinska; eksplodirala je nadgradnja cisterne. Delavec je takoj umrl.
14. Maribor, gradbeništvo – skupinska; zaradi eksplozije v nadgradnji cisterne dobil delavec 55% opekline in umrl v bolnišnici.
15. Ajdovščina, proizvodnja pijač – med obratovanjem stroja je delavki roko oz. večji del telesa potegnilo v etiketirni stroj. Zmečkanina toraksa in smrt na poti v ZD ustanovo.
16. Nova Gorica, vodno gospodarstvo – pri podbetoniranju obstoječega zidu je prišlo do prevrnitve zidu na delavca in takojšnje smrti.
17. Krško, proizvodnja gradbenega materiala – delavca je povozil viličarist, pravi da ga ni videl. Umrl je takoj.
18. Celje, uprava – gorski reševalec je pri plezanju na Kilimandjaro padel, si poškodoval prsni koš in gleženj, naslednji dan ga je našel soplezalec umirajočega, obdukcija je pokazala simptome višinske bolezni.
19. Ptuj, proizvodnja živil – pri priklapljanju prikolice k avtomobilu se je delavec smrtno ponesrečil, zdrobilo in odtrgalo mu je glavo.
20. Novo mesto, PTT promet – poklicni voznik je imel zaradi poledenele ceste prometno nezgodo s smrtnim izidom.

21. Zagreb Varaždin, odsek Lendava, železniški promet – ni mogoče ugotoviti zakaj je skladiščnik padel pod kolesa vagona, našli so ga mrtvega.
22. Ljubljana, železniški promet – premikač je hotel izstopiti iz tira, spodrsnilo mu je, ni se mogel pravočasno umakniti, stisnili so ga odbojniki dveh nasprotnih vagonov.
23. Celje, železniški promet – strojevodja je najden vkleščen v vratih, stisnina vratu, na mestu mrtev.
24. Ljubljana, železniški promet – poklicni voznik cestnih in progovnih vozil je imel prometno delovno s trenutno smrtjo.
25. Trbovlje, železniški promet – vlakovni odpravnik je stal na tiru št. 1. Nenadoma je vstopil v tir, v tem času pa je pripeljal TMD z rinjeno prikolico ter ga povozil. Poškodbe glave in več zlomov, umrl na poti v ZD ustanovo.
26. Maribor, železniški promet – premikač je stal na ogelni polici E voza. Pri hitrosti 15 km na uro je nameraval prestopiti preko odbojne in spenjalne naprave na drugo stran. Po 20m je prišlo do zbitja, delavec je padel čez tirnico, potem pa še pod kolesa voza in lokomotiva je prepeljala čezenj. Umrl je na kraju zaradi zmečkanega, prerezanega prsnega koša.
27. Maribor, kovinsko predelovalna industrija TOZD radiatorji – na čuvaja so padla kovinska vrata zaradi poškodovane in obrabljene tirnice. Zadušil se je na mestu nezgode.
28. Ajdovščina, proizvodnja pijač – V kotlu je segreta voda udarila skozi vratca in tako močno opekla delavko, da je v bolnišnici podlegla.
29. Slovenska Bistrica, kovinsko predelovalna industrija, žičarna – delavec je med obratovanjem stroja segel z roko v nevarno območje čistilne kape in vlečnega bobna. Žica ga je potegnila na boben in ga nekajkrat ovila okoli zgornjega dela telesa. Umrl je na kraju zaradi zmečkane glave in telesa.
30. Maribor, predelava nekovinskih rudnin – pripravnik, ki se je smrtno poškodoval, je s sodelavcem izmenično metal razsuto glinico v odprti transportni polž v kalcinaciji II. Sodelavec ga je zamenjal, pripravnik pa se je vzel na mostič nad polžem in tam nekaj časa stal. Iz neznanega vzroka je padel v polž, ki ga je močno poškodoval po glavi in telesu.
31. Ravne, črna metalurgija – delavec je padel je z električnega vodnika mostnega žerjava. To se je zgodilo zato, ker ga je vodnik zagrabil za nogo, delavec je omahnil in padel v jeklarno. Umrl je na poti v bolnišnico.

32. Nova Gorica, proizvodnja prometnih sredstev – ključavničar je s sodelavcem valjal radij na pločevinastih zaplatah. Pri podajanju pločevinastih elementov pokojnemu, mu je potegnilo levo roko med valje. Sodelavec je takoj izključil stroj, njegovi nadaljnji poskusi, da bi oddvojil valje niso bili možni zaradi vključenega in blokiranega stikala za pogon. Smrt je nastala že na stroju.

33. Grosuplje, kovinsko predelovalna dejavnost – delavec je vklapljal ločilno stikalo na visokonapetostni postaji. Pri tem se je preveč približal delom pod visoko napetostjo, tako, da ga je električni tok stresel in je na mestu podlegel.

34. Bled, privatnik, sobopleskar – na transformatorski postaji Rjava skala se je vršila predelava – prehod od 10 na 20 KV napetost. Strela je verjetno poškodovala 10 KV katodni odvodnik. Pokojni je med ostalimi delavci pleskal spodnjo žaluzijo zračnika. Ob delu se je verjetno premaknil kabel za hrbtom in je prišlo do preboja. Umrl je v bolnišnici.

35. Maribor, gradbeništvo, hidrogradnje – ključavničar je padel z višine 27m, ker se je zlomila cev ograje.

36. Celje, pridobivanje in distribucija električne energije – ponesrečeni monter je splezal na drog v času, ko še ni bil izveden izklop Zgornje Ponikve. Po stiku z električnim tokom je še splezal z droga, nato pa padel v nezavest, začel bruhati in se zadušil s hrano.

37. Maribor, gradbeništvo, hidrogradnje – ponesrečeni žerjavist je skočil z dvigala, zaradi prehitevanja delovne operacije je izbil spodnja sornika za fiksiranje ročice; le-ta je padla nanj in ga smrtno poškodovala.

Leto 1989

V tem letu je bilo 41 smrtnih poškodb, od tega 8 zaradi padcev, 15 zaradi stisnjenj, 6 zaradi elektrike, 6 zaradi prometnih delovnih, 2 zaradi opeklin, 1 zaradi eksplozije in 3 zaradi bolezni.

1. Murska Sobota, gradbeništvo – pri vpenjanju klešč na hlod so klešče zdrsnile, zaradi sunka vrvi je delavec izgubil ravnotežje in pri padcu udaril ob hlod, umrl takoj.

2. Maribor, kovinsko predelovalna dejavnost – na delavca je padla pločevina, umrl takoj.

3. Maribor, pridobivanje in distribucija električne energije – elektromonter je padel skupaj z drogom in takoj umrl.

4. Mozirje, gozdarstvo – pri podiranju drevja je drevo zaradi vetra predčasno in nepredvideno padlo na ponesrečenega, umrl na kraju.

5. Ravne, črna metalurgija – delavka je skozi okno žerjava stopila na ograjo podesta, pri tem ji je zdrsnilo in je padla 4m globoko.
6. Maribor, proizvodnja in predelava papirja – poškodovanec je bil najden na tleh v regalnem skladišču, zato se domneva, da je padel iz regalnega dvigala ali konstrukcije skladišča.
7. Maribor, proizvodnja in predelava papirja – delavec je padel z višine in umrl v bolnišnici.
8. Postojna, gradbeništvo – pri kopanju zemlje je šel delavec na nezaščiten del jarka, v tem trenutku je prišlo do porušitve brežine, ki ga je zasula v jarek, takoj je umrl.
9. Radlje ob Dravi, gradbeništvo, visoke gradnje – zidar se je prelomil, delavec je padel in dobil močan udarec na zadnji del glave. Umrl v bolnišnici.
10. Lendava, proizvodnja električnih strojev – delavca je viličarist s strojem stisnil k vratom, takoj je umrl.
11. Nova Gorica, gradbeništvo, nizke gradnje – delavec je šel med delovnim časom razdirat mino, ki je eksplodirala in ga na mestu ubila. Pokojni bi moral biti za tekočim trakom.
12. Maribor, privatnik je imel zaposlenega delavca iz Hrvaške, ki je delal “na črno”. Ubil ga je električni tok.
13. Zagreb, cevovodni promet – skupinska; delali so na plinovodu v Vodicach, kjer je delavca stresel električni tok, umrl na poti v bolnišnico.
14. Monter Zagreb – skupinska; avtožerjav se je dotaknil prostega električnega voda, tudi ta delavec umrl med prevozom.
15. Celje, prekladalne storitve – v prostoru med regali je prišlo do stisnjenja ponesrečenca. Spodnji del dvigala mu je stisnil glavo ob steber regala.
16. Lenart – skupinska; privatnik je imel zaposlenega, ki ga je na delovnem mestu ubil električni tok.
17. Lenart – skupinska; privatnik je imel zaposlenega, ki ga je na delovnem mestu ubil električni tok.
18. Postojna, gozdarstvo – na delovnem mestu je doživel srčni infarkt.
19. Maribor, strojna industrija – na delovnem mestu doživel epileptični napad, vsled katerega je umrl.
20. Ljubljana, gradbeništvo, nizke gradnje – na delovnem mestu ga je zadela srčna kap.

21. Postojna, gozdarstvo – pri premiku tovornjaka je sodelavec do smrti povozil ponesrečenega.
22. Brežice, gozdarstvo – poklicni voznik je z vozilom bočno udaril v drevo in se na kraju dogodka zadušil.
23. Novo mesto, gradbeništvo, nizke gradnje – delavec strojnik je imel prometno delovno.
24. Litija, gradbeništvo, nizke gradnje – kamnolom težka mehanizacija; delavec strojnik se je prevrnil v brezno in umrl na kraju nezgode.
25. Ljubljana, proizvodnja kemičnih bazičnih izdelkov – poklicni voznik je imel prometno delovno nezgodo, umrl na kraju.
26. Ravne, obrtnik – poklicni voznik je imel prometno delovno nezgodo, umrl na kraju.
27. Ljubljana, uprava – miličnik je imel na delu prometno nezgodo s smrtnim izidom.
28. Ljubljana, geološka raziskovanje – v jami Kotredež v rudniku Zagorje je rudarju s stropa padel velik kos gline in podrl ponesrečenca na tla. Umrl je pod težo zrušene gline
29. Senovo, pridobivanje premoga – zaradi nenadnega zruška s stropnega dela podkopa je rudarja zasul material.
30. Idrija, pridobivanje rude barvastih kovin – pri vrtanju se je iz čela odločila samica in padla nanj. Podlegel je na poti v bolnišnico.
31. Ljubljana, proizvodnja živil – na delavca strojnika je padel stroj, takoj je umrl.
32. Ljubljana, proizvodnja papirja in celuloze – delavec je šel na streho, ki ni bila pohodna, udrta se je in padel je 10m globoko. Umrl v bolnišnici.
33. Ljubljana, gradbeništvo, visoke gradnje – zidar je padel 2m globoko zaradi nezavarovanega odra, udaril z glavo ob tla in umrl v bolnišnici.
34. Jesenice, črna metalurgija – jamski pomočnik je snemal z žerjava kokile. Pri tem se je prevrnila ena kokila z livnega voza in ga udarila v glavo, umrl takoj zaradi zmečkanine možgan.
35. Jesenice, črna metalurgija – pri gašenju gozdnega požara je bil sunkovit in neenak vetra, ki je povzročal vrtinčenje. Delavca je zajel močan ogenj iz katerega se je pognal in skotalil do miličnika. Zaradi 100% opeklin je umrl v bolnišnici čez dva dni.

36. Celje, črna metalurgija – na premikalni strani je bil najden ob 23:15. Povožen po vsej levi strani.
37. Celje, gradbeništvo, visoke gradnje – delavca je stroj za izdelavo opeke stisnil in mu zmečkal glavo.
38. Ljubljana, proizvodnja električnih strojev – ključavničar je montiral kabelske police. Prijel je za del kabla, kjer je bila poškodovana izolacija, prišel pod udar električnega toka in bil takoj mrtev.
39. Ravne, črna metalurgija – delavec je hotel iz pečne jame odstraniti zaboj, v tem trenutku se je začela izlirati talina, ki ga je pobrizgala po telesu. Umrl na kraju zaradi hudih poškodb in opeklin; neprimeren način dela.
40. Postojna, gozdarstvo – cestar je samovoljno uporabil zasebni kmetijski traktor; le-tega je prevrnilo nazaj in ga pokopalo pod seboj.
41. Ptuj, kmetijstvo – pri prekopu cestišča ga je zasula zemlja iz stene prekopa.

Leto 1990

V tem letu je bilo 29 poškodb pri delu, od tega 4 zaradi padcev, 14 zaradi stisnjenj, 1 zaradi elektrike, 5 prometnih delovnih, 3 zaradi zastrupitev, 1 bolezen, 1 suicid.

1. Maribor, strojna industrija – delavcu je postalo slabo, pri padcu je z glavo je udaril ob kovinski rob, morda je vzrok srčni infarkt. Umrl na kraju.
2. Škofja Loka, železniški promet – progarja je povozil vlak s številnimi poškodbami glave, prsnih in trebušnih organov.
3. Ravne, Mežica, pridobivanje rude barvastih kovin – pri popravilu je delavca mostno dvigalo stisnilo za glavo in mu poškodovalo vratna vretenca tako močno, da je na kraju dogodka podlegel.
4. Postojna, železniški promet – skupina trinajstih delavcev je delala pri uravnavi tirne širine. Vsi so se pravočasno umaknili prihajajočemu vlaku. Čelni del lokomotive je poškodovanca udaril v predel glave in je na mestu umrl.
5. Novo mesto, privatnik, soboslikar – delavec zaposlen pri njem je umrl zaradi poškodb na delovnem mestu. Ni izpolnil obrazca in podrobnosti niso znane.
6. Ljubljana, gradbeništvo – demper se je prevrnil na levi bok, pri tem je prišlo do zmečkanja delavca.

7. Sevnica, privatnica, avtoprevoznništvo – poklicni voznik je imel prometno delovno in umrl na kraju.
8. Novo mesto, gradbeništvo, nizke gradnje – samostojni projektant je bil ob ogledu novozgrajenega cestišča do smrti povožen.
9. Metlika, privatnik, avtoprevoznik – delavec pri njem zaposlen, poklicni šofer je imel delovno prometno s takojšnjo smrtjo.
10. Nova Gorica, železniški promet – čuvaj je bil pri obhodu proge Most na Soči v prelazu do smrti povožen.
11. Ljubljana, železniški promet – premikača je stisnilo med odbojnik, takojšnja smrt.
12. Celje, postaja Poljčane, železniški promet – šef postaje je v medtirju št. 1-2 opazoval prevozeči vlak. Pri tem ga je zadela lokomotiva, dobil je poškodbe glave in telesa in umrl v bolnišnici čez sedem dni.
13. Maribor, železniški promet – progovni delavec je vskočil na tir za Prevalje, vsled česar ga je zbil mimovozeči vlak. Umrl takoj.
14. Ljubljana, farmacevtska industrija – poklicni voznik tovornjaka je imel na Hrvaškem zaradi italijanskega tovornjaka prometno nezgodo in je na kraju podlegel.
15. Hrastnik, predelava nekovinskih rudnin – skupinska nezgoda; v skladišču je izbruhnil požar, ki je zajel celotno poslopje. Delavec se ni uspel umakniti; akutna zastrupitev z ogljikovim monoksidom in opekline in ožganine glave, trupa in udov.
16. Hrastnik, predelava nekovinskih rudnin – skupinska nezgoda; delavka se je zaradi požara zastrupila in ožgala. Oba sta umrla na kraju.
17. Hrastnik, predelava nekovinskih rudnin – skupinska nezgoda; delavec ključavničar je padel ob požaru z opornega zidu in si poškodoval prsni koš. Umrl na poti v zdravstveno ustanovo. Smrt zaradi obolelega srca pri ekstremnem fizičnem in psihičnem naporu in neugodnih pogojih gašenja požara.
18. Celje, gradbeništvo, visoke gradnje – zidar je padel z 10m visokega odra. Umrl v bolnišnici zaradi zlomljene medenice in pljučnice.
19. Sežana, privatnik, električar, skupinsko so demontirali telefonsko linijo. Ko se je ponesrečeni vzel na 5m višine, se je drog pri zemlji zlomil in delavec je padel. Umrl v bolnišnici zaradi težke poškodbe glave in plinske gangrene.

20. Murska Sobota, vodno gospodarstvo – zaradi nesmotrnega dela posameznika in skupine se je pri gradnji kanalizacije sesula stena kanala in do pasu zasula delavca, ki je potem z glavo udaril v nasprotno steno kanala in umrl.
21. Maribor, privatnik strojni ključavničar – pri prekladanju stroja se je prelomila lesena podloga in delavcu je stroj padel na glavo. Umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
22. Maribor, Ruše, proizvodnja dušika – delavec se je predolgo zadrževal v komandnem prostoru silicijevega karbida. To ni bilo njegovo delovno mesto. Zaradi prevelike koncentracije plina CO, ki je prihajal iz peči preko sosednjega prostora, je prišlo do zastrupitve in smrti. Vzrok je motnja v tehnološkem procesu.
23. Maribor, gozdarstvo – delavec sekač je hotel s sodelavcem posekati poškodovano drevo. Sodelavec je naredil zasek in preden je uspel opozoriti poškodovanega, je drevo padlo po njem in takoj je umrl.
24. Ljubljana, geološke raziskave – inženir geologije je pri raziskovanju vodnih virov zdrsnil v brezno globoko 186 m. Iz jame so ga dobili čez dva dni. Nezgodni padec v kraško jamo.
25. Zenica, visoke gradnje – skupinska nezgoda; delali so na Jesenicah, zidar je zidal na višini 30 m. Zaradi nenadne porušitve dela dimnika je popustila lesena konzola vpeta na vzpenjalke dimnika, s katero je bil delavec pripet. Omahnil je v globino in umrl na poti v bolnišnico.
26. Zenica, visoke gradnje – skupinska nezgoda na delovišču Jesenice; delovodja je omahnil v globino, ker je popustila konzola, umrl na poti v bolnišnico.
27. Postojna, gozdno gospodarstvo – gozdni delavec se je v kritičnem trenutku vžiga mine nahajal na minskem polju – iz nepojasnjenih okoliščin. Delovna organizacija in varnostni inženir so izjavili, da je verjetno šlo za samomor.
28. Ljubljana, podjetje za avtomatizacijo prometa – poklicni voznik je imel delovno prometno nezgodo s smrtjo na kraju.
29. Privatnik iz Hrvaške, ki je imel zaposlenega električarja, je delal v Sloveniji in le tega je doletel električni udar.

Leto 1991

Tega leta je bilo 25 delovnih poškodb, in sicer 5 zaradi padcev, 10 zaradi stisnjenja, 2 zaradi elektrike, 3 prometne delovne, 1 eksplozija, 1 utopitev in 2 umora na delovnem mestu ter 1 bolezen.

1. Ljubljana, trgovina z naftnimi derivati – vodja izmene servisa je bil ob treh ponoči ustreljen na delovnem mestu. Roparski napad.
2. Ljubljana, uprava – policaja je na blokadnem mestu Aškerčeve nekdo ustrelil.
3. Celje, predelava kemičnih izdelkov – trgovski zastopnik je imel delovno prometno nezgodo in je na kraju podlegel.
4. Ljubljana, gradbeništvo, visoke gradnje – poklicni voznik je padel iz kabine in tovornjak ga je pokopal pod seboj.
5. Ljubljana, gradbeništvo, nizke gradnje – delali so na magistralni cesti Ljubljana Zagreb in poklicni voznik se je trčil z drugim vozilom. Umrl na poti v bolnišnico.
6. Lendava, gradbeništvo – delilec hrane, delavec je na delovnem mestu počrnel v obraz, krvavel iz nosu, odpeljali so ga v zagrebško bolnišnico, med potjo je umrl, verjetno stanje epilepsije.
7. Laško, pridobivanje premoga – strelni mojster rudar je pri delu dobil zrušek premoga, ki ga je popolnoma zasul. Zadušil se je. Nezgoda se je zgodila potem, ko se je električni transporter zaradi izpada elektrike ustavil in je odkop nenadoma brez predhodnih znakov popustil.
8. Maribor, privatnik upokojenec je verjetno padel in si zdrobil lobanjo. Obrazca ni imel kdo izpolniti.
9. Ljubljana, znanost in izobraževanje – redni profesor, doktor kemije. Prostori so bili s sklepom upravnega odbora zaprti med božičnimi prazniki. Svojci so obvestili 27. 12. predstojnika o nezgodi. Poškodovanega so odpeljali v KC s hudimi opeklinami, kjer je umrl. Na tleh so našli koncentrirano žvepleno kislino in razbito steklovino. Iz navedenega se meni, da je prišlo v predavalnem laboratoriju do nezgode iz neznanega razloga (eksplozija).
10. Šmarje pri Jelšah, kmetijstvo – pri podiranju drevja v gozdu je padlo drevo po kmetu, ki je na kraju podlegel.
11. Maribor, pridobivanje in distribucija električne energije – pomočnik vodje skupine je plezal po drogu, omahnil in zdrsnil do prečke, umrl zaradi udara električnega toka.
12. Jesenice, visoke gradnje – delavec se je samovoljno dvigal z dvigalom in na višini 150m izpadel iz dvigala ter bil takoj mrtev. Pred poškodbo je bil opozorjen, da je dostop ljudi do dimnika strogo prepovedan z dvigalom za material. Popolna destrukcija telesa, delali pa so v Sisku.

13. Ravne, črna metalurgija – pri popravilu viličarja je delavec privijal vijak za hidravlični olje. Pri tem je prišlo do pretrga vijaka in vilice z jarmom so padle delavcu na glavo. Umril je takoj.
14. Celje, gradbeništvo, visoke gradnje – pri dolbenju zidu se je ta nenadoma zrušil in zasul delavca pod sabo. Umril je takoj.
15. Slovenska Bistrica, privatnik, elektroinstalater – pri preizkušanju električnih svetilk v razdelilni omarici je prišel v stik z električno napetostjo in na kraju podlegel.
16. Kranj, kmetijstvo – kmet je pri kipanju kamenja padel s traktorja in izkrvavel na kraju dogodka.
17. Krško, predelava celuloze in papirja – delavec je ponoči padel v razpuščevalnik celuloze in zaradi multitravm umrl na kraju.
18. Maribor Kamnica, vodno gospodarstvo – pri potapljanju v pretočnem polju števil. 1 elektrarne se je potapljač smrtno ponesrečil. Utopitev. Vzroki utopitve niso znani.
19. Celje Šoštanj, pridobivanje in distribucija električne energije – ko sta s sodelavcem premikala mlinski rotor, da bi ga naložila na viličarja, je poškodovani prišel med nosilni steber in motor. Zaradi zmečkanih jeter je umrl v bolnišnici.
20. Ljubljana, gradbeništvo, visoke gradnje – delovni stroj rovokopač ga je pokopal pod seboj, ko je delavec skočil iz kabine. V trenutku je izdihnil.
21. Ljubljana, proizvodnja kemičnih bazičnih izdelkov – skladiščni delavec je dobil močan udarec po glavi z viličarjem, ki se je prevrnil. Umril v bolnišnici.
22. Laško – delavec je stopil na nepohodno kritino in padel 12,7m v notranjost hale na asfaltna tla..
23. Maribor, strojna industrija – delovodja je med poskusno vožnjo regalnega dvigala št. 1 iz neznanega razloga zapustil skupino ostalih preiskusovalcev v kabini. V kritičnem trenutku se je ponesrečeni nahajal pod dvigalom v območju protiuteži. Protiutež mu je stisnila hrbtenico in po izjavi zdravnika je smrt nastopila v trenutku.
24. Škofja Loka Železniki, proizvodnja končnih lesenih izdelkov – snažilko je čelni viličar pri vožnji v proizvodni hali z vrati iz plastičnih trakov zadel. Poškodovanka je padla in z glavo udarila v profil vrat. Umrla je po petih dneh v bolnišnici.

25. Maribor, kovinsko predelovalna dejavnost – pri montaži pločevinaste okenske police je klepar iz neznanega razloga padel preko zaščitne ograje delovnega odra (2m) in udaril z glavo ob beton. Umrl na kraju dogodka.

DRUGO OBDOBJE 1992-2000

Leto 1992

V tem letu je bilo 16 smrtnih poškodb na delovnem mestu, od tega 2 padca, 8 stisnjenj, 1 električna, 2 delovni prometni, 1 eksplozija, 1 umor in 1 bolezen.

1. Ilirska Bistrica, strojna industrija galvanska oprema – delavca je na delu zadela srčna kap.
2. Maribor, privatnik gradbeništvo – tehnik, ni imel varovalnih sredstev, padel 20m v globino in bil takoj mrtev.
3. Kranj, gradbeništvo, nizke gradnje – poklicni voznik je iz neznanega razloga zapeljal na rob ceste, tovornjak se je prevrnil in ga pokopal pod seboj.
4. Nova Gorica, privatnik, gradbenik je delal z valjarjem, pri vzvratni vožnji je padel podenj in naslednji dan umrl v bolnišnici.
5. Privatnik, kooperant iz Makedonije – na delavca se je prevrnil viličar, umrl takoj.
6. Brežice, kovinska industrija, livarstvo – pri čiščenju talilnega lonca (odstranjevanju žindre in taline) je skoraj pri koncu dela prišlo do silovite eksplozije s pojavom plamena neposredno pred pečjo. Delavcu se je vžgala delovna obleka, težje opekline po telesu in lažje po obrazu, umrl v bolnišnici.
7. Laško, privatnik – kooperant je imel zaposlenega delavca na črno, katerega je povozil viličar. Ostalih podatkov ni.
8. Postojna, kmetijstvo – ni bil njihov delavec, samoiniciativno je prišel na delovišče, zlezal na traktor in pozneje poizkušal izskočiti. Traktor se je prevrnil in ga pokopal pod seboj, takoj mrtev.
9. Ljubljana, železniški promet – premikač je pri spenjanju stroja stopil med stroj in voz v trenutku, ko je po tem tiru vozila premikalka. Takoj je bil mrtev.
10. Sežana, železniški promet – premikač je stekel čez tir v času prihoda električnega stroja, umrl na poti v bolnišnico.
11. Grosuplje, pridobivanje in distribucija električne energije – električar je pri delu nizkonapetostnega omrežja prišel v stik z električnim tokom in na kraju umrl.

12. Maribor, proizvodnja in predelava papirja – pri dotlačenju gume avtobusa je popustil obroč platišča, ki je zadel delavca mehanika v glavo in ga dosmrtno poškodoval.

13. Ljubljana, znanost, kultura, izobraževanje – v prepiru je drugi delavec umrlega z zračno tlačilko po glavi in mu povzročil težke poškodbe, umrl v bolnišnici.

14. Hrastnik, privatna gradbena dejavnost – upokojenec je delal po pogodbi, delovni oder se je zataknil za drevo in padel na glavo poškodovanega, ki je umrl v bolnišnici.

15. Ptuj, proizvodnja barvastih kovin – pri namestitvi prezračevalne nape je le to pridrževal k odprtini cisterne. Prišlo je do izpuha prahu iz cisterne, vsled česar je poškodovani izgubil ravnotežje in padel na betonska tla. Utrpel je zlom možganskega dna in umrl čez tri dni v bolnišnici.

16. Celje, predelava kemičnih izdelkov – ob 7:30 je prišlo do samovžiga v reaktorju, direktor podjetja je pri tem dobil opekline III stopnje po vsem telesu, umrl v bolnišnici.

Leto 1993

V tem letu je bilo 20 delovnih smrtnih poškodb, od tega 4 padci, 9 stisnjenj, 4 smrti zaradi elektrike, 2 prometni delovni, in 1 opekline.

1. Novo mesto, proizvodnja končnih lesenih izdelkov – poškodovani je odšel v silos kontrolirati količino in se iz silosa ni več vrnil (delo ponoči). Predvidevamo, da je padel v napravo za doziranje, nakar so ga zasuli sekanci; smrtna poškodba hrbtenjače.

2. Vrhnika, kovinsko predelovalna dejavnost – delavec je padel z železne konstrukcije pri demontaži strehe. Umrl v bolnišnici.

3. Mozirje, proizvodnja končnih lesenih izdelkov – pri previjanju matice na vijak drugega dela pregrade je delavec stal na dvizni mizi pod transporterjem nagnjen s telesom preko vstavljene pregrade. Takrat je upravljalec linije vklopil glavno stikalo, nakar je prišlo do spusta transporterja nad dvizno mizo, tako, da je pokojnemu stisnilo glavo.

4. Ljubljana, železniški promet – delavec je opravljal delo na lokomotivi, pri tem je nepredpisano stopil v visokonapetostni prostor lokomotive v času, ko je priključil visoko napetost 3 KV, se dotaknil dela, ki je bil pod visoko napetostjo in na kraju umrl zaradi ictus electricus.

5. Škofja Loka, živinoreja – na vzdolžnem razrezu deske na večlistni krožni žagi je mizarju košček lesa odneslo v glavo in je takoj umrl.

6. Celje, pridobivanje in distribucija električne energije – pri odpravi napake pri prostozračnem nizkonapetostnem omrežju 220/380 V, je na kostanjevem drogu prišel v stik z električnim tokom in takoj umrl.
7. Sevnica, proizvodnja obutve – pri čiščenju kurišča je delavec dobil opekline obraza, vratu in rok. Pozabil je izklopiti stikalo za avtomatsko doziranje. Umril v bolnišnici.
8. Cerknica, živinoreja – poklicni voznik je z delavci na farmi pobiral jajca. Drugi šofer je za njim vozil tovornjak proti hlevu št. 2. Poškodovani je ostal na kamionu z odprtimi vrati, pri zavijanju desno je padel vznak na cesto in si zlomil tilnik.
9. Dravograd, tekstilna industrija – pri popravilu napake električnega omrežja je odvil ploščo s stikali, kuharicam je povedal, da je napako odkril, vendar ne more do nje, v tistem trenutku je zakričal in umrl. Glavno električno stikalo ni bilo izklopljeno.
10. Novo mesto, gradbeništvo, nizke gradnje – delavec strojnik; stroj Gender se je prevrnil čez rob cestišča in ga pokopal pod seboj, bil je na mestu mrtev.
11. Škofja Loka, predelava nekovinskih rudnin – delavec je ponoči iz neznanega razloga zapustil delovno mesto. Pri vračanju v podjetje na delovno mesto je mimo spuščениh zapornic z osebnim avtom zapeljal v trenutku, ko je pripeljal tovorni vlak, na mestu mrtev.
12. Škofja Loka, proizvodnja končnih lesnih izdelkov – električar je pri delu je uporabljal 1,7m dolgo kovinsko cev, s katero je zadel ob vrtečo jermenico, ki ga je udarila v prsni koš v predel srca. Jermenica in kolo sta bili nezaščiteni, to je vzrok nezgode.
13. Slovenj Gradec, gozdarstvo – dva sekača sta v gozdu podirala drevo, živi je opozoril ponesrečenega na smer padca drevesa in nadaljeval z podžaganjem. Drevo je pri padanju spremenilo smer in poškodovalo ponesrečenega. Živi ga je spet opozoril, da naj se umakne, vendar ga ni slišal. Vse to je videl tretji sekač. Umril je na mestu nezgode.
14. Sevnica, proizvodnja kemičnih bazičnih izdelkov – delavec je opazil motnjo v delovanju stroja in opozoril sodelavca. Stroja ni izključil, pač pa je hotel z roko odstraniti vzrok za motnjo. V tem trenutku je sodelavec pognal stroj, kar je povzročilo, da je delavcu stisnilo glavo.
15. Ilirska Bistrica, proizvodnja končnih lesenih izdelkov – kurjač je vstopil v silos z žagovino, vsa količina žaganja se je vsula nanj in mu zlomila vratno hrbtenico. Arest srca.
16. Lenart, trgovina – mehanik kmetijskih strojev je pri preizkušanju traktorja na strmini z njim vred padel, stroj ga je tako močno stisnil, da je bil na licu mesta mrtev.

17. Ptuj, kmetijstvo – tehnika je udaril električni tok in je bil takoj mrtev.
18. Laško, samostojni kmetovalec – padec večje veje nanj pri podiranju bukovine, takoj mrtev.
19. Tolmin, uprava – policistu je pri poskusu reševanja poškodovanca prometne nezgode zdrsnilo in je padel 130m globoko ter na kraju poškodbam podlegel.
20. Ajdovščina, proizvodnja pijač – avtomehanik je pri razvozu mleka imel poškodbo s smrtnim izidom.

Leto 1994

V tem letu je bilo 14 smrtnih delovnih poškodb, od tega 2 padca, 3 stisnjenja, 6 prometnih delovnih, 1 zaradi eksplozije, 2 zaradi bolezni.

1. Sevnica, proizvodnja tekstilnih izdelkov – delavec doživel možgansko kap.
2. Kranj, uprava – vojak na služenju imel prometno nezgodo s smrtnim izidom.
3. Kranj, privatnik avtoprevoznik – imel delovno prometno, umrl v bolnišnici.
4. Zagorje, Izlake, proizvodnja električnih strojev in aparatov – generalni direktor imel nenadni srčni zastoj s smrtnim izidom.
5. Novo mesto, gradbeništvo, nizke gradnje – poklicni voznik iz neznanega razloga zapeljal na rob bankine, zdrsnil po nasipu, podrl več dreves in podlegel na kraju.
6. Celje, privatnik avtoprevoznik – drugo vozilo je zapeljalo na njegov vozni pas, umrl v bolnišnici.
7. Škofja Loka, predelava nekovinskih rudnin – prišlo je do prevrnitve palete, ki je transportnega delavca poškodovala, po dveh mesecih je umrl v bolnišnici.
8. Črnomelj, privatnik strojno ključavničarstvo – zaradi nepremišljenosti je priučeni delavec hotel pritrditi navoj na sod, ki je bil prazen, toda od nitrorazredčila je nastala eksplozija, zaradi poškodb je umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
9. Nova Gorica, proizvodnja apna – delavec je padel v vsipni jašek in se smrtno ponesrečil. Neuporaba varnostne ograje, stisnitev telesa.
10. Lendava, proizvodnja gradbenega materiala – med varjenjem industrijske kabine se je ena betonska stena prevrnila na delavca, ki je takoj umrl.

11. Novo mesto, industrija gradbenega materiala – pri montaži strešnih leg je delavec zdrsnil s strehe in si huje poškodoval glavo, umrl po enem tednu.

12. Nova Gorica, trgovina – poškodba v Italiji, Udine, pri obnovitvi elementov naprave za dviganje gredic na valjarsko linijo je prišlo do premika le teh in s tem do udarca glave, vratu in prsnega koša. Umrl takoj.

13. Domžale, privatnik avtoprevoznik – prometna nezgoda s smrtnim izidom.

14. Metlika; mednarodna špedicija – poklicni voznik, prometna nezgoda s smrtnim izidom.

Leto 1995

V tem letu je bilo 28 delovnih poškodb s smrtnim izidom, od tega 11 padcev, 7 stisnjenj, 2 zaradi elektrike, 6 prometnih delovnih, 1 zastrupitve, 1 eksplozije.

1. Ljubljana, trgovina – pomočnik direktorja prometna delovna, smrt na kraju dogodka.

2. Nova Gorica, PTT promet – nabavni referent, prometna delovna, smrt na kraju dogodka.

3. Zagorja, proizvodnja električnih aparatov – direktor, prometna delovna službena s smrtnim izidom.

4. Ljubljana, proizvodnja pralnih in kozmetičnih sredstev – poklicni voznik, delovna prometna s smrtnim izidom.

5. Ljubljana, železniški promet – kljub zvočnim signalom se progovni delavec ni umaknil, povožen, umrl na kraju.

6. Domžale, finančno tehnične storitve – padec izolaterja s strehe na tovarni. Umrl na poti v bolnišnico.

7. Ljubljana, gradbeništvo, nizke gradnje – skupinsko so kopali jarek z izkopnim bagerjem. Pokojni je sodeloval pri usmerjanju kamionov. Iz neznanega razloga, nihče ga ni videl, je šel tik za bager, ko je strojnik manevriral z njim, in ga z obračajočim balastrom tako usodno udaril, da je podlegel na mestu samem.

8. Maribor, privatnik, avtoprevoznik – poklicnega voznika je stisnilo vozilo, kompresija glave in telesa, podlegel takoj.

9. Ljubljana, železniški promet – projektiranje, dipl. ing. gradb.; pri meritvi debeline konstrukcije železniškega nadvoza s kovinsko merilno lato, je prišel zaradi trenutne nepazljivosti v stik z visoko napetostjo in zaradi električnega udara omahnil 7m globoko. Umrl na kraju.

10. Postojna, proizvodnja žaganega lesa – zidar je padel 5m globoko na betonska tla; zaradi počene salonitne plošče.
11. Nova Gorica, proizvodnja gradbenega materiala – vodja izmene je na termoakumulacijski peči demontiral ventil, na katerem je bil privijačen gorilec. Pri tem je prišlo do brizga plina iz jeklenke in eksplozije plinske zmesi. Eksplozija je delavca vrgla v smeri izhoda, kjer je umrl zaradi udarca v glavo. Nepravilen način dela.
12. Ravne, privatnik, gradbenik – pri zasipavanju zgornjega sloja za PTT je prišlo do bočne prevrnitve stroja bagra. Pokojni je padel skozi odprta vrata, varnostna kabina mu je stisnila glavo ob zemljišče, umrl na kraju.
13. Tolmin, privatnik, gradbenik – tesar zaposlen pri njem je padel z višine in umrl v bolnišnici.
14. Trbovlje, proizvodnja cementa – pri čiščenju žleba strehe je stopil na plastično EVAL ploščo, pod njegovo težo je popustila, padel je 7m globoko in bil na mestu mrtev.
15. Maribor, privatnik, gradbenik – pri dvigovanju snopov teže 2 ton, se je žica, ki povezuje snope razvezala in material je padel na pokojnega, umrl v bolnišnici.
16. Lendava, proizvodnja električnih strojev – poklicni voznik se je zaletel v vlak in bil takoj mrtev.
17. Trbovlje, pridobivanje premoga – v nočni izmeni je bil smrtno ponesrečeni razporejen na delo odgovornega kopača. Pri izlivu večje količine blata in vode ga je zasulo. Zadušitev z muljem.
18. Šmarje pri Jelšah, samostojni kmet – pri vinarjenju je prišlo v kleti do zastrupitve z ogljikovim monoksidom, ki je bil zaradi kemičnega procesa vina prisoten v kleti.
19. Postojna, privatnik, brusilstvo – pri pregledovanju stroja je prišlo do stika z elektriko, ki ga je na mestu ubila.
20. Domžale, gradbeni inženiring – pri hoji je padel skozi odprtino za bodoče stopnice v klet, takojšnja smrt zaradi padca na glavo.
21. Kočevje, gradbeništvo – zidar padel na glavo z gradbenega odra, umrl v bolnišnici.
22. Maribor, kovinsko predelovalna dejavnost – strojni ključavničar padel skozi salonitko 6m globoko, umrl v bolnišnici.

23. Ravne na Koroškem, gradbeništvo – električar padel s strehe pri prekrivanju, umrl v bolnišnici.
24. Velenje, gradbeništvo – delavec padel s strehe 4m na glavo, umrl v bolnišnici.
25. Šentjur pri Celju, strojna industrija – delavec je padel s kotla, ki ga je pregledoval, stal je na provizorično privarjenem profilu, ki je pod njim popustil, umrl v bolnišnici.
26. Domžale, privatnik, gradbeništvo – buldožer se je prevrnil nanj in mu stisnil prsni koš, smrt zaradi zadušitve.
27. Ribnica, župnijski urad – pri prostovoljnem delu na strehi je padel in umrl v bolnišnici.
28. Velenje, gradbeništvo – balkon je popustil in pokopal delavca pod seboj. Balkon je bil podprt z montažno konstrukcijo, delavec je verjetno hotel popraviti višino, umrl na kraju.

Leto 1996

V tem letu je bilo 22 delovnih smrtnih poškodb, od tega 4 zaradi padcev, 11 zaradi stisnjenj, 1 zaradi elektrike, 3 prometne delovne, 2 eksploziji, 1 zaradi napada ljudi.

1. Ravne na Koroškem, privatnik, delal za državno gradbeno podjetje – prerezal ga je vodni curek, podlegel na kraju dogodka.
2. Ljubljana, finančno tehnične storitve – direktor, visoka izobr., napadel ga je človek s strelnim orožjem, umrl na poti v zdravstveno ustanovo.
3. Ljutomer, kmetijstvo – delavec je padel v globino silosa 6m in zaradi udarca na glavo takoj podlegel.
4. Ptuj, gradbeništvo, visoke gradnje – varnostnik čuvaj je prišel v službo trezen, pozneje je padel in si poškodoval glavo, ne ve se ali zaradi epileptičnega napada ali preveč zaužitega alkohola. Umrl v bolnišnici.
5. Krško, privatnik, krovstvo, kleparstvo – padel je z nadstreška, ker ni upošteval predpisov in ni uporabljal varnostnih sredstev. Višina padca 3m na asfaltna tla, umrl v bolnišnici.
6. Koper, mednarodna špedicija – komercialist je imel delovno prometno na Madžarskem. Umrl v zdravstveni ustanovi.
7. Slovenj Gradec, gozdarstvo – delovodja je s sodelavcem podiral drevo, ki je ponesrečenemu padlo na glavo, bil je takoj mrtev.

8. Maribor, PTT promet – poštar je pri dostavi poštnih pošilk podlegel zaradi prometne nezgode.
9. Tolmin, Cestni promet – poklicni voznik je imel prometno nezgodo s smrtnim izidom.
10. Škofja Loka, kmetijstvo – na kmetovalca je padla smreka, umrl na poti v bolnišnico.
11. Radovljica, gozdarstvo – na traktorista je padlo drevo, takoj je bil mrtev.
12. Trebnje, privatnik, krovska dela – iz neznanih razlogov se je delavcu prevrnil delovni oder, padel je in se udaril v hidrantno cev, umrl v bolnišnici.
13. Hrastnik, pridobivanje premoga – v nočni izmeni je odgovorni rudar prišel iz neznanega razloga pod gumi trak, ki ga je potegnil pod povratno postajo. Bil je na mestu mrtev.
14. Ljubljana, kovinsko predelovalna dejavnost – skupinovodja je na jedro teže 9,5 ton, ki je bilo dvignjeno 2m od tal in pripeto s štirimi sponami, nanašal premaz. Pri tem se je spona zlomila in jedro je padlo na delavca. Stisnilo mu je prsni koš in trebuh, umrl takoj.
15. Ljubljana, geološka raziskovanja – vrtalcu je pri vrtanju eksplodirala minska vrtina in zasula z materialom stroj in delavca.
16. Slovenske Konjice, gradbeništvo, visoke gradnje – delavec je iz neznanega razloga padel s pomožnega odra in na kraju podlegel.
17. Maribor, privatnik, gradbeništvo – pri razopaževanju stebra je delavca opaž stisnil in mu zdrobil glavo.
18. Izola, privatnik, gradbeništvo – med skupinskim izkopavanjem za klet je prišlo do udara zemlje s stene ravno v trenutku, ko so delavci pripravljali zavarovanje stene. Umrl zaradi multiplih poškodb na mestu dogodka.
19. Maribor, proizvodnja in predelava papirja – med previjanje papirja na dublirnem stroju je hotel med obratovanjem odstraniti papir. Z roko je prišel v območje vodilnih valjev tako, da ga je potegnilo skozi valje s celim telesom. Umrl je na kraju dogodka zaradi zmečkanja telesa. Ugotovljeno je bilo, da je med obratovanjem stal na spuščnem zaščitnem podestu, kar se šteje za hujšo kršitev navodil varnega dela. Nočno delo.
20. Žalec, predelava kemičnih izdelkov – vzdrževalec je s kotnim brusilnim strojem rezal cevovod PVC mehčal. Mehčala so se iztekala v kovinski sod, ki ga je imel poleg sebe. Iskre, ki so se pojavile pri rezanju so povzročile eksplozijo vnetljivih hlapov in delavec je zaradi vžiga vseh oblačil dobil opekline po vsem telesu, umrl v zdravstveni ustanovi.

21. Maribor, gozdarstvo – pri sproščanju obvislega drevesa, ki ga je delavec pridržal, se je le to sprostilo in padlo nanj, umrl med prevozom.

22. Zagreb, pridobivanje in distribucija električne energije – delali so v Sloveniji; zaradi udarca strele je delavec na mestu umrl.

Leto 1997

V tem letu je umrlo 36 ljudi na delovnem mestu, od tega 8 zaradi padcev, 13 zaradi stisnjenj, 3 zaradi elektrike, 6 zaradi prometnih delovnih, 2 zaradi eksplozije, 1 zaradi napada ljudi, 1 zaradi bolezni, 1 topitev in 1 suicid.

V tem letu dobimo nov šifrant panog – dejavnosti.

1. Trbovlje, pridobivanje premoga – rudarski nadzornik je pri ogledu delovišča v tunelu NBS stopnica 180, bil zadet z Damferjem CAT 25 D, ki je vzratno vozil in ga povozil na 90m tunela. Multiple poškodbe trebuha in prsnega koša, krivda ponesrečenca, ker je šel na delovišče po nepregledni poti.

2. Ljubljana, znanost, kultura, izobraževanje – vodja laboratorija (visoka izobrazba) povožen z viličarjem, podlegel na kraju.

3. Ljubljana, privatnik, panoga neznana – odvil je vilice z viličarja in stopil podnje. Nanj je padlo cca 2 toni, takoj mrtev.

4. Koper, cestni promet, voznik, avtomehanik – pri varjenju je prišlo do nepravilnega delovanja varil, električni tok je povzročil smrt, najden v avtobusu brez znakov življenja.

5. Celje, privatnik, prevoz in dostava goriv – pri izstopanju iz cisterne ga je vozilo ukleščilo, multiple poškodbe glave, mrtev takoj.

6. Jesenice, gradbeništvo – pri razrezu železnega zabojnika se je pripognil, takrat pa je odrezana plošča padla nanj, hkrati se je vnela obleka zaradi prižganega plamenskega rezalnika. Umrl na kraju.

7. Žalec, gradbeništvo – tehnični vodja (visoka izobrazba) imel na delovni poti prometno s smrtnim izidom.

8. Maribor, montažno storitvena dejavnost – ključavničar monter je v skupini treh delavcev varil na verigah, le te so popustile in mu stisnile prsni koš, umrl v zdravstveni ustanovi.

9. Kranj, privatno gradbeništvo – delavec je padel z višine in umrl na poti v zdravstveno ustanovo.

10. Piran, privatnik gradbeništvo – padel samo 1,7m umrl v bolnišnici še isti dan.
11. Slovenska Bistrica, privatnik gradbeništvo – pri montaži aluminijastih elementov omahnil, padel mrtev.
12. Ljubljana, kmetica – pri žaganju drv jo je zgrabila cepilka, omahnila in umrla na mestu.
13. Ljubljana, visoke gradnje – strojnik ni podvzel vseh ukrepov za varno parkiranje oz. ustavitve stroja. Na nagnjenem delu je zategnil le ročno zavoro, zapustil stroj in stal za njim, stroj je zapeljal čezenj, umrl na kraju.
14. Mozirje, privatno mizarstvo – mizar zaposlen pri privatniku je padel v globino 7m. Hodil je po salonitni kritini, ki je pod njim popustila. Umrl v bolnišnici.
15. Kočevje, uprava – oseba je prišla ponoči na policijsko postajo in dežurnega policista ustrelila. Strelna rana na glavi, prsnem košu in nogi.
16. Sežana, komunalna dejavnost – kurir plakater je me delom doživel nenadno srčno smrt.
17. Ljubljana, hotelska dejavnost – direktor (visoka izobrazba) delovna prometna s smrtnim izidom.
18. Ljubljana, hotelska dejavnost – direktor (višja izobrazba) delovna prometna s smrtnim izidom.
19. Kranj, trgovina – direktor (visoka izobrazba), čelno trčenje na cesti, takoj mrtev.
20. Sežana – skladiščni manipulant je bil nepreviden pri rokovanju s strojem, ki ga je zgrabil, zaradi številnih raztrganin takoj mrtev.
21. Maribor, privatnik, splošna mehanična dela – padec z višine 4m, naj je padel še nadstrešek, ki ga je pokril. Umrl v bolnišnici.
22. Maribor, privatnik, gradbeništvo – dotaknil se je električne napeljave in padel z višine, takoj mrtev.
23. Ormož, privatnik, samostojni avtoprevoznik – pri zemeljskih delih ga je zasulo, umrl na kraju.
24. Kranj, privatnik – padec v globino 5m, smrt na poti v bolnišnico.
25. Murska Sobota – natakarja so poslali na nakup, med vožnjo mu je skočila srna pred avto (očividec), zapeljal je s ceste v betonski most in se smrtno poškodoval.

26. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – pri manipulaciji z VM stikalom je prišlo do eksplozije. Obsežne opekline telesa in glave, delavec umrl v bolnišnici.
27. Ljubljana, obramba – suicid vojaka, bližinski strel v glavo.
28. Maribor, proizvodnja dvigalnih in transportnih naprav – v času dogovarjanja med vodjem avtodvigala in delovodjem se je avtodvigalo nagnilo in prevrnilo. Nevezano breme ga je udarilo v hrbet, umrl v bolnišnici.
29. Ljubljana, splošna gradbena dela – zidar je padel z gradbenega odra v globino 15m, smrt na kraju.
30. Celje, distribucija elektrike – pri odpravi okvare je nameraval zamenjati visokonapetostno varovalko. Pri tem je zaradi izklopa napačnega stikala prišel v stik z visoko napetostjo, ki je povzročila smrt.
31. Ljubljana, dajanje avtomobilov v najem – poklicni voznik avtobusa je imel prometno nezgodo s smrtnim izidom.
32. Ljubljana, plinske instalacije – delavec je nameščal plinsko cev v kanal, v tem času se je nad njim odtrgal večji kos asfalta in zemlje. Delavca je masa pritisnila v spodnji del trebuha, umrl v bolnišnici.
33. Ljubljana, javna varnost – policist je začel s potopom v Divjem jezeru ob 11 uri, vrniti bi se moral na površino ob 12:30, vendar ga ni bilo.
34. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – pri čiščenju vode s traku, ga je zgrabilo za desno roko in mu jo v ramenskem obroču odtrgalo od telesa, umrl v bolnišnici.
35. Novo mesto, vzdrževanje in popravila vozil – pri brušenju končnika je iskra odletela v posodo s čistilnim bencinom, prišlo je do eksplozije. Opekline celega telesa, umrl v bolnišnici.
36. Radovljica, proizvodnja kemičnih izdelkov – pri demontaži polžnega transporterja padel s 3 m. Nepravilno nameščena varnostna košara, ki si jo je namestil sam. Tudi košara je padla nanj in ga stisnila, umrl na poti v bolnišnico.

Leto 1998

Na delovnem mestu je umrlo 19 ljudi, od tega 6 zaradi padcev, 8 zaradi stisnjenj, 1 zaradi elektrike, 1 prometne delovne, 1 zaradi zastrupitve, 2 zaradi eksplozije (skupinska).

1. Kamnik, privatnik, neznana panoga – našli so ga v gozdu mrtvega, tisti, ki ga je našel predvideva, da ga je podrl hlod. Delal je samo občasno pri podjetniku.
2. Maribor, elektroindustrija – elektromonter je odstranil oporo, padel 5m globoko na betonsko ograjo, umrl v bolnišnici.
3. Velenje, visoke gradnje – vodja skupine je padel z višine 9m, umrl v bolnišnici.
4. Kranj, trgovina z motornimi vozili – skupinska; samovoljno se je razporedil k delu z varjenjem, prišlo je do eksplozije, umrl na kraju.
5. Kranj, trgovina z motornimi vozili – skupinska; nepazljivost pri varjenju, tudi ta delavec umrl na kraju zaradi nestrokovnega dela. Sod z vnetljivo tekočino se ni nikoli nahajal v tem prostoru.
6. Grosuplje, privatnik gradbeništvo – padelec z gradbenega odra v spodnjo etažo, smrt v bolnišnici.
7. Ilirska Bistrica, privatnik, neznana dejavnost - podirali so drevje pod daljnovodi 400 KW, 10m dolga smreka je padla na žico, tok je stekel skozi motorno žago in ga na mestu ubil.
8. Ajdovščina, privatnik, dejavnost neznana – padelec s terase skozi odprtino, smrt v bolnišnici.
9. Ljubljana, komunala – v nočni izmeni je grabil listje, stopil je na kabino, padel, z glavo udaril ob tla in umrl na kraju.
10. Ljubljana, privatnik avtoprevoznik – imel prometno nezgodo s smrtnim izidom.
11. Murska Sobota, kmetijstvo – na njivi so malo prej škropili, delavec je padel in umrl. Zdravnik in policija so ocenili, da je bila srčna kap in ne zastrupitev.
12. Ljubljana, proizvodnja mineralnih izdelkov – delavec je padel 12m globoko in bil takoj mrtev.
13. Zagorje, privatnik, panoga neznana – kamion ga je na smetišču vzvratno podrl na tla in ga povozil preko glave.
14. Novo mesto, proizvodnja steklenih vlaken – delavec je samoiniciativni pričel s čiščenjem zlagalne naprave s sesalno cevjo, tako, da je stopil v nevarno območje stroja, ki je obratoval. Zlagalna miza ga je stisnila ob transportno tako močno, da je takoj umrl.
15. Krško, proizvodnja papirja in celuloze – med manipulacijo zvitka papirja težkega 1000 kg je zvitek zdrsnil poševno iz klešč viličarja in mu stisnil telo. Napaka: zadrževanje v območju delovanja viličarja, umrl na poti v bolnišnico.

16. Ljubljana, železniški promet – pri vstopu med vagona na tiru 47 so delavca stisnili odbojniki tako močno, da je umrl na kraju.

17. Maribor, galvanizacija – pri pripravi kovinskih zvarjencev za transport v peskarno je zvarjenec teže 500 kg padel na ponesrečenca, ki je za posledicami umrl na kraju.

18. Kočevje, avtoprevoznništvo – gospodar kompleksa; pri vzratni vožnji priklopnika, ki ga je na zahtevo ponesrečenega premikal drug delavec, je ponesrečeni iz neugotovljenega vzroka padel pod zadnje kolo; prevozilo ga je čez prsni koš, vrat in glavo in je bil na mestu mrtev.

19. Škofja Loka, kmetijstvo – traktor je s kmetom zdrsnil v kotanjo in ga pokopal pod sabo.

Leto 1999

V tem letu je na delovnem mestu umrlo 23 ljudi, od tega 5 zaradi padcev, 9 zaradi stisnjenj, 4 zaradi prometnih delovnih, 1 zaradi eksplozije, 1 zaradi zadužitve, 1 zaradi eksplozije, 1 zaradi napada ljudi, 1 zaradi bolezni.

1. Ljubljana, železniški promet – vlakovnega odpravnika je povozil premikalni sestav, umrl na kraju.

2. Domžale, gradnja cest, težka mehanizacija – poklicni voznik je imel delovno prometno, umrl na mestu.

3. Žalec, proizvodnja pohištva – padec delavca z viličarja 2m globoko na glavo, smrt na mestu.

4. Sežana, prenos elektrike – kvalificiran delavec, padec z višine 30m, takojšnja smrt.

5. Maribor, reciklaža – nenadno rušenje peči, katere steber ga je podrl, padec na glavo in smrt na mestu.

6. Nova Gorica, gradnja cest – poklicni šofer; med vožnjo se udrla cesta in tovornjak se je prevrnil, smrt na kraju.

7. Ilirska Bistrica, privatnik, neznana panoga – eksplozija plina na delovnem mestu, požar, na mestu mrtev.

8. Lendava, privatnica, trgovina na drobno – imela zaposlenega delavca, ki ga je prevrnjen viličar pokopal pod sabo, umrl takoj.

9. Grosuplje, privatnik, kmetovalec – pri delu v gozdu ga je pokopal štor, zadušil se je.

10. Trebnje, proizvodnja kovinskih konstrukcij – stisnjenje delavca med 5 ton in 20m dolge cevi, smrt na poti v bolnišnico.
11. Trbovlje, polaganje podzemnih napeljav – rudar se je z nakladalcem prevrnil in smrtno ponesrečil.
12. Slovenj Gradec, cestni tovorni promet – poklicni voznik je zdrsnil 15m pod cesto in vozilo ga je pokopalo pod sabo, smrt na mestu.
13. Ljubljana, pomožna komunalna gradbena dela – nenadna porušitev podpornega zidu in padec bagerja, ki se je kotalil 45m po strmini, strojnik je podlegel na kraju dogodka.
14. Ljubljana, gozdarstvo – drevo je padlo nanj in ga pokopalo, umrl v bolnišnici.
15. Novo mesto, trgovina z mlekom – vratarja čuvaja je v nočni izmeni napadla skupina Romov, poškodbe glave, umrl v bolnišnici.
16. Jesenice, proizvodnja izdelkov iz žice – na delavca žičarja je padel viličar, podlegel na kraju.
17. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – strojnega delovodjo je del stroja pri povratnem gibanju udaril po glavi in ga vkleščil v reduktor, umrl na kraju.
18. Domžale, čiščenje stavb – padec v globino pri čiščenju oken, smrt na poti v bolnišnico.
19. Velenje, privatnik, gradbenik – delavec zaposlen pri njem je padel 12m v globino z ostrešja na asfalt in takoj umrl.
20. Ljubljana, poizvedovalna dejavnost in varovanje – delavec za pomožna gradbena dela je padel s strehe, takojšnja smrt.
21. Slovenj Gradec, privatnica, panoga neznana – zaposlen delavec pri njej, je delal v jarku, brežina se je udrila in ga zasula pod seboj, zadušitev.
22. Maribor, privatnik, panoga neznana – na delavca, ki je pri njem delal na črno, je padla plošča, bil je takoj mrtev.
23. Kranj, obramba – podčastnik, med tekom se je zgrudil, nenadna srčna smrt.

Leto 2000

V tem letu je na delovnem mestu umrlo 26 ljudi, od tega 7 zaradi padcev, 7 zaradi stisnjenja, 1 zaradi elektrike, 7 prometnih delovnih, 4 zaradi zastрупitve.

1. Brežice; voznik reševalnega vozila – prometna delovna na nujni reševalni vožnji s težkim pacientom, takojšnja smrt voznika.
2. Ljubljana železniški promet – voznik težke mehanizacije je imel delovno prometno s smrtjo na kraju nezgode.
3. Ravne na Koroškem, proizvodnja vijačnega materiala in verig – delavec je iz neznanega razloga z nožnim stikalom vklopil stroj za kovaško valjanje. Na valjih so nameščeni segmenti izdelani iz orodnega jekla. Pri zasuku valjev je prišlo do rotirajočega udarca, kar je povzročilo radialni odlet kovinskih delcev, ki so mu povzročili notranje poškodbe. Umrli je na kraju dogodka.
4. Jesenice, proizvodnja železa in jekla, skupinska – električar se je pri menjavi motorja v črpalnici v kleti zastupil, umrl v bolnišnici.
5. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – skupinska; elektrotehnik se je zastupil, umrl v bolnišnici
6. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – skupinska; električar se je zastupil, umrl v bolnišnici.
7. Jesenice, proizvodnja železa in jekla – skupinska; pomočnik talilca, pri nudenju pomoči je električarjem se je ponesrečeni še sam zastupil s plinom CO. Plin se je nahajal v strojničnem prostoru na koti 3m. Umrli v bolnišnici.
8. Ljubljana, vodovodne, plinske in sanitarne instalacije – prevrnitev traktorja pri transportu varilnih agregatov; zavrnil je s poljske poti na travnik z naklonom, to je napravil samovoljno, kajti dogovorjeno je bilo, da agregate obrne in jih pelje po poti nazaj. Umrli je v bolnišnici.
9. Koper, privatnik trgovina na drobno – na cesti je doživel prometno nezgodo s smrtnim izidom.
10. Ljubljana, splošna gradbena dela – strojnik je šel peš mimo bagerja goseničarja, padel čez gosenico in obležal nezavesten ob stroju. Umrli v bolnišnici čez 6 dni.
11. Kranj, privatnik, izolacije – delavec zaposlen pri njem je spregledal odprtino na strehi in padel, takojšnja smrt.
12. Celje, splošna gradbena dela – monter je padel v globino od 17 do 20m, na objektu mostu Jasovnik Trojane. Podlegel v bolnišnici.

13. Maribor, splošna gradbena dela – zidar je opaž odstranjeval tako, da je stojko, ki je nosila opaž, spodbijal z drugo stojko. Udarjal je proti sebi, pri tem je stojka padla nanj in ga poškodovala po glavi. Umrl v zdravstveni ustanovi.
14. Kamnik, proizvodnja gradbenih kovinskih izdelkov – delavec je pritrjeval na višini jeklene protipotresne vezi v fasado. V trenutku nezgode je bil v tem delu objekta sam. Neznana mimoidoča ženska je obvestila delavce v drugem delu objekta o njegovi nezgodi. Padel je z gradbenega odra cca 5,5m, umrl v bolnišnici.
15. Celje, enota Slovenj Gradec, distribucija elektrike – pomočnik vodje je pri demontaži SKS kabla prišel v stik z zbiralnico pod napetostjo. Pri padcu je udaril z glavo v zaščitno mrežo. Srčni zastoj zaradi udara električne energije.
16. Postojna, javna varnost – policist je vozil službeno motorno vozilo, zadel ga je voznik osebnega avtomobila, umrl na kraju.
17. Velenje, privatnik gradbenik – delavec zaposlen pri njem ni upošteval navodil delodajalca, iz neznanega razloga se je znašel na zunanji strani objekta, stopil na naslonjeno kritino in padel skozi na betonska tla, umrl v bolnišnici.
18. Ravne na Koroškem, servis in montaža obdelovalnih strojev – pri dvigovanju transportnega traku je prišlo do pretrganja dvižne vrvi, tovor je zdrsnil pri ograji stopnic na delavca, ki je stal na podestu. Stisnilo ga je ob steno, sindrom zmečkanin, podlegel v bolnišnici.
19. Kamnik, proizvodnja tekstilnih izdelkov – mizar je padel skozi strešno kritino 8m globoko. Umrl na poti v bolnišnico.
20. Novo mesto, splošna gradbena dela – monter je med premikom pomičnega odra stal na odru, ko se je izognil oviri, je z menjavo položaja telesa povzročil sunek, tako, da se je oder prevrnil in skupaj z njim padel na tla, umrl čez 1 mesec v bolnišnici.
21. Brežice, dejavnost uprave – ženska (visoka izobrazba) imela na službeni poti prometno nezgodo s hudo politravmo.
22. Šmarje pri Jelšah, privatnik, postavljanje ostrešij in tesarska dela – delavcu tesarju, zaposlenem pri njem, je pri prevezovanju vrvi na drugo mesto zdrsnilo, omahnil je in padel v globino 10, umrl v bolnišnici.
23. Celje, proizvodnja železa in jekla – delavca je v nočni izmeni stisnilo med premične in nepremične predmete. Pri vlečenju odpadnega traku s košare, ki je bila naložena na šaržirnem

vozičku, ga je ob odbijač stisnil turnus št. 2, ki je pripeljal po železniškem tiru. Raztrgalo mu je spodnji del trebuha in prsni koš, podlegel na kraju.

24. Ljubljana, mestni promet – voznik avtobusa imel prometno nezgodo in umrl na kraju.

25. Ljubljana, privatnik, proizvodnja strojev – cev je dvigoval z dvigalom, ta se je zapeljala in ga zbila. Izgubil je ravnotežje in omahnil na tla. Višina tal do stojišča je cca 2m, umrl čez en teden zaradi udarca možgan.

26. Črnomelj, proizvodnja elektronk – ko je delavec pešačil na delo, ga je zbil avtomobilist, umrl na poti v zdravstveno ustanovo.